JAROSLAV VRCHLICKY

EN LITTERÄR STUDIE

AF

ALFRED JENSEN

-------------- STOCKHOLMISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1904

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Alfred Jensen** (1859-1921), som tillhör Princeton University Library, har i november 2008 scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i november 2014 av Bert H.

Verket har även laddats upp i färg på Internet Archive från University of Toronto.

FÖRORD.

Litterära monografier kunna skrifvas på två sätt, dels i form af en ästetisk själsstudie, den s. k. essayn, dels såsom ett rent litteraturhistoriskt, på idel fakta grundadt genomforskande af den ifrågavarande författarens lefnadslopp och samtliga skrifter. Den förra vägen är utan tvifvel mer tacksam, men också farligare, enär essayn alltid måste blifva mer eller mindre subjektivt bedömande, i det att dess författare gifvetvis helst dröjer vid de sidor af skalden, dem han mest éUer bäst fattar, med förbigående af andra, kanske lika viktiga punkter, som kritikern icke vill kännas vid eller som han ej — känner till. Ja, om somliga s. k. essayer

skulle jag vilja påstå, att de lämna vida mer upplysning om deras subjekt än om deras objekt. Man får t. ex. veta, hvad en viss herr X. tycker om poeten Y., men jag vet därför ännu icke, hvad herr Y. i självfva verket är.

Den rent litteraturhistoriska metoden är betydligt mödosammare och har vida svårare att blifva populär, men den är slutligen den enda säkra grunden, hvarpå den psykologiska analysen kan bygga vidare. Framför allt synes den mig oundgängligt nödvändig i de fall, då en alldeles obekant författare införes i en främmande litteratur. Utan saklig kännedom om dennes skrifter måste den ästetiska studien blifva mer eller mindre sväfvande och ovederhäftig.Föreliggande arbete om en af nutidens yppersta lyriska skalder, i alla händelser den mest produktive och i ämnessfären mest universelle, söker gå m medelväg genom att i bokens förra del lMmna en grundlig redogörelse för det bibliografiska materialet och i senare delen teckna de väsentliga sidorna af hans skaldskap.

Huru utförlig denna studie än är, gör den ingalunda anspråk på att gifva en uttömmande utredning, ty Jaroslav Vrchlicky betyder en hel encyklopedi och är , i viss mening en sammanfaltning af den poetiska världslitteraturen till början af det tjugonde århundradet. Först och främst är skaldens lif ännu långt ifrån afslutadt, ty han har vid oförsvagade krafter blott tillryggalagt sitt femtioförsta lefnadsår. För det andra är Vrchlickys värksamhet såsom prosaist, såsom, dramatiker och såsom poetisk öfversättare här endast flyktigt skisserad. Det är sålunda blott hans lyrik och epik som jag nu undersökt; men alstren af dessa båda poetiska arter äro i alla fall Vrchlickys viktigaste, och på detta område tror jag, att mitt försök är det grundligaste, som hittills gjorts.

De romerska siffrorna inom parentes i bokens senare, af delning hänvisa till motsvarande diktsamlingar, som kronologiskt anföras i förra delen. Såväl dessa hänvisningar som många andra detaljer kunna synas svenska

läsare öfver-fiödiga; men de äro nödvändiga, för att man ej skall förirra sig i Vrchlickys poetiska labyrint, och så mycket mindre vill jag offra något af detta litteraturhistoriska upedanteriu som jag har anledning tro, att mitt värk delvis skall finna förläggare i skaldens hemland.

Till sist några ord om de inströdda öfver sättningarna. Brändes har särskildt om Vrchlicky yttrat, att han u delar de stora lyrikernas öde i egenskap att vara oöfversättligu. Själf har jag under min intima bekantskap med Vrchlickys *diktning allt för ofta erfarit detta, och af gammalt vet jag, huru form- och rimfattigt vårt vackra, musikaliska modersmål är i jämförelse med de västslaviska språken. Där poeten ej har förnuftiga rim på två så oumbärliga ord som t. ex, älska och kärlek, blir det ofta föga bevändt med den erotiska formens flykt, och om läsaren i slutet af en versrad möter det vackra ordet himmel, blir han nervös eller gäspar, i visshet om att rimordet ovillkorligt måste para sig med vimmel! En öfversättning kan omöjligt blifva identisk med sitt original. Detta utesluter dock icke möjligheten, att toUcningen gör ett lika poetiskt intryck som förebilden, och detta har bland andra ViJctor Rydberg nogsamt visat.

I åtskilliga fall djärfves jag själf tycka, att mina öfver-sättningsprof hedra Vrchlickys namn. I många andra åter medger jag, att mina krafter ej räckt till för alt ens tillnärmelsevis återge den mjuka, eleganta tonklangen i Vrchlickys mång-strängade instrument. Men likasom en kopia kan gifva en bättre föreställning om det ursprungliga konstvärket än långa beskrifningar, äfven om den ej är fullt lyckad, torde öfver-sättningsprofven lämna ett godt illustrationsmaterial. Framför allt gifva de en tydlig antydan om originalens rytm och rikedomen på versslag. Äfven i denna mening torde mitt arbete tryggt kunna jämnställas med de tyska antologierna.

Att lämna en i alla delar fullt systematisk utredning af hela det sakliga innehållet i Vrchlickys lyrik och epik är omöjligt, om studien skall gälla för något mer än blott ett uppräknande af namn och titlar, och om jag i förra delen redan anfört ett diktprof, har jag ansett öfverflödigt att upprepa dess titel i den ämnesgrupp, där den i senare delen bör ha sin gifna plats. Såsom en god regel för hvarje uessayistu har jag strängt hållit mig vid att låta skalden tala själf. Totalbilden blir då sannast och klarast. På det lyriska fältet har jag på vers eller ordagrannt i prosa åter-gifvit originalet, mm på det episka området mestadels nöjt mig med att referera det sakliga innehåUet.

Vandringm gmom Vrchlickys lyriska parker och episka pelargångar är i längden mycket ansträngande. Men om jag själf företagit dm utan att tröttna, vågar jag hoppas, att m och annan litteraturvän skall vilja anförtro sig åt dmna vägvisare och vid det hunna målet känna något af dm njutning och tacksamhet, som under detta arbete sporrat mina egna krafter.

Stockholm, april 1904.

A-d J. Biografisk inledning.

Den skald, hvars namn pryder detta titelblad, bär i själfva verket ett annat namn, ty hans fader hette Filip Jakub Frida. Såsom diversehandlare i staden Louny (Laun) vid floden Eger norr om Prag hade denne Frida sparat ihop något kapital och flyttade år 1853 sin värksamhet till den närliggande lilla staden Slany (Schlan). Omedelbart efter återkomsten från Slany, dit han rest med sin hustru Marie jämte dottern Marie för att bese den nya bostaden, föddes det andra barnet i ordningen den 17 februari 1853*) i Louny. Han döptes där till Emil och hade till faddrar farbrodern Jan Frida, rådman i Brandys (Brandeis) och sin mormor Anna Hailovå från Pribram, i första giftet förmäld med Jan Kolår.

Enär den späda gossens klena hälsa ej tålde vid klimatet i Slany, dit föräldrarne flyttat kort efter hans födelse, sändes han redan i fjärde året till sin morbror Antonin Kolår, kyrkoherde i Ovcåry nära Kolin (öster om Prag). Denna landtliga vistelse vardt icke blott synnerligen välgörande för hans kroppsliga hälsa, utan invärkade äfven fördelaktigt på hans andliga utveckling. Bedan tidigt insög han denna kärlek till naturen, som sedan följde skalden i hela hans lif, i prästens bibliotek fann den vetgirige gossen bland annat Shakespeare och Cervantes, och

*) Den förut allmänt gängse dateringen den 16 februari är oriktig. Ogrundad är oek en på sista tiden uppdykande notis, att skalden skulle hafva blifvit född just under moderns hemresa från Slany till Louny. I alla fall skedde nedkomsten vid en rätt bekymmersam tidpunkt.hans mormor väckte den lilles fantasi genom sina sagor (jmfr.

“Stugan i skogen“, LXV). På äldre dagar åter-vän^er också skaldens minne gärna till dessa barndoms-näjder, t. ex. i poemet “Erinringar“ (LXV), där han bland annat talar om den gamla prästgården, beskuggad af akacior, de mosklädda ladugårdsbyggnaderna, den gamla logen och ladan med köksträdgård och fruktträd. Han glömmer ej heller kyrkan med den rysliga bilden af ett benrangel öfver högaltaret, den gamle hederlige skolläraren, kyrkogården, där hans rara mormor slumrar, samt skogen med sina härliga gångstigar och tsigenarläger och kvarn.

Vid 9 års ålder kom Emil Frida in i Slanys läroverk och öfvergick året därpå (1863) till piaristgymnasiet i Prag; men som han var något klen i tyska, utbyttes denna skola mot Jungmanns privata undervisningsanstalt. Emellertid hade hans fars ekonomi försämrats dels på grund af den starka hökarkonkurrensen i Slany, dels genom familje-tillökning*), och han flyttade därför till Domaälice i Böhmer-wald, där han öfvertog en kolonialvaruaffär, som han skötte med stort nit. Härigenom blef sonens skolgång förflyttad till gymnasiet i Klatovo (Klattau), där han tog studentexamen 1872.

Härmed voro familjens flyttningar dock icke afslutade, ty fadern förläde därpå sin aflärsvärksamhet till Ostrava (Ostrau) i Mähren, där modern fick sköta detaljhandeln, medan han slog sig på kvamindustri. Af hemlängtan till Böhmen flyttade de dock tillbaka och bosatte sig i byn Öistå i distriktet Rakovnik väster om Prag, där han köpte en ny kvarn. Han dog redan år 1875, men modern lefver ännu vid 80 års ålder i Nové Dvory vid Kutnå Hora (Kuttenberg). Likasom Groethe i sitt bekanta verspar hänvisar på sitt dubbla påbrå, kan också Vrchlicky med stolt tacksamhet säga, att han tagit i arf de bästa egenskaperna på fäderne och möderne. Af fadern fick han icke blott

*) Ytterligare fem barn föddes efter Emil. Bland dem har Bedrich (Fredrik), f. 1855, rektor vid en högre flickskola i Prag, ett namn i den cechiska litteraturen såsom f. d. dramaturg vid Prags Nationalteater

(1892—96).den yttre likheten, ntan ock det lifliga, temperamentfulla lynnet och den kraftiga naturen; af modern ärfde han reflexionslusten och lifsallvaret. Fadern, till hvars minne en diktsamling (V) ägnades, omnämnes sällan i sonens dikter: I "In memoriam“ n:o 1 (LXI) säger han, att fadern blifvit begrafven på den gamla kyrkogården och vännen Ed. Albert på den nya, och i “Efter trettio år“ (LXYI) talas det om faderns graf. Däremot nämnes modern flere-städes. Redan i ungdomsdikten “Mater dolorosa“ (I) förtäljes det, att hans mor hängt upp på en lind en madonnabild, som erinrade honom om hans mors fromma utseende och förböner. I dikten “Till min mor“ (I) beklagar han, att modems hår redan börjat gråna, då sonens förstlings-dikter våga sig fram. “Håret mognar fort för grånad, men dikten långsamt för lager.“

• “O mor! För drömmar vid ditt sköte jag gåfve gärna ärans drömmar.“

Äfven i diktsamlingarna XI och LVII förekomma verser “Till min mor“, och i “En annan dröm“ (LXI) för-täljes en fantastisk dröm, huru han stod på en bangård och såg en mängd passagerare trängas vid perrongdörrama. Han ville följa dem, men hans mor visade sig vid den motsatta ingången; iltåget rusade bort, och han uppfångade en skymt af — dödskallar i kupéfönstren, som om modern hade räddat honom från en öfverhängande dödsfara.

Efter studentexamen inträdde den 19-årige Emil Frida i Prags teologiska seminarium, men lämnade det efter ett halft år och skrefs in i den filosofiska fakulteten af Prags cechiska universitet, där han studerade filosofi, historia och lingvistik. Under denna tid gaf han talöfningar i sitt modersmål åt en fransk lärd Ernest Denis, den blifvande författaren af de historiska arbetena “Hus“ (1878) och “La fin de l’indépendance de la Bohême“ (1890), och fick af honom i utbyte franska lektioner, särskildt studium af V. Hugo och Musset. Från denna studentperiod föreligga poetiska vittnesbörd om hans ungdomliga svärmerier i dikterna “Ett julminne“ och “I seminarieträdgården“(LXV). Är 1875 tog han den första akademiska examen och blef informator för grefve Montecnccoli-Laderchis båda söner Alessandro och Paimond under ett och ett halft års vistelse i Livorno och Marano (nära Modena) — en kort period som blef ofantligt fruktbringande för hans bildning och skaldskap.

Återkommen till Böhmen 1876, aflade han visserligen praktisk lärarexamen, men lämnade mycket snart den pedagogiska banan och utnämndes 1877 till sekreterare vid den cechiska tekniska högskolan, hvilken befattning

han innehade till 1898. Samtidigt ägnade han sig åt den periodiska litteraturen: först såsom redaktör af tidskriften “Svétozoru (1883), teaterkritiker i tidningen “Hlas narodu“ 1884 — 98 och medredaktör i tidskriften “Öeskå revue“ 1897 —1902. På grund af sina eminenta litterära förtjänster promoverades han 1892 till hedersdoktor vid Prags cechiska universitet, utnämndes 1893 till e. o. professor i allmän litteraturhistoria och 1898 till ordinarie universitetsprofessor.

Samtidigt med dessa utnämningar kommo honom ock andra litterära utmärkelser till del från in- och utlandet. År 1890 blef han medlem af Öechiska Käjsar Frans-Josefs-akademien, där han är sekreterare i dess fjärde klass (för litteratur och konst) och redigerar Akademiens vittra publikationer; år 1901 fick han — jämte kompositören Dvorak — den sällsynta utmärkelsen af ständigt ledamotskap i österrikiska Herrehuset samt collier af uEhrenzeichen fur Wissen-schaft, Litteratur und Kunstu. Dessutom är han, liksom Svatopluk Cech, hedersborgare af Prag och flera andra böhmi-ska städer, hedersledamot af konstnärsföreningen “Umélecká Besed a“ i Prag och president i den unga författarföreningen “Måju. Af utländska hedersbevisningar må här nämnas: hedersledamotskap af “Czytelnia akademicka" i Lemberg (1895) och polska nationalmuseets förening i Papperswyl (1897), af proven9alska “Le félibrige“ i Marseille (1892), af P. Academia di scienze, lettere ed arti i Padua samt korresp. ledamot af Academica Peloritana i Messina.

Den 4 augusti 1879 gifte han sig medLudmila, dotter af den framstående författarinnan Zofie Podlipskå (f 1897) — såsom det ena af vigselvittnena fungerade den cechiskeskalden Julius Zeyer, som afled för ett par år sedan. I äktenskapet föddes döttrarna Milada, gift 1903 med domän-iorvaltaren Gabriel Cåp i Bystré, broder till romanförfattarinnan fru Ruéena Svobodovå, och Eva, båda ofta nämnda i hans dikter, samt sonen Jaroslav.

De yttre konturerna af skaldens lif äro sålunda lätt tecknade. Hans egentliga lif ligger i hans skrifter och i hans rastlöst tänkande och kännande själsvärksamhet. Och ehuru hans väldiga fantasi och enorma beläsenhet famnat snart sagdt alla tidsåldrar och läncler, hör han ej till de författare, som tycka om att resa, t. ex. Zeyer eller Sien-kiewicz. Oafsedt den italienska ungdomsvistelsen, har han endast varit i Paris 1882, åtskilliga gånger i polsk-galiziska städer och gjorde sommaren 1885 en kort utflykt till Danmark öfver Preussen och Holland.

Skaldens poetiska alstring begynte redan under gymnasietiden. Men enär den österrikiska skollagen då, likasom än i dag, förbjuder skolynglingar att uppträda publicistiskt^ måste den unge Emil Frida dölja sig under ett märke,, och i samråd med sin kamrat J. Thomayer, sedermera professor, valde han pseudonymen Jaroslav Vrchlicky. Vrchlice heter en liten å nära Kutnå Hora, och efter den hade redan en misslyckad poet uppkallat sig. Emil Frida vågade dock återupplifva det litterära namnet, och det lyckades på ett så glänsande sätt, att det icke blott intar det första rummet i cechernas litteraturhistoria, utan ock i det borgerliga lifvet utträngt de båda dopnamnen, så att benämningen Emil Frida nu mera inskränker sig till det juridiska och officiella språket. *)

Vrchlickys första dikter offentliggjordes i tidskriften “Svétozor“ den 30 juni 1871. Den ena, “I pansaru, äir en käck dikt med refrängen: “Vräk bort de bedrägliga villornas och de tomma förhoppningarnas bägare! Upp till handling!“ Den andra, “Ofvergifven“, är en senti-

*) Såsom exempel på hvilka misstag sådana dubbelnamn kunna föranleda, må nämnas, att till och med den officiella Min er v a, Jahrbuch fur die gelehrte Welt, ännu uppgifver såsom universitetsprofessor — Dr. Emil Frida, men som akademiker — Jaroslav Vrchlicky!mental landskapsmålning i tysk stil. Båda poemen hafva sedermera intagits i diktsamlingen I, likasom ock de sex smådikter, hvarmed Vrchlicky, såsom den i bokstafsordning siste af de 33 medarbetarne, år 1871 lämnade sitt bidrag till en sydcechisk studentförenings kalender uAnemonkytf. De lära ha blifvit mest uppmärksammade och lofvade sin unge författare en vacker poetisk framtid, ehuru den då ännu tongifvande lyrikern Hålek mottog Vrchlickys förstlingar med kritisk misstro.

Hålek dog samma år som den första diktsamlingen publicerades och hann sålunda icke ens få en aning om den hardt när svindlande höjd, hvartill Vrchlickys exempellösa produktivitet under loppet af ett fjärdedels sekel skulle svinga sig upp. För att få en öfverblick af all denna lyrik och epik måste man streta uppför 67 stora bärgs-slingor i form af de talrika origmaldiktsamlingarna. Nu för tiden kan man ju nå höga utsiktsplatåer med ångans och elektricitetens tillhjälp, och det är visserligen sannt, att man på denna bekväma väg får njuta samma

totalutsikt som efter en mödosam klättring. Men under iltågs-farten gå allt för många detaljer förlorade, som sedan forsvinna i det något grumliga panoramat, och om vi därför långsamt gå från den ena diktsamlingen till den nästa, hinner man på vägen plocka en och annan alpros eller edelweiss i skepnad af något karaktäristiskt diktprof.

Härtill kommer slutligen nödvändigheten att definitivt bestämma Vrchlickys originaldiktning. Min ordningsföljd afviker från och fullständigar en smula den förteckning, som Böhmiska Akademien låtit utföra genom författaren Ad. Heyduk, samt den lista, som "Zlatå Prahau publicerat i sitt jubileumnummer 1903*) (B. 20, H. 16).

*) Säsom utgifnings&r för första upplagan af "Myter II" och "Nya episka dikter" angifvas resp. årtal 1883 och 1885. Enär Svenska Akademiens Nobelbibliotek besitter de ursprungliga upplagorna (Salonni biblioteka XI och XVIII) med födelseåren 1880 för "Myter II" och 1881 för "Nya episka dikter", har jag naturligtvis intet skäl att ändra min uppställning. Vrchlickys lyrisk-episka originaldiktsamlingar.

I. Ur djupen. 1875, (2 uppl. 1882, 3 uppl. 1897). 158 sidor.

Diktsamlingen, som innehåller 65 lyriska dikter i fyra afdelningar, röjer i sitt elegisk-melankoliska natursvärmeri den unge skaldens andliga frändskap med hans landsmän Rudolf Mayer (f 1865), Yitézslav Hålek (f 1874), till hvars minne dikthäftet är ägnadt, och den mest självständige och begåfvade af de cechiska ungromantikerna Jan Neruda (f 1891), hvilka i sin ordning påvärkats af den tyska romantiken (särskildt Heine och Lenau). Men redan nu skönjes den blifvande mästarens öfverlägsenhet i djupare uppfattning och mer originell behandling af de lyriska stoffen. Betecknande for hans i början vacklande ställning är emellertid, att Vrchlickys allra första dikt, som skrefs redan 1868 under skoltiden och som inleder denna första samling, handlar om en förfallen vägvisare med utplånad inskrift, så att vandraren ej vet, hvart vägen leder:

ttSå det också är i lifvet, där af ovisshet och oro ännu mera vardt oss gifvet."

1. Den första gruppens poem karaktäriseras hufvud-sakligen af den stämning, som i den tyska diktningen fått sitt uttryck i de oöfversättliga orden " Weltschmerzu ochu Waldeinsamkeit ". Det mystiska i naturen griper den unge författaren med sina dunkla dimmor, mossiga stenar, gungande näckrosor och den outgrundliga urskogens *) murkna stammar. Själf liknar skalden sig (i poemet "Vid sjön0) vid en sofvande sjö, hvars morgonrodnad färgas af ljusa drömmar och hvars kvällsglans tändes af minnen; natten är hans egen smärta, och månen är den döda kärlekens bild. — Uppslaget till dikten "Till kvällsskyarnau, ("I paradisets utvisade, som färdens på himlen") är påtagligen hämtadt från Lermontovs "Molnen", men diktens veka stämning i öfrigt har alls intet gemensamt med den ryske byronistens demoniska trots.

2. Denna grupp ger uttryck åt ynglingens inre själs-kval och tvifvel, en inbillad lifsleda och världssmärta, som i förra århundradets lyrik visat sig så lifskraftig och äste-tiskt befruktande. Såsom motto anföras Pascals ord: "Vi trängta efter sanningen, men finna ovisshet; vi söka lyckan, men hitta elände och död." Betecknande för denna ungdomliga pessimism är poemet

Den ödsliga kyrkogården.

Öde ligger kyrkogården midt i skogen på en kulle,

liksom en från fjärran näjder upp på stranden vindvräkt julle.

Törnen frodas ibland grafvar, murar äro mossbetäckta, och med stormens vilda framfart tidens vingar därpå fläkta.

Pilträd luta sina grenar öfver stenar, som förvittra.

Inga namn på stenar läsas, fåglar ej i träden kvittra.

Nyponblommor strötts på marken, liksom blodets tårar drypa, och i grusad klippas skrefvor gröna ödlor lönnligt krypa.

Se, kring korset, halft förmultnadt, björnbärsbusken refvor slingrar och som förr mot Frälsarns panna prässar sina hvassa fingrar.

*) Detta ord är här knappast en poetisk öfverdrifi, ty på Böhmerwalds adliga skogsägor, där stora terränger äro reserverade för jakt o. d., kan man ännu få en föreställning om en värklig vildskog.Svept i dimmans gråa slöja, tallen lutar sig mot muren lik en minnesvård, som mållös sörjer ensam i naturen.

Men i trollska nattens tystnad hör jag suckar från de döde, och de hviska, som om grafven flydda tiders minnen bjöde.

Mitt på kärlek arma hjärta med sin ungdomstro besviken är en kyrkogård förvildad, full också af hemska liken.

Min förhoppning — grafvens tomhet, all min längtan — maskars föda, och i sprängda kistors skymning hemska van vettsblixtar glöda.

Liksom stormens ande blixtsnabbt speglar sig i vilda vågor, flydda tiders väckta minnen röra upp ett haf af plågor.

Längesedan söfda vågor åter svalla och sig häfva,

och uti mitt hjärtas gömslen smyga de sig in och gräfva.

Hoppets stjärna uti stormen, mina dikters ledningsstjärna!

Fåfängt med poetiskt skimmer söker du min själsfrid värna!

Mina dikter äro pilträd, som mot grafvar böja kvistar, hällar där odödligheten sina dunkla runor ristar.

Det är verop af Prometevs, som om hjärtat ville brista; det är facklor, som belysa en re'n färdigtimrad kista.

3. Denna afdelning är erotisk och — såsom det anstår ungdomen! — af elegisk, abstrakt art. Skalden citerar Musset: uDet finns ingen kärlek så eländig, att den ej lämnar minnen efter sigu. I detta fall äro minnena mycket vemodiga, och skalden håller nu till godo med den bittra vinrutan, som intagit de vissnade rosornas plats på hans ungdomskärleks graf. Höstens fallande blad äro en symbol af hans ungdom och kärlek, och han står här såsom en aflöfvad lind. Bakom dessa välkända fantasier skymtar dock en faktisk antydan om en flerårig böjelse med bref och hårlockar, och somliga dikter äro burna af en äkta känsla. Som exempel må anföras i tysk öfver-sättning:Myrten — cypress. *)

Höchstes ward unser, glüchlich sind ja wir!

Die Myrthe nimm, lass die Cypresse mir!

Wer Sonne wollte, nach dem Kampfe gern Begnügt sich auch mit dem kleinsten Stern.

Die Myrthe nimm, lass die Cypresse mir!

Dass sie auf Gräbern wächst, wer kann dafür?

Ihr banges Rauschen bringt vielleicht zurück Ruh' meiner Seel' und deinen Träumen Glück.

Dann flammt gewiss mein Grab im Rosenschein,

Wenn du nur glücklich wirst auf Erden sein.

4. Den sista gruppen andas mer lifslust och manlig dådkraft genom kärleken till natur och poesi, med sonlig pietet mot modern och lugn bidan på — döden. Skalden liknas i poemet uLjuset" vid den tokige målaren, som under hån och skymf midt på dagen sökte ljus med en lampa i handen, som en ny Diogenes, och i “Epilogen“ framhålles poesins ideella betydelse: Huru intigt och fullt af villor skaldens lif än varit, sträfvar dock sången uppåt som rosens doft, som blommans dagg, som fjärilns flykt och “talar med stjärnornas tindrande sken, med skogens sus och blommors doft“. Rätt vacker är den koncentrerade bilden i

Requiescat.

Re'n ljusen släckts. Från hyddan tränga blott strimmor fram bland skogens snår, liksom en ordlös smärtas tårar, som dolts af svarta ögonhår.

*) Öfvers. af Edmund Grün: “Episches und Lyrisches“ (Prag 1894). Af samma skriftställare publicerades förut “Gedichte von Jaroslav Vrchlicky“ (Leipzig 1886). Jag begagnar tillfället att här päpeka dessa båda, för öfrigt föga lyckade och redan glömda öfver-sättningars tillvaro.Blott stjärnor vaka. Sof, omgärdad af rosor! Somna sött och lugnt!

På himlen allt är ljust och härligt, men allt på jorden — mörkt och tungt.

Denna litterära debut, som i författarens hemland då väckte ett visst uppseende, erbjuder föga märkligt för nu-tidsläsare; men den gaf dock ett tydligt vittnesbörd om tjugu -ettåringens skaldegry och uppenbarade redan två grunddrag i Vrchlickys väsen, hvilka genomgå hela hans diktning: dels en lidelsefull kärlek till naturen såsom goda gåfvors gifvarinna och trösterskan i lifvets vedervärdigheter, dels en stark böjelse för poetiska reflexioner öfver den mänskliga tillvaron.

II. Drömmar om lyckan. 1876 (2 uppl. 1887, 8. uppl. 1900), 69 sidor. Det är 37 lyriska smådikter eller “erotiska intermezzon“, som bilda den ljusa motvikten mot den ensidigt vemodiga erotiken i den förra samlingens tredje grupp och “gifva en svag afglans af den stora bok, som heter glädje, kärlek, ungdom“. Här förefaller känslan mer äkta och sund. Kärleken anas i vårens blommande gren, i gräsets dagg, i bäckens sorl, i dufvors kuttrande, i solnedgångens purpur och — naturligtvis — i hennes öga. Vill man naivt spörja om vårens och kärlekens under, så fås det bästa svaret i skogen vid mötet med en flicka. Samlingen innehåller idylliska genrebilder af vårnätter, serenader, slädpartier o. d. Men man bör ej spörja för mycket, ty likasom det endast är de tomma snäckorna, som kastas upp på hafsstranden, medan de äkta pärlorna stanna på hafvets botten, blir ock den äkta kärleken outsagd (dikten "Stilla kärlek“). Mot slutet af samligen insmyger sig ett tungt vemod vid erinran om Lido och söderns natt, som skalden nyss lämnat — särskildt i sonetterna till "Marie“. Formen är redan nu mer utbildad, med rikare rimflätning.

III. Episka dikter. 1876 (2 uppl. 1885, 3 uppl. 1895, 4. uppl. 1902), 179 sidor, innehållande 30 romanser och ballader jämte den redan i tidskriften Lumir 1874 offentliggjorda och 1899 särskildt omtryckta poetiska be-rättelsen aSatanellau i 6 kapitel. Formen är i denna lyriska epik, som förskrifver sig från åren 1870—75, ännu ej på långt när så glänsande som i de följande balladsamlingama, och kompositionen är något famlande. Men det rika stoffet tyder på en vidsträckt beläsenhet och ett fint förståepde för främmande poetiska motiv. Tsigenarlifvets poetiska förhärligande (“Begrafning i skogen“, då en gammal tsigenare obemärkt stoppas ned i jorden, och “Tsigenarens fiol“, då spelmannen i lidelsefulla toner tolkar sina känslor för magnaten, som dödat hans anhöriga och hvars slott tsigenaren sedan tänder eld på) var redan kändt i den éechiska poesin (Måcha, V. Solo, Hålek m. fl.) och pekar tillbaka på tyska förebilder, särskildt Lenau, hvars “ Schwarzer See“, “Begräbniss einer alten Bettlerin“ och liknande utgjutelser passade den tidens sentimentala smak. Däremot var det först Neruda och sedan Vrchlicky *) som förstodo att på ett originellt sätt efterbilda den friska realismen i Lenaus ttDrei ZigeunerL. Lenaus inflytande tillskrifver jag äfven tillkomsten af “Atures’ graf“ om den gamle indianhöfdingen vid Orinoco, hvilken frivilligt går i döden med sin stam för att ej längre lefva i träldom och civilisationens bann. Lenau, som själf varit i Nordamerika, låter i sina båda indianballader (“Der Indianer zug“ och “Die drei Indianer“) en farfar, far och son självmant söka döden i Niagara, likasom Vrchlickys siste indianhöfding kastade sig i djupet och

“Så gick ett litet folk för frihet under,

stort i sin kamp, än större i att lida."

Att Vrchlickys cechiska skaldeinstinkt särskildt tilltalades af denna historiska tragik framgår däraf, att han flera år senare i diktsamlingen “Sfinx“, där Lenaus på-värkan ej mer skönjes, lyriskt fördjupar och fullföljer denna

*) Romansen »Frihetens fågel», som lockar tsigenaren tillbaka till hans urhem, till cymbal och skalmeja, men som själf är så flyktig. — Ännu i en af de senaste diktsamlingarna, »Mitt fosterland», kommer skalden vid anblicken af ett rökmoln öfver skogsbrynet att tänka på tsigenare vid lägereld.tankegång i dikten “Indianernas sägen“ om det utdöende folkets längtan efter den store anden och om den döende gubbens visshet, att Anden

skall återvända, om de blott tro och vaka med fyllda offerskålar.

De fornnordiska sago- och hjältemotiv, som genom den tyska romantiken fått insteg på kontinenten, upptogos nu af Vrchlicky i den öechiska balladdiktningen. Balladen om “Harald“, som ligger på hafsbotten och bland nymfer drömmer om fäjder, är härfluten ur samma romantiska källa, som alstrade liknande dikter af Lermontov eller Alexej Tolstoj, den störste balladdiktaren i Ryssland. — “Kung Svegder“ i balladen af samma namn ville, rusig vid ett gästabud, skåda Odin och drog i härnad utan att dock lyckas. Men då han kom till en skog i södern, tycktes träden hviska rundt omkring honom, älfvor dansade, jorden bäfvade och en tomte (på öechiska: skr i t ek) yppade, att Odin var inne i klippan. Den öppnade sig, och konungen störtade ^bedårad dit in för att aldrig mer vända tillbaka. Till den gamla folktron om bärgtagna kungar sällar sig här en, om ock alldeles tillfällig likhet med Uhlands “Harald“, som för alltid somnade i skogen.

Österut — särskildt till den polska balladdiktningen — pekar däremot “Ulfvaspåren" om den gamle hetmanen, som i snön upptäcker spår, ledande till hans unga hustrus sofrum, och skjuter älskaren-vargen, då denne smyger sig ut. Den i folklig ton väl träffade dikten röjer sin andliga frändskap med Mickiewicz’ berömda ballad från Ukrajna, “På luru (“Czaty“), ehuru upplösningen är olika. — Men viktigare än dessa efterbildningar af utländska stoff var att Vrchlicky redan nu genom två berättande dikter öppnade den cechiska litteraturen för antikens rika skönhetsvärld, och med den ståtliga, i Schillers anda komponerade “Endymion“ *) inledde en lång serie af antika porträtt och kulturbilder, oöfverträffad i hela den slaviska litteraturen och med få motstycken i världslitteraturen.

*) Finnes i två tyska tolkningar i Eduard Alberts förträffliga, men blott till 1892 utförda urval i »Neuere Poesie aus Böhmen» (Wien 1893) af Albert och B. Wellek.Såsom det i mitt tycka bästa profvet ur den skiltande samlingen må återges

Alariks begrafning.

Ur sönderslitna skyar glider i mörkret månen fram om kort.

Till verket! Midnatt snart förlider. —

Du hvita örn i sälla strider, o, Alarik, som allt be tvang vid pukors dån och lurars klang och flög framför oss öfver landen!

Se, intet öga nu är torrt,

när af ditt trogna folk till stranden

af stenig flod ditt lik bärs bort.

Lyften blossen! Deras strålar falla på vår dyra, turvis burna börda.

Kring sin furste samlas åter alla kämpar, liögtidsrustningar iförda.

Närmare, närmare, män!

Hit skall man med saknad i framtiden tåga och suckande skola hans ättlingar fråga:

Alarik! Sofver du än?

Se, månens sken på våra lansar med töcknigt skimmer spegladt står.

Vi minnas, hur du, klädd i pansar och krönt af tapperhetens kransar, flög fram till Tiäst som en orkan med dån på världens vida ban, ej häjdad ens af djupa vatten.

Sof lugnt! Du af ditt följe får en fridfull graf i stilla natten och tacksamhetens varma tår.

Lyften blossen! Mystiskt deras lågor svepas omkring oss och grafvens sköte.

Såsom andars hälsning sorla vågor sömnens ljufva toner dig till möte.

Sänken hans kista, o män!

Hans tigande stridshäst, hvars blick tyckes sörja, har lutat sitt hufvud, som ville han spörja: Alarik! Sofver du än? t

På springarns rygg hans lierre fästen och binden sporren vid hans fot!

Så sänkas både han och hästen ned mellan afgrundsdjupa nästen.

Sist läggom därpå sköld vid sköld!

I flodens graf, af mörker höljd, snart häst och fjäderbuske svinna .. .

En tröst blott lindra kan vårt knot:

Ej fiender hans graf rum finna, stördt icke ens af stormens hot.

Lyften blossen! Stum Ur hjältesagan, när den sista stenen grafven stänger, och den lugna flodens dofva klagan sig med gamle kämpars jämmer mänger.

Flod! Tag din sofvande vän!

När sedan på fälten barbarerna tumla, de skola med ängslan och bäfvande mumla: Alarik! Sofver du än?

Ur sönderslitna skyar glider i mörkret månen på sin stråt, och dyster natt mot slutet lider.

Du hvita örn i sälla strider,

0 Alarik, som bredt och vidt ditt lof på häfdens vingar spridt,

1 fuktig bädd bland klippor hvilar.

O, bröder! Sväljen ned er gråt!

Ur mörkret hvita örnen ilar;

hans ande än oss följer åt.

Lyften blossen! Världen må gå under, och historiens blad förlore skriften!

Men vi veta, att ej mänskofunder spåra vägen till den gömda griften.

Evigt förhemligas den.

När människosläktet förintats på jorden, af vågen blott hviskas de frågande orden: Alarik! Sofver du än?

IV. Vittoria Colonna. 1877, efter att året förut ha publicerats i tidskriften “Lumir“. Utgafs sedan i samband med “Drömmar om lyckan“; den fjärde, något till-ökta upplagan^år 1900 (55 sidor). I 20 sånger skildrasMichelangelos själskamp i lidelsen för Vittoria Colonna och konstens slutliga seger öfver den sinnliga kärleken, sedan han måst resignera och i arbetet sökt lindring i sin bittra sorg öfver hennes död. Diktcykeln^ som mottogs med hänförelse af den litterära ungdomen och kan betecknas såsom en märkesten i den cechiska konstpoesin, har nyligen utkommit i tysk öfversättning *).

V. Ande och värld. 1878- (2 uppl. 1882, 3 uppl. 1899). 40 dikter i 4 grupper med prolog och epilog på

145 sidor. Med denna diktsamling, som afväpnade den mot Vrchlickÿ ännu en smula misstrogna kritiken och gjorde honom till den erkändt främste skalden i sitt land, inleddes en serie tankedigra, delvis monumentala dikter, med stoff från världshistoriens olika tidsåldrar och tillsammans bildande en visserligen splittrad, men såsom kolossal torso öfverväldigande hjältedikt om människan. Detta antydes redan i prologen, där Seklerna, såsom sinnebilder af mänsklig storhet och mänskligt elände, framträda inför skaparens tron och spörja om hans afsikter med dem. — I denna diktsamling röjer sig ock oförtydbart Vrchlickÿs andliga frändskap med den franska skaldeskolan (Victor Hugo och les parnassiens), hvilken erbjöd honom åtskilligt, som den. tyska romantiken ej kunde skänka: en finare blick för det poetiska språkets klarhet och plastik, en vidsträcktare ämnessfär (Hugos uLa légende des siècles“ och Leconte de Lisle’s “Poèmes antiques et barbares“) samt en djupare uppfattning af såväl antiken som naturen än den tyska romantikens känslosamhet varit i stånd att gifva.

Men äfven här förnekade sig Vrchlickÿs eklektiska natur icke, i det att han valde det bästa möjliga från olika håll: af Victor Hugo den reflekterande naturmålningen, af Sully Prudhomme den personliga innerligheten och idealismen, af Leconte de Lisle den u hednisk “-panteistiska skönhetskulten, af Théophile Gautier den formella ciselerings-konsten o. s. v. Men likasom Böhmen genom sitt cen-

*)Af Johann S p u c i l-Zeranovsky (Leipzig 1903) i Brönn. öfver-sättningen är dock föga lyckad—jämf. »Wiener Abendpost» 13 juni 1903.trala läge i Europa mottagit andliga väckelser både från norr och söder, både från väster och öster, påvärkades Vrchlicky lika mycket af Italien och Tyskland och lyckades med sin slaviska receptibilitet och sitt känsliga sinne förena dessa motsatser i en enhet, som för den romersk-slaviska poesin i våra dagar är icke mindre betydelsefull än G-oethe varit och är för den germanska världen.

1. Genljud från urtiden. I denna första grupp behandlas kosmogoniska och bibliska stoff, för hvilka författaren i hela sitt lif haft en viss förkärlek. Den första dikten "Skapelsen“, skildrar jordens framträdande ur kaos, och "Jorden“ är en lofsång öfver den sköna världen, full af under, hvari skaparen läser och speglar sig själf. “Kometen" är det första försöket att under bilden af den i världs-rymden kringirrande meteoren poetiskt klargöra det ondas princip och dess slutliga försoning och ger en antydan om det Ahasver- och Faust-problem, som sedan så lifligt sysselsatte skalden. — “Ängeln“ gråter öfver jorden, där han en gång varit lycklig i människans själ. "Den första guden“ är mannens lofsång öfver Eva, stammodern för alla släkten och all poesis källa. I “Det första offret" ber Kain Gud om straff för brodermordet, men fåfängt — Kain får sitt värsta straff i det egna samvetets kval. I dikterna “Rägnbagen" och “Myt" sjunger Noak lifvets eviga sång.

2. HeUeniska motiv. (Om ingen särskild redogörelse lämnas för dikterna i de episka grupperna, meddelas åtskilligt sakligt i den följande afdelningens öfversikt af Vrchlickys hela episka diktning.)

B. Åtta medeltidslegender däribland "Ah as vers vårsång“, prisande moder jordens lycka och frid, medan han själf måste irra hemlös.

4. Problem. Här framträder den dualism, som genomgår hela världshistorien och ständigt varit föremål för Vrchlickys egna grubblerier: den idealistiska och den sensualistiska (materialistiska) världsåskådningen. I poemet "Två röster" hör han en klockeklang i luften, manande: tro! och sursum corda! Men en stämma från skogen hviskade:“Blott naturen är gud.“ Allt har sin gång utstakad: flodens lopp, lärkans flykt o. s. v.; men människan vacklar ständigt vid skiljovägen. - Äfven den ändlösa kampen för tillvaron antydes i dikterna aPå träsket“, där två vildgaltar slåss, och “Det sista axet“, som den svarta roflågeln tar från den fattiga kvinnan på åkern. — Poemet “P an tei sm“ är en hymn till naturen, och “Fenix“ prisar poesins eviga återuppståndelse “med demonens kraft och ärkeängelns vingar“.

Diktsamlingens epilog utgöres af en lofsång “Till de okända gudarne“, d. v. s. till naturen, den outsinliga källan till arbete och lifsglädje samt den outtömliga jordmånen för nya ideal, i hvilka människan ser sina gudar. Dikten, hvars poetiska värde försvagas af den något skarpa tendensen, är rätt betecknande för skaldens dåvarande världsuppfattning, ganska naiv i sin ensidigt materialistiska panteism gent emot de mognade mannaårens luttrade idealism och harmoniska förening af ande och värld.

Såsom diktprof må anföras ur den andra gruppen

Satyrens visa.

Från vassen i älfven jag tittar mot skogen och väntar beskedligt, tills drufvan blir mogen.

Så dagar och skyar försvinna. Till vatten jag lockas af flodens musik och af skratten.

Plums! plaskar jag ock i min Ulf.

Med sjögräs i testar och pärlor i stråna på hakan, jag täflar med öfriga råna i prakt och med hafsguden själf.

Snart nalkas dock stunden, då frukterna glöda, då granna topaser på vinstockar flöda.

O drufva, vårt Hellas’ klenod!

När henne jag prässar i bägarn, det kännes, som kramade jag en mänad, och jag brännes af blottade lemmarnas blod.At Pan och hans flöjtspel uppmärksamhet skänker jag föga, när solen i vågen sig sänker, och dälderna slumra i ro.

Mer fägnar mig åse, hur sniglarne fumla med spröten, och höra på surr af en humla uti aprikosträdets bo.

I droppstenars grotta till ångbad jag kryper och rullar på gräs, så att svett af mig dryper.

Knappt rör sig för vinden ett blad.

Och lullad af entonigt plaskande droppar, jag drömmer om skrämda dryademas kroppar. O djupa och ljufliga bad!

Om kvällen jag smyger till floden och gläder mig åse i lönn, huru luftiga kläder aftagas af badande mö.

Men tittar jag fram — hur hon väsnas och spritter Hon dyker i vågen och stänker ett glitter af pärlor på svajande rö.

Från vassen i älfven jag tittar mot skogen och väntar beskedligt, tills drufvan blir mogen.

Rundt om mig stå parker och lunder i skimmer. Jag badar i blånad, och örat förnimmer den släpande flodmelodin.

Af solen jag värmes; men rör jag blott näfven, så faller det droppar af daggen i säfven.

O vore det droppar af vin!

När kullarna bäfva för jaktens gudinna, jag lyssnar i skuggan, hur trastarna tvinna af visor en glittrande krans, hur syrsan på almen vid middagen knarrar och trollsländan tätt öfver lotusblad darrar med vingar af skimrande glans.

Så byggom oss tempel på njutningens grunder! När thyrsen blir höjd i mänademas lunder, då ler jag så godt i mitt skägg.Ful Hr jag, det vet jag, och vidrig — sak samma! Jag Hr dock tillstädes, nHr älskande glamma.

Hr vinets och kärlekens drägg.

Jag andas mot läppar, som hviskande skälfva af älskog. De drifter, som mänskorna hvälfva, hos gudarne också jag styr.

När en gång af tjuren Europa blef buren, jag fattade homen och hånlog åt tjuren:

Nu, kung, är du själf en satyr!

Från vassen i älfven jag tittar mot skogen och väntar beskedligt, tills drufvan blir mogen.

VI. Symfonier. 1878 (2 uppl. 1883, 3 uppl. 1898), 165 sidor, innehåller tretton längre dikter, skrifna 1873 — 78 dels i Prag och Böhmerwald, dels i Italien (Livorno och Marano). Samlingen synes mig vara den hittills finaste och djupaste, förenande det panteistiska natursvärmeriet med känsligt erotisk och idealistisk, om ock något pessimistisk världsåskådning.

1. uRösten i Öknen“, den inledande dikten, har något af Dantes mystiska allvar med det högtidliga uppslaget:

“Sin stjärnpokal mig nattens döttrar bringa; min ande står vid annan lefnads tröskel, och rundt omkring mig gamla sägner klinga.“

Det är en hymn om naturens jublande röster i stormens brus och skogens sus. Det är Ghids egen röst som talar i mänsklighetens sång: den mystiska hviskningen i Dodonas heliga lund och allvaret i evmenidernas hotfulla dikt, då Olympen måste böja sin hjässa för korset och Zevs7 pilar sjönko ur hans hand; det är Memnons susning, Kains förbannelse, Fausts och Ahasvers suckar, Simsons förtviflade skri och Diogenes7 cyniska löje. Hvart leder hela denna eviga hymn, som begynte med Adam? Jo, till mänsklighetens Panteón! Upp till idealet! — Inflytandet af Dante,som Vrchlicky rönt under nästan hela sin bana och hvars spår jag skall undersöka i den senare afdelningen, röjer sig här redan i det yttre genom användandet af terzinernas majestätiska rim£Lätningar.

2. “Horror vacuiu, en fantasi under fastlagsveckan i Prag (1874) med skarp kontrast mellan det uppsluppna skämtets gyckelspel och lifvets tunga allvar — ett motiv som sedan flera gånger går igen i hans diktning. Midt i det yrande sorlet drömde skalden, att jorden var öde och tom, solen slocknad, och han gick in i den mörka, tysta katedralen, grubblande:

“Hvi har naturen invid Ganges stränder sig uppenbarat i gudomlig fägring?

Hvi dyrkas Zevs och Irmensul i lunder?

Hvi sjöng den blinde sångaren om Troja?

Hvi byggde faraoner pyramider?

Hvi ingöt Skopas i sin mäjsel gudom? ....

....när döden dock i hjärtats djup är skrifven!“

3. uUr en askets dagboku (1873) skildrar en eremits själskamp; han är varmt troende, men kan ej helt utrota krafvet på mänsklig lifsnjutning och hör en inre stämma, som erinrar honom om hans barndom och om skogens sus. I kyrkan följer han en gång en fridens ängel, som vinkar honom till sig från altaret och lockar honom upp i kyrktornet, hvarifrån en vid utsikt öfver G-uds gröna jord erbjuder sig. Men ängeln försvinner nu, och munken kan ej följa honom i rymden, ty vägen är okänd. — Vackert äro klosterbroderns veka känslor återgifna, då han mötte ett barn i skogen och rördes af dess oskyldiga löje. Hans sista önskan är — likasom “Klostergossens“ (“Mtsyri“) i Lermontovs bekanta dikt — att bli begrafven i ett bern-hardinerkloster på alperna, så att han kommer himlen och örnarna närmare. Hela poemet är som ett förspel till den djupa, vida lifsrikare samlingen “Pilgrimens visor“.

4. a Den brustna strängen“, elegisk erotik.

5. “Domen“, en fantastisk dikt förlagd till en gammal bykyrka på Appenninerna i en härlig natur. Anblicken afen altartafla, föreställande Yttersta domen, erinrar skalden om forna tiders hätska trosfanatism och kommer honom att tvifla på den kristna religionens sanning. Han får då i en vision se ett samhälle af panteistiska hedningar, som förnekade alla slags gudar och blott erkände naturens skräckfulla, känslolösa allmakt. I tron att den oundvikliga döden vore den rätta förlossningen och liktydig med total förintelse, begingo de självmord. Endast en yngling trodde ännu på kärlekens oförgänglighet, ehuru äfven han förgiftats af läran att naturens skönhet låge blott i det yttre och kvinnofägring i det enbart kroppsliga. Utan aning om nattens faror af vilddjur och mörker bidade han lugnt hennes inbrott. Men som en blixt kom tanken på domen öfver honom, och domen var hans eget samvete, hans handlingssätt. — Dikten ger ett poetiskt uttryck för skaldens egen utveckling från en rent materialistisk panteism till en djupare uppfattning. Naturen är skön och oförgänglig, men öfver henne står dock idén, tanken (myslenka). Den lefver kvar och

“Jag ser en framtid, då den stora tanken, den enda, dyrkad blir af sälla mänskor."

6. “Enslighetens ande“, en svärmisk skogsidyll från Sumava (Böhmerwald) med de något sentimentala slutraderna om naturen, som består, medan

“min grafsten länge sedan är förvittrad, och inskrift, som af vänner ristats, plånad.

Men rosor gro i stenruinens skugga, sig murgrön lindar omkring nakna stenen, och i en vrå af gråa kyrkgårdsmuren har näktergalen redt sitt bo och skall åtminstone med sina ljufva visor i stilla vemod tala till min själ.“

7. u Vid Panaros källau, en varm naturskildring från Appenninerna, ganska betydelsefull för den på sydländsk realism hittills arma naturmålningen i den cechiska poesin. Dikten är för öfrigt hufvudsakligen en återklang af Leo-pardis skeptiska pessimism och dess spörjande oro i can-zonens högtidliga rytm.

8. “Helena“, ett erotiskt äreminne, mängdt med sydländskt natursvärmeri. Skalden liknar sin kärlek vid druidernas tysta gudstjänst:

"När i sin helga lund druiden trädde, han hängde harpan upp i mossig ek, föll ned på knä för guden, uti stoftet sitt anlet skylde under dödstyst stillhet och blott med stumhet uti helig bäfvan förrådde, hvad ej mänskoord kan fatta.

När uti denna urskogs skymningsandakt en vindfläkt kom, han kände gudens närhet, men teg dock ständigt.“

9. “Nätter vid hafvet“, poetiska reflexioner vid Livornos strand (i augusti 1875), märkliga därför att den öechiska poesin här får sin ämnessfär vidgad genom maritima stämningsbilder. Som bekant existera böhmiska kuster endast i Shakespeares geografiska fantasi, och det var först Svatopluk Cech och Vrchlicky som genom reminiscenser från Östersjöfärder upptogo detta tacksamma stoff.

10. uSång i höstenu till naturens lof med något af Turgenevs drömmande vemod. Slutversen lyder karaktäristiskt:

“Din är jag, o natur! Jag i din famn vill somna i evighetens dröm, fri från begär och hopp, fri från allt trånsjukt ve. Min själ skall stilla domna och svinna som en glimt, som doft af blommans knopp.“

11. “Pästen“ en bizarr omarbetning af en gammal saga, huru pästen i röd mantel spelade schack med den unge fursten, som lättsinnigt trotsade dödens makt. Döden tog af honom den ena figuren (själen) efter den andra. Till sist tappade fursten den sista insatsen, sitt eget lif, och den grymma värkligheten i pästens skepnad var all-härskande. Till detta medeltid sstoff knyter Vrchlicky en präktig målning af en storm på hafvet (i terziner) ochlåter sagan berättas af en sjöbuss i en krog, där den underliga taflan om schackspelet hänger på väggen.

12. “Dm helige Gräls arfvingar“ i 14 sånger. Skalden känner sig modlös och förtvifiad midt i naturens skönhet och möter en underlig gubbe, för hvilken han beklagar sig. Denne yppar då hemligheten om G-rals heliga arf: människosnillet, konstens ideal, som fortlefver i en evig kedja; anden som på den nya tidens tröskel står med lyft panna och vill bli sin egen frälsare. Den långa dikten är skrifven med glödande ungdomshänförelse i lay-form. Slutet försvagas dock genom författarens onödiga undran, om den försvinnande skepnaden var hans egen poetiska fantasi eller tilläfventyrs — Wolfram von Eschenbach.

13. “På Krakovec“ (en historisk slottsruin väster om Prag), natursvärmeri med vemodiga betraktelser öfver tidens förgänglighet, men slutande med en lofsång öfver den poetiska hänförelsen, "dufvan vid Jordan, stämman som kallade Kolumbus öfver hafvet och snillets blick hos Michelangelo“.

VII. Ett år i södern. 1878 (2 uppl. 1898), 166 sidor, inrymmande 48 poem, skrifna under året 1875—76 i Italien, hvars landskap här gett stoff till lyriska genrebilder.

1. u Skisser från bärgm." Naturmålningar, något erinrande om, men näppeligen lika plastiska och färgrika som den polska skaldinnan Marya Konopnickas utmärkta sonetter i uItaliau. Som prof må följande strof ur poemet “Landskap“ återgifvas:

“I eldröd glans sig horisonten tände och smälte i orange, hvars bloss förbrunno.

Kanhända var det änglar som nu vände till himlen och med dagens ljus försvunno.“

2. Hafvet. Mer subjektiva, delvis erotiskt färgade stämningsbilder. Vacker är kärleksdikten MDe vilsefarna" med omkvädet: “O tänk på dem, som seglat vill på hafvet !u Ståtlig är sonettenHafvets stämma.

Som en koral, hvars brus till andakt tvingar, som dånet af ett evigt vattenfall, som lejons vrål, som rassel af metall, som hiirars rop, som sus af fåglavingar,

Ett kaos utaf hafvets röster svingar sig mäktigt kring med vreda böljors svall, och uti denna hymn och detta skall högtidligt som från Sinai det klingar:

Jag är en ändlös jättesymfoni,

Guds ande, sväfvande som arkens dufva.

Hans hjärta slår med mitt i harmoni.

Jag är en hymn, som aldrig stum kan bli.

Med skräck hör skalden på mitt dofva skri, och i min afgrund evigheter rufva.

Till samlingen äro fogade två berättelser på prosa: “Flöjten“ (byggd på en klostersaga om satans arga spel) och “Kimons dotter“, en konstnärsskiss från Livorno.

VIII. Myter I. 1879 (2 nppl. 1883, 3 uppl. 1894, 4 uppl. 1902), tre längre dikter skrifna under tiden 1873 — 78, hufvudsakligen nationellt episka (233 sid.).

1. Sdrka, ett romantiskt epos i fyra sånger (blankvers) från den cechiska sagotiden, ur hvilken särskildt Julius Zeyer — den cechiska litteraturens främste katolske romantiker — hämtat så många stoff. Det är en episod från det s. k. amazonkriget på Vyéehrad, Prags äldsta borg, om den krigiska jungfrun Sårka, som förrädiskt hämnades på den tappre Ctirad, men efter hans fängslande upptändes af kärlek till honom och ej ville öfverlefva hans död. *)

) I en af de senaste diksamlingama, “Mitt fosterland“, låter skalden de båda stoderna af dessa sagohjftltar (utförda af Myslbek och uppställda på Palacky-bron i Prag nära skaldens boning' hviska till hvarandra om forn- och nutid.2. Legenden om den helige Prokop, eu naivt religiös hjältedikt om Böhmens skyddspatron (f 1053) i samma folkliga stil som Svatopluk Cech skulle hafva behandlat ett liknande ämne, och i anslutning till traditionerna, sär-skildt en handskrifven legend från 14:de århundradet. I 17 sånger (orimmade 4-fotade trokéer) skildras, huru den fromme munken grundade.klostret Såzava, där den cyrilliska litteraturen bevarades ända till slutet af det elfte århundradet, då den undanträngdes af tyskarnes latinska ritual. Dikten får sålunda på samma gång en viss politisk anstrykning, hvars tendens Vrchlicky dock med fin takt undvikit att skärpa. Den poetiska biografin börjar med beskrifningen, huru Prokop slog sig ned i en grotta, dit onda andar tagit sin tillflykt undan den nya (kristna) läran. Men han fruktade dem ej, ty "den, som är god, lefver alltid i ljuf sämja med naturen", och förvandlade ödemarken till ett bördigt hemvist för goda människor:

“Jord, du mänskans moder, hör mig!

Klippan, som måhända varit förr ett altare åt gudar, falska, diktade af vantron, vare härd för mänskomöda, vaggan, hvarur lifvet väller mera fruktbart, mera ädelt med sitt gyllne flödes strömmar utaf klasar, yppigt fulla!“

Bland den heliges många under skildras naturligtvis omständligt den gamla folksägnen, huru gudsmannen tvang den för rasten mycket gemytlige och tjänstvillige "små-djäfvnlen" Rarach att plöja och göra nytta för sig. Den 140 sidor starka dikten, som påbörjades den 29 november 1877 och var färdigskrifven före årets slut, har på grund af själfva ämnets beskaffenhet blifvit en af Vrchlickys mest populära (1884 utkom en illustrerad upplaga och skol-upplagor 1888 och 1897).

3. Bohetechs kors, enligt mitt förmenande skaldens hittills mest storslagna och djuptänkta alster. Boéetéch, den siste slaviske abboten i Såzavas benediktinerkloster, lärenligt krönikan ka blifvit dömd af konung Vratislav att for en rituell förseelse timra ett manskögt kors ock själf bära det ända till Rom för att få förlåtelse. Detta ämne fullföljes af Vrchlicky så, att Bozetéch, gripen af ängslan och skräck inför Guds majestät i den gigantiska alpnaturen, dignar ned under bördan. Så påträffas han af en annan, än mer pröfvad fardeman, nämligen Akasver, som berättar sin lefnadshistoria och yppar en dröm. Han kade i sömnen sett sin döda hustru Lea såsom ängel och tyckt sig höra henne säga:

“Vid Herrens tron jag hafver bedt för dig om lindring i ditt fruktansvärda straff, ty själfva domen — den kan aldrig ändras.

Du irra skall i världen utan mål, men icke längre som en plågad mänska, ty det är kvalda mänsklighetens ande som dväljs i dig. Du framgent lefva skall.

Allt stort, som mänskan mäktar utfundera och som hon känner i förtviflans tankar, all gråtens pärlor, alla tankars blommor, all pinas vånda och all längtans suckar — med allt du känna skall uti din ande.“

Bozetéch spörjer honom sedan om lifvet och döden, om Guds tillvaro och om evigheten. Ahasver svarar med att hänvisa till världsalltet ofvan dem och till jorden under dem: “Gud lefver i allt, är upphofvet och den ledande

kraften i allt, som vi benämna Gud. Likasom stjärnor slockna och tändas på nytt, så fortlefver tillvaron i en oändlig kedja, och idealet segrar.“ Därvid göres äfven anspelning på den store éechiske reformatorn Jan Hus:

“Se! Seklers förlåt faller för min fot.

Min blick sig vidgar in i fjärran framtid.

Jag ser dem, dessa starka tankeörnar, ser en af dem, en ättling af ditt folk.

I bålets glöd han ändar heligt lif, men som en svan hans ande dock sig lyfter välsignande högt öfver denna världen, och utaf gnistor från hans flammas offer bli nya facklor oupphörligt tända.“Till sist jublar Ahasver:

“Lugn går jag hädan och med allt- försonad, ty liksom solen, livdiken nu så hiirligt går öfver bilrgen upp i stilla glans, på världens tron sig mänskoanden sätter, och ljuset segrar, skuggorna försvinna.“

IX. Ekloger och visor. 1880 (2 uppl. 1889, 3 uppl. 1902), 42 erotiska dikter (108 sidor). De äro en omedelbar fortsättning på och förvärkligande af “Drömmar om lyckan“, och prof. E. Albert gör i sin Vrchlicky-studie * *) den träffande anmärkningen, att “Ur djupen“ betecknar kärlekens aprilväder och “Drömmar om lyckan“ dess knoppande maj, hvaremot denna diktsamling kännetecknar kärlekens blomning i juni. Här är det harmoni och ljus och naturidyll, med citat af en vers i den italienske lyrikern Emilio Pragas “Brianza“ (“O pace, o solitudine, o dolcesse!“) samt af V. Hugo (“Que se passait-il dans nos åmes? Amour! Amour!“). I dikten “Skogsväg“ ses de båda älskande hand i hand, och i ett annat poem skildras Robert Burns’ bröllop i Ayrs dal, där till och med träden och blommorna nedkalla välsignelser öfver brudparet. Själf skref Vrchlicky den sista dikten — midt under sitt Dante-studium — kvällen före sitt eget giftermål med “Ludmila“, till hvilken samlingen ock är ägnad. — Öfversättningsprof:

Eklog V.

Luften andas väldoft, klar som en kristall; under dina fötter gungar saftig mossa.

Ifrån säfven flödar milda toners svall, och på hagtomsbusken röda blommor blossa.

Med en glädjetår i fuktig ögonvrå spörjer du: Hvi så?

Små

fåglar öfver dig och markens blomster svara:

Endast så sig vårens under uppenbara.

t

*) “Jaroslav Vrchlicky", en förberedelse Ull framtida studie af hans lyrik och epika} Prag 1893. Enligt hans i detta fall tungt vägande omdöme står denna vårliga erotik oöfverträffad i den cechiska lyriken.Med kristallklar blick du andas vårdoft själf.

Hur du spritter till vid våra händers möte!

Ur mitt hjärta strömmar varma sångers Ulf, liksom bäcken porlar fram ur klippans sköte.

Med en ömhetstår i fuktig ögonvrå spörjer du: Hvi så?

Små

fåglar öfver dig och markens blomster svara:

Endast så sig kärleks under uppenbara.

X. Myter II. 1880 (2 uppL 1883, 3 uppl. 1898), 230 sid. Det är 8 episk-fantastiska berättelser, skrifna under tiden 1874 — 79, burna af den idérika flykt, som uppenbarade sig i den sista af de tre dikterna i den första samlingen “Myter“. ("Boietéchs kors"). I sin helhet är denna diktsamling en af Vrchlickys djupaste.

1. Israfel (1876), en fantastisk, kosmogonisk sägen om Israfel, musikens ängel, som med lyran skickas af Gud

Fader ned till den nyss färdigskapade jorden för att af dess olika ljud (hafssorl, skogssus, fågelkvitter o. d.) bilda en enda hymn, som skulle stiga till skaparens tron. Men den nyskapade kvinnan upptändes af kärlek till honom, och Israfel, som hittills varit utan hjärta, besvarar den och är redo att bringa sitt största offer för denna lidelse: afstå från paradisets lycksalighet och inställa sig inför Gud för att blifva straffad af hans blixtar. Men Gud är kärleken; "kvinnan kände Gud bättre, och den förste mannen sjönk i den första kvinnans armar ... O skapelse! Den skönaste af drömmar!" — Vacker är kvinnans naiva förklaring till Israfel:

"Säg, Ur det då en synd, att hjärtat älskar?

Hvi vägrar du? Kanske du räds för Herran?

Säg, måste du till himmelriket vända?

Ar jorden ej nog paradis för oss?

Mot solens brand oss skogen skänker svalka, med stjärnor strös vår natt, vår maj med blommor. Kan då ett annat lif mer ljufligt tänkas?

Och Gud — är han ej källan till all kärlek?"

2. Sakuntalas födelse (1871)), en yppig, färgrik indisk dikt om Yicmavitras förmälning med Menaka, en lofsång till kärleken, som födde diktens barn.

3. Aischylos' död (1877), en dramatisk omskrifning af den antika myten, huru den gamle skalden ljöt döden på Sicilien, med växlande metra i klassisk stil. Den första scenen är förlagd till foten af Etna, där den trötte, åldrige skalden tackar för lifvets håfvor, tar afsked af jord och haf och af alla de stora skuggor, som följt honom i hans lif. Han blickar redan in i skuggornas värld, men då Thanatos kommer för att hämta honom, söka evmeniderna hindra detta, ty Aischylos hade förhärligat dem och värnat lagen, och ingen annan än Zevs finge röra vid honom. Deras slutkör lyder:

"Den, som med redligt sinne lagt tillrygga sitt lif i dygdig id, slår själf en brygga till saligheten och får himlens frid.

Men den, som själf sig ärar

med dikt — ej honom Lethe ens förfärar.

Hans sång skall ljuda uti evig tid."

I andra scenen, förlagd till Olympen, komma cykloperna med ett nytt smide och med dem Thanatos, som fordrar, att Aischylos skall dö, trots Apollos och musernas gensagor. Zevs bestämmer då, att skalden skall dö genom sitt eget instrument — lyran: En örn fattar dess sköldpaddskal i sina klor, släpper det på den lifströttes hufvud och lyfter på skalet hans ande upp till Olympen.

4. Sandalfon (1874), en af Vrchlickys vekaste poetiska berättelser. Sandalfon —- enligt den gammaljudiska uppfattningen en af de tre änglar som fästa bibelspråk i kransar och lägga dem på Jahves hufvud — framställes här såsom den ängel, hvilken dref människorna ut ur paradiset, men älskade dem äfven efter syndafallet:

"Jag glömde bort, att jag en ängel var, och med förtjusning såg mitt öga svärmiskt på människan, ty jag i henne skönjdeej blott ett värktyg uti skaparns händer, men ock en syster i min egen smärta, och all den längtan, som hon närde, fann uti mitt hjärta ock en bördig jordmän."

Till straff for dessa uppstudsiga tankar och för att han gifvit Hagar vatten i öknen, dömdes han att sväfva mellan himmel och jord i molnen. Ensam, men lifligt deltagande i andras sorger, ehuru han själf aldrig blef föremål för medlidande, stirrade han ned på tårarnas dal. Förtviflad öfver allt elände, han där såg, bad han Gud om förbarmande. ' Men förgäfves — Gud hörde det ej. Och han led ännu mer, ty

"det fanns tider — och det var det värsta - -då mänskligheten uti mörkrets irrgång gick vilse, utan väg och utan syfte, likt skrämda djur; då lidelserna släckte gudomlighetens bloss; då frihetsanden vardt kväfd i människornas

vilda bröst; då längtan efter sanning var en synd, och då profeters ord med hån belogos.

I dessa tider led jag allra mest.

Som stormens fläkt min ande flög i molnen.

Jag ropade på rättvis hämnd och dom till skaparen — ej till hans arma värld.

Men fåfäng klagan! I sitt mörker höljd,

Han mänskligheten lida lät — och mig.“

I sin förtviflan börjar Sandalfon tänka på döden och erinrar sig Kains brodermord samt den fasansfulla tilldragelsen på Golgata. Döden kom visserligen icke och befriade honom, men i stället nalkades dennes broder Sömnen, som i drömmen lät honom förnimma en hoppfull ande-h viskning:

“Hör! Du är ej ensam.

Jag ock har skådat dessa täta skaror af store män, som i sitt hjärta burit allt mänskligt ve med en titanisk styrka, af kärlek blott till mänskligheten ledda; de tänkt för henne, då hon dådlöst sofvit; de lidit kval för henne, då hon fråssat; de dött för henne, att hon skulle lefva.“Bland desse män antydes särskildt “de kaukasiska klippornas martyr" (Prometevs), och slutligen tedde sig en ljus skepnad med blodig törnekrona om den bleka tinningen och med guldglans kring det svallande håret. Då Sandalfön sporde, när det skulle bli slut på detta elände och landsflyktens lidande, svarade den blida gestalten:

“När från mänskans bröst det tunga slafveriets kvarnsten vältes, när hvässadt svärd ur hennes händer glider och trälens band från hennes fötter lossna, när kärlek varder hennes gudadyrkan och sämja blifver hennes enda lag — då blir det ock ett slut på dina marter.

Men uti mänskohjärtan skall du dväljas, och hvarje hydda blifva skall ditt tempel.

Du kan ej dö. I människomas hjärtan du lefva skall som ömkan med de kvalde, och hvarje hjärta blifva skall ditt altar.

Lid alltså och haf tröst uti den tanken, att du ej ensam är i dina plågor!“

Sandalfön fick tröst och sinnesfrid — liksom Ahasver i “Boäetéchs kors“ — och vaknade lugn.

“Tyst stjärnor under mig sitt kretslopp trådde på bekanta stigar, och under dem i töcknet jorden sof vid eterns barm. Rundt om var helig frid och lyst i hjärtat. Det var julens afton. —

Från denna stund jag blickar mera lugnt på jorden ned. Blott stundom, när mitt bröst på nytt af vilda smärtor börjar sjuda, då röres jag af mänsklighetens gråt och suckar klagande — men ej om nåd.

Jag fordrar blott till saktmod Herrens vrede, vår tid till doms och människan till kärlek.“

5. Maria Aegyptiaca (1876), en konstnärlig utarbetning af legenden om synderskan, som vaknade upp ur sitt sinnesrus och kände spirande ånger. Hon vill gå in i templet, ehuru en stämma först vägrar henne inträde öfverden heliga tröskeln, som blott kan trampas af oskuldens fot. Där får hon befallning att gå på andra sidan af Jordan och vandrar ut i öknen, där hon i sällskap med ett tamt lejon och den stumma sfinxen lär sig älska Gud och ensamheten. I samum-sanden upptäcker hon liket af sin forne älskare, och med hans jordiska kvarlefvor be-grafves hennes flydda ungdom. Slutligen träffar hon den helige eremiten Zosimus, som i drömmen sett, huru hon räddas af Jesus, och dör lugnt och saligt. — Besläktad med denna omvändelsehistoria är den omedelbart följande:

6. Don Juans bot (1877) i spanska trokéer.

7. Myten om vinet (1877). Gudarne fröjda sig åt att den uppstudsige Prometevs ändtligen fängslats af den fysiska styrkans brutala makt. Men Dionys sympatiserade med människan; han drog i triumf genom världen med vin-rankor och pantrar och ropade åt den befriade Prometevs:

“Statt upp! Se världen oss med jubel hälsar.

Vi bringa människorna hopp och glädje, och sinnebilden är den gyllne rankan.

Statt upp! Se himlen, hvarom mänskan diktat!

Det som i bägarn glöder och oss värmer — det är ej drufvans eldigt heta tårar; det är hänförelsen, som fyller världen!"

Och den frigjorde Prometevs skrek trotsigt åt Zovs:

"Jag tanken är som kan af ingen kufvas.

En ny olymp byggs upp i mänskohjärtan.“

Olympens gudar skingras och försvinna, men jorden småler.

8. Eloa (1875), “fragment af Hel veteskomedien“. Såsom förf. själf angifver, är detta fantastiska mysterium på prosa en fortsättning och afslutning af A. de Vignys lik-nämnda mystère i tre sånger. Dessutom medgifver förf. äfven påvärkningar från bibeln, Dante och Krasinski — ett speciellt polskt drag ligger särskildt i Eloas utrop: “Jag känner millioners kraft i mina armars muskler.“ De kvaldesandar i helvetet längta fåfängt efter förlossning eller åtminstone ett af brott i ledsnaden: Kain, Nero, Tigellinus, Judas och andra förrädare. Eloa, ljusets dotter med stjärnan på sitt änne, skapad af frälsarens tårar (jmf. ock Slowackis “Anhelli“, 11 kap.) uppenbarar sig såsom personifikationen af den rena kärleken och har ett samtal med Dante. Beryktade kvinnor (Messalina, Kleopatra, Semiramis, Sapfo och en vestalisk jungfru) täfla om hvem som varit störst i kärlek. Eloa tillskrifver sig hederspriset, ty hon älskar — satan och är redo att dela helvetet med honom. En röst från ofvan förkunnar då, att Herren förbarmat sig och låter henne återvända till änglarnas syskonkrets. Men när hon med den sofvande satan i sin famn lyfter sig till himlen och ej får släppa in honom i himmelriket, vill hon för andra gången lämna detta kärlekslöshetens rike och återvända till mörkret. Nu först är domarens stränga rättfärdighet besegrad af det evigt kvinnligas själfuppoff-ring; helvetet förlossas och satans gamla groll smälter bort, så att han åter kan tro på kärlekens evangelium.

XI. Intryck och stämningar 1880 (2 uppl. 1897), 143 smådikter på 222 sidor. Med denna samling, som författats åren 1875 —1880 och är försedd med det betecknande mottot: "O vis superba formae!“ (af Joannes Secundus, den nylatinske nederländske poeten på 1500-talet), inledes en lång serie af lyriska reflexionsdikter, i hvilka Vrchlickys virtuositet i formellt och rytmiskt hänseende når en oöfver-träffad höjdpunkt i hela den slaviska litteraturen och — jag förmodar — den moderna diktkonsten öfverhufvud. Klart är emellertid att denna ofta konstlade strofbyggnad och invecklade rimflätnad måste lägga något band på den naturliga känslan och göra den mer eller mindre spirituella reflexionen till hufvudsak. I denna virtuosmässiga konstnärlighet röjer Vrchlicky sin ästetiska frändskap med romanska skaldeskolor, särskildt Théodore de Banville, den franska balladens pånyttfödare.

Samlingen består af följande grupper:

1. Sonetter, första cykeln: “På gyllne mark“ (erotisk-sinnliga), “Med antik relief“ (helleniska motiv) och “Vin-rankans tårar“ (till vinets lof).

2. jRondeaux (1879), eleganta, afmätta reflexionsbilder.

3. Ballader och odeletter i den franska stilarten.

4. Dolorosa (1874), en längre erotisk elegi.

5. Disticha, parvis rimmade, epigrammatiska och spirituella paralleler med anspelningar på vin, kärlek o. d. såsom uttryck för en lekande lefnadsfilosofi i Hafiz’ stil.

6. Ur lifvets karneval, en bild som ofta återkommer i Vrchlickys dikter. Skalden liknar sig själf vid en förklädd arab, som irrar kring och söker sitt Mekka.

7. Epigram och infall, små tillfällighetspoem och genrebilder.

8. Sonetter7 andra cykeln: “Akvareller“, “Haf och stjärnor“ (naturbetraktelser), “Masker och profiler“ (litterära porträtt) och “En namnlös cykel“. — Afven i dessa fint svarfvade sonetter förnekar sig aldrig lyrikerns känsliga sinne, t. ex. i “Vägen till lyckan“ om försommaraftonens gök, genom hvars locktoner Gud själf tycktes vilja visa den vemodige naturs värmaren vägen till lyckan. — Rätt originell är bilden i “Ett reseminne“ från södern: Mulåsne-drifvaren, som på en knagglig väg gnolade om ’mia bella cara Margarita’, var dt för honom en bild af lifvet, som på stenig stråt uppmuntrar med ungdomens och hoppets illusioner, under det att ödets käpprapp dock drabba den stackars åsnan, d. v. s. människorna.

XII. Panteón, 1880 (2 uppl. 1883) med anledning af den cechiska Nationalteaterns grundande i Prag. Enär dessa dikter i utvidgad form upptagits i den senare samlingen “Röster i öknen“, skola de närmare omnämnas där.

XIII. Nya episka dikter. 1881 (2 uppl. 1899), 33 smärre ballader (204 sidor). Samlingen har en nästan lika vid ämnessfär som “Episka dikter“, men visar mer själf-ständig mognad i behandlingen.

1. Nya romanser och ballader med stoff från antiken, den skandinaviska norden, trubadurernas erotik m. m.2. Tre sagor, natursvärmeri, mer befryndadt med den germanska än med den romanska lyriken. Dikten “Dvärgarnes hämnd“ är en skämtsam sagoberättelse i 42 strofer om huru dvärgarne hämnades på riddar Sibo de Lorche vid Rhen, därför att denne vägrat dem tillflykt i hans slott, så att han i en turnering var nära att förlora den älskade Hildas hand.

3. Klosterlegender.

Såsom värdigt motstycke till den förra balladsamlingens kraftiga kämpavisa (“Alariks begrafning“) må här anföras

Hakon.

Mellan öde klippors nakna spetsar skymtar sekelgammal ekskog fram. (ramen girigt kring i mörkret kretsar, ormen slingrar sig kring knottrig stam. Men längst inne bortom dagens gränser reser sig ett altare af sten.

Spöklikt glänser

Odens bild vid månens trollska sken.

Se, det rör sig mellan snår ocli buskar. Någon dristar trampa mossig stig. Ormbunksplymer svänga, eken ruskar, och för fotsteg gräset bugar sig.

Hör! Det prasslar uti torra kvistar, undan vräkta af en kraftig hand.

Solen ristar

med en stråle väg i okändt land.

Hakon känns igen på hårda dragen och på resliga gestalten lätt.

Dåre! Minns du icke furstelagen:

Ve en hvar, som gudens lund beträdt! Ängslan den förmätnes fotsteg slappar, och han känner sig allt mer betryckt. Hjärtat klappar

fort, och blicken irrar vidt ocli skyggt,“Oden!" — brast han trotsigt ut omsider — “aldrig jag för någon knä har böjt.

När ett bönerop i heta strider vardt till dig af andra furstar höj dt, stum jag dock förblef i kampens vimmel och är tacksamhetens skulder kvitt.

Sol och himmel,

blixtar, åskor, storm — allt vare ditt!

“Aldrig dock jag trodde, att ¿ag skulle till ditt tempel styra mina fjät och på knäna kvida vid din kulle, förödmjukad af ditt majestät.

Men o ve! Mitt land hardt när gått under. Är du gud, så fräls det från försåt!

Askans dunder

blott kan tysta mina suckars gråt.

“Icke för mig själf jag ber och tigger — endast för mitt land begär jag nåd.

Stå mig bi, tills ovän slagen ligger!

Främja mina kämpars hjältedåd!

Jag har skändat friden i din boning och på dig i vanvett burit hand.

Till försoning

tag mitt lif, men fräls mitt arma land!“

Tystnad rådde. Höljd i månskensskruden, tycktes lunden växa mer och mer, och — hvad under! — långsamt självfva guden böjde hjässan, som till bifall, ner.

Löf och grenar rörde sig kring stoden, och vid bleka måneglittrets lek öfver Oden

flög en skugga. Var det villors svek?

Men när Hakon reste sig från jorden, växte mod och styrka i hans barm, stålsatt och med ens föryngrad vorden. Svärdet svällt i kapp med senig arm.

Upp han ryckte lätt som blommans stängel hundraårig ek med stenhård rot.

Dödens ängel

lik, han flög sin undergång emot.När den tredje dagens sol sig sänkte, rasade en kamp med häftigt svall.

Emot klubbor tunga svärden blänkte mellan sköld och pansar af metall.

Solen svann. Men dä var ovän slagen, landet fritt, och Hakon äran fått.

Samma dagen

skyndade han sig till hemmet brådt.

Efter ängsligt bidande, till möte kom hans brud, hans lefnads enda vår. Med ett språng han flög till hennes sköte, höljande med kyssar kind och hår.

Men o ve! På hennes kind blef gjuten dödlig blekhet; stel var lem och led.

Som en bruten

blomma sjönk hon i hans annar ned.

Död hon föll. När Hakons händer kände dödens kyla i den käras kropp, som en sårad vildgalt ut han rände, lyftande den dyra bördan opp.

Men ej längre kraftens lågor glöda.

Under bördans kval hans styrka svek. och med möda

bar han henne bort till Odens ek.

I den lummigt hvälfda, mörka lunden prästerna och krigarne han fann kring en fångad skara, redan bunden på det bål, som nu skall tändas an. Stumma blef vo sångerna och ropen, när man varsnat Hakon och hans brud. Ofver hopen

stod han mörk och stolt, själf lik en gud.

“Oden, lika hos oss två är styrkan.

Se, jag segersäll för dig har lagt, offret för din hämnd och för min dyrkan. O, hur arm du är i all din makt!

Frihet vann mitt land med blanka stålet; men mitt lif är blott ett korn i sand. Tänden bålet!

Upp till Valhall bärs mitt trots i brand.“Han med dessa ord den döda ryckte till sig, famnade och än en gång på den kalla munnen kyssar tryckte — så i flammorna ett plötsligt språng.

Af bestörtning och förfäran skreko krigarne och prästerna och brådt. dädan veko.

Lugn på klippan kvar stod guden blott.

XIV. Hilarion, 1882 (2 uppl. 1897), författad i mars och april 1881 (142 sidor). För innehållet i den märkliga “Faust"-dikten redogöres i senare delen af denna bok.

XV. På vägen till Eldorado, 1882 (2 uppl. 1889), (101 sidor). Titeln är närmast lånad från Edg. Allan Poes lilla poem “Eldorado", hvari riddaren spörjer den irrande skuggan: "Where can it be, this land of Eldorado?" Den lyriska diktsamlingen, som innehåller 52 poem, påpekar de tre vägar, som leda till lyckans drömda sagoland: kärleken, naturen och poesin. I enlighet härmed fördelas dikterna på tre grupper:

1. Er os. Utgör ett slags afslutning på den erotiska kedjan uUr djupen", “Drömmar om lyckan“ samt "Ekloger och visor", ty här är drömmen om sällhet vorden värklighet, och kärleken står i sin fullaste blom. Ett exempel erbjuder följande enkla

Visa.

Det kvällas — både skog och slätt i solens purpur simma.

Jag bringar dig en ljungbukett, där daggens pärlor glimma.

Som flätad af rubiner små, i rödt buketten brinner, och i det minsta blad och strå min kärleks djup du finner.2. Pan. Naturs t ämmningar, mer personliga och

mindre tendensiöst panteistiska än förut. Hvad betyder den enskilda människan, om blott mänskligheten fortfarande blomstrar likasom naturen och hjärtat?! De täcka visorna inledas med följande

Vårvisa.

Se, lärkan sväfvar i det blå med kvitter,

och från en brädd af skyar grå ett rägn hon låter falla på vår jord med toners glitter.

Hvarenda ton så ren som gull neddroppar,

och jorden lyssnar aningsfull; hon känner doft i saftig mull och glöd i späda knoppar»

3. Psyche, den djupsinnigaste afdelningen, innehåller allmänt-mänskliga betraktelser, men alltigenom lyriskt komponerade, utan metafysisk abstraktion eller didaktisk tendens. Varmt betonas diktens skönhet och skaldens höga uppgift att öfverallt söka det ideella. “Mänsklighetens träd ser du blomma i ditt eget hjärta“, lyder slutraden i poemet “Tillbaka". I denna diktsamling röjer sig redan märkbart den dualism, som kännetecknar Vrchlickys hela väsen: en med åren öfverhandtagande personlig pessimism, hvad egna förhoppningar och känslor beträffar, men på samma gång en sund, optimistisk uppfattning af hela mänsklighetens utveckling. Denna personliga resignation och generella idealism uttalas i samlingens lilla poem

Vid målet.

Inom mig bar jag mänskligheten, dess drömmar, aningar och ve.

I dagens id, i nattens vaka jag sökte morgongryning se.Ej vet jag, om det lyckats. Lifvet förrann, och dag och natt jag bad: Fås lyckan endast af en enda, i dödens ro jag somnar glad.

XVI. Sfinx. 1883 (2 uppl. 1897), 60 tankedigra dikter (159 sidor) med motto af den helige Augustinus: “Veritas filia temporis, non auctoritatis.“ Samlingen utgör den andra länken i den kedja, som begynte med “Ande och värld“ och som har till syfte att till harmonisk enhet hopsmälta världshistoriens olika fragment, återspeglade i splittrade diktsamlingar. I den inledande dikten “Fråga ntan svar“ försättes läsaren till den egyptiska öknen, där den stumma sfinxen sinnebildar världshistoriens obesvarade frågor och olösta gåtor. “O snillen! Sanningens* forkunnare! I, med starkt hjärta och med af kärlek hänförd själ! Hvi hafven I left? Hvarför hafven I dött i gråt och kval? . . .“ Men trots allt måste människan tro på framåtskridande, på en andlig pånyttfödelse.

2. Röster från ruinerna, hufvudsakligen bibliska och antika stoff, utmynnande i en klagan öfver den antika världens undergång. 1 sin saknad efter detta svunna ideal gripes skalden vissa ögonblick af en, om ock mycket dämpad och försynt misstro mot den kristna kulturen såsom allena tillfyllestgörande och klagar — likasom ryssen Mereékovskij — öfver den skuldbörda, som den kristna kulturmänniskan tagit på sig och som endast grumlar den jordiska tillvaron. Sålunda heter det i poemet “Skulden“, att

“Hon mlinskan följt från edens gård och växt vid Ganges’ stränder.

På Sinai hon dundrat hård och lyft Sibyllans händer.

Hon blifvit mänskans arfvedel, dess bann på tunga färden; hon Ur den fallne Ungelns fel, disharmonin i världen.Och bottenlös den afgrund ilr, dit mänskor rusa skygga.

Ditt kors, o Krist, ej ens beskUr däröfver någon brygga.

En enda gång i villbehag dig mänskligheten glömde.

Då grydde mänskans stora dag; allt sjöd och sken och drömde.

Ej mänskans skuld med harmoni skall kunna vedergällas, förr än på nytt din dröm skall bli förvärkligad, o Hellas!“

Men de anklagande och tungsinta “ rösterna från historiens ruiner“ förena sig till ett harmoniskt, förtröstansfullt slutackord i den vackra önskedikten “Till skaldens barn“.

3. Poetiska glossor till papyrus-hieroglyferna i Esne, en fantastisk, ideell utläggning af de gamla egyptiska tecknens betydelse.

4. Bägarens botten. Inledningstfikten “Den nattliga rid ten“ framställer allegoriskt kampen mellan människans tvifvel och hennes tro, mellan hängsjuk pessimism och dåd-kraftig lifslust.

“Jag snärjdes i tankarnas vilda ked; än himmel, än helvete kändes.

Bland klipporna vinden med hånskratt kved, och himmelen blodröd tändes.“

En liknande tankegång finnes i dikten “Solnedgång vid hafvet“ med motiv från Livorno, där solens försvinnande från det sköna landskapet kom skalden att grubbla öfver skaparens mening med mörkret och öfver de ofattbara skuggorna i människolifvet. — I poemet “Det nittonde århundradets barn“ utbrister han: “Lyckligare var

hellenen, som kände lifvets pulsar ungdomligt slå; lyckligare än vi var den fromt troende kristne, ty han hade åt-minstone en fast öfvertygelse *) och kunde ännu i dikten mäta djupet af sitt elände. Men vi nutidsmänniskor veta ingenting, förrän vi kanske af en slump finna det, som är miljoners räddning — vare sig vi kalla det frihet eller Gud.“ — Men i slutdikten “Uppenbarelsen“ säger stämman af gudomen, förkroppsligad först i den rena grekiska marmom och sedan i den af Jungfrun födde sonen: uJag vill, att I skolen vara människor, fria och lyckliga.“

5. Vid öppnandet af den nyupptäckta pyramiden i Meydun (Medum, hvilket skedde 1881—82), en storslagen tankelyrik, hvartill jag återkommer i den senare afdel-ningen.

6. Under skölden, några konstnärliga motiv, begynnande med ett samtal mellan sånggudinnan och skalden; den senare misströstar och är förtviflad öfver tidens lumpna materialism, men väckes af musan till ny kamp för framtidens nya uppgifter. Krafvet på konstnärlig energi betonas kraftigt.

7. Olans i öster. I prologen liknar sig “Historiens skald“ vid Dante, sökande sin Vergilius, och han finner denne i mänskligheten:

“O mänsklighet! För dig jag böjer knä.

Må du mig visa väg och ge mig handen!“

Poemet “Fuga“ skildrar uppkomsten af musiken, som skall blifva en tröstekälla för människorna:

“Stor Herren är. En flik utaf hans skrud är alltet, hvari världar tändts och slockna.

I majestätisk solglans svepes Gud,

men under honom äfgrundsmörker tjockna.“

I en annan dikt, benämnd “Gud“, ser Herren lugnt på, huru man dyrkar honom i olika former och bilder, som man sedan tröttnar på och förstör, likasom bortskämda barn plocka sönder konstiga leksaker för att komma underfund med mekanismen. Gud förlåter, alltjämt lika öfver-lägset nedlåtande. — Slutligen ger skalden i “Mänsklighetens morgongryning“ uttryck åt ljusa framtidsaningar.

*) Samma tankegång utvecklas i Sienkiewcz’ ypperliga roman “Bez dogmatu“ (“Utan fäste“).8. Lazari hymn *) (1880). Denna cykel af tio dikter är onekligen den intressanta samlingens finaste del. Utan att låta poesin tyngas af en socialpolitisk tendens — såsom fallet i hög grad är med Svatopluk Cechs formellt bedårande, men ensidigt hätska “Trälens sånger" — sammanfattar Vrchlicky här allt det groll, som mänsklighetens parias närt i sin andliga och materiella träldom under hopplös, glädjetom tillvaro.

“Jag burit sten till faraoners tempel; jag hämtat murbruk för bastiljens tom.“

“Jag stundom lyfte mina flådda händer mot höjden: Jag är mänska, dömd till död.

Men ingen ser åt mig. Jag går i gränder och hetsas af revolutionens glöd.“ **)

“En enda gång hade man sagt mig: Hoppas, broder! Blott en enda gång föll en ljusglimt på mitt ansikte, som tärts af seklernas ondska, och jag blickade jublande upp mot kärlekens sol. Det var, när Kristus bland de skriftlärde och fariséerna stannade och såg på mig. Jag fann i honom ej timmermannens son, utan självfva Medlidandet, som kommit från himlen och irrade kring på jorden. Jag ville fatta hans hand, men han försvann i hopen och vardt mer och mer förgäten af människorna .... Låt oss få mindre gudabilder och mer människokärlek, färre altaren, men bättre hvilobäddar för utpinade lemmar! Ty annars måste jag tro, att Ghid är arm och att dessa gigantiska jordetempel äro eviga. Annars måste jag tro, att Han, som tronar däruppe, också är en tiggare, eftersom Han saknar kärleken . . . Världsförsoningen kräfver dock, att Gud finns till, ty eljes skulle allt försjunka i kaos, och världen blefve en enda slaktbänk, där den starkare foten trampade på den svagares nacke . . . Om ock världen

*) Några af dem äro öfversatta af Fr. Adler i Reclam s Univ. Bibi. N:o 3431—3432.

**) I originalet vida mer målandé: “Och bakom smyger revolutionens schakal.“störtade in, skulle dock glöden från min panna såsom ett morgonskimmer falla på dess spillror och. i öknen skrifva ordet: Förlåtelse, och därmed ginge sagan om det förlorade paradiset i fullbordan . . . Och den tid skall komma, då människan får Kristi kärlek i förening med Herkules1 kraftu . . .

Ytterligare ett diktprof ur samlingen:

Kohelet.

Bland nakna träden vinden dystert hviner, och natten nalkas lömskt på dunkel stråt. Tomt gapa fågelbon ibland ruiner, och säf sig lutar fram mot säf i gråt.

Sitt pergament den gamle juden hade lagt undan, fylldt af bittra känslors skrift, som om en skugga sig på världen lade, som om allt skapadt -vore sänkt i grift.

Af genomlefda dagars tyngd han trycktes, han skydde dagens ljus och lampans sken.

En solbränd öken honom lifvet tycktes, och mänsklighetens trötthet band hans ben.

Förvillelser i alla världens länder, all gallas bitterhet och febrars glöd, blott svett på pannor, valkar blott på händer, en krets af naken födelse och död;

den bitterhet, som kvinnors åsyn föder, se'n dräggen tömts af njutningens pokal; det lömska leendet hos falska bröder, på dygdens graf hvart skadegladt förtal —

allt i Predikaren står redan skrifvet.

Då ljöd en röst: “Hur fåvitskt, gamle tok, att häckla Herrens skapelse och lifvet!

I kvinnans famn förbyts till narr hvar klok.

“I blomdoft sjunger fågeln. Alla väsen, som du fördömt, föryngra sig i kraft.

Grodd spirar åter i de vissna gräsen, och frukter slumra uti trädens saft.“Men kiirft genmälde judeu: “Om det fågiiar Jalive att höra på mitt ulfvagnilll, hvad bryr jag mig om annat? A lians vägnar jag talt och bidar tyst min lefnads kväll.“

XVII. Hvad lifvct gaf. 1883 (2 uppl. 1896), 98 lyriska dikter (215 sidor), hvilkas innehåll antydes dels af den vackra titeln, dels af följande motto:

“Storm och frid — dröm och strid,

lust och nöd — kval och glöd,

blom och graf — se där hvad lifvet gaf!“'

•

1. Böhmiska landskap (1872—82), stämningsfulla byidyller och genrebilder under ensliga vandringar i natursköna näjder bland ruiner och popplar. Särskild t märkas några uMotiv från Surnava“ (Böhmertvald), där vandraren vid anblicken af de många korsen och helgonbilderna vid landsvägen känner, huru

“vårt folk på block och kvistade stammar åt sig har prickat ut sin svåra och korstyngda stig.“

2. En smula kärlek (1879—82), intima, varma dikter till hans hustru med tack för hennes ömhet, ljusa minnen af kärlekens vår, men ock ett visst vemod vid tanken på döden.

3. Mindre skisser (1878—82), blandade reflexions-

V

bilder. Beaktansvärdt är poemet “Svandas säckpipa“. Den hade för länge sedan en gång spelats af den lustige musikanten Svanda i den glada tid, då det fanns stek och julkaka, lek och dans i hvar cechisk stuga. Men denna tid är nu förbi, och det underbara instrumentet är enligt en gammal folksägen gömdt bakom altaret i Stra-konice (Strakonitz). Men en gång kommer den söndag, då säckpipan löses från förtrollningen och börjar spela af sig själf, och då skall man få se på annat: Prästen

börjar dansa jämte klockare och kyrkstöt; fogde och “purk-mistr“, rådmän och borgare följa exemplet, och om kortbörjar hela staden dansa, och dansen går ut öfver hela Böhmen, likasom i Jan Nerudas målande “ Ballad om polkan“ både lefvande och liflösa föremål ryckas med af den sprittande musiken.

“Ite. missa . . .! ropar prästen.

Ifrån choret ljuder glam. ävandas pipa leder fästen, som i Böhmen trollas fram.“

Samma folkliga stoff är behandladt i en följande diktsamling “Fjärilar af alla färger“, där Svanda såsom “Den cechiske Ahasverus“ efter sin död begär inträde i himmelriket. Då en ängel lade hans säckpipa i den ena vågskålen och hans själ i den andra, befanns den förra tung, men den senare allt för lätt, och hans ogudaktighet

ääP stor, att han ej slapp in i paradiset. Då ängeln tog säckpipan från honom, bad den stackars musikanten att fa blåsa åtminstone en enda ton i den; men den ljöd så hänförande, att hela himlen klarnade upp: Anglarne kunde ej bevara sitt majestätiska allvar, alla i himmelriket började dansa polka eller menuett, och sjalfva Gud Fader kunde ej kväfva sitt löje. Men så kastades den farliga säckpipan ned pår jorden igen, och Svanda med den.

“Fast himlens straff bestämts af klerus,

V

var, Svanda, du vår Ahasverus!

Gå kring i hela Böhmen jämt!

Ty glädjen ock behöfs till maten som bordskamraten.

_ V

Där Svanda kommer, blir det skämt..“

4. TM de döde (1875—82), stämningsbilder från kyrkogården. Vacker är tanken i poemet “Medlidande“, där aftonsolen blickar ned i en graf, innan den skottas igen, ty äfven där behöfs det sol. Innerlig är “Kyrkogårdsidyllen“ om en bortgången barndamslekkamrat med motto ur V. Hugo: “Un ange ouvrait sur nous son aile blanche.“ Likaså:Bön till ett dödt barn.

Fast döden tidigt bort dig slet, du mera vet

Un hvad som ryms i vilrldens tankar, och från vår öken du lyft ankar på färden bort till evighet.

Du mera vet.

Här stanna små bekymmer kvar.

Du mera har,

och utan saknad lämnas leken.

Vid hufvudkudden brinner veken, och rosor smycka pannan klar.

Du mera har.

Finns änglar eller icke där — du mera är.

Här kifvas vi alltjämt i lifvet, men dig vardt fridens smycke gifvet.

Finns änglar eller icke där, du mera är.

5. Famlande steg (1875—82), reflexions- och tillfällighetsdikter, som med konstnärlig förnämhet förena en naiv, oforsvagad tro på naturen och en trygg känsla af det enskildas harmoniska uppgående i världsalltet.

6. Färdeminnen (1876—82), miniatyrbilder från

Italien och Paris. Originell är jämförelsen i dikten u No tre Dame och La Morgue“: Gud, som en gång talat i den brinnande busken och som tronar så nära i det ståtliga templet på Seine-holmen, skulle kunna ha ännu mer att göra i det lilla huset bredvid, där själfspillingarnes lik utställas. — I Paris fick Vrchlickys varma sympati för de polska emigranterna en stark näring, sorti tagit sig uttryck i flera diktsamlingar.

7. Två idyller (1882), berättelser i versform. “En idyll från Böhmerwald“ skildrar en cechisk järnvägsarbetare Jan, som under arbete i en tyroler-tunnel af en supig kamrat tillhandlar sig dennes fästekvinna, som utan knot böjer sig för den nye älskaren-tyrannen. Drifvenaf hemlängtan, återvänder Jan till Böhmen och tar henne med sig, men yppar vid framkomsten, att han är gift, och är villig att ge henne friheten jämte hälften af de sparade slantarna. Ehuru hon värkligen fästat sig vid Jan, är hon äfven nu redo att lyda honom. Men händelsevis råkar han på en grafsten på kyrkogården läsa, att hans hustru dött, så att intet hinder finnes för den nya föreningen. Den versifierade novelletten, i tonen något erinrande om Svatopluk Cechs naiva “I lindens skugga“, synes mig

hvarken psykologiskt eller konstnärligt framstående. — Intressantare är då den andra dikten “En idyll från App en ni ner na“ om den hederlige italienske landtprästens familjelycka. I sin ungdom hade han studerat juridik och fastat sig vid en bortskämd flicka, som slog upp förlofningen af ovilja mot hans döfstumma, puckelryggiga syster. Men efter ett olyckligt giftermål ångrar hon bittert sin fåfänga och hjärtlöshet och blir trotjänarinna hos den gamle ungkarlen och hans fula gamla syster.

XVIII. Gamla sägner, 1883 (2 uppl. 1893 *), 23 ballader (100 sidor). Med deras rent episka innehåll förknippas en human världsåskådning i klar, plastisk form. Ämnena äro hämtade både från öster- och västerland, böljande med “Metusalem“ och slutande med en episod a1794“ från den stora franska revolutionen om den gamle aristokraten, som ertappades och halshöggs. Då bödeln tog npp hufvudet och spefullt frågade, om det ännu trodde på odödligheten, tycktes den dödes läppar ännu röra sig och hviska: “Nej, nu tror jag det ej, ty jag ser det tydligt.“

XIX. Perspektiv, 1884 (2 uppl. 1897), 27 episka dikter, skrifna under åren 1878—84 (205 sidor), en ny länk i den världshistoriska kedja, som begynte med “Ande och värld“ och som med längre eller kortare mellanrum

*) Årtalet 1900 för &dra uppl., som uppgifves både af Cechiska Akademien, “Zlatå Praha“ och — af skalden själf, ftr oriktigt. — En tredje upplaga af år 1900 ftr mig icke bekant.alltid lockat skalden till ny episk alstring. Samlingen består af:

1. Gamla fresker, monumentala bilder ur forntiden, böljande med en biblisk “Eklog“, ett samtal mellan äng-larne Ituriel och Sefor om Sodoms undergång, då äfven ängeln Etiniah omkom i lågorna af lidelsefull kärlek till Lots dotter.

2. Idyllernas bok. Indiska och helleniska motiv till kärlekens och naturens lof.

3. Mellan krönikornas rader, legendartade sägner från fom- och medeltid.

XX. Huru molnen drogo, 1885 (2 uppl. 1896), 85 lyriska dikter från åren 1874—84 (147 sidor) med motto: uUr ett helt haf af skönhet ville minförtorkade själ girigt dricka, men jag uppfångade blott några droppar, då rägn-molnen drogo förbi.“ De små dikterna äro dels af erotisk art (“kärlekens augusti“), dels reflekterande, men med en innerlig omedelbarhet i reflexionen, som ändå gör dem till äkta lyriska visor. Såsom titeln antyder, skönjas här de första skuggorna af den personliga pessimism, som en tid bortåt förmörkat skaldens himmel, och hvarifrån endast skaldskapet själft mäktat frigöra honom. Grupperna fördela sig sålunda:

1. En strålknippe (1882 — 84), något resignerade stämningar och natursvärmerier med veka erinringar om våren. Skaldens sång, heter det, böljar åldras likasom han själf. Men “hela världen är ju en enda gammal dikt med sina böljor, fåglar och träd, och likasom våren återvänder i naturen, gjuter ock skalden nya dikter i gamla melodier". Naturens jubel och vemod afspegla sig alltid i människans själ, i dikten.

2. Blott för Ludmila (1883), sensommarens erotiska efterskörd. Slutstrofen lyder:

*

“Och gammal kärleks blommor hjärtat smycka.

Det våras i din blick, fast det är höst.

Du hviskar: Lifvet är ändå den största lycka, och sanningen bekräftas i mitt bröst."B. Hvardagliga motiv (1880—84), vissna blad i en glömd bok, plötsligt npplifvande gamla minnen.

4. Skuggor i själen (1874—84), uttryck for Ögonblickets tvifvel och forstämning.

“Jag tacksam Ur för allt. Dock Ur min tacksamhet blott skummet af ett vin, som bittra drUggén gömde, blott två par lUppars kyss, som stundens sUllhet drömde, men hvilka ödet från hvarandra slet.“

Och i dikten “Omnes vulnerant, ultima necat“ heter det:

“Som ormar hvilsa tickande minuter:

I morgon senast, kanske re’n i dag.

I sina armar grafven alla sluter.

Hur liten Ur din strUfvans dikt, hur svag!“

5. FörspiUda steg (1883—84), samlingens djupaste grupp, fullföljer tankegången i diktsamlingens prolog (“Kör ur en antik tragedi“) om lifvet, som förrinner likt en flod:

“Men Undå med tacksam håg anamma vi lifvet, hvars våg förrinner i okUnd sand.

Ty knoppar bar Undå dess strand, och om de ock blommade föga, fanns glans uti ungdomens öga ifrån det höga.“

Särskildt betonas diktarens höga kall. Fint är poemet “Stigma“ *) om det ljufva i skaldens alstringskraft, trots arbetets otacksamhet. “Likasom man — heter det i slutstrofen — af gammal vana gör korstecknet vid en skiljevägs murkna kors, äfven om gudabilden är borta, så står det ock skrifvet på hvarje skalds panna: Här gick vägen till lyckan!“ — Den sista dikten i samlingen antyder, att de nya skalder, som komma i bättre tider, ändå skola

*; öfversatt på tyska både af Albert och Adler.sjunga vårens gamla visa och den gamla sången om smärtan, huru tusen hjärtan sjuda och brista och huru människan svettas under oket; men de skola ock sjunga om lyckan, då mjuka händer söka glätta bekymrens fåror. Mänsklighetens dikt är i grunden oföränderlig, och ämnena förbli desamma, äfven om formerna växla.

XXI. Sonetter af en enstöring, 1885 (2 uppl. 1807), 134 reflexionsdikter (157 sidor), skrifna 1880—85.

1. Heroiska sonetter, mytisk-historiska motiv med epigrammatiskt pointerad reflexion.

2. Fönstermålningar, ypperliga genrebilder af religiöspoetisk art vid betraktandet af målningar i kyrkofönster. Skaldens hjärta är ett tempel, genom hvars målade fönsterglas brokiga färger spela in. Likasom kalken färgas blodröd i solskenet, glöder ock odödligheten i skaldens hjärta. — Vid ett tillfälle besökte han en kyrka, då den var folktom och då aftonsolen flätade kransar af miljoner gnistor kring helgonens hjässor. Aldrig hade han tyckt sig komma den okände guden så nära som då.

3. SJtalden och konsten, reflexioner om konstens höga uppgift och konstnärens stränga kall.

4. Erotiska bubblor, sonetter om kärlekens filosofi, delvis i Petrarcas stil.

“Men först i döden känner du och vet, hur lyckliga vi varit. Grafvens mörker förklaras då i ändlös evighet.“

5. Idylliska sonetter, allmänt-mänskliga reflexioner, naturstätimingar och genrebilder. I “Flickan i öknen“ undrar han, hvilket öde är värst af de två framtidsutsikter, som öknens ensamma dotter har: att blifva ett byte för den lystne emiren eller att slukas af lejonet? — “Den gamle musikanten“ skisserar en pianolärares bittra lott, då han om hvardagarna måste förtjäna uppehället genom öfning i skalor. Men om söndagarna har han rik ersättning, ty då får han ostördt “fördjupa sig i den gudomliga musikens haf“.6. Skalden och världen, konstnärsmed itationer, stundom med sarkastisk udd.

7. Nya masker och profiler, litterära karäktärsbilder.

8. Ultima Thule. Denna grupp af sonetter ger uttryck åt människoandens ständiga trängtan att få nya synvidder, att upptäcka outforskade näjder. I “Patmos“ liknas människovimlet vid ett oroligt böljande haf. Men idén är en hamn, lockande med sånger, dit skaldens ande skyndar in för fulla segel. — I “En julaftonssonett“ ser skalden ett jätteträd, som sträfvar upp mot himlen. De tända ljusen på denna gran äro alla de människosjälar, som i lifvet velat det rätta, goda och sköna. — I sonetten “Framåt!“ riktar han en uppmaning till sig själf att icke misströsta och ej låta dikten mattas i gagnlös klagan.

XXII. Twardowski, 1885, (egentligen andra uppl., ty diktcykeln var redan tryckt i tidskriften Lumir 1881, 3 uppl. 1900), 186 sidor. För innehållet af denna diktcykel redogöres längre fram i samband med den redan omnämnda

“Hilarión" och Vrchlickys “Faust“-forskning.

XXIII. Bondeballader, 1886 (2 uppl. 1898), bestående af 23, vid olika tider skrifna lyrisk-episka dikter med rent nationellt innehåll och social-patriotisk tendens (85 sidor). Det är spridda bilder från Böhmens fbrnedringstillstånd efter slaget vid Hvita bärget. I kraftig stil, delvis lyckligt imiterande cechiska folkvisor, skildras böndernas träl-dom och fåfänga resningsförsök. Ståtligt är det gammaltestamentliga strafftal, som Matyáá Ulickÿ (år 1627) på schavotten höll till sina bödlar, tills profossen slet tungan ur hans mun — jämförlig med denne Mathias är den sydslaviske “bondekungen“ Matija Grubec, som ett hälft århundrade förut såsom rebell afrättades i Agram. Stoffet har poetiskt behandlats dels af den kroatiske romanförfattaren August Senoa i “Seljacka buna", (“Bonderesningen“), dels af slovenen Aékerc i diktcykeln “Stara pravda“ (“Den gamla rätten“). — I “Tröskslaga och lie" symboliseras Böhmens och Polens gemensamma öden.Så6om prof på denna för Vrchlicky äljes främmande folkepik anföras här ur diktcykeln två poem, af hvilka det senare troget afspeglar den öechiska folkvisans naiva klago-ton och knappa rytm.

En julaftonsballad.

Hämndens stråt mot egen herro vardt af bonden trådd, trålande allt mer och värre än en oxe klådd.

Barn och kvinnor grymt af svälten ledo, som om självfva fälten

haft förgiftad sådd.

Spadar, järn och liar skeno i palatset in,

och som gissel pikar liveno på förnäma skinn.

Bonden knappt haft mat för dagen, under »let att adelsmage»

var af rätter stinn.

Slottet tändes. Våldsamt bräcktes både torn och mur.

Girigt grofva näfvar sträcktes efter kreatur.

Tom blef herremannens boning, utan hänsyn och försköning

ens mot jungfrubur.

När med kopplet slottsherrn vände hem från jakt och dref, öfver styggelsens elände rasande han blef.

Han till grannen red att klaga och en bön om kraftig aga

till monarken skref.

Inom kort dragoner drogo

dit vid hornens skräll, rikligt plundringsrof de togo och förbrände tjäll.

Bönderna, allt re’n försvunna, blefvo dock på bergen hunna.

Hvilken gräslig kväll!I den glest bevuxna lunden bönderna man tog

och med flocken, stängd och bunden, där sitt läger slog.

På en jättegran i dalen såg fundersamt generalen,

brummade och log:

"Präktigt träd, det där! Jag menar, att det synas kan på långt håll. I granens grenar hängen upp hvar man!

bönderna ska känna fruktan inför denna syn och tuktan.

Gripen värket an!"

Fem och tjugu bönder hängdes, en på hvarje gren.

Fem och tjugu kroppar svängdes hemskt, när vinden hven.

Klagande det kved i barken, och med grenarna mot marken

böjdes döda ben.

Generaln sin piska stoppar gladt i stöfveln ned;

“Utmärkt plats för dessa kroppar!

Uti allsköns fred

strålar granen högt på hällen, som i själfva julekvällen,

klädd på öflig sed.“

Men ur mörkret hörs en stämma:

"Tänden granens ljus!" —

Svafvellukt och blixtar skrämma.

Rökig lågas brus

blandar sig med åskans skräll ar och med grenars brak mot hällar

mellan sot och grus.

In i lägret lågor spredo sig, och om hvarann alla flydde, skreko, kvedo.

Men förträffligt brann

granen med sin julehyllning, uti flammornas förgyllning

skimrande så grann.Granen Un i (lagur trenne glödde, bit för bit.

Men en ängel tyst till henne flög från ofvan dit

för att hämta döda trälar och till Herren bära själar

som en lilja livit.

Heden ligger tyst och öde med förkolnad ban.

Bonden sörjde väl de döde.

Men vid ofärd van,

teg han. An dock länge, länge drömde herrarne de stränge

om sin julegran.

Böndernas klagovisa eftér nederlaget vid Chlumec *).

Uti Chlumec* fiskdamm tunga vågor flyta, som om kvällens purpur färgat röd dess yta.

Underbara purpur, hvadan har du flutit?

Du på ljusa dagen

svällt med blod, man gjutit.

Uti Chlumec’ fiskdamm bruten ligger säfven, som om en, som drunknar, ryckt den af med näfvcn.

Ja, en drunkning timat: Uti dödsminuten vardt af bondens grofva näfvar vassen bruten.

*) Slott och stad vid Elbes biflod Cidlina i östra Böhmen. År 1775 förekom där en med vapenmakt undertryckt bonderevolt, som ännu bevarats ordspråkligt i folktraditionen.Fåfängt dock man spjärnat; blodet måste flöda.

Skada, evig skada på hans spillda möda!

Vi ha sett, hur bönder kommo skyggt tillhopa och sig ändtligt reste att .sin klagan ropa.

Emot himlen höjdes stumma klagoorden. huru allt måst lida här på fosterjorden;

huru bonden tynges under lassets börda: utså hopp, men endast svårt bekymmer skörda!

Ve det första skottet, som mot bonden smällde! Gud blott vet, hvems hufvud det till marken fällde.

Gud vet blott, hvems hjärta måste plötsligt kallna, och hvad andra bönder kände för de fallna.

På din makt, kung Chvojko, är det nu en ände.

Alla vi nu pröfva tiggares elände.

Skada, margfald skada på den styfva nacken! Våra herrar hjärtlöst trampat den i backen!Arma bcttlarliopar, bli som förr vi flängda. Re'n i afton <lömda ocrli i morgon hängda!

Skönasto förhoppning, våra frihetsdrömmar — ack, blott korn i sanden, flyktiga som strömmar!

Oket kännes tungt för oss och för våra söner.

Värre ve än någonsin cechisk • bonde röner.

Ingen gryning följer på evigt tunga natten.

Våra tårar sinat ut för den spillda skatten.

Allt begrafvet är alltjämt uti dammens vatten.

XXIV. Toner i själen, 1886 (2 uppl. 1897, 3 uppl. 1903). Denna diktsamling, som inrymmer 105 lyriska dikter (160 sid.), utgör i formellt hänseende en fortsättning på "Intryck och stämningar", i det att Vrchlicky här lagt särskild vikt på den metriska virtuositeten efter romanska mönster. Innehållet är öfvervägande erotiskt-reflekterande. Samlingens underafdelningar äro:

1. Sestiner (1883—85). Såsom prof på dessa dikter, hvaraf åtskilliga tyska öfversättningar finnas i ett dikthäfte af Marie Kwaysser (Leipzig 1893), återgifves här

Trädet.

Ett träd är människan. Fast uti jorden dess rötter fästats, söker kronan ljuset.

Dess sträfva stam bär många spår af blixtar och ålderdomens djupa ärr och fåror.Men mjuka bladen susa än af ömhet, och ännu sjunger fågeln — evig kärlek.

Planterats trädet har af himmelsk kärlek.

I jord det sattes för att älska jorden.

Dess barndom vaggats har till sömns af ömhet. Dess styrkas grenar sträcka sig mot ljuset, och på dess änne synas djupa fåror af tankar, sprungna fram i dådets blixtar.

Det trädet är belyst af röda blixtar. Uppå dess grenar byggas bon af kärlek. Dess välluktrika blommor dölja fåror, och trädet blir välsignelse för jorden. Om dagen och om natten midt i ljuset det klingar som en harpa full af ömhet.

Dess skugga heter hjärtats varma ömhet.

Dess stam är styrkan emot stormens blixtar.

När löfven glittra uti lysmask ljuset, är det ett återsken af himlens kärlek.

Men när det klyfs af järn och fälls till jorden, så tåras med dess kådas gråt dess fåror.

0 varen signade, I djupa fåror, förgyllda hundrafaldt af hjärtats ömhet!

Hell dig, du rot, som slingrar dig i jorden!

Hell dig, du topp, som glänser fram likt blixtar! Och hell dig, saft! Du är en evig kärlek,

som genomströmmar allt och bor i ljuset.

Jag är ett sådant träd och du *) är ljuset.

Du är det leende, som döljer fåror.

Du breder dina grenar, för att kärlek

1 dem må jubla högt af fröjd och ömhet.

Med dig blott står jag trygg i storm och blixtar. Med dig jag rotfäst är i fosterjorden.

Jag böjer mig mot jorden, tyngd af ömhet.

Jag blossar upp i blixtar. Mina fåror af kärlek glättas, och jag lyfts mot ljuset.

*) Dikterna äro tillägnade skaldens maka.2. Melankoliska serenader (1880—85), mycket fina stämningsbilder, med något af Heines veka innerlighet, men utan ironi eller bitterhet. N:o 2G lyder:

Hela dagen gått vi hade; men alls ingenting vi sad<>, undrande blott på att kvällen tungt på daln sig lade;

huru den till jord sig sänkte och sin frid åt träden skänkte tyst som döden och så stilla som vi själfva tänkte.

Vi till lyckans tinnar foro vid en brädd af världslig oro.

Nattens djup och andens af grund här förenta voro.

3. Ghaseler. Blandade reflexionsdikter, anakreontiska

o. d. Såsom prof på Vrcklickys användning af denna ursprungligen persiska versart:

Diktens kyrkogård.

Näktergal, som lät för Hafiz nattens toner flöda,

hvar sjunger du nu?

Ros, som lyst för tankfull Dante med din fägring röda,

hvar doftar du nu?

Stjärna, till hvars trollska skimmer Tasso lyft sin klagan,

böners suck och fångenskapens bittra vedermöda,

hvar lyser du nu?

Hjärta, väfdt af drufvor, eld och rosors fina dofter,

Sapfos hjärta, hvarpå Eros spelt, det ömma, spröda,

hvar klappar du nu?

Sälla bölja, du som smekte fordom Heros fötter,

n'är Leander under hafvets klippor måst förblöda,

hvar svallar du nu?

Se på dikten — som en enda kyrkogård den sjmes.

Mänskan alltid där har jordat sina gudar döda.

Där gråter hon nu.4. Ballader (1888—85) i den franska stilen ä la Villon. Vrchlickys rimflätning och elegans i formen gränsa här till det underbara. Jag kan endast gifva en svag antydan därom genom att tolka en af stroferna i “Balladen om den sjungande källan“, hvarvid märkes, att det grundord i det cechiska originalet, för hvilket jag på svenska valt formen ån (en poetisk frihet såsom beteckning för källa eller vatten i allmänhet!), hos Vrchlicky

rimmar tretton gånger i de tre stroferna. Balladen handlar om den underbara skaldekällan, som sorlar djupt inne i skogen.

“Hvar ligger den? Fast skogens timmer en skyddsmur rest kring gömda vrån, hon sjunger jämt, och du förnimmer skratt, sång och jubel därifrån och bjällrors klang och klockors dån.

Men orörd är dess våg, och inga pilgrimer dricka ur den ån.

Dess böljor klinga, klinga, klinga.

Envoi:

0 skald! Må denna källa bringa dig tröst i lifvets ve och hån

och fridfullt klinga, klinga, klinga!“

XXV. Fragment af en hjältedikt, 1886 (2 uppl. 1899), närmast anslutande sig till “Perspektiv“, består af 46 episk-lyriska dikter, skrifna 1883 — 86 (182 sid.). Valet af titel och den inre enhetligheten i detta splittrade bilder-galleri angifver förf. själf inledningsvis:

“All mänsklighetens stora poesi en harpa liknar, som med harmoni

1 öknen alla toner sammanknyter, dem jorden jublar, snyftar eller ryter.“

Äfven denna samling begynner med några bibliska stoff, däribland “Gråfvorna“ om de tre änglarne, som sökte trösta den af tungt, ensamt arbete uttröttade mannen på jorden med sina himmelska skänker. Den första ängeln bragte honom sömnens välsignelse och den andre drufvanssorgelösande dryck. Men den tredje ängeln hviskade under hans sömn åt hustrun Eva:

“Statt upp. o kvinna! Var lians hopp och tro!

Lyft honom med din kärlek upp till himlen!“

De antika dikterna besjunga från nya sidor den klassiska världens skönhet och sorgen öfver dess undergång. "Kör ur en antik tragedi“ prisar på nytt lifvets guda-gåfva och naturens fägring, med ängslan för lifvets korthet och ålderdomens börda. Ämnena ur medeltiden behandla företrädesvis detta tidehvarfs trosfanatism och ideella hänförelse samt trubadurlyrikens glöd.

XXVI. Guldstoft, 1887 (2 uppl. 1897), 94 reflexionsdikter (205 sid.), befryndade med "Toner i själen".

1. Ironiska och sentimentala rondeaux (1883), natursymboliska reflexionspoem. Såsom prof på den svårhandter-liga franska stilarten tjänar följande:

Äppelträdets blom.

Ifrån äppelträdets blommor dofter strömma öfver gröna parken ut med soligt ljus.

Träden sina safter och sin kåda tömma.

Myror samla virke för sitt nya hus.

Vår! O tid att skapa, njuta, handla, drömma!

Finkar flyga ned från sina nästens gömma kring mitt fönster, yra som i glädjerus, och i löfsaln mor och dotter dig berömma, äppelträdets blom!

Från sin kvist två sparfvar jordens vidd bedöma. I hvar blomkalk höres bins och humlors sus. Blommor spira Upp ur mylla och ur grus.

All naturen väcks af känslor unga, ömma.

Självfva rosens knopp för dig jag frästas glömma, äppelträdets blom!2. Mimosor (189G — 97), skiftande subjektiva stamningar, slutande med “Ståndaktighet“:

“Jag skall ej bli en annan iln jag var.

Vid fyrti år Ur samma känsla kvar och kan ej ersatt bli af tycken tomma.

Jag vet, hvad jag förlorat är förbi; mitt hopp är rök och stoft och fantasi.

Men ändå hjärtats rosor ännu blomma.

3. Gamla dockor (1897), reflexioner om figurerna i Kasper-teatern (commedia deli’ arte).

4. Melankoliska rondeaux (1896 — 97). Den senare hälften af diktsamlingens andra, betydligt tillökta upplaga, skrifven först i midten af 1890-talet, röjer ett djupare lifsallvar än den föregående periodens poetiska pessimism och tyder på personligt bittra stämningar, som någon gång öfverväldigat skalden.

5. Kärlekens demon, (illustr. praktupplaga i särtryck, 1893), en liten tämligen obetydlig cykel från år 1887 om kärlekens olika faser och tragik, närmast såsom text till Max Pirners pasteller. Vacker är emellertid scenen “Vid skampålen“, då skalden kommer fram till en vid skampålen bunden ung kvinna och säger åt henne: “Syster! Se lugnt mot himlen i ditt lidande, ty konstnärens lott är ej bättre än din. Afven jag står vid skampålen, utsatt för pöbelns spott och spe.“

6. Tre feerier (1896), af hvilka två imitera den romantiska medeltidsepiken. Den tredje dikten “Illusioni-sten“ är en allegori om de mänskliga sinnenas bedräglighet, åskådliggjord genom en taskspelares finter.

XXVII. Fjärilar af alla färger, 1887 (2 uppl. 1899), 69 lyriska dikter, skrifna 1883—87 (134 sid.). I den inledande dikten liknar skalden sina stämningar och poetiska intryck vid olikfärgade fjärilar: “Den sorglösa, soliga ungdomens guldgula fjärilar aflöstes af de pröfningsrika mannaårens mörka fjärilar; men med åren skingrades töcknen, och nu fladdra endast blåa fjärilar i den lätta, leende själen.“— I samlingen prisas våren och solskenet, och i dikten “Hemma“ utbrister han: “Min sång! Yi äro flyttfåglar, båda två. Var för mig, hvad lärkan är för jorden!“

Samlingens senare del innehåller blandade romanser och legender, däribland:

Gammalmodig romans.

Du k Unner klostret. Se, (less gård stur öf ver vuxen utan vård.

In genom fönsterglugg och galler på grafvar dagern dämpad faller.

I fonden Kristus böjt sig ned i matt reflex, som lampan spred.

Det susar underligt i träden, och orgeln hviskar sorgekväden.

På gården, skuggad djupt af trän, hörs plaskandet af en fontän.

Där ha vi båda ströfvat. förr.

Som när en död sprängt kistans dörr,

står minnet åter upp och svingar sig kring på läderlappens vingar.

Kom med mig! Lätt vi hitta vägen dit bort, där kyrkan är belägen.

Och så vi gingo dit, vi" två.

Af klostret fanns blott murar grå.

I ogräs stenarna försvunno, och pölar ifrån hallen runno.Från korset Kristusbilden tagits, och oljelampan söntlerslagits.

Förstummats hade orgelns hviskning; men parken kved af vindens piskning.

Och hör! Fontänen ännu stämmer sin visa upp med evig jämmer.

Hvad veta vi? Hvart gå vi vill?

Kom! Slutom grafvens kistlock till!

Dessutom märkes såsom Intermezzo en mängd små-dikter“Om min dotter“. Jag anfoijfölj ande täcka “Julvisa“, betecknande båda för Vrchlickys faderliga ömhet mot barnen och för hans julpietet — två motiv som ofta återfinnas i hans diktning (N:o 6):

Frid vare mänskorna på jord och ära Gud i höjden!

Du är för liten, för liten Un att fatta fullt den fröjden.

Du ej förstår allt fjäsk och stök, allt smussel med paketen, och då de öppnas, kan du dock ej fatta hemligheten.

En gyllne valnöt med konfekt och våra löjens gamman — allt flyter som en gyllne dröm för barnaögon samman.

Hen jag, den vise, vill i dig min lärarinna hälsa.

Nu först jag riktigt fattar, hur ett barn kunnat världen frälsa.

XXVIII. Den förtrollade trädgården, 1888 (2 uppl. 1900), 58 erotiska reflexionsdikter från åren 1885 — 88(127 sidor). Titeln, motiveras därmed, att. lifvet liknas vid en trädgård, som förljufvas genom kärlekens trollmakt.

1. Serenader. Såsom exempel må tjäna följande

Notturno.

O visste jag, (lu vakar Un, jag kom igen!

Nu blickar jag i natten kall på stjärnors fall:

hör, hur en fågel i sitt bo blir söfd till ro; •

hur bäcken under mossans bädd förklingar rädd:

hur drömmarna i mörkret gå omkring på tå.

Min klagan går med ögats gråt på nattlig stråt.

O visste jag, du vakar än, jag kom igen!

2. Små idyller, delvis rätt obetydliga kåserier, t. ex. “På Ohebu, bland hvars slottsruiner (i östra Böhmen nära Chrudim) en skärfva hittats med den latinska inskriften tace, hvilket ger skaldens fantasi tillfälle att försätta sig till medeltidsromantiken med dess förtegna kärlekshemlig-heter. — Vacker är dikten “Blommornas skapelse“, om huru blommorna fingo färger och doft, där kärleken gick fram och sålunda satte kronan på skapelsen.

3. Kvinnoprofiler från skilda tider. Bilden “Semper eadem“ erinrar i sin skära fägring något om Turgenevs kvinnoporträtt (t. ex. “Till J. P. Vrevskajas minne“ i “Verser på prosa“):— Ib —

“Än ser jag henne med sitt blida löje. som, likt en ängels, mäktar lyfta själar ur mörkret upp mot stjärnor. Alltid stilla, godt, allvarsamt och rätt det löjet säger åt alla, som i svett och möda vandra sin lifsväg fram: Välsignade I varen!“

4

4. Promenader. Hufvudsakligen vårliga fantasier. Målande är “Storkarnes visa“ med uppslaget: klapp! klapp!

XXIX. Tantali arf, 1888 (2 uppl. 1898), 65 dikter (158 sid.) skrifna under åren 1884—87 och utgörande en fortsättning på den episka cykel, som inleddes med “Ande och värld“, men mer subjektiv och modernt reflekterande än de föregående episka fragmenten.

1. Död och lif. Inledningsdikten “Till naturen“ framhåller dess likgiltighet gent emot människornas sträf-vanden och oro samt forgängligheten, som med döden lurar i brokiga blommor och i allt stoff. Denna djupare uppfattning af naturen, icke obetydligt afvikande från den af Leconte de Lisle påvärkade panteismen och visande Vrchlickys självständiga världsåskådning under denna period, fullföljes i de följande dikterna. “Slocknad vulkan“ väcker åter föreställningen om död och förintelse; “Dagsländan“ ger en bild af tillvarons flyktighet, och lifvet är en kamp för

tillvaron. Men i dikten “Kaos“ hälsas den rensande stormen och all rörelse, ty där det rör sig, där gror ock nytt lif. “Allt kaos är blott en öfvergång till något bättre, och människan skrider med eller mot sin vilja fram i skapelsens fjät.“ — “I den sista kampen“ skildras ballongfararnes vanvettiga försök att trotsa världsrymdens missundsamma vindar, som vräka de djärfve i hafvet. Målningen af stormen på lufthafvet är gjord med mycken kraft. Vid oceanens strand hittas efter en tid endast några trasor af den sönderslitna ballongen samt en vimpel med inskriften: Mod!

2. Fantasier, smärre genre- och reflexionsbilder, t. ex. "H var dagligt motiv": Skalden låter beveka sig af engosses tiggande jämmer att ge honom en slant och får först efteråt veta, att pojken ljugit fräckt. Men satan ler och tackar, ty för hvarje allmosa, som ges ut på detta sätt, mister gifvaren hundrafaldt: sin goda tro på mänskligheten !

3. Konsten, reflexionsdikter om konstens ansvar och faror samt om det världsliga ryktets fåfänglighet. Likasom Gud är otillgänglig för beröm eller tadel, bör konstnären ej fasta sig vid den tillfälliga opinionens godtköps-bifall eller misshag (i dikten “Jehuda Halevyw, den spansk-judiske medeltidspoeten).

4. I häfdemas spår, ett lofordande af forntidens kraft. I “Kolossen i Gul-Gulé“ förnimmes en röst ur öknen, ropande åt eftervärlden:

“O nutidsbarn! Hur ömkliga mot jätten!

Hvad är er konst, ert vett, er dvärgaid?

I sekiers fåror lumpna frön I sätten, som skingras och förmultna om en tid.“

I “Den helige Antonii frästelse“ besjunges med fin konstnärlig behärskning det sociala nutidseländet: fattigdomen, den jäktande kampen för tillvaron och den materialistiska vinningslystnaden:

“Vi ej behöfva helgons fantasi, ej öknens spöken, dem asketen kände.

För oss är världen, som vi lefva i, tillräcklig med dess mänskliga elände.

Att höja sig ur dyn och komina ren ur detta träsk, som ned i djupet drager — det är mig mer än helgonglorians sken, förmer än ryktbarhetens skönsta lager.“

Några sonetter, som afsluta gruppen, behandla “Frihets statyn i Newyorks hamn“ såsom symbol för den nya världens ungdomliga förhoppningar. Utmärkt är bilden i den sista sonetten om fåglarna, som lockas af det elektriskaljuset och krossas mot bildstodens stengrund, likasom människor blöda och dö för frihetens sken. — Ett motstycke till denna dikt är poemet “Inför Nya världen“ i en senare diktsamling “Fresker och gobeliner“: En emigrant, som vill börja ett nytt lif på andra sidan Atlanten, går orolig på däck och bidar ängsligt tidender från kajutan, där hans stackars hustru motser sin nedkomst under läkarens vård. I den nyfödde vill fadern se underpanten på ett nytt bättre lif. Men samtidigt med att utkiken rapporterar land i sikte, kommer budskap från hytten, att fostret är dödfödt....

5. Aningar och böner. I dessa dikter, som närmast prisa naturens läkande och försonande kraft, visar sig tydligt, huru den poetiska panteismen lämnar rum för en djupare religiös världsåskådning. I “Bönen“ (n:o 1) heter det bland annat: “Människan måste alltid bedja, äfven om hon förlorat fadernas tro. Alltid höjas våra suckar, önskningar, böner och klagomål uppåt, till den obekante. Äfven det hårdaste hjärta har en vek kärna, och böner äro lika outrotliga som barnets tårar eller ulfvars tjut eller kärlekens löjen.“ — Psykologiskt märklig är ock dikten “Under gudstjänsten i byn“: Skalden står en sommardag på en kyrkogård bland fjärilar och rosor och grafstenar; han erinrar sig sin barndom, och vid orgelns toner och lindarnas sus smälter hans hednisk-panteistiska hymn ihop med trons majestätiska psalm till en jublande koral; helå världen var i detta ögonblick ett himmelrike, fullt af lif och blomdoft.

För oss skandinaver har denna diktsamling ett sär-skildt värde, enär den i tre dikter bär litterära spår af Vrchlickys vistelse i Köpenhamn (sommaren 1885). I “Thorwaldsens museum“ prisas mästaren, som efter af-

slutadt arbete fått hvila ut midt ibland sina förkroppsligade drömmar. “Inför denna tanke förlorar grafven sin skräck, och själfva evigheten synes kort.“ — Poemet “Vår Frälsares kyrktorn i Köpenhamn“ målar utsikten öfver Sundet och skaldens ideella sträfvan uppåt. — Dessutom gjorde Vrchlicky en utflykt .till Helsingör,, och dettagaf honom uppslag till den förträffliga reflexionslyriken i “På Hamlets terrass“, där Hamlets vålnad frammanas. ‘‘Men — säger skalden vid det nittonde århundradets slut till det sextonde seklets, af Shakespeare idealiserade drömmare — jag är din jämnlike, ty äfven jag är ett barn af förfall och impulsiv stämning. Ja, nu känner jag igen dig, Hamlet! Du är en son af mitt eget tidehvarf, det tomma seklets ande. Din fader mördades eländigt; grumlig vishet göt sitt gift i hans öra, och hans son har ej kraft att hämnas dig och sitt eget elände. Hvad skulle du ej kunnat vara, du förlorade sekel — stort och mäktigt, du barn af en revolution, som kullstörtat afgudabilder och sökte tillreda läkedomens balsam för alla mänsklighetens sår! . . . Men äfven du är en vankelmodig Hamlet, som ej ens har styrka att trycka af den laddade revolvern ... O huru länge skall du än irra kring, det flydda seklets oförsonta ande? Och vi, Hamletar, förtappade barn! Huru länge skola vi ännu i vanmäktigt trots ruska i gallren?“ . ..

Det må här nämnas, att Yrchlickys korta utflykt till Skandinavien inskränkte sig till de båda danska städerna. När det i en långt senare diktsamling “Skaldeåret“ talas om ett reseminne från Norge, är detta blott en poetisk fantasi för att beteckna norden i motsats mot södern, såsom tonen i hela dikten “Ett minne“ antyder.

XXX. På hembygdens mark. 1888, en mindre samling dikter med böhmiska motiv, skrifna 1885 — 88. De upp-togos sedan i den större diktsamlingen “Mitt fosterland", där vi längre fram återfinna dem.

XXXI. Olika masker, 1889 (2 uppl. 1899). Den till innehåll och värde ganska ojämna samlingen består af 65 dikter, härstammande från åren 1881—88 (174 sidor), med följande underrubriker:

1. Intryck från en resa (1885), ögonblicksbilder från hafvet. Ombord på ångbåten “Halland“ erinrar han sig de nordiska vikingarnes sjöfärder.

2. Gamla legender.3. Från kärlekens karneval, en cykel dikter om den moderna kärleken, dels ironiskt sarkastiska, dels lidelsefullt sensuella. Jämförelsen mellan lifvets och karnevalens gyckelspel, redan använd i “Horror vacui“ (“Symfonier“) och i ‘‘Intryck och stämningar“, återfinnes ock i en följande diktsamling “Bittra kärnor“ (poemet "Själens karneval").

4. En handfull kaméer, antika miniatyrer.

5. Moderna idyller.

6. Snillen, litterära porträtt.

XXXII. Dagar och nätter, 1889 (2 uppl. 1897), 85 lyriska dikter från åren 1879—89 (182 sidor).

1. Siesta, lugna meditationer med höstlig stämning och dämpadt solsken. Gruppen inledes med den för hela samlingens något resignerade ton ganska betecknande dikten ‘‘Jag vill andas ro“.

2. Intermezzo, personliga tillfällighetsdikter, företrädesvis till skaldens båda döttrar.

3. Stilla glimtar, blandade .ögonblicksbilder och stämningar, behärskade och harmoniska. “Tillbaka till hjärtat!“ är rubriken på en dikt, hvari han ger uttryck åt sin leda öfver dagens lumpna jäktande och tunga, fruktlösa grubblerier. Karaktäristiskt för skaldens själstillstånd är det lilla poemet

Öfver afgrunden.

Jag ofta stått vid djup, som liotat stänga min väg, och undrat, om jag ej bort slänga däri min tro på ideal och värld.

Och månne lifvet själft jag borde skona?

Men jämt en röst från djupet hördes tona:

Vräk ned din feghet! Fortsätt lugnt din färd!

%

XXXIII. Bittra kärnor, 1889 (2 uppl. 1903), 73 dikter från åren 1879—89 (144 sidor). Samlingens motto lyder: “Förundren er ej öfver att denna flaskas innehållär bittert! Naturen och ödet blandade till denna vätska, * men människorna ha ej satt till någon söt smak.“ I in-ledningsdikten liknas lifvet vid en hård kokosnöt, som kostar mycken möda att öppna, men hvars innehåll ej alltid motsvarar besväret. Döden förstår bäst att knäcka dessa nötter! — Trots denna stundom bittra tungsinthet, som allt mer tycks ha lagt sig öfver skaldens hjärta, äro dikterna lifsvarma i sin enkla, innerliga viston.

1. Ur naturen, elegiska betraktelser öfver höstens fallande blad, vinterkvällens längd och ungdomens bort-döende. Det är skymningens och den höstliga solnedgångens bleka färger, som här spela och väcka vemodiga erinringar, t. ex. i “Solnedgång“:

“Ty nattens döttrar skänka ingen tröst för slocknad sol, då rosens blomblad slutits.

Med solen grafläggs allt, som nyss har njutits och värmt vårt kalla bröst.“

Ett annat diktprof lyder:

Men hos oss ...

När dimmor på vår hembygd falla, en längtan efter ljus mig fyller och vill i minnet återkalla en näjd, som solens glans förgyller. Men dimmor hos oss falla.

När blad på våra torfvor falla, jag skönjer liksom i en hägring förföriskt gula fält, som svalla och parker uti färgrik fägring.

Men bladen hos oss falla.

När sparfvar på vår trappa falla förfrusna ned från nakna träden, jag hör, hur pyramider skall a af glädtigt sorl och fåglakväden. Men fåglar hos oss falla.Och mör och svenner uti dansen vid spel af flöjt och tamburiner!

O ungdomsår! Hur bröllopskransen af lagerns blom och liljor skiner!

Mitt ögas tårar falla . . .

2. Ur kärleken, sentimentala ackord i långsam takt (“Andante"). Hotande skuggor skymta förbi på kärlekens himmel, och tanken på skilsmässans oundviklighet tränger sig på, t. ex. i “Romans":

“Pass på, nitr vårens nakna trän i yppig blom du ser!

Ty hjärtats vår — den glider hän och kommer aldrig mer.“

3. Ur konsten, konstnärsreflexioner öfver tidens glömska, diktens forgänglighet och den moderna smakens oberäkneliga nyckfullhet.

4. Ur lifvet, minnesdikter öfver aflidna, vemodiga betraktelser öfver lifvets chimärer och illusioner och om lyckan vid randen af en vulkan (“Fantasier"). Döden talar sitt obevekliga språk (“Grafvarnas memento").

XXXIY. * É morta, 1889 (2 uppl. 1894, upptagande en ny cykel, skrifven 1890—93), en samling rörande elegier till minne af den cechiska sångerskan Klementa Kalasovå, som under en konstnärsresa i Amerika dog 13. VI. 1889 i Bahia. Titeln på denna diktsamling, hvars 34 poem (63 sidor) tolka den sörjande vännens förtviflan och saknad, härrörde däraf, att ett till sångerskan afsändt bref returnerades till Böhmen med den enkla, hemskt gripande tjänsteanmärkningen: “é morta". Såsom prof må meddelas n:o 8 i första cykeln:

I dagens äflan jämt vi hasta — vid hafvets strand hon lugnt får rasta.

Vi jäkta lumpna mål till möte — hon söfs i evighetens sköte.Oss pina lifvets små bekymmer — blott stillhet hennes kista rymmer.

Oss döden ständigt Ur i spåren — i Herrans frid hon lagts på båren.

Oss lifvets flUekar förorena — hon orörd blir, hon ilr allena.

Når vi förtvifla och bedröfvas, det vore kUrt att så oek söfvas

i samma frid vid strandens kullar, dllr oceanens dyning rullar,

vid doft af liafvet och af våren. —

I Herrans frid hon lagts på båren.

XXXV. Fresker och gobeliner, 1890 (2 uppl. 1897), bestående af 53 episka dikter (220 sid.), hvilka bilda en ny länk i kedjan af “episka fragment“. Några af dessa dikter höra till det ståtligaste, som flutit ur Vrchlickys ymnigt flödande penna, och skola i senare delen närmare påpekas.

1. Antika rapsodier, bibliska och antika stoff, t. ex. “Ur patriarkernas lifu, en monumental idyll från Gamla testamentets sagotid med kameler och herdar och kvinnor vid brunnen:

“O ljufva, lugna, ostörd t- jämna tid, då dagarna som bär hvarandra liknat.“

2. Medeltidslegender. Diktprof:

Montsalvat

(Rid dar nes kör:)

Si, borgens torn vid skogens bryn i solens strålar skiner.

Af vinden sönderslites skyn, ocli klagovisan hviner i klippiga ruiner.Må himlens hvalf af moln bli grått: men detta slott för alla i livar timma skall glimma.

(En röst:)

Se där i gnistrande smaragd en skål kristallklart glöder.

Däri Hr Kristi ande lagd, som oupphörligt blöder.

Blott den, livars tro i renhet glänst som dessa droppar klara,

Hr vilrd att göra rid dart jilnst och helga Gral bevara.

Vid denna tempelvakt han ser

också i mörka natten,

hur helga Hnglar svHfva ner

till mångbesjungna skatten.

*

Själf lik en ängel, får han mod att släcka törst. På munnen en droppe stänkes af det blod, som porlar rödt i brunnen.

Af läskedrycken stärkt och het,

han ser sig kring och finner

det skönas dolda hemlighet,

som i all värden brinner.

%

Han läsa kan i mänskors själ och tolkar fåglaläten.

Han skönjer säkra hamnen vid, dit andra ej se fjäten.

(JRiddarnes kör:)

Oilndlig skaran är, som slår kring borgen sina ringar.

Re’n bakom bergen solen går, och nattens korp sig svingar hitåt på svarta vingar.Men ännu lika klart för oss.

o Krist, ditt bloss i nattens sena timma skall glimma.

I en följande diktsamling “På sju strängar“ beröres samma religiöst romantiska medeltidsämne i balladen uPå väg till den heliga Graltt. Tre riddare drogo till Montsalvat, men två af dem stannade dödströtta på vägen. Den tredje hann visserligen fram till den underbara borgen och fick se Grals sken, men uppgaf på samma gång sin anda. Likaledes besjunges trons undergörande kraft, för-sinnligad i Gral, i dikten A m for t as (samlingen “Gudar och människor“).

3. Hellas i rokoko, spirituella, lekande genrebilder från senrenässansen.

4. Reflexer i nutiden.

XXXVI. Röster i öknen, 18i)0 (2 uppl. 181)7), 81 patriotiska dikter (173 sidor), förskrifvande sig från olika tider.

1. Röster i öknen, 2 cykler sonetter, af hvilka den andra ursprungligen publicerats i den senare utkommande diktsamlingen “Törnen från Parnassen“. Sonetterna andas patriotisk indignation öfver gamla historiska oförrätter och uppmana till enigt arbete för fosterlandets väl. Vrchlicky förstår emellertid äfven här att hålla ämnet inom den rent poetiska ramen och ställa sig öfver eller utanför de lumpna partikifven. Sonetten “Politisk cfikt“ begynner ock med ordagrann efterbildning af Goethes bekanta “Ein garstig Lied! Pfui! Ein politisch Lied!u (Branders replik i Auerbachs källare, Faust I). “Hvar har du ditt parti?“ frågar skalden i en annan sonett och begär som svar: “Jag tjänar fosterlandet rätt och slätt.“ I den vackra sonetten “Helige Våclavs (Wenzels) krona“ låter han folkets kärlek vara den böhmiska konungakronans bästa rubin, hoppet är smaragden och pärlorna äro försakelsens tårar. “Det rätta fosterlandet“ framhåller tanken, att fosterlandets begrepp mindre ligger i dess bärg ochfloder och jordmån än i dess söner, som älska sin fädernejord och vilja lefva och verka.

•

“Vid baltisk kust iln sädesfälten glittra, ocli gamla bokar susa, fåglar kvittra, där fordom Svantovitska templet stod.

Berömda dåd begrafts i döda skrifter, och fädreus knotor multna bort i grifter.

Men landet lefver i dess söners blod.“

Tankegången erinrar en smula om Sully Prudhomme’s i hans första sonett “La France“: “La patrie est la terre en nous malgré nous incarnée.“

2. Panteón, en storslagen hymn, förhärligande det cechiska folkets flit och energi, ursprungligen skrifven 1880 med anledning af Cechiska nationalteaterns färdigbyggande i Prag, men ytterligare utarbetad 1881 och 1S83, på grund af att teatern brann ned redan under invigningsåret (1881), men omedelbart därpå åter reste sig förskönad ur askan. Vacker är episoden, då skalden låter hussithöfdingen Ziéka, gripen af staden Prags historiska skönhet, beveka sig att skona Böhmens hufvudstad från förstörelse *) (år 1420), tv han ville, att St. Veit-katedralen

v •

“förblefve syndaflodens frälsta ark,

där cecherna inför Europa lade

sin skatt af dåd, sitt hjärtas blomsterpark **)

och villighet till offer, stor och stark.

Med fuktad blick vid stadens åsyn sade han: “Vare så! Jag skonar dig. vårt Prag!“

*) Samma motiv går igen i “Xizka framför Prag“ (samlingen “Gudar och människor“), där konflikten mellan hans kärlek och hämndlystnad piálande framställes. Men den första känslan vinner seger, då en spejare mäler, att

en stor procession af vapenlösa män och kvinnor ined små barn i spetsen tågar ut ur stadsporten mot hussiternas läger.

**) Här har Vrchlicky lånat den bild, som Mickiewicz i “Konrad Wallenrod“ låter Wajdelotan (den litauiske barden) sjunga om folkvisan: “0 arko! W tobie lud sklada bron swego rycerza, swych mysli przedze i swych uczuc kwiaty!“Målande är skildringen af den hemska eldsvådan (den 12 Augusti 1881). Men

“vi äro stormens barn, vid brottning vana.

I ofilrd och i nöd vi Hro bröder.

Deu, som kan bära sådant kors af tårar, hör sekler till!“

Och då den elektriska lampan tändes på den nya bygg nadsställningen, började förhoppningens stjärna åter lysa.

3. Hyllningskväden och hermer, litterära cechiska porträtt.

4. Palinodier (1897), satir öfver modäma förvänd-heter, reklamens fraser och humbug. Slutdikten har den gisslande titeln: “Panem et circenses.“

XXXVII. Nya sonetter af en enstöring, 181)1 (2 uppl. 1902), 128 dikter i sonettform, skrifna 1885—90 (1() 5 sidor).

1 <Sl 8. Reflexer och reliefer, antika och blandade stoff med didaktisk eller satirisk underström.

2. Divina Commedia, reflexioner under Dante-studiet.

3. Alma mater, naturstämningar (t. ex. stjärnhimlens under).

4. Julrosor, innerliga dikter om julen, till hvars barna-frid Vrchlicky flerestädes återkommer. Han liknar människans förhoppningar om julen vid Jerichos rosor, som vuxit på torr mark, men ändå hålla sig och blomma. Såsom betecknande för den äkta känslan, om ock ej konstnärligt särskildt märklig, må anföras sonetten

Julens trollkraft.

Säg ej, att julen är en barnslig fest!

Nej, låt oss hellre barn ånyo vara!

De klockor, som den nattens frid förklara, förkunna, hvad som skönast är och bäst.Vi glömma, hvad vi lärt af bok och präst, och låta granens ljus och grannlåt fara, ty allt är rök och ögonfägnad bara.

Men ändå tillbes julens födde gäst.

Ty något fuktas uti kyligt öga, och något smälter uti stenhårdt bröst, och något sjunger i fördunklad själ.

Den som har njutit under året föga, ser nu en ljusglimt, känner åter tröst och ininns sin egen barndomstid så väl.

5. Från tafvélgalleriet, konstnärsporträtt.

6. Bittra sonetter, vemodiga betraktelser.

7. Konsten och konstnärer, litterära silhuetter.

9. Ett fång solstrålar, allvarliga reflexioner. “In memoriam“ är en hyllning till allas moder, jorden, som ock vare huld mot skaldens egen mor, då hon en gång lägger sig till evig hvila! “Måtte det gyllene modershjärtat, som glödt af så mycken kärlek, då förvandlas till en stjärna, som mildt ser ned på mig, och måtte hon då upptäcka endast godt i mitt hjärta, likasom min mor själf alltid har älskat sina medmänniskor!" — Sonetten “Num-quam retrorsum“ framhåller nödvändigheten af att aldrig ge vika, ty det vore detsamma som att 4‘stänga in sig själf, att krossa den stege, som leder till himlen, eller att spotta i den bägare, Hebe räcker fram“.

Denna sonettsamling i jämförelse med “En enstörings sonetter“ karaktäriseras af skalden själf i “Epilogen“, där han liknar sina tidigare sonetter vid fjärilar eller fåglar med guldvingar. Fjärilen försvann visserligen såsom lyckan. Men i ersättning har sonetten blifvit “hård som basalt och skimrar i ljuset af tankens skarpa sken“.

XXXVIII. En modern människas breviarium, 1892 (2 uppl. 1903), 63 dikter, som af författaren själf betecknas såsom en ny länk i de “episka fragmentens“ storakedja (140 sid.). Här är det dock icke längre episka dikter med stoff från olika tidsåldrar i mänsklighetens utveckling, utan en djuptänkt reflexionslyrik, som ger nytt uttryck åt skaldens] skönhetsträngtan och idealism samt klagan öfver den moderna tidens tvifvelsjuka och materialistiska jäktande. Först “i nattens vaka, då hans själ talar ensam med sin Gud, öppnar han sin mässbok“ för intima själf-betraktelser.

1. De profundis clamavi, ensamhetens tunga tankar om tidens religiösa tvifvel och ängslan för det korta lifvets obeständighet.

2. Protester röja ett trotsande mod och en kraftig indignation öfver sekelslutets oförrätter och missförhållanden. Skalden protesterar manligt mot det ensidiga ropet på bröd och mot den materiella njutningslystnaden, mot positivis-mens ensidighet, mot den jämnstrukenhet och medelmåttighet, som blir ängslig, så fort någon vill höja sig öfver mängden (t. ex. den ironiska dikten “Ned med vingarna!“). Vidare gisslas demokratiska fraser om den absoluta likställigheten, hvilka ofta endast äro en täckmantel för egna intressen, samt nutidsmänniskans fega eftergifvenhet för modets despotiska nycker, t. ex. huru en halsduk skali knytas, för att man skall kunna gälla för hederlig karl! — Dikten “Modern ballad“ handlar om den nutida vetenskapsmannen, som kallblodigt uppfinner nya tekniska förstörelseredskap; han är stolt öfver sitt värf i den moderna kulturens tjänst, men märker icke, att satan står på tröskeln och hånler. — Kraftigt häfdas det ideella, som måste finnas i poesin, ty “utan denna stjärneglans på sitt änne“ upphör hon att vara poesi och degraderas till politisk eller snusförnuftig prosa; hällre än att ställa sig i den hvar-dagliga utilitetens eller de politiska partiintressenas tjänst är det bättre att skönhetens skald går kring i världen arm och blind som Homer. — I poemet “Hjärnan och hjärtat“ skryter hjärnan öfver att hon nu mera, tack vare vetenskaperna, är allt, och att hjärtats uppgift blott består i att automatiskt befordra den nödiga blodcirkulationen i människokroppen; förnuftet har besegrat de stackars be-

drägliga känslorna, som hädanefter -måste hålla till godo med hastigt vissnande rosor oeh lätt förgätna rim.

“Hjärtat ville härpå svara.

Men där nedanför i parken, där små liljor stjärneklara spredo doft ,och ljus på marken, hördes välbekanta ljud:

Fåglar, som i träden flögo, bragte med sitt kvitter bud från två ögonpar, som lyste, och från munnar två, som myste oeh hvarandras läppar sögo.

Hjärtat teg, ty detta var ett tillräckligt tydligt svar.“

3. Vigilice. Patriotiskt besjälade straffdikter mot slöhet, dådlöshet, småsinthet. “Du, mitt folk, som skulle varit slavernas hvita örn, flygande mot ljuset, är vordet ett vissnådt löf, som drifves för vinden . . . Dina fäders ära har blifvit ett gulnad t pergament; din storhet ligger i valplatsernas döda ‘ben . . . Du är ett vrak, som hafvet slungar kring, och din framtid ligger i töcken.“

4. Vapenstillestånd. I dessa dikter klingar en mer förhoppningsfull ton. Den allegoriska dikten “Sköldpaddan“, som ingen vågade undanröja från den källa, där hon slagit sig ned, slutar med maningen till en modfälld vän:

“O varom goda med beslutsamhet!

Mer offer, mer försakelse och kärlek, mer hjältemod i att sig själf besegra."

5. Stilla hymner vittna om lugn förtröstan och kraftig optimism rörande den framtida utvecklingen. I dikten “Säd“ hör skalden “mänsklighetens hela hjältedikt klinga i de brödgifvande axens sus“. — “Naturen lefver, då människans hjärtan stelna af själfviskhet“, heter det i “Minnesvers“; “för oss är frihetens budskap ingen saga, sanningen slumrar ej för oss i tvifvel, och Gfud, som fordomtronade i paradiset, dväljes nu inom oss själfva“. — Den ståtliga dikten “Påskaftonen“ (på cechiska: “den hvita lördagen“) jublar öfver att mänsklighetens långfredag en gång skall vara förfluten och korsets börda buren till slut:

"Uppståndelse! Må hjärtat slå i takt med vigda malmen!

På väg till Emmaus vi må få känna fläktarna också af segersälla palmen och med förtröstan höra på den hynm, som af miljoner förnams i påskens toner, i påskens klara toner!"

Diktsamlingens epilog “Moderna fyrtorn“ förhärligar några af det nittonde århundradets märkligaste män: V. Hugo, Rich. Wagner, Renan, Goethe, Darwin, Edison. Pasteur, Ibsen och Tolstoj. Såsom förf. själf anmärker, är poemet en efterbildning eller fortsättning af Baudelaire’s “Les Phares“, behandlande målarkonstens mästare.

XXXIX. Lifvet och döden, 1892 (167 sid.). Samlingen består af 70 reflexionslyriska dikter, skrifna från juni till sept. 1891. Enligt uppgift af prof. E. Albert, hvilken stått Vrchlicky mycket nära, skulle förf. själf anse denna samling för en af sina bästa. *) Afven om detta kunde bestridas, är det dock tillfällighetsdikter i Goethes bästa mening, med omväxlande känslovärme och reflexion. I inledningsdikten motiveras valet af titel: “Lif och död följa hvarandra. Icke ens i grafven förklaras deras mystiska poesi, ty vi bära dem båda inom oss och äro själfva deras mysterium. Hvar och en för sig är gruflig, men i gemenskap bilda de en harmonisk enhet.“

“Hell dig, o Lif, uti förförisk fägring!

Var hälsad, Död, uti din stränga skönhet!"

*) Neuere Poesie aus Böhmen, (Wien 1893), sid. 331.1. Alltets själ, naturstämningar af skiftande art.

2. Några sidor af en världighetsroman, erotiska reminiscenser i visans enkla tonart. Vackra äro t. ex. följande

Vemodiga strofer.

Uw >å min panna handen sakta lägg. så känns det ej, att det mot afton lider!

An lyser grönt på sten och murad vägg, och glans från grafvars vissna löf sig sprider, när höstlig sol mot horisonten glider.

Uppå min panna handen sakta lägg, så känns det ej, att det mot afton lider!

Vi länge gått. Låt oss än följas åt!

Ej ger jag rosor mer från naken tufva.

Min sång är vilsegångna barnets gråt: jag är ej näktergal, men blott en dufva.

Jag känner lifvets ve, du blott det ljufva.

Vi länge gått. Låt oss än följas åt, fast jag ej rosor ger från naken tufva!

När rosen vissnat, lefver niurgrön än . att grafvens sten med trogna slingor smycka.

Förrn döden tyckt mitt ögas port igen, låt mig en kyss på dina ögon trycka!

Hos dig är tempelfrid och stilla tycka.

När rosen vissnat, lefver murgrön än

att grafvens sten med trogna slingor smycka.

Lägg handen på min panna lätt, ty då jag känner ej, att det mot afton lider!

I långa kväliar tälja se n vi två om lugna färdens mål och svunna tider.

Din blick mig skänker hvilan efter strider.

Lägg handen på min panna lätt, ty då jag känner ej, att det mot afton lider!

3. Två visor för min dotter (vår och höst).

4. Fläcltar på solen, uttryck för pessimistiska känslor. Mater dolorosa (i dikten af samma namn) fick åtminstone

skåda sin son äfven efter döden, då hon lyfte upp sin blick, men nutidsmänniskorna se sitt ideal försvinna i töcken.

5. Legendariska motiv.

XL. Törnen från Parnassen, 1892 (2 uppl., tillökt, 1900), 67 dikter från åren 1890—1900 (171 sid.), anslutande sig till uEn modern människas breviarium“, men mindre jämna.

1. Ur egen barm, ungdomserinringar.

2. Vid vägen, poetiska genrebilder ur hvardagslifvet. Såsom exempel må anföras följande:

Det blinda barnet.

I vårglans hela näjden log, då jag från stadens vimmel drog. i Må himlen var, och saftig mull af blom och nyckelpigor full.

Diir vågen korsas vid en skog, i solen glänste fram en plog; vid den en liten pilt jag såg, som i det mjuka gräset låg.

All näjden log i vårlig glans. Kring kupan trådde bin sin dans, och fågeln sjöng i närmsta lund. Det var en härlig andaktsstund.

Den lille kring sig blommor strött och log tillbaks mot dem så sött. Men då jag närmre kom — o ve! En pinsam tafla jag fick se.

Ty denne pilt i ängens sköt var blind. När synförmågan tröt — hvad var för honom blomstrens glans? Hur kunde vårens fröjd bli hans?Och dock den lille log så godt, att jag ej maken skåda fått hos dem, som sett och gifvit akt på vårens underbara prakt.

Han intet om dess skönhet vet.

Ej röjes denna hemlighet af fågelns sång, af trädens sus.

Och ändå Hr hans håg så ljus!

Så Hr det med vår lycka ock:

Fast gömd för oss, hon finnes dock. och Hfven uti mörkret väcks i våra sinnen dess reflex.

Njut lyckans sken, om ock förspilldt. lik vårens stackars blinde pilt!

Och lär dig tacksamt ta emot, livad våren lHgger för din fot!

3. Från cechisk mark, patriotiska tillfällighetsdikter, t. ex. “Vid nedrifvandet af det gamla tukthuset i Prag“ såsom symbolen för en bättre tids gryning, “Vid invigningen af öechiska Käjsar Frans Josef-Aka-demien“ (1891) och “Vid Karl-brons instörtande“ (vid den stora öfversvämningen 1890) — samma ämne behandlas i en senare diktsamling, “Buketter af astrar“ [poemet “Till de sjunkna bildstoderna“] såsom ett himlens straff för det cechiska folkets synder.

4. Minnesverser och dedikationer.

5. Seklets nedgång, däribland de båda dikterna “Ahas-ver på Eiffeltornet“ (1890, 1900), sarkastiska bref i ottave rime och Byrons gäckande stil till — Semiramis med spefulla antydningar om sekelslutets “broderlighet, jämnlikhet och frihet“.

XLI. Mina sonater, 1893 (2 uppl. 1897) 128 dikter från åren 1889—92 (200 sidor). Samlingen utgör ett slags fortsättning på den virtuosmässiga reflexionslyrik, som karaktäriserar “Intryck och stämningar“, “Toner i själen“,“Guldstoft“ och de båda sonettsamlingarna, där hufvud-vikten ligger på det rent tekniska. Förutom franska ballader finnas här många trioletter, ett slags förkortad rondeau (efter schemat: abbaabab), samt rispetti (ursprungligen italienska folkvisor med erotiskt innehåll).

1. Adagio, blomstermålningar o. d., något erinrande om Runebergs “Idyll och epigram“. Såsom prof på en rispetto må anföras:

Snön.

So flingor falla, on och on i sänder.

Den hvita, rena snön naturen täcker.

Konturer mister trädet, floden stränder, och hvita täcket si# mot himlen sträcker.

Det snögar oupphörligt. Fälten höljas af snö, och klipporna i drifvor döljas.

Allt tätare bli flingornas kristaller.

Snart snön kanske ock på mitt hjärta faller.

2. Andante. melankoliska stycken.

3. Scherzo, tillfällighetsdikter med satir och epigram.

4. Largo, elegiska landskapsbilder.

XLII. Drottning Mabs irrfärder, 1893 (2 uppl. 1903). består af 46 dikter (178 sidor) skrifna 1890—93. Här visar sig skaldens fantasi från den mest lekande och älskvärda sida, och såsom redan titlarna angifva, är det Spen-sers och den shakespeareska “Midsommarnattsdrömmens“ skälmska sagovärld som befruktat den cechiska poesin.

1. Statyer och statyetter, kvinnoporträtt, däribland den vackra bilden af

Tintorettos dotter.

Då han såg sin dotter småle uti vaggans bädd, grep han mäjseln för att forma bilden, men vardt rädd.t Nej, du törs ej, tyst han sade.

Denna fagra kropp blott för dig och för vår Herre skall få växa opp.

Längre fram han såg sin dotter såsom kyrkbrud klädd.

Men då han på nytt tog mäjseln, blef han lika rädd.

Nej, du törs ej, tyst han sade.

I sin bröllopsskrud får min dotter blott tillhöra sin gemål och Hud.

Sist sin dotter svept i likdräkt stel på bår han såg soiu en vissnad ros, och tårens dagg på kransen låg.

Än en kyss. Af intet stördes salens helga frid.

Mäjseln greps med stum förtjusning:

Nu! Nu är det tid!

2. Feer ier, täcka drömbilder, med begagnande af folkliga sagomotiv, t. ex. om Kr ako nos, den cechiske “Riibezal“. Poemet “Blommor på grafven“ talar om, huru en skald dog, innan han hunnit skrifva sina bästa dikter.

»Han sof. Men rosenknoppar på grafven sprungo fram som blodigt röda droppar med dagg på blad och stam.

Och ned till busken sänkte sig fjärilar och bin, som åt den stumme skänkte den drömda poesin.“

3. Puck sjunger, lyriska intermezzon.

4. Sagor i romantisk stil. “Sagan om den blå lotusblomman“ handlar om en yngling, som ville hämtaen undergörande lotus från Nilen åt Faraos dotter, soli han. älskade. Han sökte länge, men kunde ej få tag i den sällsynta blomman, ty Nilens moder, Afrika, hindrade honom genom att draga undan stjälkarna. Men då han yppade sin kärlek, visade hon honom gömstället och bröt en blomma åt honom. Han skulle dock ej få se på den under hemvägen, utan hålla den högt öfver sitt hufvud. Han gjorde så och kom hem, men sjönk då död för hennes fotter. I detsamma hördes ett stort, grufligt sorl, ty det spred sig ett rykte, att Nilen hotade med öfversvämning,

och då folket fick se Faraos dotter lutad öfver ynglingens lik, dömdes hon till döden, att Nilens vrede måtte blidkas. Hon sattes i en båt vid den döde ynglingens sida

"och på flodens gula vågor dystert gled begrafningsbåten, gled vid stilla sorgetoner ..."

Men Nilen lugnade sig, båten försvann för alltid bakom svarta klippor, och den blå lotusen “sken i djupet som stjärnor med döfvande doft och med glans som mänskliga ögon“.

Det längsta och märkligaste poemet i denna grupp är “Smeden och döden“, bygdt på en gammal folksaga om huru Döden blef fängslad, som om det mänskliga eländet därmed vore röjdt ur världen. Men just därigenom vardt det så mycket värre på jorden, ty det blef en olidlig Öfver-befolkning med ledsnad, hungersnöd och ändlös sjukdom. Smeden måste sålunda bekväma sig till att släppa lös den stygge fången. Den poetiska medeltidssägnen, hvari Vrchlicky inlagt mycket af sin individuella uppfattning af lifvets och dödens eviga växel värkan, är skrifven med en suggererande kraft i den spöklika stämningen, med dråplig humor i den kärfva, grothuggna sagostilen och med djup, poetisk världsvishet i det skarpa meningsutbytet mellan den otymplige smeden och “Skuggan“ (Gud). Då hela dikten redan finnes i svensk öfversättning, må det vara nog att här hänvisa till densamma. *)

*) “Ur Böhmens moderna diktning“, Göteborg 1894.XLIII. Buketter af astrar, 1894, 42 dikter från åren 1889—94 (120 sidor). Astern är, säger skalden i inledningsdikten, hans älsklingsblomma, som i höstens mulna dar ger ersättning for den flydda vårens blommor och bär bud om en ny, bättre vår.

1, växlande naturbilder och intryck från olika årstider, hälst aftonstämningar, men med höstens klara färger och med manligt lugn.

2, poetisk-litterära reflexioner.

3, tankar på döden, men utan ängslan eller skräck. Poemet “Mimosan från Rivieran“ återför i skaldens minne Italiens blå himmel och hans egen ungdom, utan att dock väcka bitter saknad. “Tillitsfulla strofer“ andas förtröstan och oförsvagad framtidstro i och genom kärleken.

4, uttryck för gäckade illusioner och en viss förstämning. I dikten “Det gamla eländet“ står den evigt sorgsna Kristus-bilden midt i en af lifsglädje jublande natur, och vid korsets fot sitter en blind tiggare med sitt hungriga barn — tiggaren såg hvarken Guds gröna jord eller frälsaren eller sitt eget barn och var likgiltig för allt. — Ståtlig är den patriotiska dikten “Rudohori“ (Erzgebirge), siande en bättre tid för Böhmen.

Epilogen “Bortom ekvatorn“ framställer bildlikt, huru skalden nu passerat lifvets middagslinje och seglar vidare mot okänd strand.

XLIY. Nya fragment af en hjältedikt, 1894, en fortsättning på den episka cykeln bestående af 66 dikter från åren 1887—94 (260 sid.) med motiv från olika tidehvarf allt ifrån Gamla testamentets och antikens dagar fram till den stora revolutionen. Ståtlig är inledningsdikten “Fyra röster“, personifikationer af olika kulturströmningar. Den första stämman kom från öster, från Orientens sagovärld, tänkandets och ljusets ursprung, med budskap om Budda och Jesus, Manu, Muhamed, Moses, Sadi och Hafiz. Den andra stämman bragte hälsning från södem, från Pan och olympens gudar, från den italienska renässansen och konsten. Den tredje ljöd från norden, från arbetets och dådkrafbenshemvist, vikingarnes och bardernas land, från den germanska kraften förkroppsligad i Hntten, Spinoza, Goethe. Shakespeare och i den väldiga stämma, som sjöng: “Vår Gud är oss en väldig borg“ och som trotsigt åter-skallade mot Vatikanens port. Den fjärde stämman klingade från västern och hälsade från Columbus och Victor Hugo, från upplysningen och revolutionen, som krossar fördomarnas bastilj. Särskildt beaktansvärdt är det, att skalden till den speciellt västerländska kulturen hänför sina båda fräjdade landsmän, Hus och Komensky (J. A. Com-menius). Det bör ge vissa små slaviska chauvinister något att tänka på.

En så koncentrerad världshistoria, som denna prolog

på blott 8 trycksidor inrymmer, har näppeligen någon

annan skald skrifvit. Ofverhufvud framträder Yrchlickvs

•/

universella humanitet kanske ingenstädes kraftigare än i ' denna diktsamling, äfven om den i konstnärlig jämnhet näppeligen kan mäta sig med några af sina föregångare. Den kraft, hvarmed den tyska protestantismen här förhärligas af en slavisk skald, som uppfostrats i den katolska kyrkan, har den slaviska litteraturhistorien intet motstycke till — undantagandes möjligen i den konstnärligt underlägsne, men i politisk tendens skarpare sloveniske poeten A. A&kerc. I dikterna “Mäster Jantt (Hus) och “Mäster Jeronym" (Hieronymus af Prag, bränd på bål i Kostnitz 1416, året efter sin vän Hus’ martyrdöd) prisas den reformatoriska anden, och i poemet "95“ skildras, huru den oförfärade tyske munken spikade upp de världsbekanta teserna på kyrkporten i Wittenberg. — Från trettioåriga krigets tid hämtades stoffen för de berättande dikterna “Ilionevs“ (Rudolf II:s antika skönhetsdyrkan midt under förföljelserna mot de böhmiske kättarne) och “Mandragora“ (Wallensteins vidskeplighet och äregiriga griller).

De nordiska kämpavisorna, till hvilka jag återkommer i bokens senare afdelning, erbjuda föga af intresse. Mycket målande är dock rytmen i “Valkyriornas sång på valplatsen":“Vi rida, vi rida på slätterna vida, och blodet vi bida, som honung så sött.

I töckniga niijder vi lura på fäjder och hjältar, som dött.

Före oss: Skräck och sköld! Bredvid oss: Död och köld! Efter

oss: Pästens böld!

Hej! Hvad det går!

Vi med de skallande lurarnas kallande locka de fallande.

Världen är vår.“

Karaktäristiska äro ock de båda kvädena om “De gamla gallernas svärdsdans och bardalek“.

Slutdikten “På tröskeln till XX seklet“ röjer något tvifvel om det modärna framåtskridandets värde:

“Vid altarbordet prästen dagligt sjunger, och dagligt signas hostians relik. *)

Men lika dagligt tiggarn dör af hunger, och alla sargas än af korsets spik."

“Men människoanden får ändå ej fälla modet, ty idealet är evigt, om det ock för ögonblicket förlöjligas. Det måste allt säkrare rotfästas i människornas sinnen, och det ropar lugnt åt våra ättlingar: “Vidare framåt!“ Två diktprof ur samlingen:

Efter symposiet. **)

Plato till ett gille samlat vänner.

Ifrån kransbekrönta mör och svenner föllo rosor ned vid minsta fläkt

*) Ordagrannt med hänsyftning på den katolska transsubstantiatio-nen; “Dagligen förvandlas brödet till Guds lekamen“. Och den rimmande raden lyder på prosa: “Under gråt känner en hvar i sitt hjärta Kristi spik“.

**) I “Drömmar“ (diktsamligen “Det föll dagg“) nämnes ett gästa* bud hos Plato såsom ett af de stora önskemål, för hvilka skalden sär* skildt svärmat, och i dikten “Orgie“ (“Klockeklang från Zamberk“) nämnes det bland världslitteraturens ästetiska pärlor.uti vinet lUtt som nereider.

En flöjtspelerska, som slutat, skrider ut ur salen i sin tunna drilkt.

Vid sin skål den gamle vise drömmer, ser de skatter, denna slöja gömmer, hennes svarta hår och runda bröst; ser, hur brådt den lilla foten flyger; ser, hur rodnad öfver kinden smyger; hör i drömmen hennes spel och röst.

Hon till tröskeln nått med lutad panna. “Söta barn! Annu en smula stanna! Ktesias dig väntar, jag nog vet.

Ljum är natten, hyacinten blommar.

Kittla än en stund de gamles gommar med den röda läppens läckerhet!“

• »

Ängslig och förlägen flickan liöjde åter flöjten och med spel förnöjde gästerna i filosofens hus.

Underligt och fult den nu dock gnällde. Ingen visste, att det föreställde» älskogskranka gubbars sinnesrus.

Då hon slutat, ville hon otåligt

fly. “Mitt barn! Nu har du spelat dåligt.

Spela om just den där melodin,

som du stämde upp förlidna kvällen

för den där förnäme, unge sällen!

Gubbar njuta ock af eldigt vin.“

Åter lydde hon och sväljde harmen.

Flöjten tycktes ha fått lif, och barmen svallade med tonerna i takt.

Hör, det jublar, kvittrar, ler och smäktar ljufligt som ambrosia och nektar, glittrande som himlens stjärneprakt.

“Ganska bra! Men ej så passioneradt som då han med nickande markerat sångens takt. Försök, förskrämda hind!“ Tyst hon stod med blicken slagen neder. Flöjten föll. Hon skalf i alla leder, som ett vide sviktande för vind.Hon på knä för Plutos fot sig böjde och en blick, af ilngslan tårad, höjde. Men han log så liuldt och hennes hår lätt berörde, liviskande: “För våren passa icke mer de gråa håren.

Gack med frid, mitt barn, i Eros’ spår!“

Talmudskt motiv.

Uti den natt, då Davids stad och borg i hedna händer föl lo, greps af sorg Gud Fader. Genom molnens vågor summo två änglar för att tända dagens sol, då de en stark och gruflig röst fömummo:

“Hvad gör i sorgen på sin himlastol Guds son, som härskar öfver världens ljus, när allt hans hopp förintadt blir till grus, och när sin äras arfvinge han finner som lik på bår?“

— “Han släcker allt, som brinner, och kläder himlens salar uti svart.“

I samma stunden himlen kolmörk vardt, och stjärnor, sol och måne plötsligt släcktes.

Anyo samma röst i rymden väcktes:

“Hvad gör han nu?“

— “Allt, som på jordens klot lian förr haft kärt, han trampar med sin fot och krossar i sin sorg.“

Knappt hade orden

i rymden slungats ut, förrän all jorden uti sitt inre skakades med dön, och alla andar skälfde såsom rön, då jorden sjönk i djupet som en boll.

Och stämman ljöd på nytt från alla håll:

“Hvad gör han nu?“

Med suckan änglaparet

till himlen flög. “Han tiger — lydde svaret — och stirrar känslolös i öde rum.“

Från denna stund är Gud i himlen stum.XLV. Fönster i stormen, 1894, 66 dikter erotisk lyrik i öfvervägande

bitter ton, tydande på någon inre kris, från perioden 1892 — 93 (144 sid.).

1. Förspel. Den första dikten i denna grupp förklarar den sällsamma titeln på hela samlingen. Bilden är lånad från en fönsterruta, hvars första skakningar vid vindstötarna förebåda ett omedelbart hotande oväder, och hvars glas grumlas genom de första rägndroppama, som slå darpa.

2. Urblekta taflor, klagan öfver en grusad kärlekslycka och resignation, ehuru lifslusten dock icke alldeles kan kväfvas. Poemet “Det svunna paradiset" väcker ungdomsminnen från Italien, dit skalden dock icke längtar igen från sin fädernejord (jmfr “Mimosan från Rivieran“ i “Buketter af astrar“). I uVid kyrkogårdsmuren“ tröstar sig skalden midt bland förgängelsens stenar och mull med den tanken, att ju mer grafvar det finnes, dess mer pläga ogräsets blommor frodas och vittna om lif. — Hela tillvaron förefaller oss ofta lika hemsk och dyster som den där ruskiga gästgifvaregården, där skalden en rägnig kväll måste söka nattkvarter bland tvetydiga sällar (i poemet “Natthärberge“). Men då han på den soliga morgonen steg upp och fick se det vackra landskapet, var den tunga stämningen såsom bortblåst.

“Att tacksamt taga mot, hvad man kan få, och härda ut — se det är knuten!

Vårt lif ett himmelrike tycks först då, när det oss lämna vill i dödsminuten."

Och i slutdikten “Strofer“ prisas hoppets pånytt-födande tjuskraft: “Huru mycket vi än gäckas, hviska vi dock barnsligt de mystiska, trollska orden: Jag skall bli lycklig än en gång!“

Men för närvarande är lyckan svunnen, och denna saknad sätter sin prägel på den tunga vinterns lyriska alstring. Jag anför två betecknande smådikter:Död lycka.

Död i hjärtat lyckail livilar som ett lik på bår. Dagar svinna, tiden ilar.

Lyckan hvilar stum i hjärtats gömda vrår, dit ej stormens ande når.

Tanken dock beständigt smyger hän till grafvens fred.

Så som minnet dit sig smyger, fågeln flyger

hem till trädet, i hvars ved blixten skonlöst slagit ned.

Skall det återvinna grönskan uti vårlig dräkt?

Nej, det vissnat. Fåfäng önskan Aldrig grönskan blir från döden återväckt.

Fågeln flyger bort förskräckt.

Död i hjärtat lyckan hvilar som ett lik på bår. Ofver grafven vinden ilar.

Lyckan hvilar stilla, och alltjämt du går med ett lik i dödens spår.

Sången om lyckan.

O C4ud! Ej mera lycka! Blott ro? blott ro, blott ro! Din järnhand täcktes rycka bort allt, som kunde smycka mitt hjärta och min tro.

Jag vill ej mera lycka, blott ro, blott ro, blott ro!3. Af kärlek och om kärlek, erotiska elegier. Kärleken njutes kanske blott ett ögonblick i människolifvet, men minnet däraf sviker oss icke. uFör en smula kärlek“, såsom en af dikterna betitlas, skulle skalden kunna ugå tUl världens ända lik en som går omkring på gårdarna och sjunger för en slant; i köld — men med evig sång i hjärtat; i storm — men ändå höra trastarna sjunga; i öknen — men känna dagg på själen.“

4. Sorglig visdom, klagan öfver ensamheten och öfver lifvets intighet.

5. Efterklang, en ganska bitter epilog. Men slutdikten “Islossning“ röjer åter lifsmod och hopp om ny vår. Och hvilken är denna andliga vår? Jo, "jag känner, att det är den stora gudomsanden som spränger alla tunga bojor, och gladt och lugnt ser jag på dessa isstycken, som ängeln splittrat med sitt svärd“.

ttOch liksom flaken glida utför strömmen och smälta bort i okändt haf, så segla också vi, min själ, i drömmen med lifvets spillror ned i graf."

XLVI. Parcernas bok, 1895, skiftande lyrik från åren 1875 — 95, 99 poem (194 sid.). I prologen framföras de tre ödesgudinnorna såsom representanter för ungdomen, lifvet och skönheten.

1. Klotho. a. Vårliga melodier (1889 — 94), besjungande la seconda primavera. — b. En roman i dikter (1880—90), ett stundom något ironiskt, men aldrig bittert analyserande af kärlekens väsen.

2. Lachesis. a. Siestor, konstnärligt-ästetiska reflexioner. — b. Om barn och med barn. — c. Verser i minnesalbum.

3. Atropos. a. Karantän (1890 — 95), bildlikt om själen, som är bunden i slöhet och ej mer kan entusiasmeras; vemodiga tankar på rymdens oändlighet, på höstens gulnade blad och hjärtats vissna känslor, dödens oundviklighet och lyckans obeständighet. Vacker är följande:Visa,

Af gräset grafvar täckas, i grafvar växer ro.

I hjärtat känslor väckas, som under gräset gro.

Inför de döda benen blir hjärtat varmt pä nytt, oeh vid den kalla stenen jag ber om frid, som flytt.

O fridens ljufva gömma, du dödens stilla dal, där människan kan glömma sitt lifs besvär oeh kval!

0 lät mig icke gäckas

1 denna fasta tro!

Af gräset grafvar täckas, i grafvar växer ro.

b. Templa serena (1890 — 95), den milda resignationens lugna stämningar med filosofisk självbehärskning. uTro ej på den fulla mänskliga lyckan — heter det i uMänskolyckau — såsom det påstås i dikten, ty for dem, som lida, äro de riktigt lyckliga människorna just de grufligaste.“ Ju mindre begär, dess större tillfredsställelse, och lifvets summa ligger i följande

Bönesuck.

Några droppar lycka bara! Några knoppar kärlek blott! Krafter spara

för den nästa dag! Då skall jag belåten vara med den lott,

jag af ödet fått.

Poemet “ Alltu häntyder ock på att skalden funnit det rätta botemedlet mot en andlig sjukdom: ömsesidigtförtroende, förstående ock förlåtelse. Allt beror härvid ytterst på oss själfva, ty om vi ej själfva vilja blifva räddade, kan ingen himmelsk eller jordisk makt frälsa oss, lika litet som den stränge ängeln i Baudelaires sonett “Le Rebelleu kunde tvinga den otrogna själen att i en handvändning omvända sig.

“Allt är ändå lagdt i våra händer, blott vi vilja, blott vi kunna tröstas.

Gamla sår omsider kunna läkas: hjärtat sjuder, hoppets lärka sjunger.

Blott i rätta stumlen rätta ordet taladt blir och fattadt af den andre, då kan allt. bli lika godt som fordom.“

Om den själskris, som skalden vid denna tid utkämpade, synes ett vittnesbörd föreligga i följande dikt, hvars hälft asketiska ton bildar en skarp motsats till 70- och 80-talets jublande lifslust och njutningsträngtan.

Frästelse.

En livar, som dväljs i drömmens andesfär: som öfver stoftet aningsbägarn höjer: som öfverlägsenhet bland dvärgar röjer — har hemsökts utaf frästelsens begär.

Det hade Kristus, då på ökenstig

den ledes skugga i hans väg sig ställde

och erbjöd honom världens glans och välde:

“Allt vare ditt! Böj endast knä för mig!“

Det hade Sokrates, förrän han tömt sin giftpokal. Han såg som i en hägring Aspasia och lifvets ungdomsfägring:

“Tag blott tillbaka, hvad du nyss fördömt!“

Det hade Hus, förrn han på bål vardt bränd, och Arnold *), Bruno och Savonarola.

När gatans hopar sitt: “Tillbaka!“ vråla, så svarar idealet: “Framåt! Tänd!“

*) Af Brescia, brftnd i Rom 1155.Det hade Luther, då hans bläckhorn slant mot väggen såsom svar på satans frågor. — Sig Frälsarn föda lät i ve och plågor, och blicken skärpes vid en afgrunds brant.

O ensamhets och fastas helgedom!

Du är i stånd att skänka hamn och ankar mot andens värsta, farligaste tankar, som dölja törnena i yppig blom.

Lif, världens nöjen, njutningar och skratt — allt dukar dock för mannastyrkan under.

0 varen signade, I svarta stunder, asketens frästelser i stilla natt!

Den äkta mänskan, hjälten, föds däri —

1 dag på Libanon, i går kanhända

på Kaukasus *). Då varda flammor tända, som smälta hop i ljusets harmoni.

Under samma titel är samma tankegång delvis upptagen i den omedelbart följande diktsamlingen “Innan jag alldeles förstummas“, ehuru saken där närmast rör sig om Jesu frästelse i öknen och om människans materiella lifs-kraf. Där lyder dikten sålunda:

O ensamhet! Du stora andars härd!

Blott åt de starke du en fristad unnar.

Af manna bringar du en ymnig gärd, hvars balsam kväller upp ur djupa brunnar.

O ensamhet! Gudomlighetens tröst få de, som dyrka dig, lycksaligt ana, då de sig stilla luta mot ditt bröst och trånsjukt in i evigheten spana.

Han gick också till dig, som om Han känt, att du en gång i din asyl ock hyste hans fader, Skaparen, förm denne tändt den första blixt, som mörkrets värld belyste.

*) Pro mete vs*Att vara ensam — det är lif, Ur allt, det Ur vårt väsens grund; det Ur att fatta, att känna varmt, fast allt kring oss Ur kallt, att ödmjukhetens storhet riktigt skatta.

I tusen droppar tankarna sig strö bland livardagslifvets tomma, slitna hjärnor. Men här de svälla till en väldig sjö som i sin spegel famnar himlens stjärnor.

Må hvarje mänska till den öknen fly! Det gjorde Han i ensamhetens fasta, såg natten mörkna och såg dagen gry oeli stjärnorna i sina kretslopp hasta.

En skrift, ej tydd här nere på vår jord, Han läste uti himlahvalfvets under och hörde mystiska och helga ord, som blott förnimmas uti nattens stunder.

Han fattade den lefnadslust och saft, som plantorna från rot till krona fyllde, och kände själf granitens hårda kraft, då månen med sitt sken dess vägg förgyllde

Men si! En mörkrets ängel trädde opp. Hans mun förvridits af de lömska skratten, och spår af blixtar syntes på hans kropp, då han af ängeln vräkts i afgrundsnatten.

Han stod där segerviss med trotsigt hån och sporde lugnt: “Hvi töfvar du att handla, i fall du hungrar? Om du är Guds son, må dessa stenar du till bröd förvandla!“

Han talat. .. Kristus tvekade en stund. Han stod inför det värsta prof i lifvot — en gåta, om hvars syftemål och grund ej ens af korset svar kan blifva gifvet.Ja, bröd! O bröd! Den lede vill förstod, hur svagt det iir, vårt gamla adamssläktc, hur mycket strider, jäktande och blod det enda lilla ordet genast väckte.

Ja, bröd! O bröd! För detta lifsbehof

till fortsatt kamp sig nya andar lösa,

ty hungern söker ständigt mänskorof

och är Prometevs’ gam, som jämt skall klösa.

“Men mänskan lefver icke blott af bröd — nej, ock af stjärnors glans och gudaorden!“

— O Herre! Vill du vålla diktens död?

Ty mänskan vill blott bröd, blott bröd på jorden.

Sitt segerlöje djäfvulen behöll och kunde nya frästelser sig spara.

Från Sais-bilden ingen slöja föll,

och mänskan ber om bröd — om brödet bara!

XL VII. Innan jag alldeles förstummas, 1895, (17

lyriska dikter från tiden 1893 — 95 (146 sidor). Denna diktsamling, som till motto har en vers af Swinburne: “Only the song of a secret bird“ *), är psykologiskt be-aktansvärd, i det att den förråder dels en ljusare sinnesstämning än i de närmast föregående samlingarna, tydande på att krisen är lyckligt öfverstånden, dels en djupare* religiös uppfattning i kristlig anda.

1. Symboler och suggestioner behandla naturen och hjärtat (ex. “Kärlekens sista sång“) och återupplifva det veka natursvärmeri, som fanns i ungdomsdikterna “Symfonier“.

2. Gamla kaméer, antika genrebilder.

3. Eko sjunger, lyriska fantasier och hugskott. Härmed två exempel:

*] Förekommer såsom omkväde i S:s “A ballad of Dreamland“.Suspiria.

O Gud! Hvad jag grubblat och tänkt!

Jag mödat mig länge och strängt, men målet jag aldrig dock ser.

Min stämma i rymden förklingar,

och skälfvande munnen det svaret bringar:

Du left! Hvad vill <lu då mer?

Suck.

För diktning behöfves så föga. Ty nog

var himlens asm* för mitt öga. Mitt hjärta då svällde och log.

För klagande suck och elände en blick i mitt själsdjup var nog. En droppe af blodet, som brände, förslog.

4. Hvad som ej finns i evangelierna, samlingens märkligaste grupp, består af 16 religiösa poem, bilder ur Jesu lif, framställda med naiv trosinnerlighet, men oberoende af de bibliska texterna. Cykeln börjar med “Hosianna“, födelsehymnen som upprepas hvarje jul, och slutar med “Tungorna“, upplysningens och kärlekens sköna pingstfest. — Då lärjungarne i dikten “På väg bland vinåkrarna“ hänfördes af klasarnas yppighet och i bildspråk

prisade himlens gåfvor, stod mästaren stum och allvarsam.

“Men Jesus blicken upp mot himlen lyfte,

ty värdet af sitt offer han förstod

och priset för sitt världsförlossningssyfte:

Si, drufvans saft med ens var bytt i blod.“ I

I “Bärgspredikan“ samla sig osynliga åhörare för att lyssna till det märkliga talet: det var “andar frånseklernas djup hvilka lämnat Acheron och Gehenna och Scheol“. Zoroaster sade åt Sokrates: “Något mer eller bättre kan man ej säga mänskligheten.“ Och Budda tilläde: “Det är min sedelag, som, föryngrad och förädlad af kärleken, stiger upp ur askan.“ — “Eli, Eli, lama sabak-tani“, en poetisk omskrifning af Matt. 27: 45 — 50, kän i kraft och djup dock icke mäta sig med J. S. Machars storslagna dikt “På Golgata“ *) (Prag 1901). — Jämte det redan citerade poemet “Frästelsen" må här anföras

Vågen till Emmaus.

Hur himlen varit klar och dufvoblå!

Till Emmaus lärjungar skyndsamt drogo. En man sig också sällat till de två, som honom för en vanlig dödlig togo.

Så gingo de uti förtroligt tal,

liksom när slumpen reskamrat oss skickar.

Det börjat blåsa tungt i ödslig dal,

men bvn af damm var dold för deras blickar.

Allt mer svann vårens purpur bort i väst.

“Hvad nytt? I hört kanhända, hvad som hände? En‘ ung rabbin, som nyss på kors blef fäst, vardt väckt till lif och grafvens stenar bände.“

“I känden honom?“ — “Ja, i forna dar.“ — “Hvad tänken I därom?“ — Men tysta voro de båda. Skymningen föll på. En hvar greps mot den andre af en tveksam oro.

Den förste mumlade: “En upprorsman?“ — “Nej, en profet!“ den andre hördes svara,

“ett bödelns offer“. — “Hvilken tro är sann?“ “Det skall kanhända tiden snart förklara.“

*) Öfvers. på svenska i Göteborgs Handelstidning 1902, n:o 146 B.Så gick Han mellan dem allt längre hän.

Sin sista glans af vårljus nUjden miste, och tungt låg töcknet öfver eederträn.

Att Herren Gud gick med dem, de ej visste. *)

“Ett sällsamt rykte rundt i näjden går, att än han lefver och kan bota kranke.“ — Det sällsamt susade af vind i snår, och man stod still i ordlös eftertanke.

“Omöjligt är det ej. Hvad veta vi?

Hvar skall man sanningen i världen finna? Hvad lifvet är, skall kanske doldt förbli, om Zion och Garizim än vi hinna.

.“Må hemligheter rufva på vår jord, om blott vårt rena hjärta oss hugsvalar.

Hur gammal än jag blir, mitt sista ord skall vara: Rätt och sannt, o Krist! du talar.“

“Tack för ditt ord! I tron då ej, att död han är, fast död han lagts i kalla grafven?“ “Nej, ock i död bor hjärtats lefnadsglöd, om redligt man har fyllt de goda krafven.“

De tystnade. Till natt det led alltre*n, då de till Emmaus omsider lände.

Men icke märkte de det gyllne sken, som kring den obekantes hår sig tände.

“Är ni en främling här?“ — “Det är en hvar i denna värld.“ — “Kom med oss till vår boning!“

Den stämman ljöd så tillitsfull och klar som dens, som tror på kärlek och försoning.

Han följde dem att dela deras bröd; det bröts och signades i helig stämning.

Nu först de märkte himlakronans glöd och grepos af bestörtning och beklämning.

*) Samma tanke afslutar dikten “Tillitsfulla strofer“ i “Buketter af astrar“.Men förr’n de hunnit blicka upp igen, han som en vålnad spårlöst var försvunnen. Lätt är att tro på undervärken; men ej lätt är mänsklig vetskap därom vunnen.

Vi alla, som på lifvets svåra stråt till andens Emmaus oss ock begifva, må vi ock spörja, hvem som följt oss åt och täckes aftonvardens gästvän blifva.

Välsignar denne då vår enkla spis, så minnoms honörn på vår hela bana!

Det största under sker på minsta vis:

Gud är med oss, fast vi det icke ana.

XL VIII. Enstöringens sista sonetter, 1895, (2 uppl. 1896) 147 dikter från åren 1890—95, till form och reflekterande innehåll utgörande en fortsättning af de båda föregående sonettsamlingarna (175 sidor).

1. Heroiska, sonetter, företrädesvis antika ämnen. — 2. Alma mäter, naturen. — 3. Masker och profiler, litterära porträtt. — 4. Glossor och reflexer, konstnärliga reflek-tioner (text tilltaflor o. d.). - 5. Bittra sonetter, om lifvets gäckade illusioner, tidens flyktighet och ensamhetens tyngd. — 6. Eros i sorg, erotiska elegier, som dock bevara tron på kärlekens oumbärlighet och oförgänglighet. — 7. Ul-tima Thule, filosofiska betraktelser såsom i femte gruppen.

XLIX. Det föll dagg, 1896, innehåller 108 dikter från åren 1895 — 96 (201 sid.).

1. Gamla kopparstick, begynnande med den indiska dikten "Xareda"; prästerna sjunga om Brahma, som i tidens fullbordan återvänder till gudomens urkälla, men på jorden kvarlämnar sin son Nareda. — Gruppen utgöres af legendartade eller allegoriska ballader, t. ex. "Balladen om lifvets mening". Den hvita själen vill, till den helige Petri förfäran, lämna himmelriket och dväljas på jorden. Då hon kommer tillbaka smutsig, trasig och med fåradt ansikte, får hon ej slippa in, utan befalles att först görasig ren. Under tårar vädjar hon till vindar, mörker och stjärnor; men ingen förbarmar sig öfver henne. Gud Fader tyckes vara lika stum som världsrymden, och hon slipper hvarken in i himmelen eller tillbaka till jorden. Slutligen förkunnade dock en stämma, att hon blifvit ren genom sina tårar och genom sina lidanden förvandlats från kvinna till en ängel, för hvilken porten öppnades. Dikten erinrar i afslutningen något om “Don Juans bot“ i “Myter II“.

I denna samling återupplifvas det i ungdomsåren omhuldade motivet ur det musikidkande tsigenarlifvet genom poemet “Magnat-legend“; men den originella behandlingen visar nu en väsentlig olikhet med den något konventionella, melodramatiska kompositionen i debutsamlingen “Episka dikter“ (“Tsigenarens fiol“). Här är det också tal om en tsigenarmusikant, som befalles att spela för den stolta, hjärtlösa slottsfrun i Ungern. Han uppbjuder hela sin skicklighet och föredrar olika melodier, som ge uttryck åt folkvisans och danslekarnas naiva fröjd, åt mänsklighetens vemod och suckar och åt hämndens kraxande skri vid galgar och mordbrandens aska. Men ingenting behagar den känslo-lösa damen, och då tsigenaren ej kan göra henne till lags, slutar han med att — ironiskt räcka henne instrumentet, för att hon skall få spela själf. Om jag ej misstager mig, är denna “legend“ endast en omskrifvande allegori för det oförstående, konstnären röner af den förnäma, men ofta nog okunniga och blaserade salongsvärlden.

2. Stilla meditationer. Exempel:

Allt åt kärleken.

Jäg kärleken gaf allt, mitt lif och mina sånger.

Nu kommer han igen med hot om dom och ånger.

Han återlämnar allt, och såsom nässlor bränner .buketten, som han ger tillbaks. Men knappt jag känner,

hur grym hans hämnd dock är. Ty för hans hvassa törne jag ändå rosor ger — blott rosor som tillförne.3 och 5. Intermezzon, skrifna på gammalt sicilianskt versslag (från 13:de årh.), där fyra gemensamt rimmande rader omväxla med fyra andra, hvilka likaledes rimma sinsemellan. Exempel:

Koleda *).

På trappan djiiknegossame jag ser, som jul- och nyårshälgen vilja prisa med välbekanta sånger. Jag dem ber att krabbans spel i kungligt glitter visa.

Jag hör dem gärna, ty den sången ger med sina enkla toner själen lisa.

Hvar är min Kristus? Gossar, hvar är er?

Ja, sjungen! Tack! Han lefver i er visa.

4. Lifvet och konsten, bittra erinringar och intima bekännelser, yppade med resignation och filosofiskt lugn. I poemet "Trappstegen“ är den mänskliga vishetens skala följande: längtan, kärlek, arbete, död. — I slutdikten “Den sista dialogen“ undrar förnuftet, huru det skall kunna ha något mer att säga, då tron ej längre finnes och då själen är full af bitterhet. Men hjärtat ger det svar, som gömmer nyckeln till skaldens eget lif och skaldskap: Fortfarande älska och förlåta allt!

6. Moderna idyller, poetiska skisser ur hvardagslifvet i tung stämning.

L. Pilgrimens visor, 1896 **) (2 uppl. 1898), en samling af 105 lyriska poem från år 1895 (167 sidor), hvilka

*) Slavisk benämning på jul- och nyårshälgen (latinska Calendae). De vid dessa religiösa sångspel medvärkande (kolednici) torde på vårt språk lämpligast återges med det föråldrade: djäknegossar. — I samlingen “Mitt fosterland“ finnes en dikt med samma titel och ämne, men där framhålles mindre det religiösa än det nationella momentet: det är den cechiska folkvisan som, husvill, går omkring och tigger sitt bröd. När fbdes den cechiska nationen på nytt?

**) Enligt uppgift af skalden själf utkom första upplagan redan år 1895, hvilket ock bekräftas af Borecky i hans monografi (sid. 128). Denna diktsamling borde alltså egentligen ha haft sin plats före »Det föll dagg», något som dock här icke kunnat ändras med hänsyn till den allmänna ordningsföljden, som iakttagits vid hänvisningarna. — Huru otillfredsställande det bibliografiska materialet ordnats, framgår däraf att både Cech.jag räknar bland den öechiska poesins yppersta. Öfver-hufvud synes mig denna diktsamling vara en af Vrchlickys allra bästa och originellaste. Under bilden af en gammal kringvandrande munk ger han här en växlande lyrisk framställning af vandringen genom lifvets labyrint under sökande efter Gud, ett slags ny Faust-typ, full af äkta poetisk lefnadsfilosofi. Denne pilgrim, som ofta ej kan särskiljas från skaldens egen personlighet, blickar vid sin lefnadskväll lugnt tillbaka på sina irrfärder och motser den korta framtiden utan ängslan, såsom det heter i tionde dikten:

“Men fastän jag är ensam och skröplig och grå, jag känner mig så rolig till sinnes ändå.

Lugnt skådar jag i mörkret och tänker ej uppå, hvart jag härnäst skall gå.“

De båda sångerna till månen (47 och 57) återupp-lifva Jan Nerudas mästerliga “Kosmiska sånger“ *). Den nya världens upptäckande (25) ger den fromme pilgrimen åtskilligt att fundera på: “Yardt upptäckaren därför väl-

signad eller förbannad? Den gamla människan befolkade ock den nya världen såsom en evig skugga i naturens eviga ljus. Hade det ej varit bättre, o Herre, om Du gifvit människan nytt blod och en ny ande och kraft till ny kärlek? Då först skulle man kunnat tala om den nya världen.“ — Vid anblicken af en bykyrkogård (56) på en

brant kulle, undrar han, om den förlagts så högt, för att de lefvande skulle erinra sig döden genom att jämt ha den för ögonen, eller om det skett for att de döda skulle komma himlen närmare. — Då ett klosters reliker och skatter

Akademiens officiella förteckning och »Zlatå Prahas» lista angifva 1897 såsom det första utgifningsåret för »Pilgrimens visor». Huruvida andra upplagan publicerades 1898, såsom Vrchlicky själf meddelat mig, eller 1899 enligt Heyduk och Borecky, kan ju vara likgiltigt här. Men denna oreda ger en ny maning åt herrar förläggare att icke hemlighålla böckers tryckningsår.

*) ötvers. på svenska i “Ur slavernas diktvärld“, Göteborg 1896.en gång visades för honom (58), greps han af sorg, ty i stället för pärlor såg han de tårar, som dessa rikedomars hopande kostat armodets kojor, och i stället för rubiner glimmade det röda hjärteblodet för hans ögon. — Vid ett tillfälle (24) upptäcker han, att muhammedan, protestant, jude och han själf dock äro barn af samma fader och att de därför böra sämjas.

Utmärkt vacker är den enkla scenen i natthärbärget (18), där han från rummet bredvid hörde kvidandet af ett nyfödt barn och för den skull ej kunde somna in så snart:

“Jag p& barnet tänkte. Är ej det mera sällt än jag, som allting vet?

Jag har'lyckan mist. För barnet åter skall hon gro, till dess — det åter gråter.

Tyst det vardt. Ej mera barnet kved.

Alla sofvo. Tiden långsamt skred.

Hjärtat vardt beklämdt. Det förekom mig, som om något barnsligt grät inom mig.“

Men trots alla tråkiga erfarenheter och förvillelser bevarar den gode munken sin barnsliga tro på naturens ofördärfvade glädje, ungdomens friskhet och lifvets pånytt-födande kraft, likasom Hilarion.

N:o 14.

Jag tystnar ej, så länge jag kan tala.

Jag vet, hvad jag är skyldig mig och Gud och bröder, dem jag gärna vill hugsvala.

Allt ger jag villigt enligt Ordens bud:

Åt barn ett löje, handen åt de äldre, åt yngling och åt mö ett hoppets kärleksfrö.

Men Ttnnu hällre

jag signar alla dem, som tåligt dö.

I den högstämda slutsången (105) tackar han innerligt för allt, hvad lifvet gaf, och fast han känner sig så-som en vingskjuten fågel, vill han ändå sväfva uppåt. Såsom prof meddelas ytterligare några visor:

N:o lO.

Såsom pilgrim har jag ströfvat kring och gubbars visdom pröfvat liksom gossars lek.

Blom och frukter jag fått skåda, föga frid, men mycken våda, mycket lögn och svek.

Tron — så hette krumma stafven, som mig hjälpte öfver hafven, tills den ändtligt brast.

Från Jordanens vigda vatten band jag omkring pilgrimshatten helga snäckskal fast.

Så jag trampat kända spåren, tills jag, tyngd och stel af åren, stapplat till min graf. Kommen, barn, och tan min snäcka såsom leksak! Jag vill räcka ock min bräckta staf.

N:o 33.

Alla själar, som på jorden dväljas, i Gethsemane ock måste kväljas, där de bedja i sin själsnöd så:

Herre! Låt den kalken från mig gå!

Full den är af gråt och blod och galla. Men förgäfves alla böner kalla himlen ned. Naturen ger ej svar, och Gud Fader samma tystnad har.

Gång på gång upprepas det i lifvet. Samma fråga — samma svar blir gifvet, och till sist är lifvet med dess kval blott en enda lidandets pokal.Men omsider Herren sig förbarmar. Döden sänker sig i dina armar och tar kalken bort, af tårar full. Du, försonad, bäddas ned i mull.

Stundom händer dock, att döden dröjer. Under bördan människan sig böjer och med svett på pannan hviskar så: Herre Gud! Låt kalken från mig gå!

Nej, det svaras. Drick den ur till botten Detta vare dig den skönsta lotten, att du mäktar tömma denna saft med en mänskas hela jättekraft!

Kristus tömt den — större var hans pina. Drick! Då skall du slippa att förtvina fegt ibland de ömkliga och små. —

Gladt jag tömmer hälsans kalk också.

N:o 81.

Stilla frid med daggen sänker sig på blommors söfda blad, och af hvita hjordar blänker hvitt bland trädens mörka rad. Mossig tufva höljs af ljufva

smekningar vid bäckens bad.

Hjärta! Här är ljuft att hvila. Genom skyars tunna dräkt månens strålar tyst sig sila. Sedan solens glöd är släckt, må din strimma också glimma

på min själ vid dämpad fläkt!

Stänk med dina droppar bjärta svalka på min vissna kropp!Söf begär, men värm mitt hjärta!

Gjut balsam i blommans knopp!

. Trösta! Lisa, tills sin visa

f&geln stämmer arla opp!

LI. Fläckar på solen, 1897 *) (2 uppl. 1899), innehåller 23 dikter, författade 1895—96 (93 sidor). Det är en ny länk i de ’episka fragmentens’ långa kedja, bestående hufvudsakligen af tankedigra betraktelser öfver århundradets och årtusendets slut samt öfver de uppgifter, som det lämnat i arf åt eftervärlden. De flerestädes begagnade antika versslagen (alkaiskt och sapfiskt) göra den tunga stämningen ännu högtidligare. Inledningsdikten, 'som lånat sitt namn åt hela samlingen, är en kosmogonisk fantasi, där skalden bäfvande undrar, om de af vetenskapen konstaterade solfläckarna äro förebud till en ny världskatastrof eller till en universell pånyttfödelse.

uLifvet8 triptych“, en tredubbel allegorisk bild af människans irrfärd genom lifvet, skildrar först hennes vandring genom chimärernas skog och därefter hennes ströf-tåg på sanningens hed,, där sanningens ädelsten omsider glänser fram i den torra sanden, men där ingen svalka eller grönska bjuder den trötte till ro. Slutligen kommer hon till asfodelernas (de i dödsriket växande liljornas) äng, där hon i de hvita blommornas kalkar känner igen kära dödas anleten. Hon sjunker ned på marken, kysser blommorna och förvandlas själf till lilja. Dikten, som röjer Dante-forskaren, skulle väl ensam kunnat vara nog att bevara Vrchlickys namn i den öechiska litteraturhistorien.

Dikten “Spade och penna“ är en hyllning åt arbetsglädjen och det mänskliga framåtskridandet. Då Adam • utvisades ur paradiset, fick han af ängeln en spade, med hvilken han i sitt anletes svett skapade sig ett nytt paradis af gyllene sädesfält, där bin och fåglar fladdra. Sammalunda har den ur paradiset förjagade skalden fått pennan såsom arbetsredskap, och måhända har äfven han

*) D& detta &rtal uttryckligt angifves, borde v$U uppgiften 1896 (se “Zlatå Praha“ etc.) kunnat undvikas!sin

Eva, som efter slutad arbetsdag njuter hvilan vid hans sida. — I “Epigonernas psalmu och “Det heliga landet“ besjunges människoandens ständiga, om ock fruktlösa kamp att nå det förlofvade landet»

Något snarlikt “Fyra röster“ i “Nya fragment af en hjältedikt“, men mer pessimistiskt i världsåskådningen är det ståtliga poemet “Pandemonium“, där världshistorien upprullas i ett jättepalats med salar för olika tidsåldrar. I en sal inrymmas forntidens profeter och beläten, i en annan olympens kalla, blodlösa gudar, och i den tredje martyrerna kring Kristus, hvars glödande blick under den bleka, nedlutade pannan tyckes säga: “Hoppens och älsken hvarandra inbördes! “ len annan sal dväljas hundratals olika tolkare af Kristi lära, liksom en vårflod splittra,r sig i otaliga bäckar, sjungande från bålet eller schavotten, och i den sista salen, Leonardo da Vincis och Monna Lisas, råder renässansen med sin lifslust och kärlek. Men alltsammans är dock endast ett ’pandemonium’, ett helvetes-centrum, ett dårhus för andar, där nya masker dölja det gamla eländet. — Äfven i dikten “Vid tröskeln till tjugonde seklet“ ser skalden världshistorien skrida förbi vid anblicken af det ibis-hufvud från Karnaks ruiner, som pryder Vrchlickys skrifbord. Men inskriften på den nya Inferno-porten är han icke i stånd att läsa. — En medelbar frukt af Vrchlickys öfversättning af Shelleys “ Pro-metheus unbound“ är den icke mindre stort anlagda, men i utförandet något mattade “Demogorgon“, hvari skalden ställer försynen till ansvar för skapelsen, likasom Mickiewicz i den sublima Konrad-improvisationen (“Dziady“) direkt vänder sig till skaparen och trotsigt spörjer om lifvets mening. “Har du, Gud, värkligen hyst någon varm faderskänsla för människan? Prometevs vardt befriad, men den ännu större — Kristus — korsfästes! Förnuftet löstes, men hjärtat dödades. Och tystnad är den anklagade skaparens enda svar.“

Slutdikten “Den nya renässansen“ visar emellertid, huru skaldens sunda optimism äfven nu segrar öfver de mörka tvifvel, som tankarna på mänsklighetens historiaalstrat hos honom. Det är en hymn till lifsglädjen, ett förvärkligande af Kristi och Platos drömmar, då “den store, okände guden dyrkas utan processioner och dogmer, men också utan dryader eller satyrer“, d. v. s. en religion, som höjer sig både öfver den hedniska panteismen och den formella katolska bildkulten. En lång utvecklings famlande sträfvanden och spaningar ligga mellan den naivt ungdomliga hymnen “Till de okände gudarne“ (i “Ande och värld“) ,och “Den nya renässansen“, hvilken sistnämnda dikt torde kunna betecknas såsom Vrchlickys slutliga trosbekännelse.

LII. Spindelväfvar, 1897 (2 uppl. 1899 *), består af 134 smådikter, nedkastade på papperet under loppet af två årtionden (1876 — 96) och följaktligen af mycket växlande beskaffenhet (210 sidor). En del af dem kallas ock anspråkslöst ’pauser’, d. v. s. rekreerande tidsfördrif mellan de stora poetiska arbetena.

1. Suspiria (1896) Ex. “Drömmen“. Skalden drömde, att han låg i sin likkista, och när han kände, huru alla begrafningskransarna tyngde honom, erfor han till sin fasa, att han nu först var riktigt död. Men då kom en skugglik skepnad till honom, slängde bort kransarna och gaf honom i stället sitt hjärta. Nu kände han grafvens heliga frid.

2. Decime (1896), ett tioradigt, ursprungligen pro-vensalskt versslag enligt schemat: ababbccdcd med variationer. Reflexionslyrik.

3 och 6. Pauser, två cyklar. I dikten “Barna-

ögon“ heter det: “Allt grumlas, mattas, dör bort med tiden. Men en enda blick i ett par barnaögon säger mig, att det sköna och det goda alltjämt lefver. Världen är evig poesi såsom förut, och då känner jag, att jag ännu är skald.“ — “Hjälten“ (“Bohatyr“) är en skälmsk romans om en kung i norden, den där drack och skrattade och var gifmild. At sin äldste son skänkte han hafvet med dess fartyg och fiskar; den andre fick skogar och falt med villebråd, och den tredje tiggde till sig bärgens och jordens skatter. Men så kom en fattig flicka ur folkets

*) 1898 enl. Vrchlicky.led och. bad den utarmade kungen om hans hjärta. Han nändes ej heller nu säga nej, och då först kände han sig som riktig kung.

4. Fram och tillbaka. En dikt, som åter for tanken till Jan Nerudas astronomiska poesi, är

Kosmiska fragment.

(N:o 2.)

Stjärnor! Nu förstår jag den där himlaglöden.

Det är bara guldsand, som strötts ut af Döden.

Sand, som ligger tätt vid evighetens stränder,

flygande omkring som öst af jättehänder!

I miljoner år har leken varat redan.

Himlens stjärnor ständigt löpa upp och nedan.

Uti nattens afgrund störta de och flamma,

slockna arla, börja sedan om det samma.

Döden oupphörligt släpper dem och fattar.

En gång dock — jag menar — leken honom mattar.

Men hur går det se’n med dessa leksaksbollar ?

Denna fråga gagnlöst hufvudbry oss vållar.

5. Ytterligare tolf sonetter af en enstöring.

7. Blad ur dagboken, litterära reflexioner om nya strömningar o. d., med förstående för det goda, som kan finnas i det nya, men med satir öfver det sensationslystna, som söker det nya endast för nyhetens skull.

LIII. Bar-Kochba, 1897, Vrchlickys omfångsrikaste epos i dramatisk form (435 sidor). Det bredt och djupt anlagda diktvärket, som förskrifver sig från åren 1894 —1897*), men hvars världshistoriska stoff redan från ungdomen sysselsatt skaldens fantasi, skall närmare behandlas i senare delen. En fullständig tysk öfversättning är ut-

,, ,, t

*) Slutet skrefs ned den 21 januari 1897.ford af grefve V. von Boos-Waldeck (Leipzig 1899), 366 sid. — Enl. Alb. PraZåk (CÖM, 77, sid. 470) har uBar-Kochbaa öfversatts äfven på hebreiska.

LIV. På sju strängar, 1898, innehåller 93 lyriska dikter från åren 1890—97 (174 sidor).

1. Sex morgonvisor. — 2. Skalder och konstnärer (litterära porträtt). — 3. Gulnade blad (allvarliga, öfvervägande tungsinta smådikter). — 4. Sex kvälls visor. —

5. Templa serena (lugna meditationer). — 6. Drömmar och bilder. Vacker är dikten “Budskap om fosterjorden“: Den landsflyktige rabbinen Meir ber att bli begrafven vid hafvet, så att åtminstone böljorna måtte bringa honom hälsningar från hans hembygd. — Ett sceniskt utkast “A la Watteau“ imiterar med näpna alexandriner den franske mästarens dekorativa målning med herdeidyller i rokoko-stil. — Det svaga poemet “Lord Byron natten före sin skilsmässa“ är nog mer karaktäriserande för författarens momentana stämning än för den engelske skalden, med hvilken Vrchlicky öfverhufvud har ytterst få beröringspunkter, och som han högst sällan citerar, trots gemensam ämnessfär (Don Juan, Kain m. m.).

7. Nutida röster, tillfällighetsdikter. Alldeles förträffligt är “Skaldebrefvet till slovakerna“ med dess naiva, afsiktligt något förlägna upprepningar af samma ord och med en äldre broders svårighet att riktigt förstå och bli förstådd af sin lilla landtliga syster. — Samlingen slutar med en nationell framtidsdikt “I tankens strålar“ (citatet lånadt af den öechiske skaldebrodern Ad. Heyduk) med variation på dennes tema:

“I tankens strålar mognar dådets kraft, som likt en lärka pröfvar späda vingar, men snart, som falk mot solens höjd sig svingar.

De drömmar sannas, som de gamle haft.“

LV. Från folk- och konstpoesins fält I, 1898, cirka 130 efterbildningar från öster- och västerländska litteraturer, utförda under tiden 1878 — 98 (190 sidor). Såsom förf. själf påpekar i förordet, är det icke öfversättningar i vanligmening, utan snarare omarbetningar af utländska poetiska stoff, såväl folkvisor som konstdikter, och de hafva med-, tagits i den stora upplagan af hans originalalster, enär dessa “skaldiska parafraser“ i sin mån kunna fullständiga och belysa Vrchlickys litterära värksamhet i dess helhet. Samlingen består af följande grupper:

1. Genljud från folkpoesin, motiv från Katalonien, Portugal, Bretagne, Frankrike, Spanien, England och Italien. Bland dessa folkvisor märkas äfven en fornisländsk, uModerns hår“, om hjälten Gunnar, som fick sin mors hårflätor för att däraf göra sig en ny bågsträng, samt den bekanta danska visan om “Agne te og Havm anden“, med hvilken förf. jämför två öechiska visor, Erbens “Vodnik“ (“Strömkarlen“) och Nerudas “Modern“.

2. Genljud från antika poesin (Tyrtaios, Sapfo, Horatius, Catullus m. fl.). — 3, 4 och 5. Genljud från Orienten, hebreiska medeltidsdiktningen och latinska poesin (Brunetto Latini, Raffael, Joannes Secundus, “Dies iraeu m. fl.), — 6. Några anonyma dikter. Vid bearbetning af hebreiska sånger betjenade sig Vrchlicky af den böhmisk-judiske filologen Seligmann Hellers “Die echten hebräischen Melodien“. I fråga om österländska litteraturer fick Vrchlicky språklig hjälp af ett par unga, framstående, nu mer aflidna cechiska orientalister: for kinesiska och arabiska J. B. Koäut (f 1880) och för indiska Emanuel Kovar (f 1898).

LVL Skaldeporträtt, 1898. Utgör en sammanställning af 61 litterära karaktäristiker ur de tre sonettsamlingarna af “en enstöring“, (XXI, XXXVII och XLVIII). Öfversatta på tyska af Jacob Fürth: Dichterporträts (München 1903, rec. i “Deutsche Dichtung“ B. 34., H. 9.)

LVII. Zenit öfverskridet. . ., 1899, bestående af 172 dikter från åren 1898 — 99 (205 sid.) i följande grupper:

1. På vägar och stigar, varierande reflexionsdikter, som dock röja nya vårkänslor och ny lifslust, t. ex. “En annan visa“, hvari han liknar sig vid en fågel, som flyger nt och suger blomdoft, utan att veta hvart det bär.2. Genom klyftor och pass uppenbarar en sund, om ock resignerad lefnadsfilosoii. I poemet “En smula visdom“ I bekänner han: “Kärare än giganterna, som trotsa himlen, äro mig de, som lida i tysthet, ty just i sitt lidande röja de mer trots, i det att de ständigt offra sitt hjärta åt den hackande gamen.“ — I “Lifvets mål“ framhålles såsom <[uinta essentia af lefnadsvishet att “vara träl i arbete, men sin viljas herre, lugnt mottaga både fröjd och sorg, se den egna lyckan begrafven i andras lycka, dikta om himmelriken, där drömmen om paradiset försvunnit, och att låta hundratals dikter jubla i bröstet, fast munnen är stum“. , — Och i den vackra dikten “För lifvet“ gifves följande råd: “Förakta aldrig ett människohjärta, ej ens det obetydligaste, eländigaste och mest förtrampade, ty från hvarje hjärta droppar ditt eget blod! Ditt hjärta är allas, och allas hjärta är ditt.“

3. Vattensländor, modem satir och epigram.

4. Parken vid landsvägen, en samling rokoko-sonetter, j

5. Från städernas trottoarer, blandade hvardagsbilder.

6. Ekon i klipporna, rimmade disticha med epigrammatisk point, t. ex. om “Afrodite“, som “skapades af skum och blod“ och som lämnar skum och blod i spåren efter sig.

7. Utkikstornet vid stranden, samlingens bästa och viktigaste grupp, innehåller dels visor, dels några djupsinniga diktverk, som rättast bort hänföras till någon af de “episka fragmentens“ böcker. Poemet “Profeten“ erinrar i uppslaget något om Lermontovs bekanta dikt med samma namn, men har ett helt annat innehåll och syfte. Den af människorna oförstådde profeten drar sig undan till 1 öknen för -att sällskapa med naturen och djuren. En ande uppmanar honom då att återvända till människorna för att förädla dem, men han svarar härpå: “Jag har ett lejons krafter, men äger ej styrka nog att återvända till människorna.“ — Särskildt tre storslagna dikter förtjena här att omnämnas.

“Sol ve t saeclum“, en pessimistisk betraktelse öfver det snart tilländalupna århundradet med dess gäckade forhopp- ' ningar och illusioner: “Hvad ha profeternas sånger tjenat 1till? Kristi och Platos drömmar äro allt fortfarande drömmar. Du — gamla sekel — har låtit din kraft urarta till öfvervåld; du är en dvärg, som inbillat

sig vara en jätte, och i själ och hjärta förblir du barbar.“

“Den gamle Attila och Tamerlan befalla.

I din kulturs palats ånyo plats de ta.

Men världshistorien skall om kort till doms dig kalla.

Napoleon du är vid brinnande Moskva.“

“Samvetet“. Skalden tyckte sig i drömmen irra kring bland vålnader och spörja efter Gud. Då visade sig en gorgonlik skepnad, som uppgaf sig vara Samvetet, människans domare, den enda sanningen och Guds spårhund, som följer människan hack i häl; det är “Banquos ande vid Macbeths bankett“, den gruflige hämnaren och straffaren, men farlig blott för de dåliga människorna, ty den vise och helige rädes ej för dess åsyn.

"Jag är det öga, Kam såg i öknen.

Jag snaran är, som knöts kring Judas’ hals.

Jag Jesus är, som aflatskrämarn dömer, är konstnärns blick inför hans eget värk . ..

Vid döda seklers utgångsport jag ståndar — jag domarn, Gud, som öfverlefver allt.

Hvarhälst jag synes, människan sig våndar."

Men människan förfärades dock icke vid denna hotfulla straffpredikan, utan sade lugnt åt Samvetet: “Du ;kall dock dricka dödens kalk med mig och förgås med nig, ty du är lefvande blott i min föreställning.“

“Två röster“, ett väldigt motstycke till “Demogorgon“ “Fläckar på solen“, ett uttryck för en förtviflan, som er en befrielse till och med i hotet om en världsunder-jång såsom ett himmelens straff för människosläktets fram- lärdande i synder och laster. I själfva värket är dikten n ny sång till den eviga kärlekens lof, ty Gud måste änkas såsom den absoluta kärleken och äljes vore Han ensjälfmotsägelse, en negation af lif och fullkomlighet. En stormig natt, då det ösrägnade och blåste på gatorna, så att det skälfde i himmel och jord, tyckte skalden sig höra två röster, som dundrade från ofvan mot jorden. Den första sade:

WI dag det är min dag för dom öch vedergällning, ty nog jag sett af brott, af illdåd och förställning.

I tomma rymden ut allt lefradt blod har strötts af dem, som lömskt och fegt af mänskorna förödts.

Jag känner dig ej mer, du låga trälasläkte!

Gack åter hädan ned i kaos’ svarta häkte!

Försvinn som bubblans skal från en förpästad mull och sjunk i glömskans famn, af mörksens andar full!'

Hur liafven I uppfyllt de ideella krafven?

Hvar är den sköna dröm, som fordom drömt I hafven? Hvar är den känsloglöd, som smälte hjärtats is?

Hvar är, o mänsklighet, ditt drömda paradis?

Jag gaf er ändå allt, I stoftets arme trälar — åt edra muskler kraft och flykt åt edra själar. Jag ville lyfta er till mig i ärans sal. t -O dårskap! Meningslöst och ohördt var mitt tal.

Heroer jag er gett, på hvilka smutsen stänkte. Med spott och spe belogs hvar siare, jag skänkte. Mitt gudsbeläte vardt besudladt under hån.

•Som charlatan och narr vardt hädd min ende son.

Hvad återstår dig mer, huggormayngel, unket och uti intighet som själlös fänad sjunket?

Ifrån Gehennas djup min domsbasun dig når, och världen störtar in i hämndeängelns spår.

Jag skall förkrossa er som sköra ax i kvarnen. Jag misstog mig på er, de ömkansvärda skarnen. Jag ville rusta er att njuta salig fred bland mina hjältars tropp och i titaners led.Nu domens timme slår, I krymplingar och slafvar!

Min domedag skall gry i dag på edra grafvar,

som sluka all er ätt, er säd och edra brott

— den dag som David drömt och som Sibyllan spått.

Jag gör en gruflig skörd. Se, Dödens slåtter stundar. Jag hetsar honom vildt som jägarn sina hundar.

Död, undergång, fördärf! På solens fläckar snö sig lagt — i morgon re’n skall hennes dotter dö.“

Men den andra rösten svarade lugnt och trotsigt:

"Hvi har nu för vår skull din omsorg så betungat ditt sinne? Du som oss ändå i mörkret slungat!

Hvad äro vi för dig? För vinden sköra löf!

När förr vi ledo grymt, förblef du kall och döf.

I sekler ha vi bedt och gråtit och förbannat, men för din fotapall vår suckan ohörd stannat. I våra marters ve du hycklat frälsning jämt, men oss till ständig kamp ändå förutbestämt.

Nu förebrår du oss!.. . För seklernas elände fördömer du oss hårdt! .. . Tragikens gud! Du kände dock evmeniders straff med deras ormahår och deras hätska blod, som sögs ur dömdes sår!

Nej, segern tillhör oss. På våra pannor skrifvits:

Vae victis! Ta igen du kan ej, hvad oss gifvits.

För oss är Kains ärr förlossningsmärket än.

Du aldrig var vår far, fastmera är du den, *)

som lockat i sitt djup de arma offerlammen för att i afgrundsnatt få le åt oss i skammen.

Vår frände korpen var och öknarnas schakal,

som med sitt skri och tjut gett näring åt vårt kval.

*) Denna versrad har tydligen haft till förebild det sublima slutet på Konrads “Improvisation“ i Mickiewicz’ “Dziady“, med den skillnad att den ortodoxt fromme polacken lät den onde anden själf ifylla den fruktans« värda anklagelsen mot världens skapare.Förinta då vårt lif! Men säg! Hvem har begåfvats med den där himlens fröjd, som bara har oss lofvats? Och svara först på ett! Hvar är ditt paradis, som under seklers lopp besjöngs som dygdens pris?

Begynn din veckas dar på nytt med allmaktsorden!

Spänn i kometers ok din tjenarinna jorden!

Oss lockar icke mer ditt himmelrikes lön.

Nej, återtåg vårt lif! Det är vår enda bön.

Ty domens stora dag, hvarmed du oss vill krossa,

det är befrielsens för oss. Den skall förlossa."

Så hördes de båda stämmorna dåna vid skaldens ensliga läger. Men natten forled, och solen rann upp öfver en ny dag med dess nya kamp.

LVIII. Gudar och människor, 1899, 46 episka dikter från åren 1891 — 99 (383 sid.), likasom de föregående delarna i denna serie världshistoriska bilder begynnande med bibliska stoff och slutande i nutiden. I ett af de första poemen, uMöteta, träffas två skepnader på Ninives ruiner: den ena var Pästen, den andra — Döden. Då pästens ängel berömde sig af att hafva röjt väg för döden, svarade den senare: uGack hädan, ty äfven dig förutan skulle jag hafva nått denna ort! Förgäfves blandar du dig in i mitt heliga värf. Du är våldet, men jag är den gudomliga rättvisan, som med tidens tillhjälp leder allt skapadt till sitt mål.a

De antika bilderna i denna samling äro särskildt be-aktansvärda, dels därför att det öfver dem hvilar något af den fornhelleniska ödestragiken, hvars högtidliga intryck skärpes genom den flerestädes använda jambiska trimetern, dels ock emedan Vrchlicky på samma gång däri inlagt något af sina subjektiva stämningar och lidelser. Den antika världens sista brottning med den nya tiden är ock åskådliggjord i flera monumentala bilder, och något af denna bryt-ningskamp återfinnes äfven i den rent historiska dikten“Julius Mansuetus“, där en romersk krigare under Vespa-sians och Vitellius1 inbördes kamp i Cremona råkar upptäcka sin döende fader i en motståndare, hvilken han burit hand på, och därför utslungar förbannelser öfver käjsaren och inbördes krigets styggelse.

I två af de från medeltiden hämtade bilderna råder en äktromantisk, spöklik sagostämning. “Gästenu skildrar, huru en man ridit vilse i en skog och kommer till ett ödsligt slott, som endast bebos af slottsherrn med fru samt en stum dvärg som tjenare. Under måltiden får han blott veta, att inga gäster funnits i detta slott på trettio år, och å sin sida röjer han ej, hvem han är, utan ger sig ut för ungersk riddare. Det enda, som det fåordiga värdfolket önskar erfara från den yttre världen, är huruvida käjsar Henrik ännu lefver eller icke. Då den hemlighétsfulle främlingen talar om att han är död, lysa kvinnans ögon upp af djäfvulsk skadeglädje, och gästen bäfvar af fasa, då hon på hans fråga svarar, att käjsaren ej skulle ha öfverleft natten i hennes slott såsom gästvän. Han drar sig undan, tillbringar en sömnlös natt och är försvunnen före morgonen. Den dunkla sagan, för hvars historiska grund jag ej har någon ledtråd, låter ana att gästen är — käjsaren själf, som först nu återser sin för 30. år sedan försvunna dotter.

Lika gripande är “Långfredagens hemlighet“. En gammal kung för sin son upp på ett utsiktstorn och yppar där sitt lifs elände. Genom slumpen att ha blifvit född på långfredagen hade han fått den olycksaliga förmågan att se lik på alla ställen, där mord föröfvats, och därigenom grumlades jämt hans lycka. De blodiga synerna förföljde honom till sofgemaket under bröllopsnatten, de smögo sig efter honom upp på tronen och uppsökte honom till och med i skogen, dit han tagit sin tillflykt med sin gemål. Han önskade ej lämna detta gräsliga arf åt en son och hade därför med bittra känslor mottagit budskapet, att drottningen var hafvande. — Då nu Odo sökte trösta sin olycklige far genom att visa på den härliga utsikten öfver gröna skogar och betande hjordar, pekade denne på af-grundsdjupet och yppade, att han ditned störtat sin otrogna hustru. Denna svartsjukans och misstänksamhetens tragik far sin naturliga upplösning i den enkla slutraden:

“Från tornet vände Odo hem allena.“

Ur nyare tiden anför jag här endast den vackra idyllen “Shakespeare på landet“, då den store skalden återvänder till sin hembygd och lyssnar till klockeklangen från kyrkogården, där äfven han en gång*skall somna i “odödlighetens dröm“. — Slutdikten “Mikluho Maclay“ är en hyllning till den bekante ryske naturforskaren, då denne året 1871 — 72 låg lifsfarligt sjuk på Nya Guinea (här må nämnas, att hans enda civiliserade sällskap var en svensk), och på samma gång en ny lofsång öfver naturens godhet (infödingames beundran för “mannen från månen“) och den moderna forskningens ovanskliga lager.

LIX. Skaldeåret, 1900, innehåller 81 rent lyriska dikter, skrifna under loppet af år 1899 (149 sidor).

1. Från årstiderna, poetiska intryck af årets och dygnets skiften. Såsom exempel visan:

Under popplarna.

Vinden med sin lätta fläkt susar uti poppelns krona.

Och ur tysta dvalan väckt, hörs en harpa sakta tona.

Tonen sjunker, tonen höjs, skänker vemod, skänker lisa, och i harpans suckar röjs ekot af en gammal visa.

Skuggorna allt längre bli, poppeln mörknar, harpan kväder både gladt och sorgset. Si!

En gestalt emot mig träder.Ja, jag hör din milda röst, ser din panna, blek som döden.

Och jag känner i mitt bröst af en slocknad l&ga glöden.

Slutdikten handlar om uDen torra grenenu, där det tomma fågelboet ännn är kvar på hösten och där ett annat

fågelpar }mn finna en fristad under stormen. Men till slut skal} äfven fågelboet falla ned, och ingen bryr sig om att ta upp det. Fåglar skola dock nästa vår åter sjunga på den nakna grenen.

2. Stilla sarger andas saknad efter den svunna ungdomen. — Vid anblicken af en gammal park (i poemet uHvem har ändrats?“) känner han ej längre igen den och undrar, hvems fel det är — parkens eller hans egen förändring. Men “jag blyges lika litet for mina gamla svärmerier som för min första kärlek“.

3. Skuggor och silhuetter, något sjukliga ögonblicks-stämningar och skuggbilder. Exempel:

Magdalenas bönesuck.

Låt mig hvila, låt mig gråta vid din fot, o hvite Krist!

Hvad kan bittra tåren båta?

Ett allena här är visst liksom himlens stjärnor klara: att sitt hjärta rent bevara.

4. Templa serena, personliga bekännelser af olika känslostämningar och antydningar om skaldens eget poetiska väsen. I allmänhet kännetecknas -de af lugn lifstro och medvetandet af samhörighet med alla lefvande varelser. I “Omars vishet“ heter det: “Jag är en guldsträngad harpa i öknen, hvars strängar dallra, då månen går upp. I dess glans spelar kärleken på mig; orden äro jordiska, men musiken kommer från paradiset.“ Ungefär samma tanke återkommer i den synnerligt vackra slutdiktenDet finns dikter i själen.

I själen dikter klinga, som aldrig blifva hörda.

De kännas där, men inga tryckts ned • af ordens börda.

Poem, dem andar sjunga, blott Gud förstår. De orden af ingen mänsklig tunga bli sagda här på jorden.

Det är din ungdoms drömmar, som lyckan bragt med stafven. Det är den frid, som strömmar till dig från öppna grafven.

Det är de varma böner om himmelsk kärlekslycka, med hvilka jordens söner sin prosa se’n utsmycka.

Det är ett barnalöje, en tryckning af små händer; det är hvart skuldfritt nöje, som rena tankar tänder.

Vi skalder söka flicka de rim om ideafet, som på vårt hjärta pick a likt kycklingen i skalet.

Men då vi söka bilda de ord, vi tyckt oss höra, de blifva fjärran skilda, och ingen skall dem höra.0 toner ofattbara, förklingande i fjärran!

1 Uren rena, klara sonatackord af Herran.

O dikter rena, klara!

Här dön I bort i gruset.

Men må en enda bara oss lyfta upp till ljuset!

Där skall den blifva bärgad och som demanten brinna, om ock af hjärtblod färgad.

Men aldrig skall den svinna:

LX. Från folk- och konstpoesins fält II, 1901, en samling af 91 efterbildningar från åren 1880 —1900 af äldre skalder samt några folkliga visor (247 sid.). Följande poeter äro representerade: spanjorerna Esteban Manuel de Villegas och Tomas de Iriarte; fransmännen Agrippa d'Aubigné, J. A. de Baïf, Charles d’Orléans, Villon, Ronsard, Malesherbes, Théoph. de Viau, Cyr. de Bergerac och Pierre Corneille; italienarne Petrarca, Boccaccio, Lorenzo de’ Medici, Ang. Poliziano, Veronica Gambara, Tasso, Ariosto, Guarini och Filicaja; engelsmännen Shakespeare, Young och Hurdis.

LXI. Klockeklang från Zamberk och andra dïlcter, 1901, innehållande 112 lyriska dikter från år 1900 (186 sid.). Samlingen har sitt namn efter den lilla staden Zamberk (Senftenberg) i östra Böhmen nära gränsen till Schlesien och Mähren, där skalden tillbragte sommaren med en af sina allra bästa vänner, med. professor Eduard Albert,

den varmhjärtade och nitiske Vrchlickÿ-tolkaren. Dennes plötsliga död (d. 25 sept. 1900) gaf uppslaget till cykeln uIn memoriamu, i hvilken den öfverlefvande gaf ett varmt uttryck åt sin saknad efter den oersättlige skaldebro-dern. Xågot erinrande om diktsamlingen UE morta “, når ‘denna diktcykel knappt upp mot den förra i poetisk glöd, ty här är det mer en känsla af resignation, och det ärsom om det oväntade dödsfallet förlamat skaldens hjärta, for stunden eller fjättrat hans tunga. Men i stället hafva dessa minnesdikter ett företräde genom den patriotiska, klangen, och erinringarna om de b&da vännernas gemensamma utflykter till häst och till fots med betraktelser öfver naturen och stjärnehimlen lämna ett litet bidrag till författarens personliga karaktäristik. Vacker är inlednings-dikten om den helige Vojtéchs (Adalberts) kyrkklockor,, hvilkas manande toner flöda ut öfver den cechiska bygden med hälsningar från Cyrill och Metod (de slaviska apost-larne), den helige Prokop och den heliga Ludmila, den hedniska furstinnan som omvändes af eremiten Ivan.

För öfrigt innehåller samlingen följande delar:

2. Nya visor af pilgrimen, 34 lyriska bekännelser,, lika naivt innerliga, om ock mindre originella än “Pilgrimens visor“; i sin resignerade ton äro de väl ock mer betecknande for författarens egen mognade lifsåskådning. Här besannas nu ock hvad som så ofta drömts i en skalds-lif: I förstlingsdikterna “Ur djupen“ hade Vrchlickya fantasi elegiskt svärmat för den “bittra vinrutan, som ersatt rosorna på hans ungdomskärleks graf“ — här yppar den trötte vandraren, att han ej längre söker rosor i lifvetr utan nöjer sig med rutan. Cykeln begynner dock med en frisk invokation:

“Åter grep jag vandringsstaf. strödde blom på broders graf.“

“Öppen himmel! Fri natur!

Bort från mörkrets bur och mur!

Får jag andas fritt och vandra, sköter Herren nog det andra.“

Värkligt originell är n:o 10, då “pilgrimen“ en gång fick natthärbärge hos en skarprättare. Vid anblicken af bilan, som hängde på väggen öfver sängen, kom han att tänka på alla dess blodiga offer och blef så förskräckt för detta Damokles-svärd öfver sig, att han hoppade ut genom fönstret och flydde till skogen. Efteråt reflekterade hanöfver sin barnsliga spökrädsla och öfver huru litet vi i själfva värket akta på vårt eget hjärtas blodsskuld. Mästermannen sofver lugnt med bilan på väggen, men vi andra sargas ständigt i lifvets kamp. — Ett ljust motstycke till denna mörka tafla är n:o 21, då han af tiggaren, som får en allmosa, lönas med ett: “Gud vedergälle!a Ja, Gud skall vedergälla alla goda drömmar och tankar, som spira upp i våra hjärtan. — Slutsångens två sista strofer lyda:

“Jag klandrar ingen för de kval, som vållat hjärtes&ren.

Jag är en ensam näktergal, som drefs af storm i snåren.

Jag klandrar ingen för mitt kval.

Mitt öde skall ej ändradt bli.

Snart tystnar kanske sången.

Försvinn i töcken, fantasi!

Här hålls du icke fången.

Mitt öde skall ej ändradt bli.“

3. Dagars och nätters steg, reflexioner och fantasier. Inledningsdikten “Yärmom händerna!“ har hämtat motivet från en relief, föreställande två par händer, som tyckas värma sig öfver en urnas altarlåga. Denna bild fullföljes och utmynnar i följande maning:

“Värmom oss alla! Gud gett oss solen.

Godhet hon heter, Skönhet hon kallas.

Solen är när oss. Värmom vårt hjärta!“

4. Från kunskapens träd, epigrammatiska tankekorn. Här några exempel:

Tröst.

Sargas ditt hjärta, bär det med köld! Djupt må din smärta för världen bli höljd! Ren som demanten med glänsande kanten vare din sköld!

Än en tröst.

Bräcklig du är som ett rö. Stängeln dock bär båd’ blom och frö.Allmosa.

Hvarje dag en slant jag tiggarn skilnker.

Hvarje dag nytt lif af Gud jag får.

Hvad Hr denna slant? Hvad mina år?

Öfver båda stjärnehimlen blänker.

Vinet. *)

Uti vinet Herren glädje gömt, uti vinet satan högfärd hällde.

Nu förstår du dryckens dubbla välde, då du bägaren i lönndom tömt.

Minnen.

Minnen äro rönnens röda bär:

Trädet börjar vissna, bären glöda; hjärtat länge sedan kallnadt är.

Minnena dock lysa af det döda.

5. Vid århundradets slut1 några litterära nekrologer (Böcklins död, Nietzsches andliga borttynande m. m.). I epilogen “Orgieu tar skalden en öfverblick af världshistoriens och litteraturens mästerverk, i hvilka han fråssat såsom poetisk tolkare.

*«

LXII. Cechiska ballader, 1901, ett urval af skaldens patriotisk-episka diktning.

LXIII. Jag lät världen löpa kring, 1902, 124 smärre dikter från 1901 —1902 (171 sidor). Såsom läsaren redan funnit, har Vrchlicky för sina många diktsamlingar valt betecknande, ofta rätt originella titlar, hvilka redan gifva en antydan om innehållet eller stämningen. Med denna titel, som utgör refrängen i den första dikten, ville skalden visa, att han med stoiskt lugn blickar på lifvet omkring sig och förstått Horatii visa ord: nil admirari.

) Samma tanke är utförd i den talmudiska legenden “Natten och satan“ (i diktsamlingen “Gudar och människor“). Då Noak plöjde och planterade vinstockar, smög sig satan dit en natt och vattnade plantorna med en blodröd vätska, som alstrade glädtighet och lifslust. Andra natten ingöt han däri lejonblod för att väcka tapperhet och kraft hos de drick ande. Men tredje natten hälldes svinblod på rankorna, och följden vardt djurisk råhet.1. Själens asyl (1901), kontemplativa dikter, begynnande med den för Vrchlicky betecknande wNulla dies sine lineaa. I “En visa“ liknas tankarna vid upprörda vågor, öfver hvilka “känslans månsken dallrar, och. det genialiska hugskottet är vindfläkten, som skingrar molnen, för att den odödliga skönheten skall stråla fram“. I “Långfredagen“ anföres den af Petrarca själf omtalade episoden, huru han fick se sin Laura första gången just på långfredagen*) i en tyrka, och huru sorgens dag därigenom förvandlades till glädjens. Men så kommo lifvets sorger, och han tänkte dystert på den där “stora fredagen“. Satan tröstade honom dock med att en ny sonett föddes med hvarje ny tår. - I poemet “Ängeln“ synes en ängel, som säger åt skalden, att han är hans broder i sorgen och att hans värf är att bryta törnen, for att nya rosor måtte blomma för evigheten. — Af intim art är dikten

Guds änglar.

Guds änglar, som i molnen sväfva, kring sömnens bäddar drömmar väfva.

Jag deras stora vingar ser.

O, stannen ej hos mig, jag ber.

Till andra näjder mån I sväfva, till hjärtan, som ert bistånd kräfva!

Jag vet ett bröst, som mist sin tro på kärlek och på jordisk ro;

som i förvirring slog ihjäl sin egen rena änglasjäl.

Hon känns igen på kinder bleka, som edra vingar lätt må smeka.

*) Huru erotiska poeter därvidlag kunna spela biograferna spratt, därpå föreligger ett slaviskt exempel i sloVenernas första modäma konstpoet, France Preseren, som efter sin stora förebild också råkade upptäcka sin Laura, d. v. s. den hederliga köpmansdottern Julie Primicova, just under påsken i Tmovakyrkan i Laibach (jmfr hans sonett: “Bil veTki teden je; v soböto sveto...i*På blick, som irrar matt och dyster,

I märken, att det är er syster.

Guds änglar, lämnen mig i fred!

Men flygen öfver henne ned!

2. Omars vishet, epigrammatiska tankekorn under orientalisk förklädnad. Under det den filosoferande poeten röker sin éibuk (rörpipa), undrar han, om han egentligen vet något, och om han är Guds tanke eller blott ett flyktigt rim. — Men en annan gång, då Omar, trött på kamp och ära, lagt sig att sofva, kom en mygga och sög hans blod — hon visste ju inte, att det var den store Omar, som behöfde sömn!

3. Teckningar och pasteller borde genom sitt innehåll hänföras till den episka cykeln, i det att de inrymma bibliska, antika och medeltida stoff. Också bölja de med den kosmogoniska “Legenden om skapelsen“. I den tomma rymden möttes tre ännu namnlösa änglar, som icke kunde se, men dock anade hvarandras närhet. Den första lät genom en hviskande fläkt förstå, att han mätte rymden, den andra — tiden och den tredje — materien.

“Då glänste något fram, och jorden rördes och alla tre i samma utrop brusto:

Det har begynt! Nu måste mänskan komma!“

Ståtliga äro terzinerna om “Den blinde Milton“. Under det att han dikterar ’Paradiset’ för sina döttrar, fördjupar han sig i egna tankar, tystnar plötsligt och låter de blinda ögonen stirra in i en skum vrå. Det var en ängel, som stod framför honom och hviskade, att han ännu ej finge tystna, utan borde likna ett gammalt träd, där det ännu ljuder af fågelkvitter och sus. “Om du ock vore en sprucken vas*), kan den ändå sprida väldoft, och låt klippan utstråla den värme, som hon sög i sig af solen, ty förr får du ej hvila än all hjärteglöd förkolnat.“ Döttrarna, som ej hade en aning om denna vision, förundrade sig öfver faderns plötsliga paus, innan hans hänförelse åter flammade upp, och han

*) Jmfr. Sully Prudhommes bekanta poem.svarade då lugnt: “Jag varsnade ljuset ett ögonblick!“ — En annan dikt förhärligar “Jessenius“, den öechiske läkaren och rektorn i Prag, som vid 30-åriga krigets början af-rättades såsom kättersk rebell. Dödsdomen mottog han med manligt lugn; halshuggningen och kroppens sönder-styckande fasade han icke for, men ett kunde han ej fördraga — att tungan, det fria ordets redskap, först skulle slitas från honom.

LXIV. Votivtaflor, 1902 en liten, men mycket tungt vägande länk i de episka fragmentens kedja, 12 bibliska och historiska bilder (127 sid.), begynnande med den monumentala dikten “Kains död“, hvari lifvets och dödens problem ses från en ny synpunkt (härom vidare i den senare afdelningen!) och slutande med den i anläggningen icke mindre storslagna “Lucifers himlafärd“. Förutom ett par antika stoff och ett ur den germanska mytologien ("Lokes list“ vid de båda dvärgame Broks och Sindris förfärdigande af klenoderna åt gudame), möta oss några

intressanta bilder ur medeltiden. “Innocentius den tredjes dröm“ skildrar i mäktiga terziner, huru den stolte påfven en natt drömde, att hans väldiga kyrkas hvalf och pelare hotade att brista; det skrällde som af domsbasuner, och han såg till sin förfäran, att han ej var i stånd att hindra kyrkans instörtande. Men ur massan af packade kroppar höjde sig skepnaden af en trasig, barfota munk, med ögon glödande af helig eld och med Kristi stigma på händerna. Denne stöttade väggar och hvalf med sina starka armar och räddade templet från förfall. Då påfven morgonen efter denna dröm promenerade i Vatikanens trädgård, fick han se en tiggarmunk, lik uppenbarelsen i drömmen.

“Till dem, som honom följde, han sig vände och sporde, hvem det var. Då han af sviten fick svar, han anade den gudasände:

Franciscus af Assisi, eremiten!" *)

) Jmfr. en strof i “Det eviga evangeliet“ “(Fresker och gobe-liner“), där den fromme, men irrlfirige Gioachimo, cistercienser-abbé i Flora (Calabrien) drömmer om sitt nya rike:Mycket målande är dikten “Ludvig XI:s nätter“, huru den inbillningssjuke gamle kungen nattetid smyger kring och öfvertygar sig om att hans fångna offer äro i säkert forvar. — “Besöket“ är en scenisk episod om Miltons sammanträffande med Galilei i eller vid Florens) omedelbart före den senares gripande af rättstjenarne. — “Ahasvers försoning“ är ett förhärligande af det cechiska folkets lidande efter slaget vid Hvita bärget, i det att Ahasver slutar sin trötta vandring på det gamla rådhus-torget i Prag 1621 vid sina förtryckta stamfränders ghetto. — “Drömmen“ är en fantastisk diktcykel om den religiösa tron. “Drömmen är — heter det i den första sonetten — ett fönster öppnadt till evigheten; han är en siare och lutar sig såsom en skön flicka öfver den sof-vande för att låta honom dricka ljuf glömska, gifva hans blinda själ vingar och öppna världar, hvarifrån det ej finns återvändande.“ I drömmen fick en fardeman se ett kors, som bredde ut sina armar öfver världen och af hvilket de hedna lundernas gudabilder förmörkades. Han såg, huru män och kvinnor förblödde på arenorna för detta undergörande kors och huru det till hänförelse eldade stora folkskaror, dragande till Kristi graf, men ock huru korsets armar förvandlades till ett par drakvingar med inskriften: Inkvisition!

“Som härold före Anden skall jag fara.

Hans präst skall helige Franciscus vara.

Franciscus Kristi värk med framgång kröner, ty Kristus blott omhuldat mänskosöner.

Men denne också böjde sig till djuren och famnade i kärlek all naturen.

Till tredje rikets höjd han vare buren!“

*) Att Milton under sin italienska resa (1638—39) värkligen besökt den store astronomen på hans villa d’Arcetri nära Florens, är historiskt. Däremot är det en oväsentlig poetisk anakronism att till detta sena årtal förlägga inkvisitionens akuta förföljelse mot G. 1 dikten är Galilei huf-vudfiguren med något af den gamle Goethes förnäma nedlåtenhet. Men hvilket ämne skulle det ej vara för en skald att skildra Miltons, känslor vid anblicken af denne snillrike gubbe, redan försjunken i denna lekamliga blindhets natt, som sedan ock drabbade Milton!“Lucifers himlafärd“ är ett, om ock svagt försök att finna en lösning på den stora dualismen i mänsklighetens historia. Satan har tröttnat på att bara hata, finner kampen fruktlös och trängtar till solljus och blomdoft. Men G-ud var lika obeveklig för hans böner som för hans vädjande till den oändliga kärleken. Förslöad sjönk Lucifer tillbaka i sin dvala, och sekler förgingo. Men en gång vaknade han upp och kände nu ej igen den pånytt-födda naturen med dess rena, klara luft, full af balsamisk doft. Memnons stod tycktes vinka åt honom, och allt förgylldes af ett jätteklot, som sken upp öfver hafvet. Ja, det var solen. Hela näjden badade i ljus, och djuren sprutto till, träffade af en elektrisk ström, som framkallade nytt lif och förenade allt med lifvet.

“Förkrossad satan sjönk och ögonlocken sänkte, då Memnon åter sjöng med seklers glömda ljud.

I fuktig ögonvrå det glimmade och blänkte; han somnade. Nu först han fann inom sig Gud.“

Dikten är något dunkel, och dess komposition står ej i jämnhöjd med dess idé. Men det är betecknande för

Vrchlickys hela världsåskådning, att mänsklighetens episka fragment dock måste få ett lyckligt slut, liksom hvarje äkta hjältedikt, och att alla mänskliga strider och motsättningar måste förklinga i den stora världsförsoningens milda slutackord. Ur denna synpunkt är dikten en af Vrchlickys viktigaste*

LXV. Mitt fosterland, 1902, 112 patriotiska dikter (218 sid.), af hvilka en del utkom redan 1888 under titeln “På hembygdens mark“, en annan del år 1901 under rubriken “Stämningar och sagor“. Det hela är ett förhärligande af fosterjorden, som i inledningsdikten krönes med tre kransar: ärans, undergångens och pånyttfödelsens.

1. På landet, naturbilder från skogar och ängar, liksom i förstlingsdikterna, men med ännu mer harmonisk, > naturlig realism i landskapsmålningen. Åter är det Böhmer-wald som lockar skalden till sig (t. ex. “Svarta sjön“), till den djupa skogen.

“O skogar, böljande på vida fälten och hotfullt susande som på en graf!

Hos eder bor den kraft, som föder hjälten.

I, mörka skogar, ären våra haf.“

Till gruppen ha ock hänförts några folksagomotiv.

2. Bilder från Prag, dels den gamla romantiska hufvudstaden, dels den modäma, idoga metropolen for öechiskt kulturarbete. Vacker är sonetten “Hradcany (=Hradschin) vid solnedgång“, då kungaborgen i sin gamla glans stiger upp ur dunklet för skaldens öga, och fin är stämningen i

Prags kyrkklockor.

Från de hundra tornen dåna klockor dofva. Under dem i djupet store hjältar sofva.

Desse män och furstar ej ur sömnen väckas. Deras söners armar mot ett mål nu sträckas, som dem endast skänker — nya bördors gåfva.

Från de hundra tornen klockors kläppar klämta, och med stön af bröst, som uti stoftet flämta, deras segerhymn sig majestätiskt blandar, som om forna tiders hädangångne andar läte eftervärlden tröst och styrka hämta.

3. Aningar och budskap, sagohistoriska miniatyrer.

LXVI. Själen mimosa, 1903, skaldons hittills sista band originaldikter från åren 1902—03, innehåller 72 poem (195 sid.), i hvilka Vrchlicky gifvit uttryck åt intima lyriska stämningar. De inledas med en högstämd ‘-Hymn till glädjens skapare“, en lofsång Öfver lifs-och arbetsglädjen i naturen och konsten.

1. Ur skaldens dagbok, personliga bekännelser af före-trädesvis ästetisk art. I “Allegori“ drömmer han, att han kom in i ett sällsamt tempel, fullt af musikaliska instrument från olika tider. Af ett andeväsen befalldes han att i denna massa söka rätt på sitt instrument, men om han gissade orätt tre gånger, vore han förlorad. Utan tvekan grep han ett instrument och rusade ut, hörande ett vanvettigt skratt bakom sig. Diktens egendomliga af-slutning är något dunkel, men allegorins mening öfver-hufvud är väl att antyda dels den poetiska värksam-hetens mångsidiga rikedom, dels hans egen individuella eklekticism och den poetiska ingifvelsens oreflekterande plötslighet. — I “Poesi“ liknar han dikten än vid en gam, som suger hjärteblod, än vid en uggla, som rufvar i det fördolda, än vid en siska, som kvittrar vid bäcken.

2. Ströftåg med ur Dante lånadt motto: “Incipit vita nova“, besjungande återgången till naturens modersfamn under vandringar i romantiska landskap bland kloster och ruiner (ex. “Olivlunden vid Gardasjön“). — I “Hvita frun“ erinras om den gamla spöksagan, som är känd äfven i böhmiska slottslegender (t. ex. i Rosenbergska familje-traditionen på slottet Krumlau i Böhmerwald). Här får dock sagan en modärn humoristisk upplösning, i det att en arkitekt, som öfvernattar i en förfallen riddarborg, kommer underfund med att vålnaden är — . kastellanens dotter, som midt i natten smyger sig ut från riddar-våningen.

3. Ur lifvet, genrebilder och impromptu, hvaribland märkes dikten “Förlåtelse“ såsom något ännu högre än kärleken, en reflex af Gud själf.

4. Sånger om lyckan. “Vi mänskor — heter det i en af dessa dikter — äro vår lyckas fiender. Hon finnes i vårt bröst, men vi vilja ej tro det. Vi förstå ej att bära lyckan och äro ej värdiga att njuta henne.“ I “Legenden om lyckan“ träffas i ett värdshus på alperna tre pilgrimer, som ärna sig till det heliga landet. Under samspråk erfara de, att de hafva samma syftemål, ehuru bevekelsegrunderna äro helt olika. Den förste vallfärdar «dit, därför att han ej funnit lyckan annorstädes. Denandre hade visserligen lärt känna den mänskliga lyckan, men hon hade ej motsvarat förväntningarna. Den tredje åter hade fått för mycket af så kallad lycka, så att hon tyngde på själen, hvarför han ville befria sig från denna börda genom en vallfärd.

5. Erinringar från barndomen och dess näjder.

6. Tolf lyriska mellanspel, poetiska dialoger begynnande med Adam och Eva (omedelbart före det bibliska syndafallet) och slutande i nutiden. Vacker är “Fängelsescenen“, då André Chénier före afrättningen tar afsked af grefvinnan de Coigny, “la jeune captive“.

Såsom det sista diktprofvet i denna orienterande innehållsförteckning må anföras det första poemet i “Ströf-tågens“ grupp. Det är en ny variation af “Pilgrimens visor“ och röjer den varma lifslust, naiva optimism och rena barnaglädje, som, trots allt, finnas hos denne på de djupaste lifsproblem grubblande och af lifvets stormar icke oberörde femtioåring.

Sommarvandring.

På Guds gröna jord ånyo gladt jag gångar, liksom förr jag vandrat lifvets stigar fram.

Hvita liljors knoppar tjusta blicken fångar, och i dalen ser jag sjö och hvita lamm.

Jag i middagssolen mig bland träd förvillar för att höra toner för min själ igen.

Uti herdens visor och i lärkans drillar har jag återfunnit glädjens källsprång än.

Fulla sädesaxen sina toppar svinga uti samma takt och lugna välbehag.

. Men uti mitt inre hör jag stämmor klinga, värmande och djupa som mitt hjärtas slag.

Öfver bärg och dalar låter jag dem gunga ända bort till österns purpurstänkta port.

Öfver hela jorden låter jag dem sjunga till den minsta smygvrå uti fjärran ort.Kring förstummad värld må dessa sånger ljuda!

I miljoners hjärtan må de tränga in

för att efter stormar frid åt mänskan bjuda

och till himlen lyfta hennes trötta sinn!

Att hon finge vända till de dar tillbaka, då hon lefde lycklig i Guds vida värld, och då drömmens tomtar läto henne smaka sagoparkers frukter på sin trollska färd!

Att hon åter hörde gamla toner kvälla fram ur stjärnedjupet och ur egen barm?

Att hon drucke kärlek utur lifvets källa, utur mullens grafro och ur städers larm!

Dricka märg i benen, styrkans gudagåfva, fira arbetsglädjens stora brödrafäst, värka stort om dagen, godt om natten sofva, en och hvar i kärlek Herrens offerpräst!

Så min visa dallrar öfver gröna slätter, buren vidt af dagens blomsterfyllda vind.

Men när kvällen kommer, jag bland barn mig sätter stilla och beskedligt under lummig lind.

I dess skugga hör jag, huru hälgdagskvällen ringes in af osedd klockas klara malm, och med aftonsången i de små kapellen mänger sig mitt hj ärtas varma aftonpsalm.

På ett block jag sitter invid sjöastranden, där små flickor vada ut i ystra språng.

Så jag ser dem leka i den mjuka sanden som Homer dem sett i oskulds dräkt en gång.

Ljusa bilder svävfa för mitt barnasinne.

Lugnt jag sjunker ned på mossans mjuka härd. Sjunga ville jag, tills nästa dag är inne:

Varen glada, mänskor! Skön är denna värld!Enligt ofvanstående bibliografiska öfversikt består Vrchlickýs lyrisk-episka originaldiktning till slutet af år 1903I manuskript lära fyra nya samlingar föreligga färdiga: *“Flyktiga illusioner och eviga sanningar“, “Fanfarer och kadenser“, “Nya votiv-taflor“* samt en tredje del af serien *“Från folk- och konstpoesins fält“*. Dessutom har på sista tiden publicerats en mig ännu obekant diktcykel *“En gammal visa“* såsom text till taflor af A. Kalvoda. i rundt tal af 4,200 dikter, af hvilka några bilda hela band hvar för sig (t. ex. “Bar-Kochba“, “Hilarion“, “Twardowski“), på mer än 10,000 trycksidor och 130 upplagor. Af dessa editioner har flertalet utkommit på J. Ottos förlag i Prag. Samma förlagsfirma har från och med 1896 börjat utgifva en samlad upplaga, hvaraf hittills 50 band i fem serier publicerats. Då denna edition väl får gälla såsom definitiv, måste jag beklaga, dels att diktvärkens ordningsföljd är så godtyckligt vald, dels att tryckår saknas både för den ifrågavarande och för den ursprungliga upplagan, hvarigenom den i alla fall så komplicerade Vrchlický-forskningen ingalunda underlättats. Och det hvarken smakfulla eller trogna porträtt af skalden, som pryder pärmarna, hade saklöst kunnat undvaras.

Förutom alla dessa upplagor finnas åtskilliga Vrchlický-antologier. Först och främst har skalden själf sammanställt ett mångsidigt urval, bestående af 666 dikter, fördelade på två band (1894 och 1903). Dessutom har den čechiska litteraturföreningen “Máj“ under redaktion af skalden A. Klašterský i fjärde bandet af “Česká poesie XIX. věku“ (1898) upptagit 163 dikter i tidsföljd. Slutligen har Fr. Bilý i Česká knihovna“ i populärt syfte utgifvit två “Kytky“ (“buketter“) d. v. s. band med urval af hans lyriska och episka dikter jämte några sakliga kommentarier.

Af utländska antologier i öfversättning må här endast nämnas professor *Ed. Alberts* “Neuere Poesie aus Böhmen“ (Wien 1893) med 183 diktprof i tidsföljd och *Fr. Adlers* “Gedichte von Jar. Vrchlický“ (Reclam’s Univ. Bibl. N:o 3,431—32) med 130 dikter, ordnade efter det sakliga innehållet.Försök hafva gjorts att systematiskt ordna detta ofantliga material i vissa hufvudgrupper, men detta kan endast delvis lyckas, af det skäl att många diktsamlingar bestå af vidt skilda underafdelningar. I rent populärt syfte har skalden själf i sina båda antologier fördelat sitt urval efter sju ämnen: fosterland, mänsklighet, natur, konst, kärlek, lif och död samt episka stoff (legender, ballader

o. d.). Sammalunda har den tyske öfversättaren Fr. Adler i sin antologi konstruerat sex olika fack (mänsklighet, natur, konst, kärlek, lif-död och berättande dikter), och ännu enklare förfar Yobornik *) i sin akademiska öfver-sikt genom att skärskåda skalden ur fyra synpunkter: såsom människa, såsom patriot, såsom tänkare och såsom konstnär. Själf klart är dock, att dessa indelningsgrunder äro för svävfande for att kunna uppdraga bestämda gränslinjer mellan de olika ämnessfärerna, ty uti en och samma dikt kan ju skalden framträda både såsom lyrisk patriot och som konstnärlig tänkare.

Det första försöket att reda denna härfva gjordes af E. Albert i dennes redan omnämda Vrchlicky-studie **) (1893), som då kom till följande resultat:

1. Personlig, intim lyrik: I, II, IX, XV och XX.

2. Italien och Böhmen (!): VII och XXX.

3. Mänsklighetens hjältedikt: V, XVI, XIX, XXV, XXIX, xxxvm, XXXIX och XL.

4. Blandadt innehåll: XVII, XXVH, XXXII och XXXHI.

5. Konstnärliga versformer: XI, XXI, XXIV, XXVI, XXV111, XXXI, XXXV och XXXVII.

6. Episka dikter: Dl/vm, X, XIH, XIV, XVIII, XXII och xxm.

Obestämbara: XII, XXXIV och XXXVI.

(Uteglömdt: VI)

*) “Padesåt let ceské literatury“, Prag 1898.

**) Det må här uttryckligt nämnas, att den berömde Wienerläkaren har den beståndande förtjänsten att hafva lagt den egentliga grunden till en systematisk Vrchlicky-forskning genom sin visserligen något okritiska, men pietetfulla och sakrika förstudie på 64 sidor.Vid skaldens femtioårsjubileum (1903) gjorde litteraturföreningen ttMåju följande gruppering:

1. Subjektiv, personlig lyrik: I, II, VI, VII, IX, XV, XX, XXIV, xxxm, XLV, L, LII och LXVI.

2. Mänsklighetens hjältedikt: IV, V, XIV, XVI, XVIII,

xix, xxn, xxv, xxix, xxxv, xxxvrn, xliv, li, Lin,

LVm och LXIV.

3. Rent objektiv epik: Hl, VIII, X, X1H ocli XXIII.

4. Objektiv formell lyrik: XI, XXI, XXVI, XXVm, XXXVH, XLI, XLVn och XLVHL

5. Blandad refiexionslyrik: XVH, XXVH, XXXI, XXXH, XXXIX, XLm, XL VI, XLIX, LIV, LVH, LIX, LXI och Lxm.

6. Patriotiska: XD, XXX, XXXVI, XL och LXV.

Med allt erkännande af samvetsgrannheten i “Majs“ uppställning skulle jag dock vilja föreslå följande gruppering, äfven om flera detaljer ej häller här fullt nöjaktigt kunna inordnas i det hela:

1. Erotisk lyrik: Ur djupen, Drömmar om lyckan, Ekloger och visor, På vägen till Eldorado, Den förtrollade trädgården och Fönster i stormen.

2. Blandad lyrik: Ett år i södern, Hvad lifvet gaf, Huru molnen drogo, Fjärilar af alla färger, Olika masker, Dagar och nätter, Bittra kärnor, E morta, Lifvet och döden, Drottning Mabs irrfärder, Buketter af astrar, Parcernas bok, Innan jag alldeles förstummas, Det föll dagg, Splndel-väfvar, På sju strängar, Zenit »öfverskridet, Skaldeåret, Klockeklang från Zamberk, Jag lät världen löpa kring och Själen-mimosa.

3. Konstnärlig refiexionslyrik: Intryck och stämningar, Sonetter af en enstöring, Toner i själen, Guldstoft, Nya sonetter af en enstöring, Mina sonater och Enstöringens sista sonetter.

4. Patriotisk diktning: Myter I, Panteon, Bondeballader, På hembygdens mark, Röster i öknen och Mitt fosterland.5. De episka fragmenten: Vittoria Colonna, Ande och värld, Sfinx, Gramla sägner, Perspektiv, Fragment af en hjältedikt, Tantali arf, Fresker och gobeliner, En modärn människas breviarium, Törnen från Parnassen, Nya fragment af en hjältedikt, Fläckar på solen, Bar-Kochba, Grudar och människor samt Votivtaflor.

6. u Faust;i -tanken: Symfonier (delvis), Myter II, Hilarion, Twardowski och Pilgrimens visor.

7. Ballader: Episka dikter och Nya episka dikter. I

I den följande afdelningen skall denna indelningsgrund dock icke strängt följas, utan jag ämnar nöja mig med att påvisa de allmänna dragen af Vrchlickys lyrik öfvcrhufvud, redogöra for de viktigare episka stoffen och belysa några särskildt märkliga sidor af hans skaldskap, sådant det ter sig i de så kallade “Faust“-dikterna och de episka fragmentens många länkar. Vrchlickys lyrik.

1.

Produktivitet och idealism.

H vad som först frapperar vid denna allmänna öfversikt af Vrchlickys diktsamlingar, är i främsta rummet den ofantliga kvantiteten, hälst om man tar med i beräkningen, att skalden producerat minst lika mycket såsom tolkare af världslitteraturens främsta poetiska mästerverk (Dante, Tasso, Ariosto, Camoés, “Faust“ o. s. v.). Ensamt denna originaldiktning gör under loppet af dessa 28 år något mer än en trycksida om dagen, och Jaromir

Borecky har i sin nya Vrchlicky-studie (Prag 1904) anfört, att skalden hvilat sig endast två gånger under sitt alstrande lif, nämligen i febr. 1893 och i dec. 1897, ty under dessa båda månader skrefvos tillsammanlagdt blott två mindre poem; äfven april 1888 och augusti 1900 voro ganska sterila, ty under denna tid författades endast 4 dikter. Betraktar man skaldens handskrifter, som han själf förvarar, samtliga inbundna, finner man ofta ock, huru snabbt många dikter fästats på papperet, utan att någon ändring behöft göras.

Denna oerhörda alstringskraft, hvartill motstycken finnas kanske endast i den äldre spanska diktarskolan, tyder framför allt på en oerhörd arbetskraft och arbetslust, och Vrchlicky skulle på sig själf kunna tillämpa, hvad han säger i ett poem om Michel angelos (XLVI) stegradealstring, att “människans lust att arbeta ökas med hvarje dag, som människan förlorar“. Själf har Yrchlicky ofta betonat sin rastlösa arbetshåg: “Man får aldrig lägga

armarna i kors — sådan är tankegången i “När ditt värk är fullbordad t“ (XXXIX) — och tro, att arbetet är färdigt. Blott en gud törs säga: det är fullbordadt! Men äfven han måste oupphörligt skapa, och sabbaten är ljuf just därför, att den föregås och efterföljes af möda.“ — I Epilogen till Y sjunger han: “O skalder! Skapen! Skapen oupphörligt! Ty Gud skulle utan er ej känna igen sitt eget värk“, och i XVI uppmuntrar han sig själf med följande ord: “Du får ej tystna, mina dikters stormvind!... Spörjer väl lärkan på himlen, för hvem hon jublar? Frågar rosen efter, åt hvilken hon utandas sin väldoft? EUer pärlan, för hvem hon glänser i mörka natten?“

Denna ständiga produktivitet, hvars styrka på samma gång kan vara en författares svaghet, framspringer å sin sida ur ett otvetydigt behof att i versform omsätta alla känslor, tankar, upplefvelser och intryck. “Allt hvad jag känt, har jag alltid gifvit uttryck åt“, säger han på ett ställe. Vrchlickys poesi är sålunda i bästa mening tillfällighetsdikt, improvisation, en frukt af ögonblickets obetvingliga ingifvelse, och då en af hans vänner karaktäriserade hans dramer såsom “improvisationer“, svarade han, att han om improvisation hade bättre tanke än folk i allmänhet. "Jag kan säga, att jag improviserat alla mina böcker, ja, nästan hela mitt lif. Är lifvet godt, äro äfven improvisationerna goda, lika som ock vice versa .... Ja, dessa böcker! De äro tillräckligt många, både original och öfversättningar. Alla äro icke af samma värde, men hvar och en är dock ett slags dokument på min improvisations-förmåga. Hvilka ästetiska fel de än må ha — de besitta dock alla en egenskap: att vara omedelbara, sanna.“

Med detta yttrande karaktäriseras ock skaldens personliga blygsamhet. Då han af en vän, d:r R. J. Kron-bauer, ombads att skrifva något till sitt 50-årsjubilemn (1903), svarade han: “Att tala om mig själf, tyckes mig egenkärt, gagnlöst och öfverflödigt. För rästen kan ingensäga den innersta sanningen om sig själf, och det vore som att improvisera en dikt, den där ville gälla för sanning, eller en sanning, som toges for dikt. Jag kan endast hålla mig till fakta, och dessa äro mina böcker.“

Med denna rika produktivitet sammanhänga Vrchlickys ovanliga mångsidighet och receptivitet. Med skäl kan han på sig tillämpa satsen, att intet mänskligt är honom främmande, och alla dessa skiftningar i hans poetiska program öka endast det ästetiska behaget genom kontraster och clair-obscurer. Af tänkaren kräfver man ett logiskt klart och fast, enhetligt program, men om man af skalden fordrade detsamma, skulle den entoniga melodin snart väcka leda. Vrchlickys lifsåskådning har naturligtvis icke kunnat undandraga sig utvecklingens lag och uppvisar olika skeden, lika såväl som författaren af “Werthers lidande“ ter sig som en helt annan skald än den, som grubblade öfver Faust-sagans afslutning. Vrchlicky har i självfva värket förblifvit sig bäst trogen just därigenom, att han icke varit oberörd af lifvets och tidens skiftningar, och då någon i enfaldig kortsynthet klandrade honom för brist på “system“, för en viss ostadighet eller ojämnhet i åsikter, gaf han den enkla förklaringen på denna skenbara motsägelse: “Är detta en brist, beror det just på det im-provisatoriska i mitt väsen. Jag är en modärn ögonblicks-människa — än jublande, än modfälld, fast detta med åren något utjämnats. Och falsk vänskap har lärt mig att ta värkligheten något skeptiskt eller med godmodig ironi. Det är lätt att tala om ståndaktig åskådning i allo; men det är svårt för en son af det nittonde århundradet att bevisa det i handling, då så många vindar och stormar blåsa upp. Huru kan en lyra klinga med en enda sträng, då hon stöter mot så många olika föremål? Detta klander berör mig därför lika litet som förebråelsen för improvisatorisk talang. “ *)

Själf har skalden i poemet “Atavism“ (LXVI) gifvit

*) Sin personliga st&ndpunkt har han därvidlag förträffligt preciserat i “Polemiska strofer“ (XLIX).en poetisk förklaring på sin mångsidighet. Den må ha föga reellt värde, men bevisar dock något: Af gamla rabbiner har han tagit i arf sitt filosofiska lngn, af forntidens hellener den naiva lifsglädjen, af romame den trotsiga kraften, af de urkristne den ödmjuka fördragsamheten, af sina éechiska förfäder den nationella själfständighetskänslan och — af Gud Fader har han fått versens konst.

Men såsom en röd tråd går genom hela hans diktning ett: den stora lifsglädjen och den starka lifstron, som aldrig svikit honom, icke ens i de mörkaste stunder. Lifvets och diktens håfvor får man ej försmå, likasom Eleazar i “Talmudsk parabel“ (XIII) på goda grunder icke tvekade att i ett andedrag tömma en hel bägare vin hos en vän, trots Talmuds stränga föreskrifter. Med Hilarion (XIV) kan han väl sjunga om sig själf:

“Jag lefva vill. I lifvet ligger allt.

Jag äger lifvets rätt, i lifvet är jag.

Dess bägare jag tömma vill till botten, och ingen enda droppe lämna kvar.

Med ständig växling gör det mig lycksalig.“

I inledningsdikten till XV bekänner han ock, huru hans hjärta jämt upplyses af tro och kärlek, och i “Hymn öfver poesins evighet“ (XI) uppställer han såsom sitt poetiska lefnadsmål:

“Att tyda dunkla kväden bland blommorna och träden, att fåglalåt förstå i nästets vrå;

Att djupt i hjärtan spana och själf inom sig ana den sällhet, som bär bud till oss från Gud.“

Med skäl kan han också fråga sig i “Drömmar“ (XLIX): “Hvad är det, som du icke önskat, själ? Att

fatta hela den mångsidiga världen och mänskligheten,dess blomstring och alla dess krafter!“ Och i “Min poetik“ (XX) yppar han, att “h varje företeelse i naturen är for mig en lyrisk dikt; epos dånar i historiens häfder; människolifvet är ett drama; oden klinga i arla kvitter, elegier hviska i nattens sköte, våren är en enda idyll, och stormvinden sjunger hymner" o. s. v.

Ehuru Vrchlicky i grunden är en djupt reflekterande natur, får denna reflexion dock aldrig öfverhand öfver känslan. För hvarje stor skald är den rena metafysiken en styggelse, och Vrchlicky utgör intet undantag från regeln. Afven i de fall, där han fördjupar sig i de svåraste problem, t. ex. lifvet och döden eller guds-begreppet, förstår hans poetiska instinkt att undvika den abstrakta terminologin och skapar klara, konkreta bilder. Stämningen grumlas aldrig. I samband med detta i formell ästetisk mening tendensfria drag står hans politiska indifferens, så till vida, att han, trots all patriotisk hänförelse, aldrig sänker sig till dagens politiska kif ooh småaktiga parti- och nationalitetsfäjder, något som i Böhmen torde vara särskildt svårt att undvika. I denna mening är Vrchlicky, trots borgerlig börd och väsen i öfrigt, en ästetisk aristokrat, och änskönt han har ett vida känsligare öra för den sociala nutidens missljud och stormsignaler än någonsin den förnäme Goethe, blir hans sångmö aldrig demagogisk. Ehuru hela världshistorien upprullas för oss i de “episka fragmentens“ tablåer med aningsperspektiv öfver framtiden, blir hela den “sociala frågan“ endast i sina stora, breda drag behandlad af honom ur rent poetisk synpunkt, och af den nyaste tidens historia är det knappt mer än spridda scener ur den stora franska revolutionen som han stannar vid. Denna i god mening opolitiska kulturståndpunkt gör ock, att ingen slavisk skald torde vara så väl tolererad och högt skattad i den tyska litteraturvärlden som han. Till en sådan aggressiv tendensdiktning, som skiner fram i Sienkiewicz’ för öfrigt förträffliga roman “Korsriddarne“, skulle Vrchlicky aldrig kunna göra sig skyldig.

Under sådana förhållanden är det naturligt, att Vrch-lickys hela skaldskap präglas af en idealistisk ädelhet, och att han på djupaste allvar tager sin poetiska lifsuppgift. I “Det tror jag ej“ (XXIX) protesterar han mot de klentrognes påstående, att “det hesperiska paradiset är öde, att dikten irrar hemlös i trasor och att trubadurers och fauners röster förstummats. Ty alltjämt doftar rosen, rägnbågen spelar i olika färger, fåglar sjunga och skogar susa. Jag tror ej, att människoanden försämrats eller att kärleken upphört att vara den axel, kring hvilken världen vrider sig. Nej, poesin är densamma som förr; hon ler och gråter, sjunger, brinner och beder som förr. Det är blott

människorna, som ej alltid äro så friska och ungdomliga. På pannan har damm lagrat sig, och på hjärtat ligger ett stenblock. De kasta skulden på poesin i stället for att förebrå sig själfva.“

Denna höga tanke om skaldens mission återkommer ofta. I “Poesin“ (XV) heter det, att diktens fe ej längre är den barnsligt lekande mö, som inspirerat Homer och Anakreon. Nu klagar hon ofta än som en Niobe, än som en fallen ängel. Men just därför ställas så mycket större kraf på den nutida poeten. I “Muezzin“ (XXXVII) liknas denne vid den på minaretens topp vakande prästen:

“O skald! Du Ur en muezzin också, som håller vakt på tankens höga torn och ropar dikten ut åt alla liåll.

Men tanklöst mänskorna där nere gå.“

Ty poesin är oförgänglig, äfven om hon ej alltid höres eller synes. Hon är som snäckan (XV), i hvilken det susar underligt om oceanens hemligheter, då man lägger henne till örat; på samma sätt är det ock med dikten:

“Dig slungar oceanen mot den strand, som kallas tiden. Likasom en snäcka, du ligger okänd uti mänskovimlet.

Väl är det sannt, att många dig bele med hån. Men bry dig ej därom! Dröm på!

En gång den dagen kommer, då du hittas af någon vis, och då skall du förtäljaom all naturens tysta, starka skönhet, om evigheten, stjärnorna och himlen, om mänskohjärtat, djupare än hafvet, om kvinnofägring, barnets helga oskuld, om tankens pärla, detta himlens under."

Vackert är denna idealets oförstörbarhet åskådliggjord i “Moloch“ (XVIII). Åt Moloch offras oupphörligt människor. Men då icke ens de båda vackra barnen skonas, träder en konung, hvars tinningar kringstrålas af mänsklighetens gloria, fram till tyrannen och häjdar hans mordiska uppsåt med följande ord:

"Dessa barn behålle lifvet!

Våren därmed pånyttfödes.

Nog ändå åt Moloch gifvet blir ändå af offerlamm.

Utaf trälars blod han gödes.

Slafveriets ok är blifvet kronan på lians syndaskam.“

Och därför får skalden aldrig misströsta om framtiden, utan sjunga med Ahasver i “Boéetéchs kors“ (VIII):

“Var hälsad, framtids dunkla helgedom!

Liksom när templets förlåt hade remnat vid Kristi död, så skall också din slöja för nya ljuset slitas bort en gång.

Jag ser den tid — och icke är hon fjärran — då på de evigt höga altarborden ånyo offereldens flamma tändes, där anden helgas på den nya härden.

Då finner mänskan Gud inom sig själf.“

I “Svar på positivismens spörsmål“ (XX) söker skalden närmare bestämma, hvari poesins framtid ligger:

“I flitig hand, som skapar själf sitt öde, i djärfva dåd vid stormens vilda brus, i kvinnors smek, i barnalöjens flöde, i oceanens sorl, i skogens sus;I allt, som högt till lif och handling bjuder, i valkig.hand, i fårad pannas svett, i bägaren, där känslans drufvin sjuder, i läppars kyss, i både ljuft och ledt;

I tåren, som den bleka kinden fuktar, i frihetslängtan och i helig harm; men i din bäfvan ock, när hjärtat fruktar att bli på ärfda skatters skenguld arm.“

Ja, den sanna framtidsdikten ligger i hela människan, i allt mänskligt arbete. Och därför förblir Vrchlicky optimist äfven i de diktsamlingar, där han med personligt missmod och tvifvel blickar tillbaka på sitt eget lif eller på resultatet af nitton århundradens kulturarbete. Så t. ex. uppmanar han i den pessimistiskt färgade XXXVIII “Den. unga generationen“:

“Läggen örat utan bäfvan till den gamla sfinxens mun!

Gåtan tyds, om blott er sträfvan mäktar loda djupets brunn.

Seglare på djärfva färden, sväfven ut i vida världen!

Lyften er till stjärnesal!

Bringen efter sår och fäjder från ett nytt Atlantis’ näjder nya skönhetsideal!“

Och slutstrofen i samma diktsamlings “Rägnbågen på jorden“ lyder:

"Nog af bittra kval och gråt!

Sursum corda! Varom trygga!

Jorden blifve Noaks båt under fridens rägnbågsbrygga! “

Denna optimism framträder icke minst i de dityrambiska kväden, som förhärliga vetenskapens framsteg och som med en oförfalskad idealism söka förena den modärna naturforskningens realism. Huru lifligt skalden intresserar sig för att finna en försonande lösning på motsatsen mellandet sinnliga och det öfversinnliga, visar sig redan i diktsamlingen Y och tar sig ett kraftigt uttryck i poemet aAnde och materieu (LI) om dessa båda begrepps nödvändiga växelvärkan. Det vackraste exemplet på denna modärna idealism ligger väl i det ståtliga poemet

Meydun-pyramidens upptäckt (XVI).

I.

Med vetenskapens lykta i sin hand afslöjar mänskoanden dunkla under.

Han tränger öfver bärg och öknars sand, han spanar bortom oceanens rand och tyder fåglalåt och åskors dunder.

I hvarje lifsgestalt han färdig är att söka mål för sträfvande och aning; på sfinxens gåta han ett svar begär, och med kaldéen upp till stjärnors sfär hans traktan efter sanning går på spaning.

Ännu en pyramid har blifvit röjd!

O under! Ur det sekelgamla gruset den tronar öfver obelisker höjd.

Osiris ser med bäfvande och fröjd på gyllne skålens glans i klara ljuset.

’Ty snillet, lika otämdt som ett haf, re’n tröskeln nått till dödens jättekamrar. Hör spadars klang i faraoners graf och vagnshjuls rassel! Svettig mödas slaf med senig arm på hårda stenen hamrar.

Liksom när en betvingad gud, till värn mot lumpna mänskors ondska, bojan bryter, så pyramiden, bräckt af hvassa järn, sig blottar stolt, liksom när ur en tjärn på vågen lotus majestätiskt flyter.• •

Annu en tittglugg till en okänd värld har alltså blifvit gjord för mänskoanden! För osläckt törst en droppe till beskärd! Och månen häjdar sina stjärnors färd att visa dem sin syn på ökensanden.

H.

Jag ser, hur, svept i nattens mörka dräkt, sig pyramiden upp mot stjärnor sträckt, och hör, hur mänskor, krälande i gruset, på dödens tysta grafdörr redan slå.

O värld af skuggor, där vi blinda gå! Skall nästa morgon närma oss till ljuset?

På denna mur, som många sekler spart, slår släggan med så väldig kraft och fart, att det för mänskan öppnar sig en skrefva. In tränger sig den nya tidens son, om dessa hemligheters upptäckt mån, men måste länge än försiktigt trefva.

Med ens det dock blef ljusning. Dimman smalt. Ur kistan reste sig en spökgestalt, i byssus svept från fotabjäll till hjässa.

Omkring hans bleka panna gick ett band med helga skrifter af en okänd hand.

Var det en präst? En konung? En prinsessa?

En stämma till den djärfve sade så:

“Det ej förundrar mig, att du vill nå det svunnas grafrum. Svara blott på frågan, förrn du trängt längre in: Är du förmer än jag? Kan du i djupet blicka ner?

Ha dina ögon fått den synförmågan?

“Vid prästers sång jag enligt gruflig sed i denna hvita byssus lades ned på detta helga rum att döden bida.

Men säg mig, du som är så full af kraft, har du den själens renhet, som jag haft — du som vill gudens tröskel öfverskrida ?!

“I kungar! För er härskarenatur all världen böjer sig som tämda djur.

Mer rent dock vällde mina kunskapsflöden. Du äger stjärnor, haf och alla rum; inen sfinxens gamla gåta gör dig stum.

Säg, vet du, hvad som följer efter döden?“

Förskräckt, den nya tidens mänska teg och ryggade. — “Tig! Af ven du är feg och svag. Ditt fel är ock vårt hela släktes. Vänd om till hemmets tröskel, arme slaf!“ — Med åsklikt dön sjönk kroppen i sin graf.

m.

Men mänskan ur sin hemska dvala väcktes och sade lugnt: *)

IV.

“Min kraft är icke svag.

Jag som Osiris världen styr i dag.

Jag trår från natt till ljus, från stoft till ande.

Ej ängslas jag för grafvens ödslighet, ty som ett fågelkvitter klingar det därur en sång om lif i allo lande.

“Den död, hvarför du left, är mig ett skämt.

För mig är lif vet mål och hopp alltjämt, och finns en Gud, hans dom mig ej förfärar.

Med hvarje spadtag tränger tanken ner i det fördoldas schakter mer och mer, och själen famnar himlens stjärnehärar.

“I värk och tankar ligger lifvets rätt, och barnslig syns mig det förflutnas ätt; den myndig blef först genom all min möda.

Ej du förlama kan min mannakraft med skrock om döden och den purpursaft, som färgat siarpannor blodigt röda.

*) Detta effektfulla, men tvära och något affekterade afbrott i ett nyss påbörjadt kapitel har tydligen haft V. Hugo till förebild (t. ex. i ‘A un martyr“ i “Les Châtiments“)."Framåt! I dag en pyramid jag vet.

I morgon kanske någon ny komet betecknar gränsen för min andes rike.

Jag är en ibis, morgonbrand, ett frö till lif och sanning, ej ett mystiskt rö.

Jag vill ha dagens ljus. All skymning vike!

“Den tron mig styrker, är min vandringsstaf. Jag sjunger lifvets hymn i kylig graf; jag är en diktens fenix, framtid shjälten. Planeters stoft och graf vens lika bli, ty allt jag stämmer till en harmoni, som väcker döda ben till dans på fälten.

“Jag känner vägen fram emot mitt mål, belyst af blixtar från min hufvudskål, och barnbarn taga vid, då fäder sluta. Liksom en virfvelvind, från pol till pol jag flyger fram, tills jag af evig sol, från detta mörka fängsel fri, får njuta.

“Af paradisets sagor nog jag haft; jag tror på musklernas och hjärnans kraft och sträfvar att bli stor, fast mänska bara Mitt stoft jag gärna ger åt jordens grus, i hopp att under sträfvandet till ljus min sonson fri från törnesting skall vara.

“Så träden, obelisker, fram på nytt som gamla segertecken! Dagen grytt, och haf ej skilja, utan länka samman.

Se, Vintergatan med Orions glans är af den högtidsklädnad blott en frans, som blifvit väfd åt oss af gudaflamman.“

Samma idealitet uppenbarar sig ock i Vrchlickys höga tankar om konsten. Konsten är — heter det på ett ställe — “ett heligt bröd från himlen, en guldglans öfver mörkrets afgrund, lifvets träd på mänsklighetens graf.“ Redan i III förhärligas genom “Thorvaldsen“ konstnärens heliga kall,och hela IV är en lofsång öfver Michelangelo, livars passion för Vittoria Colonna besegras af hans konstnärslidelse, fastän han med Dante väl kunde säga: “Non ci si pensa, quanto sangue costa. “ Flerestädes står Michelangelo för Vrchlicky såsom en af de främste, t. ex. i “Michel an gelos dröm“ (XLVIII) och “Michelangelos sibyllor“ (XXXV). I den senare dikten stirra fem sibyllor på “vissna löf, som fallit från tidens trädstam“; men bakom dem och genom röken från döda släktens förkolnade aska skönja de evighetsfrön till det sköna, sanna, goda och kärleksfulla. Och till sist ljöd med segerjubel en kör af alla andeväsen, som tyckts ha Varit döda:

“Vi lefva och vi skola aldrig dö, om ock vi äro stoft och bräckligt rö.

I våra hjärtan ej den eld kan släckas, af hvilken godt och skönt och sanning väckas; den eld, som Moses uti busken såg; den kärlekseld, som tänder dygdens håg och ständigt manar: Tro och vill och kämpa!

Då mäktar intet mänskokraften dämpa, ty där det goda finns, där skönhet glänser och kärlek gror — där har ej lifvet gränser.“

Reflexioner om konst och konstnärer påträffas oupphörligt i Vrchlickys dikter; så t. ex. i XXXVII, där många målare besjungas (Tizian, Tintoretto, Murillo, Salvator Rosa, Bougereau, Jourdain, Ruisdael, Bouvert, J. v. Beers, Georges Lefebvre, Rouftio, Paul Jamin), och i XLIX (Palma Vecchio, Rembrandt, Stuck m. fl.). *)

I “Den gamla taflan“ (LII) liknas konstnären, som dag och natt arbetar och vakar för idealet, glömsk af lifvets njutningar rundt omkring, vid en munk, som jämt läser sina skrifter utan att störas af den antika nakna

o

kvinnobilden på sitt bord. “At skalderna“ (V) är en annan hyllning åt idéns seger trots alla svårigheter, likasom ock “Giordano Bruno“ (XXXII): “När galgen och bålet resas i höjden, lyfter ock ljusets heros sina armar,

*) Böcklin nämnes ofta, t. ex. i XXXVII, XLV1I, XLVIII och LIV.och satans tandagnisslan höres från hans mörka håla. Jat vi gå alltjämt mot ljuset.u Och om Vereäcagin (XVI)

sjunger han:

“Allena konstnärn *äger kraft och mod att röja rätta värdet af de tårar, som mänskligheten gjuter öfver blod.

Kapell och skolor, sjukhus, hem för dårar — allt är en lögn, ett hån mot hycklad bildning, så länge kriget sprider sin förvildning.“ :}:)

Äfven för konstnären kräfves ständigt arbete, och framfor allt gäller det att fånga inspirationen i flyktenT att utnyttja hvarje lägligt ögonblick. Detta är den underförstådda meningen i den djuptänkta

Giotto och själen (XVII).

När Giotto satt en kväll i ateliern,

försjunken uti slöa fantasier,

han tänkte: Om jag kunde måla själen!

Så satt han där allena. Natten skred.

På gatan var det tyst, och månens glans sig speglade på tak och i kupoler.

Men Giotto grubblade och drömde bara:

Hur skall jag kunna måla mänskosjälen?

Då tycktes det, som om det klappat lätt på dörrn till ateliern med sakta klang, så lätt som barnets knackning med ett finger och skyggt, som när en ungmö handen sträcker, lialft darrande af bäfvan, halft af kärlek.

Och Giotto anade med andens blickar, att det var själen själf, som kom till honom för att bli målad. Uti förstun hördes ett ljud, likt pickandet af fågelnäbbar, i vintern hackande på fönsterluckan.

Och Giotto log i sina drömmerier.

Men dessa drömmars ljufliga behag så smekte både hjärnan och hans lemmar, som tröttats under dagens trägna möda, att han satt kvar i ro och smålog bara

*) Krigets barbari gisslar V. ock i “Morgon“ (XXIX), då sommarmorgonens naturfrid grymt störes af kanonskott och mänskor, som öfvas för att slå ihjäl sin nästa.och tänkte: Hon nog kommer tredje gången.

Annu en tredje sakta knackning hördes, men ännu svagare, som när i flykten en sländas vingar snudda vid en blomma.

Men Giotto satt och log och föll i slummer.

Tomt kändes det i hjärnan nästa morgon.

Han mindes sin idé och ville måla en mänskosjäl, men fåfängt han försökte . . .

Han väntade i långa, långa nätter, men ingen klappade och ingen syntes.

Tyst var på gatan; månens matta glans sig speglade på tak och i kupoler, och arme Giotto smäktade af längtan.

Af konsterna synes Vrchlicky sätta bildhuggeriet högst, ty “skulptören är konungen bland konstnärerna, enär han i sitt värk förkroppsligar makt och kraft“ (“Hyllnings-sången till den cechiske mästaren Josef V. Myslbek“, LI). Från denna konstart hämtas ock gärna poetiska bilder: I “Praxiteles* bön“ (XXIX) ser P. i drömmen Afrodite i all fägring och har ingen ro förr än han utfört denna uppgift. Efter många mödor är värket färdigt, men då han däri fann blott hundradelen af det hopp, den längtan och kraft, som han inlagt i arbetet, klagade han till himlen öfver att skönheten var den grufligaste gåfva af de himmelske, ty i sin ljufhet beredde hon tantaliska kval. “Men fastän fjättrad i hvardaglighetens bojor och plågad af min ofullkomlighet, besvär jag dig: O skönhet! Stå alltid vid min sida!“ — Märklig är ock den ståtliga dikten “Bildstodernas uppror“ (XVI), huru de halffärdiga bilderna om natten knotade mot mästaren och önskade slippa lif, men på morgonen kufvades af mästarens rastlösa energi. *) Men skönhetspriset i denna ämnesgrupp tages väl af

Dante Gabriel Rossetti (XXXV)

Hon dog — hon som förut för honom varit en Beatrice på hans tunga färd, hon, i hvars sällskap han på spaning farit till höga näjders ljusa skönhetsvärld.

*) På tyska i Adlers antologi, sid. 77.Hon dog, som först förstått och känt det syfte, som med sin nya konst han ville nå: hon som på starka vingar honom lyfte, en flamma lik, upp emot himlens blå.

Det rätta idealet uti henne nu först han såg i rena drömmars natt. Nu har hon purpurglans på soligt änne, och hennes dräkt med stjärnor Ur besatt.

Tyst står hon där med sammanknäppta händer vid himlens tron, i djupa tankar sänkt, och stirrar ut i andars fjärran länder, på hvilka stjärnor töckenskimmer stänkt.

Han spratt ur drömmen. Allt, som till det sista för 'henne diktats uti lyckans dar, han lade ned i hennes svarta kista, som ännu stod på katafalken kvar.

På hennes hjärta, som lian nyss känt glöda invid sitt bröst i mystisk harmoni — det nu förstummade, det kalla,

döda — han lade all sin skrifna poesi,

som svärmat, lyft och burit hennes rykte med konstens trollkraft, på förhoppning rik. På stela läppar än en kyss han tryckte, och så bars kistan bort med fjättradt lik.

* *

Så gingo dagar ödsliga som denna, och lik en sfinx, som aldrig gifver svar, han satt med böcker, pensel- eller penna, blott rufvande på sorgen, som han bar.

Men två demoner i hans inre väcktes. De hviskade, och mot hans tärda kind som läderlappens deras vingar sträcktes med dystert sus likt höstens vreda vind.Den förste sade: “Dyrt din kärlek pliktat, ty känslan, som du njöt af, var ett gift.

Blott lögn din nya konst åt världen diktat, och lifvets sång vardt skänkt åt kvinnogrift.“

Den andre sade: “Af ditt liögmod fången, du svikit ärans och berömmets kraf.

Nu gråter tyst i hennes kista sången, och suckar störa hennes stilla graf.“

Den förste: “Hvarför lefver du och sträfvar att lyfta skönhetsfanan högt och gladt, om hon begrafves under spindelväfvar?!

Dess gudaglans du grumlat och gjort matt.“

Den andre: “I din sorg du dig bedrager. Din sång den dödas helga sömn blott stjäl, ett fåfängt offer, blott en vissnad lager, ett stoft på vingen hos eterisk själ.M

Den förste: “Upp och tag, hvad dig tillhörer!“ Den andre: “Bort med denna mörka syn! Förspilld är dock den lifskamp, du nu förer. Lyft upp din dikt från jordens mull till skyn!“

Så med hvarann förnuft och hjärta stred o. Han tände ljus och grafvens nyckel fann. Ned från hans panna svettens droppar gledo. Kall natten var, men i hans blod det brann.

Han utför trappan skred. Med honom följde hans skugga blott, som sväfvade i dans.

An svann hon i en nisch, som henne höljde, än växte hon i månens matta glans.

Vid kistan vred han nyckeln om och bände dess tunga lock åt sidan. Upp det gick.

De vaxlikt bleka anletsdragen sände — så tycktes honom —* en bedröfvad blick.• •

An spreds ett skimmer ifrån myrtenkransen. Den hand, som förr på harpans strängar slog, låg stel och utan värme mer; men glansen från fingrets vigselring i mörkret log.

Där lågo ännu kvar hans egna skrifter, hans skatt af tankar åt en eftervärld. De sofvo i det döda hjärtats grifter, men hviskade ännu från dödens härd.

Han skyggt och sakta sina händer sträckte mot bladen, skälfvande i hennes hand.

Det var som om den döda själf han väckte, som om hon höll dem fast vid kistans rand.

Han brottades med henne, som dock blifvit af honom fordom höljd med diktens pris. Barbaren våldsamt tog, hvad själf han gifvit, för att ge världen skaldens själaspis.

Så gingo dagar ödsliga som denna, och lik en sfinx, som aldrig gifver svar, han satt med böcker, pensel eller penna, blott rufvande på sorgen, som han bar.

Demonerna, som i hans öra dröpo en fåfäng ärelystnads gift och slamm, försvunno, men i deras ställe kröpo ur af grundsdjupen andra spöken fram.

Han såg de sånger, söm åt henne diktats, af pöbeln trampas ned i smuts och mull. Han såg de sånger, som för henne biktats, bli blotta rim och klang för Molochs skull.

Han såg, hur dessa rim, som honom brände, befläckat ock hans änglarena brud, och tyckte, att hon själf i grafven kände, hur smuts bestänkte hennes skära skrud.Ej kunde dessa blad, för henne skrifna, i\nyo räddas till den dödas bo, åt världsligt pris allt jämt tillspillo gifna.

O hvarför störa dödens ljufva ro!

O hur förblindad af den tomma glansen!

Men åter såg han dem på fridlyst bår; han såg på hennes hufvud myrtenkransen kring vaxgul panna under mörka hår.

Där deras vigselring i mörkret lyste — där var för skaldens sång en ostörd vrå, tills grafvens gömma honom själf ock hyste.

Då fick han läsa högt, hon hörde på.

* *

*

Den, som har så hög tanke om konsten, måste också hafva blick för formens skönhet, och Vrchlicky har själf en gång betecknat sig såsom “formalist“, i den mening att han åtminstone vill “presentera sina frukter på en ren bricka“. “Det som har en utsökt eller säregen form, kan ej vara banalt eller hvardagligt. Men jag är därför ingen blind rimmets tjenare, ty jag vet väl, att t. ex. god blankvers ofta är svårare att skrifva än mången komplicerad rimflätning. “

Vrchlicky är i själfva värket en oöfverträfflig mästare i den versifierade tekniken, och det har längesedan erkänts af språkliga auktoriteter, att han inlagt en synnerlig förtjänst om det cechiska litteraturspråket. Äfven hans poetiska stil har i sin rika mångfald och sin musikaliska klang en säregen karaktär, t. ex. genom de effektfulla upprepningarna och motsättningarna. Tyvärr är på detta område ännu ytterst litet gjordt af litteraturforskare, och så vidt jag vet, har endast A. Praéåk*) gjort ett svagt försök att. undersöka hans bildspråk. Så t. ex. anföras följande bilder i fråga om natten och stjärnorna: “Natten på stjärnornas guldvagn, med månens skära i sina lockar“;

V

*) I en Vrchlicky-studie i Casopis mus. ceskéh. B. 77. Dock saknas närmare beteckning på de ifrågavarande ställena.“stjärnorna äro strängar under änglarnas händer, som slå på dem som på gyllene cymbal"; “stjärnorna springa fram i rymden såsom väktarögon vid evighetens gränser, såsom hundratals stora ögon utan ögonlock“ ; “natten lutar stjärn-pokalen mot jorden och sänker sig ned som en stor fågel med stjärnor på sina vingar“; “månen, nattens bieka prästinna, går tyst och tankfull fram som en brud under slöjan“ etc.

Något bättre intyg om Vrchlickys formella mästerskap kan ej gärna lämnas än det omdöme, som uttalats af den öechiske skald, hvilken står honom närmast i rang bland hans landsmän, nämligen Svatopluk Öech, med följande ord: “Hvad har han ej gjort af vårt cechiska modersmål? I hans hand har det blifvit ett lefvande väsen, som lyder den minsta vink af hans tanke. An är det en hård diamant, som under hans händer slipas i de klaraste fasetter, spelande med alla nyanser af brokiga färger; än förvandlas det till den finaste spindelväf, hvaraf hans fingrar väfva luftiga spetsar; än är det en pentelisk marmor, af hvilken hans mäjsel hugger ut harmoniska antika former; än är det ett smidigt stål, som hans konst smider till hvassa klingor med österlandets präktigaste egg. Det finns ingen färgskiftning, som ej har den finaste ton på hans palett; intet strålskimmer, som ej glödt i hans outtömliga juvelskrin; ingen tanke- och känsloglans, som ej tett sig i den skönaste och mest vältaliga reflex på hans panna; intet välljud, som hans händer ej förmått locka fram på denna snillrika klaviatur: från lÖfVens prassel och näktergalens ömma sång till kyrkoklockornas högtidliga klang och stormens brusande dån — ett i sanning gudomligt språk! “ ...

Vrchlickys virtuositet framträder icke minst i behandlingen af en mängd komplicerade versslag, och det lider

intet tvifvel, att han i detta hänseende är den främste nu lefvande skald. För att styrka detta påstående må följande sammanställning ur hans originaldikter anföras:

Sonetter: 5 i H, 4 i Y, 16 i VII, 86 i XI, 3 i XVII, 1 i XX, 134 i XXI, 2 i XXVII, 16 i XXIX, 6 i XXXI, 43 i XXXVI, 134 i XXXvn, 2 i XXXVHI, 2 i XXXIX, 4 i XL,153 i XLVm, 2 i XLIX, 14 i LII, 13 i LIV, 8 i LV, 29 i LVH, 2 i LIX, 25 i LX, (J i LXI, 10 i LXIV och 3 i LXV. Summa : 728. *)

Rondeaux: 13 i XI, 08 i XXVI, 1 i XXXm, 1 i XL, 1 i XLHI, 1 i XLVn och 1 i LVII. Summa: 86.

Ballader: 3 i XI, 12 i XXIV, 1 i XXXIH, 2 i XXXVI, 60 i XLI, 1 i XLVT, 1 i LVH och 2 i LX. Summa: 82.

Ritorneller: 2 i IX, 36 i XLI, 26 i XLVH, 1 i LX och 12 i LXIII. Summa: 77.

Ghazeler: 56 i XXIV, 2 i XXVI, 1 i XXXVI, 1 i XXXVIH, 1 i XLVI, 1 i LIV och 2 i LVH. Summa: 64.

Sicilianska: 32 i XLIX.

Sestiner: 10 i XXIV, 1 i XXVI, 4 i XXVIH, 1 i XXIX,

3 i XL, 1 i XLIV, 1 i XLVI, 2 i XLVH, 2 i XLIX, 1 i

LIV och 3 i LX. Summa: 29.

Terziner: 2 i VI, 1 i XIV, 1 i XV, 1 i XVII, 1 i XIX,

1 i xxn, 2 i XXV, 1 i XXIX, 2 i XXXII, 3 i XLIV, 1 i L,

2 i LV, 1 i LIX, 4 1 LXI, 3 i LXIH och 1 i LXIV. Summa: 27 (dikter).

Rispetti: 23 i XLI.

Decime: 12 i LII.

Odcletter: 2 i XI.

Tenzón: 1 i XXVI.

Triol ett: 1 i XXXII.

Härtill komma andra metra, t. ex. ottave rime, can-zoner, glossor, madrigaler, villanellor och pantoum**). Afven antika versformer (t. ex. 8 sapfiska och 2 alkaiska i LI).

*) Närmast i de slaviska litteraturerna kommer Kollár med 645 sonetter. — Petrarcas 14-radiga rimflätningar om Laura utgöra blott något mer än 300!

**) Ett fyrradigt versslag, hvars rimflätning bildas genom upprepning af ömsevis två udda och två jämna, sinsemellan rimmande rader. Infördt i Europa genom William Marsdens malajiska grammatik (London 1812), upptogs det i poesin af V. Hugo, Banville och Leconte de Lisie»Naturen och hjärtat.

För hvarje lyriker spelar ju kärleken en större eller mindre roll, ock för Vrchlicky är denna känsla något väsentligt. Han fördjupar sig visserligen föga i kärlekens tragik, såsom t. ex. Turgenev, ock har nästan intet gemensamt med det lidelsefulla, som utmärker en Byrons erotiska hjältar och hjältinnor. Men kärleken är för honom en nödvändig lifs- och världsprincip, och det rent sinnliga i den sexuella lidelsen blott ett tillfälligt moment i den stora, allomfattande kärleken. Afven om den ofta är bedräglig och föränderlig, är den dock oumbärlig och kan till ocli med öfverlefva sig själf genom att sprida minnets förgyllande glans öfver ålderdomen.

“I hjärtats inre kärlek alltid sjunger.

Den utan, är det som ett träd om hösten",

så börjar första sonetten i XI, och temat varieras i oändlighet. “Eviga kärlek! Hvar äro din styrkas och din ömhets stränder?1* frågas det i “Don Juans sista kärlek“ (XXXI), och i sonetten “O älskom!“ (XXI) utbrister han: “Kärleken är en ros — säll den som plockar den! En fjäril — lycklig den som får honom fatt! Kärleken är en bägare, som knappt kan tömmas till botten, en källa, som glimmar i outgrundlig afgrund. Må ock rosen ha törnen,

må fjäriln flyga bort, må bägarn ha gift i botten och denouttömliga källan förfära med tantaliska kval — hon erbjuder dock den största sällhet; bägare och ros berusa oss, och fjäriln sväfvar uppåt, mot himlen.“

Och ju mer skalden tänker på kärleken, dess klarare inser han, att kärlekens väsen endast hör hemma i de dunkla känslornas och fantasiernas värld, men att det aldrig kan fattas af förnuftet. I “Orfei ungdom“ (XIX) liknas kärleken vid en urskog, och en hvar, som råkar in i den skogen, blir förtrollad och hittar ej ut igen. Samma bild återkommer i “Ryttaren i skogen“ (XXXV), där denne förirrar sig under letandet efter den eviga kärlekens sagoslott. Förträffligt är känslans outgrundlighet framställd i poemet “En dröm“ (XLIII): Skalden tycker sig se

kärleken med en mask för ansiktet. Han vill rycka bort masken, för att kärleken skall bli ännu skönare. Men då falla heta tårar ned på hans händer, och han är ej i stånd att blotta kärlekens rätta utseende. Denna allegori, som också kan syfta på kärlekens eteriska bedräglighet, uttrycker väl samma tanke*— som Ibsen låter Falk uttala i “Kaerlighedens komedie“: “Hvis elskov grunder sit eget vaesen ud, da går den under.“

För belysande af kärlekens allmakt har skalden rikligt öst ur historiens och sagans källor. I “Änglarnes eklog“ (XIX) beskrifver Sefor för Ituriel, huru deras broder Etiniah vid Sodoms undergång trotsade förödelsen vid sidan af Lots dotter:

“Under gråtande och jämmer fåfängt vi på porten slogo.

Tjutande bland stadens spillror lejon och hyenor drogo.

Men de två som barn, som änglar ljuft ännu i sömnen logo.“

I det indiska poemet “Savitri“ (XIX) svarar hjältinnan, då hon af den vise eremiten erfar, att hennes ut-korade brudgum är dömd att dö inom ett år:

“— — O gif mig honom! Gif!“ —

O kvinnokärlek! Hjärta! Hvad betyder för den, som eldigt älskar, lif och död?“

Förtjusande är “Idyllen från Vaucluse“ (XXXV), då den gode biskop Filip af Cavaillon öfverraskar de bådaälskande och ger dem sin välsignelse: “Blott kärlek varar i denna världens rök.“ — I “Lärkträdet“ (XXXIX) ger kärleken ny glans åt hjärtat, likasom månskenet föryngrar det gamla trädet, och i “Siciliansk eklog“ (XIX) täljes en sydländsk kärleksidyll om

“de båda iilskande, som drömde sillla vid sång af näktergal och Acadinas källa.“

Nästan ordagrannt har Vrchlickÿ efter Gréard’s ut-gifna “Lettres complètes“ poetiskt återgifvit brefväxlingen mellan Abailard och Héloïse (XXV) och det kan vara af komparativt intresse att se, huru mycket större poetiskt värde denna naiva parafras har framför t. ex.. Bürgers ordrika, efter Pope’s “Eloisa to Abelard“ fritt gjorda omarbetning eller den elegiska sentimentaliteten i Mâchas “Abelard Heloize“. Abailard prisar sin lycka:

“Hvad äro världens bispar, präster, munkar och själfve påfven, som med mitra prunkar?

En Lazarus, ty kärlek de ej känna!

Jag är ett helgon — helvetskval dem bränna.

Jag älskar och har kommit himlen nürmre.“

Hon å sin sida tvekar, om hon skall i brefvets underskrift kalla honom för sin herre, fader, make eller broder, men slutar med att välja det enkla: “Jag är din Héloïse.“

Af Vrchlickÿs diktsamlingar kan man ock se, huru han själf genomleft alla kärlekens faser från vårens första knoppning i “Drömmar om lyckan“ till höstens ruskiga skurar i “Fönster i stormen“. Diktsamlingen XXVIII är ännu ett lofprisande af kärlekens sensommar, och i “Kärlekens karneval“ (XXXI) göres den mondäna, sinnesyra älskogen till föremål för hans halft gäckande vitterlek. Men äfven i de fall, där Vrchlickÿ låter den naturliga sinnligheten taga ut sin rätt, förblir hans sångmö kysk, likasom “Fryne“ (XI) står naken inför sina domare: “Ho kan på dig (poesi) väl kasta första stenen, när han dig skådar i din äkta fägring?“

Emellertid skönjes redan i “Demonen kärleken“ (XXVI), att kärlekens tragik och lidelsens vådor icke lämnathans reflekterande fantasi alldeles oberörd. I diktsamlingarna XXXIII och XL VIII är den elegiska tonen förhärskande, och i XLV spåras en kris, som lägger hans kärlekslycka i graf. Men det var dock endast skendöd, ty kärleken är till sitt väsen oförstörbar. Redan i XLVI är jämnvikten i det närmaste återställd, ty “hjärtat utan kärlek är ett tomt hus“. Och då han i dikten “Räkenskap“ (XLV) hemsökes af en anklagande demon, kan han endast blifva honom kvitt genom att uttala det enda ordet: kärlek!

I den tidigare perioden af sitt författarskap skref Vrchlicky en erotisk dikt, som synes mig symptomatisk för hela hans personliga erotiska utveckling. Poemets uppslag och början äro tämligen konventionella, men slutackorden röja en djupare uppfattning af kärlekens betydelse tor de båda könen än hvad en tjuguettårig skalds livserfarenhet i regeln medhunnit. Poemet heter

Den brustna strängen (VI).

Sjung sången om igen! Den är mig kär.

Där spegla sig liksom i hafvets vågor min spillda ungdom, mina kärlekslågor, min dikt och mina lidelsers begär.

Sjung om den!

Från sin plats hon rest sig sakta. I hennes sida klädnings hvita glans en likhet — tycktes mig — hos henne fanns med andar, som kring nattens grafvar vakta.

Hon vid klaveret satte sig, och skyggt smög handen sakta fram som fjärilns flykt.

Mitt sinne greps ånyo af förtjusning:

Jag såg mitt hem, jag hörde skogens susning.

Hon spelade. — O ungdom! Lycka! Drömmar!

Jag såg en park, af lummig grönska mörk, där månens sken på ormbunksbladen strömmar; där vide flätar sig bland al och björk; där kvällens purpurrodnad mjukt sig sänkeri dunkla nattens sammangjutna snår;

där det af skalbaggsvingar guldlikt blänker;

där marmorraden af statyer står

med gamla, tomma vaser uti handen:

där hösten fäller gula löf på sanden:

där ekorrn gör på grenar muntra språng;

där hagtorn ibland hvita rönnar blommar;

där snåren hägna skogens helgedomar;

där rosen andas mildt vid fågelsång;

där hinden varligt smyger sig till brunnen,

där hennes törst ur vågen ostördt släcks;

där man till hviskning knappt törs öppna munnen,

att ej naturen ur sin dvala väcks;

där man vid källans tysta sorl förnimmer

najaders dans, af vattenpärlor stänkt;

där gräset lyser med ett brokigt skimmer;

där stjärnehimlen sig till jorden sänkt. . .

Hon spelade. O kärlek!- Längtan! Svek! . . .

En stilla aftonstund jag satt med henne på den där bänken under lummig ek.

Jasminer slingrat sig kring hennes änne, och svärmiskt njöt hon deras dofters smek.

Små droppar efter rägnet bladen hyste, i klara luften dagg på mossan lyste, och ömt en dufva i skymundan kved.

Min hand till hennes fingrar hastigt gled.

Jag bad, hon skulle lösa upp sin fläta och breda ut den i naturligt skick, tills natten höljt oss under doket täta; jag bad att få en enda liten blick; jag bad ...

I sången plötsligt ljöd en annan, en sällsam ton. Förskräckt jag lyfte pannan.

Hur hemsk och dof lät ej klaverets klang!

Det ekade så klagande därinne som uti ett på hopp bedraget sinne, och det vardt tyst.

Det var en sträng som sprang. Hon sjönk på stolen ned. Mot hvita handen hon stödde kinden. Hennes klädning sken i spöklik glans, liksom när dömde anden i natten kretsar omkring grafvens sten.Djupt trängde detta missljud, gällt och hvasst. Det tycktes mig, ej blott att strängen bräcktes, men att ett kvinnohjärta också brast.

En gammal känsla inom mig då väcktes, och gamla minnen trängde åter fram, hur förr en gåpg ett hjärta ock af skam blef krossadt och af kvalen genomborradt, och hur den strängen i min dikt ock skorrat.

Hvi måste denna sång, den klara, ljufva, som dallrade med kärlekssvärmeri uti ditt hjärta, ömma, veka dufva, dö med en brusten strängs disharmoni?

Hvi måste denna sång ur ögat tvinga ännu så många bittra tårars salt?

Hvi måste den med en final förklinga, att det bor svek och nöd och död i allt?

Nu kan jag fatta Don Juan, hur denne sig själf bedrog för mången kvinnas skull, och hur han, sedan han förtrampat henne, kysst hennes fjät och grät på hennes mull.

Nu kan jag fatta, hur för Margareta ej självfve Faust kan förblifva lugn; ty kärleks vin gör mänskors pulsar heta och gubbar eldiga som glödgad ugn.

I dufvor, på passionens vingar burna, som en ur banan rubbad stjärnas fall,

0 kvinnohjärtan, ömma känslors urna och källan till så strida tårars svall!

1 ären brustna strängar på Guds harpa och altaren för mannalustars skatt. Förbannelser på eder liopas skarpa

af dem, som lönat er med fala skratt.

Och lika fullt det offer I förblifven, som världen på Guds eget altar ställt,och af ert hjiirta I så mycket gifvon, att knappast Herren kunde vedergSlllt.

Då strängen brast, inom mig så jag tänkte, och länge än den tungt och hopplöst lät.

Men hon? Mot mig sitt hufvud ömt hon sänkte, och bittra tårar som ett barn hon grät.

Med Vrchlickys allmänna uppfattning af kärleken såsom “il primo motore“ i världsalltet står hans varma naturdyrkan i intimt samband. Redan för den första diktsamlingen tog han till inledande motto: uFör mig var naturen blott en spegel af min sorg. Jag försökte genomtränga dess hemligheter, men jag fattade endast njutningen däraf samt den totala tillintetgörelse, som väntar oss båda. Jag älskade henne, såsom fången älskar trädens sus utanför fängelsegluggen; jag talade till henne, liksom den fångne samspråkar med de skuggor, som skymta fram på murarna.“ Och i “Det gamla oket“ (XV) predikas återgång till naturen: "Konsten är evig, och människohjärtat har vingar, men ändå är lifvet så föga angenämt och ofta bedrägligt. Hvem rår därför? Jo, vändom om! Låt oss blicka på skog och äng och dricka fridens och lyckans läskedryck vid naturens modersbröst! Yi binda oss själfva i lagarnas och de nedärfda fördomarnas bojor. I ett ögonblick flamma vi visserligen upp af

frihetslust, men nästa dag försmäkta vi åter i det gamla oket."

Alltifrån första början kan man följa detta natursvärmeri i hans diktning. Så t. ex. i den lilla cykeln “Rägndroppar“ (III), som skildrar: l:o) vårrägnet, födande knoppar och kärlek; 2:o) stänket i den ljumma majnatten, lofvande sommarens kärlekslycka; 3:o) höstens ruskväder med den öfvergifnas klagan och 4:o) förvinterns rägnskurar såsom förebud till köld och snö. I VI målas hafvets outgrundliga majestät; i YII upprullas italienska landskaps-taflor, och i “Boåetéchskors“ (VIII) skildras alpnaturen.Men ingen näjd är skalden kärare än Sumava*), där lian tillbragt en del af sin ungdom, och dit hans fantasi gärna återvänder. I “Afton vid Vita va“ (XXVII) (= Moldau, vid hvars kaj i Prag Vrchlickys bostad är belägen) sjunger han:

“O, om jag kun do vända dit igen till skogen, mina ungdomsdrömmars vän, där mina känslors glöd till flamma tändes, och mina dikters gyllne vingar spändes, där mina tankar nådde molnens spetsar högt öfver afundsjuke örnens kretsar!

Allt annat ville jag så gärna lämna, som människorna pläga lycka nämna.

Hur gärna jag min kosa ville ställa

till skog och ängar, till min ungdoms källa!

Jag ville famna fur och be livar ström:

O, vaggen in mig i min barndoms dröm och svalken mina läppar! Pånyttföden!

Ja, dit igen, till klippors ekon, tunga som suckanden ur evighetens lunga!

Ilort till naturens sömn, jungfruligt skön, att åter knäppa händerna till bön.“

Och ännu i XL VII ägnas en lång dikt åt “Skogens

sus“:

“Ej vet ett groblad, hvad det säger mossan.

Ej hagtomsbusken vet, hvad rönnen hviskar; ej björken, hvad hon täljer af venboken.

Ej någon svarar. Men till en koral förenas alla dessa skogens stämmor och sjunga, klinga, sjuda, dåna samfäldt som hviskningar af kärleksdruckna läppar.

Och öfver deras hufvuden sig lyfte mot stjärnehimlen skogens stora hymn, en sång om lifvet och en sång om kärlek.

Nu visste hvarje träd och ört och blomma, hvarför de växte och af solen njöto; nu föddes ord af dessa tusen munnar, af gröna blad och strån, som sammanflätats.“

*) Dit förlfigges ock den allegoriska fabeln “Gräshoppan och tomten“ (III).Här är det icke längre den fina, men stiliserade naturmålningen efter franskt mönster, utan full romantik i tysk anda. Denna dragningskraft till det naturromantiska yppar skalden själf redan i inledningen till “Satanella“ *) (III) med följande ord:

“Liksom i ruinens skymning månens bleka strålar glida; likasom i skogens skuggor brokig fjäril hastigt fladdrar; likasom i drifna bägarn gyllne vinets droppe faller:

Så ock i mitt skumma sinne

och uti mitt öde hjärta

faller evig kärleks skimmer,

fladdrar fantasiens fjäril,

och af diktens vin det droppar.“

I denna värld af sagor vill skalden hälst dväljas, likasom i “En romans“ (XXI) Tristan och Isolde genom kärlekens under evigt fingo stanna kvar i jullen midt bland böljor och vårdofter. Och i “Folkvisan“ (XXVII)

trängtar en af den modärna konstdiktens mästare efter enkla toner:

“Visa! Fagra fé i skogen!

Skygga hind med milda ögon!

Var min hyddas gäst för alltid!

Tag ett språng i vinternatten!

Linda dina hvita armar kring min hals och i mitt öga sänk dig ned med stilla blickar, livari himlens stjärnor glänsa, och i hvilka gamla moderns, moder diktens.ögon speglas!

Lång är kalla vinterkvällen.

Var min hyddas gäst för alltid, visa! Fagra fé i skogen!“

*) En tsigenarflicka från Rhodos, i hvilken Johanniter-riddaren Rode-rigo Gonzales fördiskar sig. Då hon under en fäst förgår sig mot en kristen procession, blir hon fängslad och bränd på bål; Roderigo blef tokig. Den romantiska berättelsen lär förete någon likhet med Jablonskys “Kärlekens kamp“.Och han vet, huru ömtåligt detta kvinnoväsen är, då det förflyttas från skogen till staden, från torparstugan till palatset. Den, som vill njuta af hennes närhet, måste afstå från många världsliga nöjen. Detta är väl meningen med “En gammal saga“ (XLII). En kung, som ridit vilse under jakt, kommer törstig till en källa. Men då han vill böja sig ned, draga sig vågorna undan, och han tyckte sig höra ett hånlöje från ormbunkarna. När han i för-tviflan blickade upp mot träden, varsnade han tre gyllene frukter, som afspeglade sig i källan. Han bröt af grenarna, så att frukterna föllo ned, men då han skar sönder den första orangen, tedde sig plötsligt en skön, naken flicka för honom. Han ville draga henne till sig, men hon försvann i källan. På samma sätt gick det med den andra orangen. Men vid det tredje försöket fick han fatt i en tredje fé, som han lyfte upp i sadeln och red hem med. Hon bäfvade dock för hans smekningar och bad enträget att få återvända till sina systrar i skogen och i källan, ty utan dem vore hon en blodlös skugga och måste förtvina. Han lät beveka sig och förde henne tillbaka, gripen af medlidande. Hon yppade nu, att hon och hennes systrar voro förtrollade och att han skulle kunnat befria dem. Men i stället hade han dödat dem alla tre, ty hon kunde ej öfverlefva de båda andra. Konungen beslöt då att dö med henne och lät sig draga ned i källan af henne, så att han aldrig vardt sedd mer.

Lika täck är “Sagan om guldnyckeln“ (XIII), en sagoidyll något snarlik slutet af Svatopluk Cechs satiriskfantastiska cykel “Himlanycklarna“. *) I en källa finnes en guldnyckel, som blott kan hittas under midsommarnatten af den rena kärleken. Denna nyckel öppnar porten till ett slott, där

“väggarna rundt om i guldglans glöda, och i taket solens lampa brinner.

Himlens klara blå — det är safirer, ametister — violetta skyar, af rubiner väfves morgonrodnad.

*) I “Ur Böhmens moderna diktning“.Mellan dem är bredd en blomstermatta, skimrande af färger, full af väldoft: hvita lotus, som hinduen dyrkar, rosen, hvari kärleksguden slumrar, och kring sjöar, som smaragden gröna, slingrar sig en krans af hvita liljor, hyacinter, eldigt röda astrar.“

Och det älskande paret går allt längre in i skogen för att leta rätt på den underbara källan:

“ — — I ett ljusgrått töcken bortom blåa bärg sjönk sommarsolen.

Gamla jorden lade sig att sofva. och den gröna, djupa, vida skogen hälsade oss med sin ljufva susning, tog emot oss såsom gamla vänner.

Länge gingo vi på mossans sammet, där som pärlor sommarnattens sländor ut till flykt små fina vingar spände.

Se, emellan höga trädens kronor stora stjärnor se på oss från of van, se på oss med sina gyllne ögon, liksom om de också ville njuta af vår djärfva vandring midt i natten.

Hvita björkar skymtade i lundar, sträckte mot oss sina långa rötter, och den höga furans gråa mossa svajade för oss i månens glitter såsom skägget på en gammal tomte . . .

“Känner du, min älskling, trolldomsordet, som från bottnen hämtar gyllne nyckeln?“ —

“Nej, det vet jag ej. Det vet Gud Fader,

Herren Gud, som gynnar ungas kärlek.“

Besläktad med denna skogsidyll är “Sagan om Merlin * (XIII), hvilken

“— — — sitter uti klippig grotta. Rundt kring honom susa gamla skogar. Öfver -honom sväfva gråa skyar, som i tänjda rader aldrig liäjdas. Merlin sitter och med siarögaspanar i naturens hemligheter:

Stenen sofver uti klippans håla, axen mogna, aprikosen glöder.

Födelsen, utvecklingen och döden — allt han ser och ler därvid i stillhet, ty i kärlek lefver allt och röres."

Han uppsökes då af en kärlekstrånande mö, som besvär

honom om hjälp. Han för henne in i en koja och ber

henne vänta. Så kom en yngling och klagade sin nöd:

Han var page hos kungen och hade fått i uppdrag att

vakta en underbar rosenbuske i trädgården. Men under

tredje natten hade han fått se en flicka, och de förälskade

sig i hvarandra. Rosorna vissnade af brist på ans, och

* •

det befanns, att hon var kungens egen dotter. Afven ynglingen fick befallning att tåligt vänta i kojan utan att se sig kring eller tala. Sist kom kungen själf och bad om råd i sin dubbla nöd. Merlin kallade nu ut de unga tu, och när kungen i vredesmod ville döda pagen, höll Merlin ett ljungande tal till honom och ålade honom att välsigna de båda älskande samt — den kommande dottersonen.

"Om du fyller denna min begäran, skall din rosenbuske åter blomma, ty den är en bild af kungadottern, hvilken bär en rosenknopp i skötet, mera trollsk än alla rosenbuskar.“

Denna utläggning af den iriska Merlin-sagan pekar tydligt på den tyska romantiken (t. ex. Lenaus “V. Wald-lied“ eller Uhlands “Merlin der Wilde“). Särskildt den fbrres fina naturstämning med de melodiska slutraderna:

“Klingend strömt des Mondes Licht Auf die Eich’ und Hagerose,

Und im Ivelch der feinsten Moose Tönt das ewige Gedicht.“

finnes ock i Vrchlickys “Merlins sång i natten“ (XV), då han hälsar månens bleka skära, “såsom ett lampskenframfor altaret bakom ett förhänge . . . Du lyser pu de lycklige, som svärma i ditt sken vid näktergalssång och dofter, du försilfrar den torftiga kojans väggar och du är de dödes vän.“

“Mig ofta tycktes det, som om

jag hört, hur himmelrikets tunga portar

sig öppnat och ånyo blifvit stängda.

Tyst var det, men så hördes sus af vingar,

och hjärtat kände,

att hela världen sof i gudens famn.

Lugn gick jag ock att sof va,

och allestädes är mitt hem, mitt hem.“ *)

Enligt mitt förmenande har den cechiska romantiken här öfverträifat sin germanska moder eller äldre syster. Man

läse blott i originalet en så klassisk sonett som

Merlins graf (XXI).

Han sofver lugnt i skogens djup bland stenar och snår i skuggan af en gammal ek, där han förhäxats af en kvinnas svek.

Hans långa skägg med mossan sig förenar.

Men än han näres af naturens spenar och ler åt ängens dagg och bäckens lek. Inunder bark hans puls än klappar vek, och fåglar kvittra mellan gröna grenar.

När jägarhornen eka uti lundar

och blanda sig med skall af lösta hundar,

han vaknar ur sin dröm och nickar mildt.

Men ser han tvänne älskande, som ömma till kärlekstempel valt hans mjuka gömma, han småler som en far åt vaggans pilt.

*) Jag anser det ej osannolikt, att Vrchlicky i denna dikt äfven på-värkats af Leopardis smältande “Canto notturno di un pastore er-rante dell’ Asia“ och “Il tramonto di Luna“.Och i “Merlins ek“ (XXVI) spelar medeltidsromantiken på Merlins graf, där kung Artus, Klingsor m. fl. skönja Lancelots och Ginevras skuggor *), hvilka dock försvinna, då den gamle trollkarlen från grafven hviskar:

“Det är kärlekens mystär.

Emot kärlek fruktlös är all harm, allt hot’.“

Och jägarkören sjunger med välbekanta toner:

«

“Efter många år som skuggor hit vi återvända fått.

Förra tiders gamla sagor känner denna jorden blott.

Allt förändras — träd och mänskor, allt en gång blir tidens rof. Trofast denna mull dock blifver, där man sångaren begrof.

Ljuft han sofver här i sekler, fängslad genom trolldomskraft. Grafvens sten dock börjar svikta. Bojan spränges som han haft. Äfven uti grafven röras andeväsen, bröst mot bröst.

Hör du oss, o Viviana? Merlin, lyssna till vår röst!“

Skön är ock uSvanesaganu (XXXV). Kung Artus med sitt hof sitter insnöad på slottet Usk och längtar efter våren, då man åter får jaga och ströfva i det fria. Men Merlin tröstar dem med att våren, likasom kärleken, kommer själfmant och öfverraskande, och i likhet med den äkta lyckan vet våren ej af lögn eller list. **) Och då Ginevra ödmjukt och ömt närmar sig Artus och lämnar den dystre Mordred, sker undret — Merlin går fram till fönstret .och pekar på den anländande våren:

*) Jmfr “Bretagnisk romans“ (XXXV , där Lancelot suckar efter den nyckfulla Ginevra ocli anropar Merlin.

**) I Adlers präktiga öfversättning (sid. 115):

“Im Herzen weich’ der Winter erst dem Licht,

Dann wird der Schwäne weisser Zug sich zeigen,

Der Lerchen Lied drin einziehn voller Lust —

Den Lenz hat jeder in der eignen Brust.““Hör, hur det sjuder i den nakna furen!

Se svanor uti majestätisk rad!

Se, dimmans förlåt faller från naturen och frigjord glänser bäckarnas kaskad.

Den rena kärleken, på guldchar buren, har kommit och tar spiran segerglad.

Och svanorna, som sjunga blott i döden, förmått att lösa isens dolda flöden.“

Endast i en dikt har Vrchlicky fördjupat Merlin-stoffet i samma uFaustu -mening som Immermann i sitt dramatiska mysterium “Merlin, eine Mytheu, nämligen i “Merlins förbannelse“ (XLIY). Sonen af satan och den rena jungfrun sitter fängslad och grubblar öfver, hvarför Kristus led med de fattige, bröt brödet med lärjungarne i Emmaus, och hvarför alltid ny gråt följer i korsets spår. Han sofver i sitt fängelse, en bild af den evigt olösta världsgåtan, och han rör sig knappt, då “framtidens vårflod såsom en lavin krossar både måne och kors“. — Men huru lifligt Merlin-sagan alltjämt sysselsatt skaldens fantasi, framgår af flera andra ställen: I “Ariosto“ (XLIII) kallar han rimmet en ännu större trollkarl än Merlin; i prologen till LXIII liknar han sig själf vid Merlin, som sitter förtrollad i sitt träd, lyssnande till lärkans drill, åskans dån, granens sus och bäckens sorl, och i den förtjusande ‘‘Romansen om den förtrollade trädgården“ (XLII) sjunger han om barndomens förlorade sagoslott:

“Den parken ser jag aldrig mer, hur än jag täljer åren.

Som Merlin, söfd jag sjunker ner _ på- mossbevuxna spåren

och stirrar långt i rymden hän mot sagans slott, fördoldt af trän, och blicken skyms af tåren.“

Patriotism och “kosmopolitism“.

Mer än en gång har Vrchlicky från egna landsmäns sida uppburit klander för en förment ukosmopolitism“ y d. v. s. för brist på nationellt kynne. Ehuru denna tvistefråga för länge sedan torde vara undanröjd, kan det dock nu icke vara ur vägen att undersöka, i hvilken mån Vrchlicky kan gälla för speciellt cechisk nationalskald.

Man har först och främst från chauvinistiskt håll anfört såsom bevis på hans “kosmopolitism“, att han genom sin virtuosmässiga teknik stode främmande för den folkliga diktningen. Huru ogrundad denna anmärkning i själfva värket är, framgår icke blott af hans rika nationella material, utan ock af de många enkla visor, som han diktat med melodisk rytmik och hvaraf flera diktprof i förra afdelningen meddelats, och det är icke hans fel, utan det musikaliska cechiska folkets eget, att många af hans lyriska dikter ännu icke trängt ned i de breda samhällslagren med eller utan tonsättning. Till de förkonstlade, dunkla skalderna hör han i hvarje fall icke.

Då man vidare anfört såsom grund för hans “kosmopolitism“ hans rika exotiska ämnessfär, vidgad genom en ovanlig beläsenhet, har man förbisett, att denna förmenta svaghet i själfva värket är hans konstnärliga styrka, somgjort honom till en af nntidens mest universella skalder. Och just i denna omständighet ligger kanske ock ett speciellt cechiskt drag, uppenbarande en expansiv sida af den cechiska folkkaraktären, som gjort att detta lilla folk. med bevarande af sin slaviska individualitet, mäktat i sig upptaga alla modärna kulturrörelser, och som spårades redan i hussitkrigens och det trettioåriga krigets revolutionära tendenser. Den ung-cechiska vitterheten blef så kraftig just därigenom att den från första början med sig införlifvade det bästa af samtidens poetiska strömningar och omsatte detta i nationell slavisk form: Måcha (byronis-

v ^

men), Neruda (Heine och Lenau), Svatopluk Cech (den ryska byronismen) och Vrchlicky (Victor Hugo, Carducci och Goethe).

Vid en öfverblick af Vrchlickys diktsamlingar skall man emellertid finna, att det rent nationella elementet aldrig försummats. Redan i den första ballad samlingen (III) förhärligas i “Jiri Melantrich“ (en cechisk boktryckare, f 1580) den böhmiska bibelöfversättningen och reformationen, Hus och Ztéka. Ehuru satan söker skrämma med hot att utrota allt hvad böcker heter, är M. ståndaktig. Boken är oförgänglig, ty hvarken eld eller svärd kan utplåna dess skriftecken, och med den bevaras folkets friska lifskraft. — Till och med under den italienska vistelsen hade den skönhetstörstande unge mannen sina tankar på hemlandet. I poemet “Natthärbärge i klostret“ (VII) erinras han därom genom att någon stämde upp den cechiska, af Tyl författade folksången: “Hvar är mitt

hem?", och i epilogen till samma diktsamling tänker han vid anblicken af Appenninerna på Vysehrads svarta klippa vid Prag och hörde en hviskning: Hem! Hem! “Kan fosterlandet ej gifva mig något annat, kan det åtminstone bädda min graf.“ Och med hvarje ny diktsamling stegras skaldens samhörighet med fosterjorden.

Här möter oss först den patriotiska naturskildringen. I poemet “På Mileéovka“ — det högsta bärget på Mittelgebirge — (XI) sjunger han vid anblicken af landskapet under sig:“En cechisk näjd i krans af bärg, en gammal dikt i gyllne färg, ett sus i trädens mörka toppar och glans på gräs af daggens droppar.

Det ljuder som en fjärran röst — kanske en suck ur cechiskt bröst?

Och daggen, hvari blad sig löga, — kanske en tår i cechiskt öga?“

V

Och äfven här är det Sumava (Böhmerwald), där hans kärlek till hembygden koncentrerar sig:.

V '

“O Sumavä! O underbara dalar!

Inom ritig skummar dina drömmars vin, och dikter födas, när din skogsröst talar.“

(“Röster“ i XVI),

Eller i N:o 14 af XXIII:

“Sumava! Åldriga skog, vattnad af sorlande bäck!

Hånfullt emot oss du log, suset oss fyllde med skräck.“

Vidare hafva vi många ämnen nr éechernas sago-historiska förtid, t. ex. “Sårka“ (VIII), “Bikten“ (XIX) om den förrädiske, osalige Vinter i grottan till furst Bfetislav och “Legenden om den helige Prokop“ (VIII) med en antydan om den germanska invasionen i Böhmen, men utan den hätska tendens, som läses mellan raderna i Svato-pluk Cechs “Smeden från Leäetin“. Och ofta nämnes Blanik, cechernas Kyffhausen, vid hvilket förknippa sig många sagotraditioner, redan före Mâcha upptagna i den nycechiska vitterheten och af Smetana äfven musikaliskt behandlade. Så t. ex. “Klockeklang från Blanik“ (XXXIX):

“Öfver hela Böhmen hvita töcken falla.

Genom dessa töcken klockors toner skalla, dem från alla sidor ekon återkalla.“

Två klockor klaga landets nöd och dvala, men den tredje manar till kamp och bjuder en ny dags gryning:

13“Ja, i morgon! ljöd det jublande på bärgen.

Ifrån svärden plånas fläckarna och ärgen.

Skogens bryn belyser morgonröda färgen.“

Bland de rent historiska ämnena framstår främst Jan Hus, ofta nämnd i Vrchlickys diktning, t. ex. i XLIV och i “Jan Hus’ födelsegård“ (XX): “Människoandens fenix brände sig själf för att lefva upp i ny kraft och glans. Men den åldras, ty kampen med mörkret är oaflåtlig. Hvar är det tjugonde seklets Hus?u

Såsom fallet är med de slaviska nationerna i allmänhet, återspeglar deras veka poesi företrädesvis fosterlandets lidanden och sorger. Här behöfver blott7-erinras om “Vi-gili®“ i XXXVIII och många dikter i XXXVI och LXY. Hela samlingen XXIII är ju ett enda klagoskri öfver historisk-sociala oförrätter, och “Bondeballadernas“ första sång börjar med äkta slavisk tungsinthet och resignation:

“Cechisk visa, full af vemod och bekymmer, mycken gråt, men föga dådlust i sig rymmer.

Tyngre än en kvarnsten hon på hjärtat hvilar och i blicken glöder såsom svedda pilar.“

Och den femte sångens slutstrofer lyda:

“Flamman sprids längs Elbes vatten ända bort till Prag

och förvandlar mörka natten till en blodröd dag.

Brandens lågor hviska frågor:

Böhmens cecher! Böhmens cecher!

Hvar är eder kung?

Klockans dofva toner skalla öfver sten och stock.

Stormens vilda vågor svalla öfver bärgens block och ined piska svaret hviska:

Böhmens cecher! Böhmens cecher!

Väljen åter kung!“I poemet “Böhmen“ (XXV) utbrister han: “O jord af tårar, tankar, blod och bragder, stor i din rikedom, än större i ditt fall! Slit bort skuggornas tunga slöja och bind fast din gamla äras diadem!“ — Då skalden i “Morgon på Petrin“ (XXV) gick uppför kullen vid Prag i morgontöcknet, drog han sig till minnes, huru det öechiska folket burit lidandets kors; de röda blommorna tedde sig såsom blodspår, den tunga dimman var full af suckar, och daggen blänkte som bittra tårar. Och i “Mater dolorosa“ (LI) påminner den bekanta madonna-bilden på Karlsbron om modem fosterjorden, som sörjer sin förlorade son: folket. — I sonetten “Hvad är vårt?u (XX) synes honom landets arfvedel ligga endast i dess blod, som gjutits på slagfälten och någon gång svallat upp, samt i dess enkla klagande visor och i de tårar, som olyckan prässat fram:

“Se där vår rikedom — blott nöd och möda — som knappt för barnasagor räcker till, men dock kan frälsa, om blott folket vill.“

Bland sina “Drömmar“ (XLIX) skulle han hälst vilja se en landsman lutad öfver Jungmanns cechiska ordbok och lycksaligt utbristande: “Ja, vi äro och vi skola lefva såsom ett folk!“ — “Balladen om den brinnande elden“ (LXIII) besjunger fosterlandskärlekens låga, som aldrig kan slockna: “Vi ha fördragit alla bördor och slag, och själfva välte vi grafstenen öfver öss. Men elden brann ändock i hjärtat, stenen sprängdes och hjärtats is smälte. Flamman från bålet i Konstanz (där Hus aflifvades) är osläcklig.u Och samma tro på fosterlandets varaktighet framlyser ock i det tunga, till författarinnan Eliéka Krasno-horskå dedicerade

Kvädet om fosterjorden (XLIX).

Det åldrats — jag nu mer det vet.

Men vinden det kring fälten bär, och hvart du spanar, höres det, och däri Herrens ande är.Som öfverflödigt tidsfördrif det stoppas ned i böckers grift.

I folkets bröst det dock har lif som vindens fläkt, som stjilrneskrift.

Förstummas det i folkets bröst, skall det likväl bli sjunget än af Vysehrad med klippans röst och klinga lika högt igeh.

Och det är just kärleken till modersmålet, hvars skönhet Vrchlicky mer än någon annan éechisk författare omhuldat, som gör att han äfven här kan bevara sin ursprungliga optimism. I diktsamlingen XXXVI besjungas den öechiska litteraturens och tonkonstens mer framstående män *), likasom ock i XII. I ghazelen “Prag“ (XXIV) utbrister han: “Gläns för slaverna och lys i Europa såsom ett fyrtorn öfver det främmandes böljor!“ I “Motiv från Krivoklat“ (Piirglitz), XVII, säger han om den éechiska visan, att

“sången klang så skönt, att jag rördes till tårar, som om det ej fanns död och förgängelsens bårar“.

Och i den innerliga dikten “Till skaldens barn“ (XVI) lyder en strof:

“Tro, att vårt Böhmen lyckligt blir till sist, om också dina barn ej se den tiden!

Tro, att, liksom en fågel på sin kvist, dess sångare ej svikta under striden!

Tro, att med kärlek allt besegras kan — den kärlek, som re’n vid din vagga brann, du, skaldens son, för lyckan

född, för friden!"

*) Smetana, Karolina Svétlå [syster till V:s svärmor], Jan Neruda, J. J. Kolår, Frant. Kolår, J. V. Slukov [scenisk artist], Svat. Cech, J. V. Slådek (utmärkt öfversättning af “Frithiofs saga“ 1891), Ad. Heyduk, Zik-mund Winter, V. Benes-Trebizsky, Mir. Tyrs, V. K. Klicpera och Safarik.Icke mindre varmt och stolt yttrar sig denna vackra framtidstro i den ståtliga dikten “Västra Böhmen“ (XL), hvarur en strof må meddelas:

“Det folk, som ock i fallet var en hjälte, skall öfverlefva ännu värre tid.

Det folk, som själf sin tunga grafsten välte, står åter upp, på nytt beredt till strid.

Det folk, hvars son vid svärdet eller plogen förblir sin mor, sin fostertorfva, trogen, skäll icke plånas ut ur häfdens bok.

Det folk, som left i fädrens sång och saga,

och som ej lärt att tvifla eller klaga,

skall icke böja nacken under ok,

om någon främling hotar att föröda,

hvad fädren plöjt och sått för framtids grödaw.

Och dock torde Vrchlicky själf stundom mer än mången annan lyrisk skald häfva känt någon bitter, förstämning vid tanken på att hans instrument, huru välsträngadt det än må vara, ej kan nå synnerligen långt med sina toner, just därför att hans kära modersmål är nästan obegripligt for den stora kulturvärlden, äfven om en och annan öfver-sättare gör sig till tolk för hans känslor och tankar. Hans enda tröst må vara den, att han och hans tungomål icke äro ensamma i världslitteraturen därvidlag. Äfven svenska lyriska skalder skulle härom kunna sjunga en klagovisa. Något af denna resignerade förstämning utgör ock grundtonen i en dikt, som han nedskref under sin Östersjö-resa:

Samtal på hafvet (XXIX).

Jag sporde fågeln: Öfver vågor långt bort du sväfvar ur min syn. Hvart har du flytt med mina plågor? Han gaf till svar: Högt öfver skyn!

Jag sporde böljan: Mö af hafvet, än nattligt svart, Un soligt ljus, hvar är min längtans ve begrafvet? Hon sade: Djupt i hafvets brus!Jag sporde vinden: Du, som sinne för flyktighet och skiften har, hvart för du mitt betyngda minne?

Han mälde: Det på strand blef kvar!

Ung, fri och säll, du ej bör ängslas!

Så lärde västerns purpurbrand. —

Nej, allestädes jag dock fängslas af fosterjordens tunga band.

* *

*

I olikhet med många andra slaviska skalder, särskildt Svatopluk öech, står Vrchlicky, kanske just därför att han är en så fint bildad kulturmänniska i västerländsk mening, ganska främmande för de öfriga slaviska folken, och det är endast undantagsvis som han berör den allmänna slaviska frågan, t. ex. i ttHaremtt (XXXV), där den på hans landsman öermåks talla målade montenegrin-skan blir för honom en symbol af de i stum sorg försänkta och på hämndplaner rufvande slaverna. Betecknande är i detta hänseende dikten om Kollår*) “Vid budskapet att hans lik ej fick flyttas till Böhmen“ (XXXVII). En så varmt förstående dikt till den älsklige panslavistens minne kan endast skrifvas af en slavisk skald; men i all slavisk-patriotisk indignation ger poemet ändå snarare uttryck åt vemod öfver Kollårs naiva, reaktionärt värkande svärmerier och ett visst medlidande med panslavismen såsom

en politisk utopi.

Men för en slavisk nation har Vrchlicky alltid svärmat, och det är för det polska brödrafolket, genom religion, språk och historia närmast hänvisadt till Böhmens slaver, ehuru den polska litteraturen (med undantag af Mickiewicz och Sienkiewicz) för öfrigt lämnats tämligen obeaktad af de andra slaviska stammarna, hvilka framför allt känt sig dragna till Ryssland. Hos Vrchlicky är förhållandet om-vändt. I sin dikt “Till Polen 1866“ (XXIX) utropar han: “O narrar! Barn, som ännu tron på historiens rätt-

*) t 1852 i Wien.visa dom! Allt är möjligt i vår tid, då den ena barbaren drar svärdet mot ett lands frihet och den andre lägger munkafle på dess tungomål!“ I “Michal Szwejcer“

(XXXV) besjunges en gammal polsk emigrant, som svärmade for towianismen och som jämte sin landsman Roz-wadowski af misstag sköts i Paris efter kommunens störtande, då han midt i natten satt och läste sin älsklingsbok “Polska folkets pilgrimsfärd" af Mickiewicz:

"Än hviskade en stämma: Vi befrias,

ty Polen ännu ej förloradt är.

De bidade sitt fosterlands Mess ias.“

Mickiewicz, hvars stora fantastiska sorgespel “Dödsfesten“ *), Dpiady, Vrchlicky utmärkt öfversatt, har ock gifvit stoff till de små dikterna “M. i Santa Croce“ (XLIV) och “Vid Mickiewicz-monumentets invigning“ i Krakau (LVII). — “Vid budskapet om Kornel Ujej-skis död" (LIV) förhärligar den skalds odödliga minne, hvilken skrifvit en sång, som brusat fram öfver Sibiriens isar och till Seinens stränder (den bekanta polska nationalhymnen “Z dym em poéaröw“, närmast skrifven med anledning af de galiziska bonderevolterna på 1840-talet). Men äfven för det modärna Polen har Vrchlicky en va*ken blick. “Polonia“ (XLIV) handlar om ett nytt, arbetande Polen, som ännu ej gått under. Vid Sienkiewicz-jubileet bragtes en hyllning “Till Polen" (LXI), som “pånyttfödts i Europa genom Sienkiewicz’ diktning“, och Helena Mod-rzejewska (XXXVT) har med sin konst likaledes pånytt-födt detta förödmjukade och sargade Polen. — Af polska skalder äro ock några litterära profiler tecknade i sonettsamlingarna: Mickiewicz i XI och XXI, Adam Asnyk i XXXVI och XL, Krasinski och Slowacki i XI samt Boh-dan Zaleski i XVII. Af slaviska skalder utanför de polsk-cechiska (västslaviska) språkgränserna nämnas endast rys-same Gogolj (XI), Puäkin (XXXI) och Lermontov (XL).

Det är sålunda å andra sidan ej underligt, att Vrch-

*) En artikel därom i Nordisk Tidskrift 1897.licky blifyit bäst värderad och förstådd af den polska litteraturen, hvilket ock tagit sig uttryck i en mängd öfver-sättningar till polska. Jag kan här endast uppräkna de förnämsta namnen: Marya Konopnicka (smärre dikter), Bron. Grabowski (Valda dikter, 1901), Miriam (Zenon Przemycki) *), Waclaw Gasztowtt, St. Rossowski, A. Lange, Konr. Zaleski (Ballader och legender, 1904), Fr. Krczek (“Prokop“), Siemaszek (dramat “Öfver afgrunden “) och Wlodz. Stebelski. — I sammanhang härmed må ock påpekas kroatiska öfversättningar af Josip Milakovic.

* *

*

Man har stundom jämfört Jaroslav Vrchlicky med den något äldre skaldebrodern Svatopluk Öech, och jämförelsen ligger så mycket närmare till hands, som öech är den ende af Vrchlickys landsmän som i någon mån kan göra .honom hedersrummet stridigt. I betraktande af de båda männens rika produktion måste också flera tillfälliga likheter påträffas. Åtskilligt af deras ungdomsdiktning röjer samma andliga ursprung, så t. ex. kunde Cechs lilla poem “Grafven i skogen“ lika gärna ha varit författadt af Vrchlicky, ty dess egentlige upphofsman är nog Lenau. Båda hafva gjort en Östersjöresa och behandlat Arconas slaviska forntid. Då öech i en af sina ståtligaste hjältedikter, “Europa“, framställer den gamla världen såsom ett till undergång vigdt skepp, har Vrchlicky ett mindre poem “Europas vrak“ (XXXVI); åtskilliga humoristiska klostersägner kunde lika väl vara författade af den ene som af den andre. Hvad Öech låter hjälten säga i den dramatiska hjältedikten “Adamiterna“

**) har sin motsvarighet i V:s reflexionsdikt “Gud-befriaren“ (XXXII), och hans “Saga om guldnyckeln“ (XIII) är som ett kapitel ur

*) Samlingen “Ande och värld“ 1884, “Vittoria Colonna“ 1885 samt dramerna “Drahomira“ 1883, “Till lifvet“ 1888, “Midas’ öron“ 1891 och “I Diogenes’ tunna“.

**) öfvers. på svenska i min Cech-antologi, Göteborg 1898.Cechs “Petrkliöe“.. Poemet “Civilisation* (XXV), söäi V. tillägnat C., kunde med sin något kärfva tendens snåraré vara skrifvet af Öech (det handlar om hura en slafhandlare berusar negrer och för bort dem till den civiliserade världens träldom), och likaså V:s förhärligande af den cechiska näringsfliten i “Släggor och hammare“ (XXV).

Och dock äro de båda skalderna i sitt väsen mycket olika hvarandra. Svatopluk öech besitter mer äkta humor och satir, men blir ock därigenom mer benägen for ten-densiös didaktik än Vrchlicky. öech, som begynte sin epik med “Kandiotka“ efter förebild af den ryska byronis-men, är panslavist, hvaremot Vrchlicky är den mest “västerländske“ af alla större slaviska skalder. Och huru jämförelserna än må utfalla i detaljer, står det dock fast, att Vrchlicky måste betraktas såsom den främste icke blott på grund af större produktion och rikare andlig recepti-vitet, utan just på grund af sitt vida subtilare och mer komplicerade själslif samt den universella ämnessfären. Är Cech i viss mån eno Byron, är Vrchlicky med ännu större skäl en Shelley. Ar 1895 är i detta hänseende mycket betecknande för grundskillnaden mellan deras skaldenaturer, ty då utkommo Cechs “Trälens sånger“ och Vrchlickys “Pilgrimens visor“ (L). Oen förstnämnda diktsamlingen såldes af vissa skäl i 30 upplagor, “Pilgrimens visor“ ha ännu ej hunnit öfver andra editionen . . * Huru mången har ej svärmat for Byron utan att ägna någon uppmärksamhet åt Shelley!

Flere litteraturkritici, som af ena eller andra skälet underskattat Vrchlickys originalitet, hafva letat efter hans förebilder — en uppgift som i själfva värket ej är synnerligen svår. Särskildt har man jämfört honom med Victor Hugo, och denna sammanställning är så till vida fullt berättigad som Vrchlicky kan betraktas såsom en exponent för europeisk vitterhet vid det nittonde århundradets slut, på samma sätt som Victor Hugo gällt för inbegreppet af modärn reflexions-lyrik i midten af århundradet. Att Vrchlicky i sin ungdom påvärkats både af honom och af Leopardi m. fl., visar sig ock särskildt i natursvärmerietoch naturbeskrifningen. Vrchlickÿs “Ensamhetens ande~ (VI) klingar som en omskrifning af t. ex. “Melancholia“ i “Les Contemplations“ med dess sentimentala skogs-dyrkan :

“Forêt! c’est dans votre ombre et dans votre mystère,

C’est sous votre branchage auguste et solitaire,

Que je veux abriter mon sépulcre ignoré,

Et que je veux dormir quand je m’endormirai.“

Mot fransmannens “La légende des siècles“ stå slavens episka fragment nr mänsklighetens historia; båda skalderna ha besjungit sina döttrar, och då Hugo gisslar okunnighetens sociala förbannelse i Paris genom mordbrännarens bekanta replik: “Je ne sais pas lire“, har Vrchlickÿ i “Fåglarna“ (XXV) liknande reflexioner vid anblicken af en gamin, som af okynne plågade några fångade småfåglar: “Hvilket intresse skola sådana stadsbarn få för Louvrens skatter? De ha sten i hjärtat och klor på fingrarna. Den hand, som i dag rycker fjädrarna af en stackars sparf-unge, kan i morgon släppa lös eldens drake öfver hustaken.“ I morgonglansen föreföll det skalden, som om hela Paris stått i lågor och som om Notre Dame bedjande sträckt sina båda armar mot himlen.

Men att göra några ingående undersökningar *) enbart om Hugos inflytande på Vrchlickÿ anser jag vara tämligen öfverflödigt eller lönlöst, ty den väsentliga skillnaden blir ändå den, att Vrchlickÿ är en modärn skald både i form och innehåll, hvaremot Hugo, med all aktning för hans ädla tendens och präktiga form, nu mera förefaller ej så litet föråldrad. Snarare kunde han jämnställas med Car-ducci. Vrchlickÿs slaviska temperament har något vida innerligare, mindre effektsökande än Hugos lakoniska, skarpt pointerade, men i längden mycket tröttande slutrepliker. Huru mycket öfverlägsen är icke känslan i Vrchlickÿs varma “Till skaldens barn“ (XVT) öfver retoriken i “Au fils d’un poète“ i “Contemplations“! Och lyckligtvis är Vrch-

*) T. ex. af polacken Zenon Przemycki i “Swiat“ 1893.lickÿ alls icke bekajad af den själföfverskattning och jollrande barnslighet, som Hugo på äldre dar koketterade med.

Och Hugo, cesarismens och klerikalismens oförsonlige motståndare, är i sitt religiösa väsen vida mindre intressant än den skiftningsrike, tvifvelsjuke Vrchlickÿ. Det skulle bestämdt aldrig fallit V. in att framställa den religiösa frågan så naivt enkel som Hugo gör det i t. ex. “Au bas d’un crucifix“:

"Vous qui pleurez, venez à ce Dieu, car il pleure.

Vous qui souffrez, venez l\ lui, car il guérit.“

Eller man jämföre det lättvindiga medlet att bli salig i Hugos “Le pont“ med Vrchlickÿs “Vägledaren“ (XV), h vilket stycke jag längre fram återger i öf versättning ! Huru mycket öfverlägsen är icke här slaven både såsom psykolog och konstnär!

Men ett har Vrchlickÿ lärt af Hugo och “les Parnassiens“: det poetiska språkets plastiska klarhet och cisele-

rade skönhet. Och snarare ha Leconte de Lisle och Th. de Banville därvidlag invärkat mer än Hugo.

Och vill man söka värkliga läromästare för Vrchlickÿs diktkonst, bör man dock knappt söka dem i Frankrike, utan snarare i Italien och i Tyskland. Hans båda lärare heta Dante och Goethe, och sämre mönster kan en ung poet välja. Faust-tanken.

1.

Dante och Goethe.

Om man med ett par ord skulle försöka definiera Vrch-lickÿs innersta skaldeväsen, tror jag, ätt han lämpligast kunde betecknas såsom den poetiske sanningssökaren, som öser Icke blott ur det egna lifvets, utan ock ur världslitteraturens källor. Och hvilken bättre vägledare kunde han då välja sig än “G-udomliga komediens“ universelle forskare! Ett genombläddrande af Vrchlickÿs diktsamlingar visar ock, huru Dante oupphörligt sysselsätter hans litterära fantasi, och i sitt skrifrum påminnes skalden jämt om den store mästaren dels genom ett porträtt, dels genom en byst, som pryder hans skrifbord. “Under Dantes porträtt“ (IX) skref han kvällen före sitt giftermål; i “Dantes byst på mitt bord“ (LIX) kallar han honom sin biktfader i brons; “Vid Dantes bröstbild“ heter en sonett i XL VIII, och “Ljusets och skuggans Lek“ (LXI) innehåller poetiska reflexioner med anledning af brons-hufvudets afspegling i fönstret vid lampskenet. Redan i första diktsamlingen beskrifves i “Nattligt besök“ den enkla studerkammaren med bilder af Shakespeare och Beethoven samt öfver skrifbordet Dantes porträtt, blickande nedpå den uppslagna bibeln. Skalden träder in i detta rum och utbrister: . >

“— — — O store siare I ' Vårt sekel vandrar nu på andra stigar.

Det helvete, som du i dikt förbannat, nu krossas under vetenskapens slägga.

Det paradis, din heta blick fått skåda,

för oss sig ter uti naturens fägring,

och världens rymd och detta stjämeloffc

ej längre äro oförstådda gäster. t

Nu mänskan där har banat sig en väg,

och på de stjärnor, där hon förr har haft

sitt paradis, hon nu sin tron har rest,

och hela helvetet med kvalens fasor

hon spärrar in uti omättligt bröst.

O tider! Mänsklighet! Hvart ilen I på yra färden? Töcknigt är ert mål.“

I denna ungdomsdikt, som röjer den blifvande författaren af “ Meydun-pyramiden“, råder dock ännu osäkert tvifvel, och poemet slutar med att skalden rusar ut ur rummet, då han på väggen tyckte sig läsa samma inskrift, som förfärade Belsazar (Mene tekel ufarsin).

I “Rösten i öknen“ (VI) ger Dante i sin dystra sorg handen åt Shelley, krossar sitt helvete och går till idealets ljusa värld, och i “Terziner“ (LIX) heter det: “Hvad hade Dante att säga mer, sedan han fått skåda treenigheten ansikte mot ansikte?“ I “Under korset“ (XVI) namnes Dante jämte Milton bland mänsklighetens stora profeter, och såväl i “Genius“ (XVI) som “Vereåéagin“ (XVI) sammanställes D. med Juvenalis såsom sina tide-hvarfs gisslande skalder. Victor Hugo (XI) jämföres med D. i mäktig skaldeflykt, och Krasinski (XI) “kysstes redan i vaggan af Dante och fick äfven lidandet på sin lott“. Vrchlickys landsman Kollår, hvilken efter förebilden af Dantes Commedia komponerade sin väldiga sonettsamling “Slavas dotter“, fast hans blida väsen ej alls hade något gemensamt med den italienske skalden, jämföres med Dante dels i XLIV, dels i “Hundraårssången till Ce-lakovsky“ (LVII) med citat ur “Slavas dotter“ IV: 28.I Prologen och Epilogen till XXV anföres Dante vid sidan af Hesechiel, Byron och Ibsen, och i sestinen “Apo-teosu (XXVIII) jämte Petrarca' såsom kärlekens sångare.

I den på italienska intryck byggda diktsamlingen VI förekommer ock Dante flerestädes: I uVid Panaros källa“ förhärligas Dantes lifsgäming, likasom ock i “Domen“, och i “Nätter vid hafvettt liknas böljornas symfoni vid terzinernas rytm i Dantes sång. Nästan hela den tankedigra diktsamlingen LI är påvärkad af Dante; “Vita nnova“ prisas i XL; ännu i diktsamlingen LXI omnäm-nes hans älsklingsstudium (“Efter läsningen af Dante“), och i LXIII identifierar han sig i “Fiametta“ omedvetet med Boccaccio, som på äldre dar under Dante-studiet tänkte med vemod på kärlekens ungdom och tyckte sig hafva left endast då. Äfven några andra ställen, där Dante flyktigt nämnes, har jag noterat: “Hymn öfver poesins evighet“ i XI, “Flat ubi vult“ i XV, “Jorden“ och “Mänsklighetens morgon“ i XVI, “Ditt löje“ och “Hic sunt leones“ i XVII, “Vi vilja ej“ i XX, “Sirius“ i XXXV, “Annat rägn“ i XL, i n:o 11 af L (då pilgrimen kommer till klostret Fonte avellana) samt “Efteråt“ i LIV.

Det kunde vara en intressant specialuppgift för den jämförande litteraturforskningen att närmare undersöka, huru Vrchlickys diktning i stil och anda påvärkats af Dante. Här kan jag endast i korthet påpeka de ställen, där Vrchlicky själf med vanlig blygsamhet erkänner sin tacksamhetsskuld till den medeltida siaren. I “Pästen“ (VI) önskar han, att “Dante kunde andas i hans. sång“ och i “Heliga Grals arfvingar“ (VI) ter sig den romantiska vålnaden för honom såsom Vergil för Dante. I “Utan dig“ (XI) liknar han sig vid Dante, som på Bea-trices dödsdag ritade idel änglar hela dagen. I “Historiens skald“ (XVI) sjunger han:

“Som Dante jag gått vill i mörka skogen, jag irrar, häfder, kring som eder skugga ....

Hvar är min ledare, Vergil, den ljufve?“

I “Brefvet till Cannizzaro“ (XX) talar han omr huru han slöt sig till Dante som till en far, och i “Domen“(XXI) tycktes honom en fönstermålning, framställande yttersta domen, blifva så förgylld af morgonsolen, att det såg nt, som om de förtappade kommit från helvetet till paradiset och som om självfva satan vardt förklarad. I “Ultima T hule“ (XXI) irrar mänskligheten i världens medelpunkt såsom Dante i helvetets spiraler. Frihetens ängel (“Statyn i Hewyorks hamn“, XXIX), liknar i sin blodröda glans det danteska helvetets grufliga ängel. I “Panteón“

(XXXVI) “hälsar han stjärnorna liksom Dante“, och i “Epilogen“ till XLII känner han sig tyna bort öfver arbetet liksom D. — Af föregående Dánte-kult i den cechiska diktkonsten är mig endast bekant Friö’ dikt: “U stop Dante-ova nåhrobku“.

Dessutom äro flera citat och motiv direkt lånade ur Commedian. Den har gifvit uppslag till 12 sonetter i XXXVII, och en sonett i XLVIII bär titeln: “Nel mezzo di cammin del nostra vita“. I “Vittoria Colonna“ (IV) citerar Michelangelo Dante 5 gånger samt begagnar sig af den bekanta slut versen i Francesca-episoden (Inf. V: 138). ”Ormgrottan“ (LXVI) är en modärn allegorisk omskrif-ning af Helvetet, och Michal Szwejcer (XXXV) måste under sitt emigrantlif såsom Dante (Purg. XVII: 58) “äta andras salta bröd och trampa andras trappor“. Rätt lustig är episoden “Dante“ (LII), då Vrchlicky en mörk kväll i Livornos hamn råkade leja en båt, som hette ’Dante’. Han blef så suggererad af namnet och af mörkret, att han utbrast: “Helvetet!“, då båtföraren mumlat:

“Land!“ Drastiskt var gondolierens svar: “Helvete? — ja, det kan komma på ett ut!“

Från Inferno XXI: 38 har Vrchlicky fått uppränningen till sin “Legend om den heliga Zitau (XIII) i Lucca. Då hon en gång skulle tillreda en festmåltid för sin husbonde, glömde hon sig kvar i kyrkan; men vid sin försenade hemkomst fann hon änglar såsom kökspojkar, och middagen afåts med bästa aptit. Och ur Inferno XXVIII: 56 har stoffet hämtats till uFra Dolcino“ *) (LVIII):

*) Jmfr. W. E. Lidforss’ Dante-kommentarier, sid. 84.“Jag bringar den nya lagen,

och kttrlekens det Ur.

’ 1 . Det är apostoliska lagen,

som jag till alla bär.

Nog länge ha alla lidit

; — b&d’ kvinna, barn och man.

, . Men nu är dock tiden inne

* att bryta satans bann.“

* *

sina fanatiska anhängare drog munken till Trento, där biskopen höll en straffpredikan för dem och hotade med Klemens V:s, bulla. Men Fra Dolcino upprepade sitt:

“Jag bringar er kärlekens lag.

Ty Kristus har sagt: Dem, som mödas,

hugsvala jag skall i nöd.

Jag säger: En livar, som behöfver,

m& taga sig kvinna och bröd.

Ty kvinnan är näring för själen,

som brödet för vår kropp.“

En kvinna rusar då fram mot biskopen och frågar, huru han vågar smäda Dolcino, då hän själf har så många synder på samvetet:

“Säg, känner du icke igen mig?

Amasia är mitt namn.

Nu kallas jag Margareta.

Har du förglömt min famn?

Dukater du offrat för lustan

och var med din aflat fal. .

Men om Fra Dolcino har stulit,

än mera du dock stal.

Du stulit min kropp och mitt väsen,

- . ; min himmelska fägrings ros."

Han brändes, men ännu från bålet hördes hans stämma:

“Jag bringar den nya lagen“.

-. Slutligen förekomma några dikter, där Darite själf uppträder. I “De biltoge“ (V) sammanträffar han utanför Florens med — Alias ver; i “Eloa“ (X) tälar han medhjältinnan i underjorden, och i sestinen “Den unge Dante täljer sin dröm för Beatrice" (XLIV) säger han:

"Fast sorgtyngd, är jag ensam ej i skogen.

Må forsar rasa, klipporna sig torna.

Mig stjärnor följa — (lina himlaögon».

En särskild dragningskraft har för Vrchlicky den mystiska, i Purg. XXIV: 43 flyktigt omnämda G-entucca. .1 sonetten af samma namn (XLVIII) ägnas en varm hyllning åt hennes person, om hvars historiska existens och rena förhållande till Dante Vrchlicky ej tyckes tveka, och i “Drömmar“ (XLIX) förflyttar skalden sig i andanom till Lucca, där Gentucca en mörk kväll öppnade för Dante och hörde på, medan han läste om sin färd genom skärselden och paradiset. — Slutligen förekommer Dante i skissen “Rosen“ (i “Brokiga skärfvor“), huru han som yngling svärmade för bagaren Eolco Portinaris dotter och målades af Griotto, då han vid anblicken af en ros, som hon skänkte honom, fick en aning om sitt lifs blifvande skapelse.

Men viktigare än dessa detaljer är det sakförhållande, att Vrchlicky öfversatt samtliga poetiska arbeten af Dante Alighieri och att han såsom sådan torde få gälla för en af samtidens yppérsta poetiska Dante-kännare. Såsom bevis på den otroliga snabbhet, hvarmed han kunnat utföra sådana gigantiska tolkningar, tack vare sin versifika-toriska rutin och sin sakkunskap, må nämnas, att han under juli 1876 öfversatte de 11 första sångerna af “Helvetet“ och i april 1879 “Vita nuova“. Första upplagan af “Helvetet“ utkom 1879 (II. uppl. 1889 och III uppl. 1896); af “Skärselden“ 1880 (resp. 1891 och 1901) samt af “Paradiset“ 1882 (II uppl. 1892,111 uppl. 1902). “Vita nuova“ tryckte» 1890 och “Il Canzoniere“ (Dantes lyriska dikter) 1891. I ett samladt band upptaga dessa diktvärk åtta hundra femtio trycksidor! Då han skulle börja tolkningen af “Paradiset“, tackade han i en sonett (XXXVII) för Dantes vägledning genom de båda föregående världarna.

Det må dessutom nämnas, att Vrchlicky i diktsamlingen LV medtagit en öfversättning af två apokryfiskaDante-sånger, som handla om ockra re och om fråssare och som i handskriften stuckits in efter “Helvetets“ första sång, fast deras plats bort vara efter VI och XXX sången. Manuskriptet, som Boyer och bibliotekarien Domenico Gnoli upptäckt i Roms Biblioteca Nazionale, hade dock redan förut varit känd t af Dan te-forskare.

Om alla dessa tolkningars värde kan jag icke döma och inskränker mig till att citera ett uttalande af professor Emilio Teza i Padua efter publicerandet af “Vita nuova“ och “Il Canzoniere“ på cechiska: “Sådan är denne mans underbara produktivitet, att han i blomman af sin ålder, vare sig han i ord kläder egna fantasier eller omkläder andra skalders, öppnar för sina landsmän två vägar till parnassen: en nationell och en främmande. Redan förut har det ilere gånger påpekats, huru mycket Vrchlicky gjort för Commedian, för Tassos “Gerusalemme“, för Ariostos “Orlando“ samt för andra, äldre eller nyare italienska skalder. Men för hvarje nytt bevis på den kärlek, som den snillrike cechen visat Italien, känner man sig frästad att upprepa samma loford. Sonetterna och canzonerna, balladerna och sestinerna äro återgifna med samma rytm, samma rimflätning, antingen vid slutet af versraden eller i midten, samt med likformig stichica — jag ger detta namn åt omväxlingen mellan långa och korta versrader, utan att den stigande rytmen ändras. Vrchlicky gör i sanning undervärk, och i rimmens flödande rikedom märker man den fyndige konstnären, som här anstränger sin intelligens och sitt minne — om man nu kan tala om ansträngning, där den äkta skaldenaturen så tydligt skönjes.“

*

Det är dock naturligt, att Dante, inbegreppet af medeltidens filosofi och teologi i poetisk form; för en modärn skald endast indirekt och formellt kan värka befruktande, och i den nyare litteraturhistorien är det endast polackerna (Krasinski, Slowacki och Mickiewicz) som på ett värkligt originellt sätt förstått att fullfölja

“Gudomliga komediens“grundidé och komposition i nationell anda. Vill en modärn diktare söka sig en stor litterär förebild, ligger “Fausts “ skapare ofantligt mycket närmare hans egen idévärld och skall ännu länge vara den källa, hvarur filosofiskt anlagda reflexionsskalder kunna ösa.

Vrchlickys diktning visar redan vid en flyktig öfver-blick, huru högt han värderade den tyske mästaren. I “ Hy m n öfver poesins evighet“ (Xl)nämnes Goethes “Faust“ bland världslitteraturens mästervärk. I sonetten “Goethe“ (XXI) heter det, att om hans tidehvarf störtade i grus, skulle “Faust“ dock resa sig däröfver i evig storhet. I sonetten om “Fausts andra del“ (XXXVII) besjunges dess “labyrint af klippor, byggnader och kaskader“. Men så ljuder änglakören, och “den omätlige Gudens eviga härlighet böjer sig i en kvinnas kärlek till dig från korset“. Vidare omnämnes Goethe i “Nya skalders rad“ (LII) och i “Ghazelens diktare“ (XXIV) jämte Hafiz, Riickert, Plåten m. fl., och “Efter läsningen af Goethe“ (LXI) förhärligar hans skaldskaps naturlighet, ungdomliga glöd och förlösande kraft. En omskrifning af den bekanta versen “Wer nicht sein Brod mit Thränen ass“ synes mig raden “Må tårar fukta brödet“ i slutstrofen af “Fräs tel se“ (XLVI), och i “Ekon från klipporna“ n:o 13 (LVII) fullföljes tankegången om lifvets gröna träd — i motsats mot den gråa teorin — därhän, att äfven det gröna trädets rötter dock försvinna i djupet.

På åtskilliga ställen identifierar han sig ock med Faust. I “Heliga Grals arfvingar“ säger han åt uppenbarelsen ungefär det samma, som Faust erinrade sig vid äng-larnes kör (v. 775—778). “I Vägledaren“ (XV) låter han sig likasom Faust lyftas af anden öfver hafvet. I “Kärlekens karneval“ (XXXI) grubblar han öfver hvad som var i begynnelsen och kommer till det resultat, att det var kärlek. I “Påsknattens klockor“ (XXIX) sjunger han:

“Som Faust bidde påskens första gryning med dödens bägare uti sin hand.“Dessutom liknas i sonetten “Verlaine“ (XXI) den franske poeten vid Faust, som i förtviflan “också grep efter en mystisk kristallflaska “. *) •

Och här, likasom i fråga om Dante, utmynnade detta grundliga “Faust“-studium i en poetisk tolkning af båda Faust-delarna, som i 535 trycksidor utkom 1890. Värdet af denna öfversättning — “Faust 1“ hac(e dock på cechiska redan öfversatts af J. J. Kolår (1863) och Fr. Vlöek (1890) — belyses här kanske bäst af det sakförhållande, att en tysk-böhmare grefve Boos-Waldeck blef så hänförd öfver dess förträfflighet, att han slog sig på studiet af Vrchlickys originaldiktning och i sin ordning öfversatte dennes “Bar-Kochba“ på tyska. Och då Vrchlicky utfört detta andra jättearbete i poetisk tolkningskonst, var det nästan med saknad han nedlade pännan. Härom vittnar följande dikt, hvari han ger ett varmt uttryck åt sin blygsamma tacksamhet för denna njutningsrika bekantskap:

Efter Faust-tolkningen. (XLHI).

Blott tacka! -— Intet mer jag mäktar göra, ty orden kväfvas med min andedräkt.

I denna dikt jag gudars röst fått höra, i den jag lifvats af en himmelsk fläkt.

Nu kunna kvällens skuggor mig ej störa.

Hvad återstår? Må lifvets ljus bli släckt!

Mitt värf är utfördt. Hvad som sedan stundar, är blott en daggs tänkt skörd i höstens lundar.

Blott tacka! — Jag har känt en gnista glöda, som flammat upp ur stoftets låga grus.

Så ljuft som näktergalens toner flöda och sakta som i säfven vindens sus

*) Äfven till andra “Faust“-ställen kan jag hänvisa cechiska l&sare:

“Till skalderna“ i V, “Rösten i öknen“ och “Pästen** i VI, “Don Juans bot(< i X, “Gamla dockor“ i XXVI, “Balladen om mfinsk* lighetens ständiga framsteg“ XLI, “Musik“ XLVII samt “Parafras“ och “Meditation“ i LIV.en stämma hviskat efter slutad möda och bedt att slippa in i stängda hus, för att ett enda eko än därinne må hafva kvar af denna sång ett minne.

Blott tacka! — Mången starkare försvunnit i detta haf af töcken utan strand, och mången, som af skönhetsträngtan brunnit, vardt krossad eller snärjd i prosans band.

O salighet att ha det målet hunnit, dit vägen leder öfver okändt land, där gudame ej gärna framgång unna, och där vårt vilja dämpas af vårt kunna!

Blott tacka! — Sällan uti mänskolifvet blir mödans segerlön den svages lott.

I lidelsernas ras och lumpna kifvet hänförelsen förkväfves lätt och brådt.

Att famna universum vardt mig gifvet på konstens fält, där re'n en annan gått, och få — åtminstone med rim, som härma — mig till den högste äfvenledes närma.

I sin originaldiktning har Vrchlicky också behandlat eller fullföljt "Faust "-sagan. Dikten "Faust i Prag" (XXV) är närmast byggd på böhmiska sagotraditioner och erinrar en smula om "Romansen om trollkarlen Zito" (LXIII), hvilken gjorde sina hokus-pokus för den druckne riddaren Kunés af Tatobyt, men försvann i röken, då han uppmanades att trolla fram en kvinna, och lämnade riddaren — under bordet. Men slutet på den berättande dikten visar, med hvilket djupt allvar Vrchlicky från början tog detta ämne. Dikten lyder:

✓

Faust i Prag.

V

I en gammal krog på Smerhov var det glam och munter fäst: Wittenbergske doktorn Faust bjudit hvar student som gäst.På sin resa genom världen han till Wälskland styrde färden och gjort uppehåll i Prag.

Han på morgonen med funder och med syllogismens under segrat i de lärdes lag.

Men på samma kväll ett gille för kollegiet han gaf; huru mjöd och vin där tömdes, visste knappast krögarn af.

Illand studenterna i salen Faust lyfte jämt pokalen och drack allas välgångsskål. llaccalaurers kinder brunno, och längs gråa liårstrån runno tårar ned i bräddad bål.

"Vishet är en jämt omättlig kvinna, mannen är en dvärg, och ju mer hon får, dess mera suger hon den armes märg. Blott magin kan ge behållning jämte alkemins förtrollning.

Hej! ett lustigt tidsfördrif:

Höra guld och fylla glasen och få famna vid kalasen spotskå flickors smärta lif!

"Den som sig åt denna konsten Ugnar, lefver lifvet gladt.

Jag som mästare vill visa er, go' vänner, några spratt. Lönen ej mitt skämt med vrede och tron icke, att den lede ärnar ta er själ med svek!

Allt beror på finters snara, dels på formler underbara, dels på syllogismens lek."

Som hos Auerbach i källarn, började s ett gyckelspel: Krögarns disk i sitt skymundan puckeln blef på en kamel;svärden flögo upp ur skidor, vinet rann vid bordets sidor, och från spiselhärd och skrubb redo vid trumpet och puka på en kvastkäpp och en kruka Lilita och Beelzebub.

Stolarna med stinna magar stultade som gubbar kring; stånkorna sig själfmant ställde på panelens svarta ring; in från gatan genom rutan yrde höns — tre hundra — utan att dock glaset därvid sprack. Krögarn, skrämd af denna röra, ref sig ängsligt vid sitt öra:

Fram ett åsneöra stack.

Midnattstimmen slog. Af tystnad efterträddes larm och glam.

Faust sade: "Mina konsters höjdpunkt skall nu träda fram. Andar jag för er besvärjer i eteriskt rena färger, såsom skuggor i en ram.

Svek ej bor i undervärken.

Albert Magnus här I märken, Abailard och Nostradam.“

Så en duk af lärft han spänner upp på krogens bortre mur, och i tomma luften tecknas mången underlig figur.

Sen han ritat trollska ringar

kring sig själf, hans stämma klingar

“Ande fram i denna stund,

är du Nimrod eller Abel,

son af Roma eller Babel,

drake, lejon eller hund!“

Främst bland skuggorna den store Alexander högrest gick;

Hektor, Ajax, Andromache med en evigt sorgsen blickföljde. Luftig som en hägring syntes i ungdomlig fägring Helena på magiskt lärft; lika skön hon tycktes vara som när hon bland kungars skara blottade behagen djärft.

På den spända duken trädde all olympens gudaflock.

Men nu skrek en röst ur hopen: “Låt oss skåda landsmän ock!“ “Utmärkt!" ljöd det genom röken. “Bort med dessa gamla spöken! Fram med cechisk hjältestam!“ Faust, icke brydd för krafven, trollade med svängda stafven nya andar lustigt fram.

Strax Libusas vålnad syntes, med en gyllne stjärna prydd, och furst Våclav, som till striden tågade i änglars skydd.

Bfetislav stod stolt och präktig bredvid Ottokar, som mäktig prisas uti häfden än.

Sist i lederna bland dessa män kung Karl med lutad hjässa stod lifslefvande igen.

‘ Låt de hädangångne sofva!“ hördes då en stämma be.

“Konung Våclav och hans bödel här jag hällre ville se.“

Faust smålog: uHär är trollet!“ Allas blickar åt det hållet drogos till en sällsam syn:

Våclav, lutad öfver kannan, satt där spöklik, blek om pannan och med stela ögonbryn.

Några skreko: “På din trollskärm ge oss mäster Jan, du vet, han som mäktade oss skaffa staden Kuttenbergs dekret!“Skrän och jubel; glasen skrällde, och en flod af skåltal svällde: "Länge lefve han, vår tröst! Helvetets och Roms förfäran!

Lefve Hus, som göt. med äran fädrens kraft i fega bröst!"

Men med ens hos druckna skaran hvarje blick vardt allvarsam, ty i öfverjordiskt skimmer trädde Nazareen fram och i himmelsk fägring lyste.

Man af helig bäfvan ryste, smög sig till hvarandra tätt, ty man kände, att den gästen band allt skämt och att til) fästen en odödlig ande trädt.

Men — o ve! — med ens stod duken omvärfd utaf eld och rök.

Flamman växte hög och girigt hvarje tråd af tyget slök.

Allmän skräck, tumult och frågor. Blott ett tecken — och af lågor eller bilder intet spår!

“Hvad betydde afgrundsbranden?“ — Faust sade lugnt: — "Världsanden städse genom flammor går.

"Vare sig att denna flamma

själf han tände eller att

hon af ondskan väckts — sak samma,

blott hon skingrar mörkrets natt!

Därför lät sig anden väckas,

att det mörker skulle bräckas,

som årtusen höljt sig i.

Därför tändes denna glöden, och han måste uti döden själf det första offret bli."

I “Faus tulus“ (XXXV) besjunges Fausts och Margaretas son. Född i fängelset, uppfostrades han af fångvaktaren. Af modern hade han fått de svärmiskaögonen och det veka, skygga sinnelaget, af fadern hade han ärft fantasin och den djärfva dådkraften, “faderns vilda nätter och moderns stilla dagar“. Gossen visade tidigt musikaliska anlag och utbildade sig till organist. En påsksöndag på hans ålderdom tedde sig hans faders jord-ande for honom. Tonerna växte i orgeln till hela

menighetens förfäran; det ljöd däri af böner och förbannelser, skratt och stönanden, af trädens och hafvets hymner, änglaharpor och barnagråt, munkars psalmer och millioners verop. Plötsligen vardt det dödstyst; en skugga flög genom templet, och död låg Fausts son vid sitt instrument.

Men sitt kanske mest storslagna uttryck har Yrchlickys "Faust“-tanke fått i nedanstående poem, som i sig inrymmer en hel värld af tvifvel och känslor, af tankar och k väl. Enligt mitt förmenande skulle poemet hafva hedrat Goethes namn, och det uppväger ensamt många sidor af den själfbelåtne excellensens ålderdomsfunderingar i senare delen af “Faust“. Dess slut är åtminstone ej mindre sublimt än den något lättköpta apoteosen af det *evigtkvinnliga“ i “Faust“. Poemet heter:

Fausts bön (XXIX).

I skymningsstund, när tåradt öga är mot skuggor riktadt, som i natten ila; när gamla drömmar, villor ocli begär som trötta dufvor lägga sig till hvila;

när anden söker upp en klippas spets, på hvilken matta vingarna han stöder — då stiger töcken upp i mystisk krets och öde rymd med väsen pånyttföder.

Jag skyndar i mitt längtansfulla lopp fantomerna och skuggorna till möte.

Där lyfter Anger törnklädd hjässa opp, och dottern Blygsel vaknar vid hans sköte.Här råder det förflutna. Hemska lag!

Se, pendeln ilr den spira, som det svingar. Hör! Djupt i lijärtat med hvart pendelslag anklagelser och hopplöshet det bringar.

Som i en spegel oupphörligt ser jag skepnader, som komma att mig döma. Som stygga skuggor denna hord sig ter i uttänjd rad. Tungt mina tårar strömma.

En del har löst och slagit ut sitt hår, en del har dolt sin kind i sorgens slöja.

Det Ur förhoppningar, som lagts på bår, och smärtor, som i fuktad blick sig röja.

På andra glänser matt en stjärna fram — det är förförda Margaretors andar.

Mitt minne irrar kring med agg och skam, och med er tysta sömn min gråt sig blandar.

Bland dessa skuggors och dämoners tropp, som vältrar mot min bädd som höga vågor, står lutad öfver mig med jättekropp och som en eldstod glödande i lågor

en skräckfull Herrens ängel, han som stått på Pathmos för Johannes midt i natten, han som, när mänskan fyllt sitt syndamått, med straffets glafven sväfvar öfver vatten;

han, hvars basun Kocyten tystnad bjöd.

På vingarna ett töckenmoln sig skockar.

Hans rustning lyser uti purpurglöd, och tankfull panna omge svarta lockar.

Den grufligaste ängeln är han nämnd.

Inför hans åsyn flyr också den lede.

Han redskap är för vedergällning, hämnd, fördärf och död, förbannelse och vrede.

Han står från tidens början högt på skyn och bidar blott en vink från högre troner.

Mot töcknig jord han riktar jämt sin syn och lyss till stjärnesfärers dunkla toner.Med vänster hand han fäster stjärnors ked; i andra handen dödens kalk han svingar. Kometer rycker han ur banan ned ocli kväfver deras glöd med sina vingar.

Han bidar blott att med sin starka arm få släcka solens glöd, förtorka stränder och rulla jordens boll, af farten varm, lik Sisyfus, med sina jättehänder.

Han skulle rulla den allt mer och mer och uti lavan döda mullen smälta som droppar uti stjämpokalen ner och jorden åter in i kaos välta.

Allt detta kaos — måne, sol och jord — han skulle lyfta upp från forna härdar och säga Herran: “Med ditt skaparord gif lif åt detta stoff till nya världar!

“Ja, gif dem lif! Om myriader år de skola åter stelna, stanna, brista.

Ty lif är växling, allt i kretslopp går.

Och hvad är mänskan däri? Blott en gnista!“

Det hör och ser jag uti nätters ve, när gråtande i ensamhet jag smäktar.

Och mången gång jag tycker mig ock se, hur ängeln med sin kalla vinge fläktar.

Yid kvinnobarmen jag det ser och hör, när mållös mun af heta kyssar höljes.

Då tyckes mig, att jag lycksalig dör, och att all världen af hans vingar döljes.

Men fåfängt ropar jag från pinobädd, och fåfängt ropar jag med trånsjukt hjärta. Han står där jättelik vid afgrundsbrädd och stirrar kyligt på min lumpna smärta.

Med vänster hand han fäster stjärnors ked; i andra handen dödens kalk han svingar. Kometer rycker han ur banan ned och kväfver deras glöd med sina vingar.Och rundt kring honom irra skuggor kring, som blotta täckelset för nya tider och rufva öfver underbara ting liksom sibyllor eller evmenider.

Hvar Hro de? Hvart gå de? Deras tropp som lava genom mina ådror strömmar.

Jag känner, hur det mörknar kring min kropp, och hur jag skrämmes som i bamadrömmar.

Ur sömnen väckt, jag hviskar fram en bön:

O Herre! Gif mig denna ängels styrka, då du mig gjort så arm på hopp och lön, och då jag utstötts ur din renhets kyrka;

då du ej unnat, att den minsta fläkt af kärlek fått mitt arma hufvud smeka; då du ej unnat mig i morgonväkt vid moders barm med barnaoskuld leka!

När du har skämt mitt vetande med stoft och iliällt drägg uti min skönhets skålar; när stank förpästade min känslas doft, och när jag stungits jämt af ondskans nålar;

när böckers klokskap hånlog åt mitt vett, och döden grinat bakom kinder unga; när ödet blott förbannat, då jag bedt, och när jag blott lärt häda med min tunga;

när allt du tog — låt mig ha kvar till sist de skuggor, som mig frid i hjärtat hviska!

Jag skall ej klaga då, att bräcklig kvist jag Hr, som ödets alla vindar piska.

Den sköra kvisten susar ock, fast böjd, och näste där åt sångens fåglar räckes.

O, låt mig drömma! Det är dock en fröjd att åse själf, hur solen i mig släckes.

Jag också haft en sol uti min barm,

en sol af kärlek, vetande och krafter.

• •

Ar det mitt fel, att mörkret gjort mig arm, att Jobs elände sugit lifvets safter?Jag haft en sol i mina ådrors flod, jag velat famna all naturens vårar.

Är det mitt fel, att jag förspillt mitt blod och att för dig de vise van la dårar ?

O, kunde jag åtminstone bli kvitt

den längtan, hvaraf jag beständigt kväljes,

få forska ut det värf. du kallar ditt,

och vetskap få, hvar världens sanning dväljes!

O, vore jag den siste på vårt klot. som sträfvade till frälsningen och ljuset!

Med världens sista spillror vid min fot jag skulle stå och skåda midt i gruset

den meningslösa kamp på vår planet, där människan förgås i tviflets vånda, där hennes enda hamn är ödmjukhet.

Men fåfängt! Skonlöst ser jag för mig stånda

den Herrens ängel, fruktansvärd och sträng, som skapar nya kval åt mänskors släkte.

Han böjt sig öfver mina drömmars säng och vaktar noga mina drömmars häkte.

Han säger jämt: “Tillbaka till din plog! Tillbaka till ditt ok i nödens kojor!

Af lidanden och mödor har du nog och aldrig, aldrig brytas dina bojor.“

Och döden själf för honom endast är ett steg till lif, som plågorna förnyar.

I smutsen lämnar han allt jordiskt här och flyr till stjärnor öfver luftens skyar.

Han vet ju, att om myriader år

den' värld, han leker med, till sist skall brista.

Ty lif är växling, allt i kretslopp går.

Hvad är väl mänskan däri? Blott en gnista!

Försvinn då, bröst, hvars hjärta är förbrändt! Försvinn som irrbloss, såsom hafvets droppar och slockna, för att åter blifva tändt i evighetens klara himlakroppar!Om jag skulle våga kalla Vrchlicky för u slavernas Goetheu, vill jag därmed icke precis säga, att Vrchlicky är en Goethe. Tvärtom är han i sitt rastlösa, för alla möjliga intryck lätt mottagliga väsen mycket olik den harmoniske, på äldre dar quietistiske Weimar skalden, och jag tror knappt, att en Goethe är möjlig i vår nervösa tid, då så många nya samhällsproblem och etiska frågor tränga sig på. Men bland alla slaviska poeter är han mest värd detta hedersnamn, ty han är den ojämförligt mest universelle, mest bildade slaviske skalden (möjligen med undantag för ryssen Mereékovskij, om hvars plats i världslitteraturen det dock ännu är för tidigt att döma), och han har den bredaste och djupaste lifssynen såväl på historien som på sin samtid, men ändock, likasom Goethe, stående högt öfver dagens småsinta partikif.

Men den väsentliga likheten mellan Goethe och Vrchlicky finner jag däri, att slaven, liksom Faust (och hvarje sinnligt-förnuftigt väsen i öfrigt), med största skäl skulle kunna säga om sig: “Zwei Seelen wohnen, ach! in

meiner Brustu, och liksom Goethe skref sin bekanta själfbekännelse:

“Vom Vater hab ich die Statur, Des Lebens ernstes Ftthren; .

Von Mütterchen die Frohnatur Und Lust zu fabulieren.“

kan ock Vrchlicky, såsom vi sett af den biografiska inledningen, säga något liknande om sitt påbrå på fäderne och möderne. Redan i diktsamlingarna V, VI och VIII spåras denna dualistiska världsåskådning, och den framträder klart i dikten wHarut och Marut“ (XXXV). Såsom bekant, har Riickert i det lilla poemet “Die gefallenen Engela skildrat, huru dessa båda änglar dömdes till jordisk landsflykt, därför att de gett den vackra Anahid lösen till himmelriket. Vrchlicky går tillbaka till Koran (II: 96) och sammanställer med dessa personifikationer af de båda lifsprinciperna ett sagomotiv från konung Salomos tid *).

*) Denna poetiska gestalt förekommer ock i ett af de “lyriska mellanspelen“ (LXVI), då Salomo och drottning Belkis lyssna till herden och Sulamit, samt i skissen “Abisag“ (i “Brokiga skärfvor“). Det kan varaHarut och Marut.

När Salomo i all sin glans besegrat satans funder och utrönt himlens stjärnetal samt hafsens djup därunder, den visa drottningen, som kom från Sabas rika jord, af häpnad slagen, hviskade till afsked dessa ord:

“Allt, konung, vet du: helvete och himlens helgedomar.

Men ej du känner lifsens träd, som än i Babel blommar.

I detta träd två änglar dömts till hemligt fängsels ve, ty lifvets väsen, grund och mål - - det veta endast de.

“Den ene, svept i nattens skrud, har undfått namnet Harut; den andre, lysande af glöd — det är hans broder Marut.

De båda stodo Herran närmst vid världens smideshärd, när lifvets varma ande vardt åt mänskostoft beskärd.

“Af detta ler Jahve begynt att bilda gudsbelätet, som skulle härska öfver all Guds jord som majestätet:

’Till arfvinge och äkta son jag mannen göra skall med solens klara diadem och månens fotapall.’

“Så göt Jahve sin anda in i leran. Si, hon rördes, och kärleken med denna fläkt in uti stoftet fördes.

Till andarne ljöd Herrens röst: 'Se här min rätte son!’ * Men Harut log, och Marut log ett löje, mängdt med hån.

*'När anden ingöts, afund ock vardt, gjuten in af båda, och därför måste ondskans stoft vid mästervärket låda.

I fägring mannen stod där stark, men ej fullkomligt hel; han fjättrad var vid jordens mull, af ängel blott en del.

af intresse att jämföra denna bibliska novell med Per Hallströms “Adonia“. Hos V. är Abisag hufvudpersonen, och berättelsen utmynnar i att Salomo hemligh&ller konung Davids död för att en natt få intaga hans plats vid den sofvande flickans sida och därigenom vinna sitt mål. Detta lyckades, och Adonias vardt det blodiga offret för denna intrig. Hon återsåg sin korade brudgum först såsom lik och höljde det med kyssar och t&rar samma dag som Salomo högtidligt mottog den stora drottningen af Saba. Hos V. är fabeln mera enkel och sensuell än i Per Hallströms mer konstnärliga skiss, men Abisags underliga dröm i den ödesdigra natten är förträfflig. — Hallströms novell är öfversatt på cechiska af V. Petru (1901).“Vid denna åsyn Herren Gud vardt tänd af helig vrede, för att han i sitt mästervärk bedragits af den lede.

För den skull paret i ett träd blef evigt innelyckt, där Kain mördade sin bror och Babel se’n vardt bygdt.

"Allt vet du, store Salomo! Ditt lof förkunnas vida. Liksom för månen stjärnor små i tysta natten skrida, så böja folken knä för dig på hela jordens rund; men ej du känner dessa två, som fattat lifvets grund.“

Så hem hon med kamelers last och tyngda mulor vände.

Men Salomo från denna stund sig arm och ömklig kände.

Ej gladde honom spiran mer, ej nya templets ståt, ej profetiors löftesord, ej sång, ej strängalåt.

Ej fann han mer behag i vin, som när i forna stunder han med den mörka Sulamit njöt ro i månskenslunder, ej i palatsens cederträ med deras gyllne glans, ej i de nakna, trälande egyptiskornas dans.

Han kallade till sig Banaj och lade i hans händer sitt tempel, sitt Jerusalem, sin makt och sina länder, och ingen skulle vetskap få, att han med pilgrimsstaf till Babel genom öknens sand allena sig begaf.

Han färdades på villsam stig i grofva tiggarkläder och letade sig långsamt fram bland byar, tjäll och städer. Till sist han kom dock trött och matt till Babels glömda näjd, där spillror buro vittne än om tungomålens fäjd.

Af jättetornet syntes knappt de öfvervuxna spåren, och vinden sorgset kved och pep i remnorna och snåren. Bland dessa spillror reste sig ett fikonträd förkrympt, och såsom armar röjde sig af grenarna en skymt. I

I österled af detta träd var stängd den svarte Harut; i västerled af detta träd var stängd den hvite Marut.

Från detta fängsel sände de i stjärnenatten ut

sin klagan, mängd med ugglors skri och med scliakalers tjut.Kung Salomo med bäfvan gick till trädets östra sida och knackade: “Min härskarmakt på denna jord når vida.

Men säg mig, mörka ängel du, hvar lifvets källa Ur, och hvad är lifvets sista mål? Din visdom jag begär.“

Från trädets inre stönanden och suckar blefvo hörda, liksom när liar gnissla doft, då ängens gräs de skörda:

“Allt mål för lifvets äflan är det tomma intets natt; all världen är en jätteros, som snart förvissnar matt.“

Med häpnad konung Salomo gick bort till andra sidan.

Han klappade, förnyande i undrande förbidan

sin fråga. Ifrån trädets djup till svar förnams ett tal,

så ljufligt och melodiskt vekt som sång af näktergal:

“Allt mål för lif är lifvet själft; ur stoft och döda mullen framspira ax och örters blom på benuppfyllda kullen.

En ny triumf är hvarje dag med fröjd och framtidshopp.

All världen är en jätteros, som evigt går i knopp.“

Med häpnad Salomo på nytt sig till den första vände:

“Hur finna harmoni och ro i detta lifs elände?“

Från stammen ljöd till svar en suck: “I grafven blott finns fred. Från fruktlös kamp den vise gladt däri sig bäddar ned.“

På västra sidan Salomo förnyade sin fråga, och glädtigt klang det: “Kämpa djärft med segersäll förmåga!. Som lön dig vinkar njutningens till brädden fyllda skål, och sköna kvinnors kärlek är din lefnads sanna mål.“

Med häpnad Salomo sin hand på pannan tankfullt lade:

“Dag Marut är, och Harut natt — han talade och sade — de båda bilda mänskan helt, en hvar uppå sitt sätt, en hel, fullkomlig människa, och båda hafva rätt.

“När solen skiner varmast än, det lider dock till natten, och ledsnans tomhet följer fort på nöjena och skratten.

I fröjdpokaln göms sorgens drägg, af bittra tårar salt,

• och bräckligt kvinnokönet är i väsen och gestalt.

“Jahve ej lyckades att få sitt stora värk fullkomnadt; för Maruts och för Haruts skull Hans skaparsnille domnat.

Ty Harut — mannen — det Ur kamp, men Marut — kvinnan — lust: Blott af dem samfäldt mänskan kan få lifvets varma pust.“Ej fanns i samma väsen rum för dessa skilda drifter.

Med solglöd Marut svedde det, men Harut kylt med grifter. Blott halft fulländad mänskan vardt, och hela lifvet

själft blef blott en fåfäng kamp att nå också sin andra hälft.

“De talat sanning båda två, den hårda och den veka.

Allt är ju stoft, men ljuft ändock två kvinnoarmar smeka. Blott uti grafven finnes ro från lifvets kif och larm; men ljufvare är glömskan dock vid yppig kvinnobarm.

“Blott den, som äger dessa två i enad sammanslutning, kan bära lifvets bittra kval och dock ha kvar dess njutning, hvar morgon böja knä för Gud, för kvinnan hvarje natt — han ängslas ej för Haruts tjut och ej för Maruts skratt."

* *

Så vände Salomo igen, förfaren ännu mera.

Nu först förstod han att pokaln och Sulamit värdera.

När kyssarna han girigt sög vid hennes varma sköt, Predikarns maning ur hans mun också som ambra flöt.

Här söker skalden en poetisk lösning på lifvets båda stora motsatser: å ena sidan de sinnliga drifternas kraf på njutning, något som Goethe framställt genom den, trots all skönhet, i mitt tycke något for omständliga Margareta-episoden i “Faust Ia; å andra sidan asketismen och människoandens sträfvande efter höga sedliga ideal. Det förra har Vrchlicky poetiskt framställt i “Don Juan"-diktema och i “Twardowski“ (XXII); det senare i “Hilarión“ (XIV) och “Pilgrimens visor“ (L).

Don Juan förekommer redan i hans ungdomsdiktning, i det han i “Spansk romans“ (III) låter Don Pero smäkta nedanför Elviras balkong och be att fa se åtminstone — hennes strumpa. Han får nöja sig med hennes toflel, under det att Don Juan njuter af själfva fotens behag. — I "Don Juans sista kärlek" (XXXI) är den traditionella sagan behandlad i en utmärkt, ledig form. Don Juan har med Leporello tagit sin tillflykt till ett kloster, som heter ’Farkosten till evig räddning ellerG-rafven for alla begär och lidelser’. Abbén yppar, att han är broder till Gonzalo, och att Don Juan ej slipper undan med lifvet. I sin cell ser denne, huru örtagårds-mästarens dotter Pachita kommer in genom en remna i muren. Han blir rörd af hennes naiva, oskuldsfulla hän-gifvenhet, då hon vill fly med honom; men han vägrar, ty för första gången ser han i kvinnan en räddande ängel, ej ett offer för sin lusta. Vid munkarnes dystra ottesång försvinner hon, och en munk räcker honom en bägare, nedkallande den himmelska kärlekens barmhärtighet. Men stolt svarar Don Juan, att han nu själf vet, hvad äkta kärlek är, och faller död ned under munkarnes requiescat-hymn.

Ännu allvarligare är ämnet behandladt i wDon Juans bottt (X). Då syndaren pockar på inträde i helvetet, därför att han “hädat Gud, hånlett åt djäflarne och ej tror på helvetets plågor, utan blott trott på den fyllda bägaren, älskat kvinnoläppar och litat på sitt svärd“, slipper han ej in, ty helvetet har ingen plats för honom. Han beger sig då till himmelriket, hvars sju portar vaktas af änglar med flammande svärd, men där uppmanas han att gå till vägen, där skärseldens renade andar färdas fram. För dem skall han bikta sina synder, och om någon kastar till honom en ros från sina lockar, skall han få slippa in. Men ej häller detta lyckades, och han återvände till himlaporten, där kerubema nu öppnade alla sju portarna för den olycklige och öfvergifne:

“Fordom du i synd var gruflig, stor du var uti ditt högmod, i din lidelse och vrede.

Nu du är olycklig blott.“

I uAndarnes sång vid Don Juans liku (XXVII) prisas hans känsloglöd och mannakraft, hans förmåga att lefva lifvet, i motsats till nutidens småsinta dvärgar, och “Don Juans sång“ (XXIX) framställer honom nästan såsom tragisk martyr, den där med syndens skuldbörda fåttansvarskänsla ocli känner sin lifsglädje förgiftad. “När skall det en gång bli slut på denna skrämsaga om helvetet? Må jag själf förgås i plågor och afgrundsbrand, blott detta hjärnspöke begrafves med mig! Världen klarne ur spökenas töcken, och frihet hälse mänskligheten!“

Den sinnliga naturens kamp med anden är utförligt åskådliggjord i den stora diktcykeln “Twardowski“, i hvars inledning förf. anropar Fausts skald, till hvars “vishetskälla jag alltid flyr i hettans törst“. Ehuru ej harmoniskt genomfördt, är ämnet på sina ställen dock mycket djuptänkt, och själfva idén att i modärn form bearbeta sagan

om polackernas Faust *) är ett snillrikt grepp. Måhända hade det dock ländt till diktvärkets fördel, om författaren ej så strängt hållit sig till de polska sagotradi-tionerna. Meflsto är en humorist i polsk stil, men Twardowski snarare en germansk än en slavisk kulturprodukt.

Oäkta son af en polsk ädling, som förbannar sitt barn, blir Twardowski dock döpt, ty den olyckliga modems ande sväfvar öfver kapellet. Af den onde lockas han som student till sitt första erotiska snedsprång. Vacker är flickans sång (något erinrande om Svatopluk Cechs “Flickans bön“ i “Stormen“):

“Helga Guds moder!

Kvalen du lindrar, liksom en stjärna för seglaren tindrar.“

Då Meflsto för honom ut på steppen, erinrar han sig sin barndom och sina jular med ottesång och trettondagsstjärna:

“I denna grannlåt, som jag minnes, i dessa hälgens tidsfördrif och pappersstjämor mera finnes Un du kan ana — där finns lif.

Där flödar diktens rena källa, som pånyttföder grumlad håg.

O låt mig dricka ur dess våg och minnas barnaåren sälla!“

*) Jmf. min artikel i “Nordisk Tidskrift“ 1897.Då han med Mefisto besöker ett dårhus, där hans af svartsjuka galne fader inbillar säg vara kung Sobieski, får skalden tillfälle till några inom de slaviska litteraturerna äljes sällsynta satirer mot det heliga Ryssland. När t. ex. läkaren säger, att de ej piska dårar nu mera, svarar hin onde, som ger sig ut för rysk doktor: “Misstag! Hos oss. i Ryssland måste alla piskas, ty knuten är mänsklighetens universalbotemedel, likasom boken är dess universalgift!“. . .

Då Scholastica och Mystica fåfängt söka locka Twar-dowski, visar Mefisto honom världens skönaste kvinnor: Semiramis, Bathseba, Lesbia och Herodes1 dotter, likasom det längre fram förekommer ett kärleksäfventyr med donna Lucretia i Venedig. Men då han äfven vill se stammodern Eva, kan Mefisto endast visa henne sådan hon var efter syndafallet. Twardowski blir djupt rörd öfver hennes elände och gråa hår och känner sig vara hennes son. Och då han i sången “Tåren“ (först publicerad i XIII) flyger genom luften på Mefistos trollmantel och får se ett barn, som i en koja läser aftonbönen för modern, faller han en tår, som tynger manteln till jorden. Efter äfventyr i Janus’ krog träffar han på Tatra (Karpaterna) den präst, som döpt honom, och erfar, att hans rätte fader deporterats till Sibirien. Han tvingar då Mefisto att föra honom dit och utbrister: “Hvad har du gjort af Polen, evige Gud? Du har gjort dess tron till en fotapall för barbarer!“ Denna episod pekar tydligt på polskt inflytande, särskildt Mickiewicz’ “Dziady", t. ex. i den sibiriska landskapsmålningen:

“En ändlös slätt — en is- och snöhöljd trakt, på hvilken döden har sin svepskrud lagt.

Blott snö och snö på dessa tunga slätter ocli dödens bleka glans i långa nätter.“

Till sist blir Twardowski, i enlighet med den polska sagan, i värdshuset “Rom“ öfverlistad af den onde och dömes att hänga mellan himmel och jord. I slutsången “In excelsis“ besökes han af sin famulus i en spindels skepnad. Denne förtäljer om eländet på jorden, och Twar-dowski klagar öfver att Guds sjunde dag» ännu ej är inne, enär Han borde skapa en ny, bättre värld. Men slutligen återkommer spindeln med evangeliet, att bojorna brustit och att människan förädlats. Och det ljuder en röst från höjden:

“Sjunk ned!

Sjunk ned i graf och fristad haf ibland de fromma!“

Och den enradiga epilogen lyder:

“Han har re’n frid. — Men gaek till kamp, min sång!“

Såsom motsats till den epikureiske Twardowski står •den asketiske Hilarión, såsom helhet vida originellare och skönare i mitt tycke. Som bekant, har Anastasius Griin af den helige Hieronymus’ legendariska biografi endast

behandlat en obetydlig episod vid en vinskörd. Vrchlickÿ åter har af det naiva stoffet skapat ett konstvärk, i poetisk klarhet och kraft vida öfverlägset Flaubert’s “La tentation de Saint-Antoine".

Dikten börjar med att Hilarión bannar sina munk-bröder för deras lättja och skenhelighet: Det är ej nog att bedja och fasta, ty uGud är en blommande rosenbuske och mänskorna äro bina".

“Statt upp ur syndens dy! Vet, du är ande!

Bryt bojan! Dyk i sanningshafvets vågor!

Du är förmer än alla stjärnors lågor,1 förmer än daggen, som på blomman droppas, förmer än träden, som i våren knoppas.

Ty du vill Gud, vill komma i Hans sköte.

Statt upp ur mull! Flyg änglarne till möte!“

Han vill draga ut i öknen för att fullkomna sig i ensamhet med Gud, och ej ens hans älsklingsläijunge Hesychius kan hålla honom kvar. Men folket vill ej släppa den helige från sig, och först då han är nära att frivilligt svälta ihjäl, får han gå sin väg för att — söka Gud iöknen. Han lider sedan skeppsbrott. och påträffas vid stranden af röfvare. Han ber, att de skola binda fast honom vid ett kors, att han måtte lida Frälsarens martyrskap, och lönar dem därför med guld. Men en röst ropar åt honom med åskans dån, att han är ett vanmäk-tigt barn, ej en jätte.

Hilarión:

“Hvem vågar tala? Hördes ej ett ljud?

Hilr talar jag, Hilarión, blott med Hud.

Jag skådar endast himmel, haf och öken.“

Rösten:

“Men ej eländet i ditt hjärtas töcken!“

Anden befriar honom från bojorna, för att han skall kunna bli en dådkraftig man, och uppsöker honom sedan i en hydda, där han legat sanslös. Han måste först inse sin egen villfarelse, innan han kan hjälpa sina medmänniskor; han måste döda sin självfiskhet och fatta den stora, den barnsliga kärleken. Ja, han måste älska jorden och människorna! — Men i sitt brinnande trosnit vill han kull-störta Baal-Tsephons afgudabild. Då bannas han åter af rösten, hvilken säger sig vara jord-anden.

Hilarión:

“Jordens ande? Jorden, väckt upp till lif af himmelsk fläkt, är dock endast stoft och mull.“

Rösten:

“Men af mänskoknotor full!“

Hilarión:

“Jorden, sköljd af tidens flod“ . . .

Rösten:

“Men dock röd af mänskoblod!“Hilarión söker fåfängt vräka kull gudabilden, som tyckes hånle åt honom, och anden ropar ur jordens inre:

“Du vid forntid bunden är med hvar fiber i din själ.

Fädrens blod i dina ådror flödar; deras väsen, drifter och begär ej du dödar."

I af delningen "Pirithos’ bröllop med Hippodamia" antydes antikens sista brottning med den nya läran. Bac-chus och Adonis firas. Hilarión, som motstår alla sinnliga begärelser, bindes af kentaurer vid Hippodamias sida, men

får nya krafter af en hymn i fjärran och anträffas sanslös af Hesychius. Hilarión jublar öfver att han åter har en människa att älska och känner sig själf på nytt såsom människa. Af Döden föres han till fader Antonius, som på dödsbädden besvär honom att blifva hans efterträdare. Men Hilarión drifves af sin sanningsträngtan och gudatörst åter ut i världen och kämpar med ondskans drake. Intressant är hans tvifvel om skaparens mening med det onda i världen:

“Hvad är det onda, vi i världen fått?

Hvi, Herre, har du skapat ondt med godt?

Ar blomman dubbel, som på. stammen grönskar, och får väl mänskan taga, hvad hon önskar däraf? O sanning! Himmelska klenod!

Kanske du finns i båda — ond och god — och kanske båda måste åt oss skänkas, ty utan ondt ej häller godt kan tänkas."

Han besegrar dock allt tvifvel, ty draken måste förgås, enär vidundret ej är tillgängligt för det goda. Det kufvas af Hilarions milda blick och af korsets ljufva ok samt förbrännes af egna gnistor.

Storslaget är Hilarions samtal med Orion (Orion är Vrchlickys älsklingsstjärna, likasom lärkan är hans fågel par excellence) på toppen af ett bärg, där han lyssnat till stjärnornas sång. Hilarión siar den tid, då stjärnorna skola vara blott ädelstenar i ett diadem, som prydermänniskan *). Orion bannar honom for hans djärfhet och förklarar, att himlaraes mystär är outgrundlig för den blinda människan. Men Hilarión anar, att människans lif är befryndadt med stjärnornas, och då Orion hänvisar till himlakropparnas urkraft, hvaraf blott några droppar kommit den lilla jorden till godo, svarar Hilarión, att mänskan är förmer än vågor och stjärnor, och att hon sträfvar uppåt.

Orion:

“Ville Gud förläna flykt åt din själ, Han gifvit vingar.

Men till jorden Hr du tryckt, och i stoftet jag dig tvingar.“

Hilarion:

“Ja, ltttt det Hr att medels vingar sväfva. Men att förutan dem i rymden strilfva — det är för mänskan segerns bästa lott.

Om ock min längtan Hr en villa blott, jag kraft och segertro inom mig känner.“

Orion:

“Tillbaka, jordmask! Jag min båge spänner.“

Hilarion:

“Men hvarför sjunker du så hastigt ner, och hvarför bleknar kinden? O, jag ser, hur solen, världens drottning, härligt brinner. Hvar Hr din båge och din arm ? Du svinner som gråhvit prick på himlens blåa pell.

Var hälsad, sol, som bringar lif vet-! Hell!“

Trött efter sitt undergörande segertåg genom världen, kommer Hilarion slutligen till Cypern för att få ro. Där är ett Venns-tempel, ödsligt om dagen, men om natten lifvadt af näktergalar, fjärilar och rosor i stjärneglitter, och Hilarion hörde därifrån en sång om vår och lek, kvinnoskönhet och lifsglädje. Så lefde han där flera år i

*)Jmf. slutstrofen i “Meydun-pyramiden“ (XVI).harmonisk frid. Men en gång fann han vid sin hydda en sjuk man, som bad om ett undergörande läkemedel. Han hade hvarken hustru, barn eller vänner, och då Hila-rion sporde, hvad lifvet kunde ha för lockelse for honom, när döden var den enda räddningen, fick han det enkla svaret: “Jag vill lefva“. Nu föll det som fjäll från Hila-rions ögon; det ekade från det murgrönshöljda templet, och Hilarion gaf läkemedlet med dessa ord:

“Gud kärlek är och kärleken är lif.

Statt upp i lifvets namn till nyfödt lif!“

Samma kväll såg Hilarion naturen i rosenfärgad glöd med idel rosor omkring sig. Bland dem slumrade Venus, och han hörde en lofsång öfver lifvet:

“Odödligt, stort är lifvet jämt, en hälsning från världens modersbarm, ett * segerbud.

I lifvet finns förlossning, finnes frälsning: i lifvet talar människan med Gud.“

Ofverväldigad af doften från rosorna, som slingrade sig kring honom, sjönk han ned i gräset och somnade för alltid. Hesychius sökte honom förgäfves i hyddan och trodde, att han som Elias farit upp till himmelen.

“Men rosor doftade och fåglar sjöngo, och mystiskt glänste från den blåa himlen på evig stråt odödlighetens stjärnor.“

Ungefär liknande är det vackra slutet på “Pilgrimens visortt, en modärn fortsättning af denna sång “om lif och om hopp“. I sin hvardagliga enkelhet äro dessa visor kanske ännu origineUare och skönare; de gifva en fylligare bild af den nutida mänskans villfarelser och sträfvanden och visa “Faust“-tankens slutliga lösning i försoningen med lifvet genom döden.

Ty till harmoni, till försoning sträfvar aU utveckling, och de “episka fragmenten“* sluta ju med “Lucifers himlafärd“ (LXIV). I “På paradisets tröskel“ (V) drömmerden bundne satan, att han i förening med mänskan skall bryta bojorna och storma himlen. Jordanden Ariel förfäras då och besvär Gud att straffa med sin blixt. Men Gud fader lugnar honom med ett leende och hänvisar på den allt omfattande kärleken, likasom det onda försonas med det goda i “Eloa“ (X). Och “Legenden om Antikrist“ (Y), den urgamla sagan om den trotsige anden i stora brytningstider, Prometevs1 och Ahasvers själsfrände, är slutligen endast den sanningskräfvande människoanden själf, som omsider når sitt mål, liksom ljuset skingrar skuggan, ty

“(4ud ej förgör med liimlens bränder. Han lyfter dig pä fadershänder i sinom tid till ljusets länder och sätter dig pä ärans tron.“Lifvet och döden.

Dödens problem har ofta behandlats i den slaviska skönlitteraturen, särskildt den ryska. Här må blott erinras om Turgenev, hvars ängsliga grubblerier ständigt kretsade kring dödens för honom hemska och stygga gåta, eller om Tolstoj, för hvars nyktra blick döden ter sig endast såsom den naturliga upplösningen eller afslutningen på denna jordiska tillvaro, som ock vore bestämmande för själfva dödssättet. Men jag känner ingen nutida skald öfverhufvud som mer fördjupat sig i dödens mystär än Vrch-licky och därvid förstått att förena en varm poetisk religiositet och djup etik med en modärn, med den nutida naturforskningen förenlig ståndpunkt.

Huru lifligt skaldens fantasi fästat sig vid lifvets och dödens dubbla gåta, visar t. ex. den berättande dikten “Två tårar“ (XIII). Under ett oväder framföder en lindansares hustru ett barn, som dör på vägen vid moderns bröst, och hvars själ finner vägen åter till sin himmel. Samtidigt får en konung af sin astrolog veta, att den tronföljare, som nyss kommit till världen, skall få lefva, men vålla mycken ofard i världen. De båda fäderna gråta — den arme af salig lättnad, den rike af fruktan och sorg.

Döden är oundviklig — denna enkla sanning tränger sig närmast på och ger sig hos Vrchlicky uttryck i flera bilder och skaldereflexioner. I poemet “Trapporna“ (XXXVIII) heter det, att lifvet är fullt af trappor. Somliga äro af marmor och leda till palats, andra äro eländigastegar till vindskyffen. Men i ett afseende äro de alla hvarandra lika: Utfor bäras jämt likkistor. Ännu kraftigare betonas dödens majestätiska obetvinglighet i den bisarra, såsom ett Holbeinskt träsnitt kraftigt skurna miniatyrdikten

Quis ut Deus? *) (XVI).

Uti en gammal gotisk döm. hvars fönster förgylldes utaf solens sista strålar, som skimrade på kapitälers damm och rökelse, jag stirrade på fresker, förvittrade, men greps med ens af fasa.

0 hvilken anblick! I ett haf af lågor en massa hjässor störtade med spiror, tiaror, kronor, kräcklor, kors och svärd.

Och ärkeängeln, ljus som morgonrodnan, stod öfver detta kaos midt i branden.

Hans anlet sken som uppå himlen solen

1 skräckfull segerglans. Och på hans sköld med eldskrift orden ristats: Quis ut Deus?

Men från det håll, där gruflig rök sig välte

- i flockar fram, sig döden smög till honom

och skref på sköldens andra sida snabbt som svar på frågan blött ett enda: Ego.

Och själf han hånlog åt sitt fräcka spratt.

Men är döden obetvinglig, måste han ock injaga en viss skräck i människornas sinnen. Denna naturliga känsla af något grufligt har också först tagit sig uttryck i Vrch-lickys äldre diktning, äfven om han söker förjaga sin be- klämning genom ett slags galghumor enligt medeltida folktraditioner. Betecknande är i detta hänseende ungdomsdikten

Lifvets värdshus. (I).

Bland bärg på svårtillgänglig brant till Evighet går vägen.

Vid lifvets sista milsten är en gammal krog belägen.

*) Originalet är rimmadtDess skylt en blodröd inskrift bär, halft plånad ut af tiden:

“Här rastas det till Domedag, och tårar är likviden.“

En gulnad ruska af en tall svängs kring med kottar tomma. Du går till trappan fram och ser — din ungdoms vissna blomma.

Värdinnan Sorg tar själf allt kött, men ben åt kunder slänger, och ädla känslors rena vin med smutsigt vatten mänger.

Uppasserskan bär namnet Hopp. Hon skänker i åt alla.

Men uti bottenlösa glas finns endast drägg och galla.

Fast hon till Kärlek är förklädd och gladt åt vandrarn viftar, är hennes tunga idel svek, och hennes kyss förgiftar.

När musikanter spela upp förtviflans vilda polka, det spritter hemskt i lem och led, och ingen vågar skolka.

Då deras strängar gnidits ut, och lampan börjar osa, på fönstret knackar fadder Tråk och bjuder sömnig prosa.

Insekten Dårskap surrar kring och slår mot fönstrets galler.

I dödslik tystnad med en skräll tungt tidens pendel faller.På spisen, där en sista glöd af eldig tro Un brinner, den gamla katten Samvetsagg liar krupit upp och spinner.

Med kryckor moster Sjuklighet omkring på golfvet vankar, och alla gUsters ysterhet förbyts i tunga tankar.

Nilr midnattstimmen inne Ur. en ryttare vid krogen har stigit af från kolsvart häst med ufvame från skogen.

Ett likkistlock — se dUr hans sköld, hans vapen ett par knotor.

Med lien dunkar han i takt på trötta halsars kotor.

De druckna, som snart somnat in, i diket tyst han stoppar.

Med stenrös och en handfull mull betUckas deras kroppar.

Med gnissel krogens skylt dem ger sitt: Lycka till på färden till Evigheten! — Aldrig mer de träffas här i världen.

Mer förfarande i det högtidliga allvaret möter oss dödstanken i “Horror vacui" (Yl) och i “Pästen“ (Yl), båda dikterna omnämnda i förra delen. Slutprden i den senare dikten tyda dock på, att skalden själf ännu ej kommit till klarhet i sin pessimistiska åskådning, men ej kunde nöja sig med att fatta döden endast såsom en negation af det

jordiska lifvet:

f _

“På mig föll natt. Jag spanar efter gryning.“

• • ______________________ _

Annu i diktsamlingen XXIX har skalden ej helt kunnat frigöra sig från det ängsliga medvetandet af »dödens för-intande, förstörande makt. Men om döden är nödvändig, är den ock en nödvändig förutsättning för nytt lif. Begreppen lif och död betinga hvarandra och äro i grund och botten blott olika sidor eller former af samma saki En hel diktsamling (XXXIX) har ju fått sin titel af de båda världsmakterna, och i dess inledande och afslutande dikter påvisas poetiskt, såsom vi redan sétt, huru lif och död komplettera hvarandra.

Många enskilda exempel på denna uppfattning kunna anföras. I “Sången vid éechiska naturforskar- och läkarekongressen“ (XXXII) heter det på ett ställe: “Till nya vaggor grafvarna förvandlas.“ I Maria Aegyp-tiaca“ (X) säger den döende synderskan åt den helige eremiten Zosimus:

“Säg, hvad är döden? Endast lifvets seger!“

Och Hil ari o n (XIV), hvars sublima lifssaga slutar med en lofsång öfver lifvet, som föder kärlek och kraft och som en gång förmått Adam att väcka den första kvinnan, säger åt Hesychius: “Och lifvets träd uppå din graf dock växer.“

För att poetiskt åskådliggöra denna grundåskådning om dödens nödvändighet såsom främjare af nytt lif har Vrchlicky lyckligt begagnat sig af en gammal folksaga om “Smeden och döden“ (XLII), huru smeden ändtligen måste släppa lös den fruktade busen, sedan Gud Fader i en dröm visat honom, huru jorden skulle blifva en öfver-befolkad härd för sjukdom, ledsnad och kif, därest icke det gamla släktledet lämnade rum för det nya. Alldeles samma motiv återfinna vi i “Legenden“ (XLIV) af följande innehåll:

Gud Fader vandrade en gång på jorden i mänsklig skepnad. Då han i en stad mottogs med särskild gästfrihet, lönade han invånarne med löftet, att de skulle få sin högsta önskan uppfylld. De ville då slippa, hvad de mest fruktade, nämligen Döden. Så skedde ock, i det att den stygge liemannen uteställdes från staden. Men detvardt nu samma resultat, som då smeden band fast Döden vid päronträdet: tråkighet, sjukdomar och lifsleda. En gubbe drefs omsider af nyfikenhet att gå ut ur staden, men kom ej tillbaka. Andra följde exemplet, och snart var hela staden folktom, ty ingen fann nu mera vägen till döden svår eller hemsk. Till sist var Döden ensam på platsen och ritade i sanden ett: Fuit.

Ett för poetisk behandling synnerligen lämpligt motiv för lifvets logiska fortvaro har Vrchlicky med snillrik blick ock funnit i den bibliska sägnen om syndafloden. Jehovah kunde visserligen i sin rättrådighets vrede straffa människorna för deras ondska, men han kunde icke förgöra själfva lifsprincipen, ty det skulle varit meningslöst eller själfmotsägande, en dödsdom öfver hans eget värk. I sonetten “Syndaflodens dotter“ (XI) frågar medlidandets ängel Q-ud Fader, om han vid syndafloden ej vill k vari ämna något spår af det svunna släktet, och denne svarar då: “Kring deras grafvar vinets ranka slingras.“ I “Rägnbågen“ (V) låter skalden Noak uppstämma en tack- och lofsång till skaparen för den underbara räddningen, och i den titaniskt sublima “Lifvets sång“*) (XXV) sjunger Noak i sin bräckliga farkost en trotsigt jublande hymn till lifvets outsinliga källa, hvars flöden lifvets herre ej mäktar stänga:

“Lifvet ej drunknar i denna förgängelse.

Lifvet sig frigör ur syndflodens fängelse.

Lifvet är kvar i mitt blod.

Skonad från slukande, kväfvande häktena,

bringar jag lifvet åt kommande släktena, bringar dem 1 ef nådens mod.

Lif, du som kväller ur eviga flödena!

Underbart länkar du människoödena, trotsande faror och kval“ .,.

Likadan är tankegången i poemet “Böcklin och döden“ (XLIII), skrifvet med anslutning till målarens

*) öfversatt på svenska i “Ur Böhmens modärna diktning“ (Göteborg 1894).bekanta självporträtt, där döden såsom fiolspelare smyger sig fram till konstnären:

“Och döden spelte: Skratt och spratt!

En gång jag siikert får dig fatt.

Hnr än du spjärnar och dig slingrar, så nås du dock af mina fingrar.

När konsten bjuder bägarns glöd, du finner i dess drägg dock död.

När pänseln färgers tonspel sprider, min stråke sorgemarschen gnider.“

Men mästaren ler lugnt mot mästermannen och straffar honom med att rita af hans fula figur:

“Ty det är konstens segerlön att hinna lifvets högsta krön, att skapa, bilda och befria, när lömskt du lyfter livässad lia.

Yi veta intet, du och jag, om rätt och falskt, om lifvets lag.

Du irrar blindt. Men jag dock anar odödligheten, som jag danar.“

Samma bild förekommer i 61:a sången af “Pilgrimens visor“ (L). Döden kom till hans läger såsom speleman och ville spela på hans hjärta för att slå bort alla sorger. Då svarade eremiten: “På dessa strängar har satan spelat; tonerna kallades synder och idealet försvann. På dessa strängar ha ock änglar spelat, och det klingade skönt som en dröm. På dem har äfven en kvinna spelat, och jag åtrådde kärlek, men det var en villa. Jag vet allt och känner allt utom paradisets frid. Därför har jag längtat efter dig, och nu får du spela för mig.“ ♦

Om nu det mänskliga lifvet och döden äro endast olika uppenbarelseformer af samma världsidé, är det i självvä värket svårt att skilja dem åt, och man vet knappt, hvar det ena slutar och det andra tar vid under detta ständiga kretslopp. I “Den första rosen“ (III) utandas denhundraårige rabbinen Levi *) på sin födelsedag sin sista suck, då han luktar på den första vårrosen, som hans lilla sondotter räcker honom. I “Bofcetéchs kors“ (VTII)svarar Ahasver på Boäetéchs fråga, huruvida döden löser tillvarons gåta vid evighetens tröskel:

"O fråga ej! Bet erfar du i diklon.

Nog vare sagdt: Förintelse ej finnes, ej häller död — en öfvergång allena, allt är i kretslopp, allt i ständig daning.

Blott mänskans feghet har uppfunnit döden.

I döden gror allt lifvets frö för oss — ej hvarje människas, men universums.“

Denna ständiga pånyttfödelse i naturen är ett af skaldens älsklingsämnen. I den poetiska skissen “På gamla kyrkogården“ (LXIII) får han af en vän höra, att dennes vackra villa är byggd på en gammal hednisk graf-plats, och sålunda hade på grafvar vaggor satts för kommande släkten. Men enär han stört de sofvandes graffrid, måste ett försoningsoffer lämnas, och därför dog hans mest älskade barn. Lifvet är en rundgång genom döden, och grafvar behöfvas, för att nytt lif skall spira upp. “Men ingen får tro sig vara absolut lycklig, ty alla äro vi stoft och mull.a — Och i uDon Juans sista kärlek“ (XXXI) säger den ångerlulle älskogs hjälten åt Pachita:

“Uti hafvets djup, i knoppar, uti åskans dån, i droppar utaf blod, i trädets toppar sjuder ett oändligt lif, som i evigt kretslopp glöder och sig ständigt pånyttföder.“

Och innerligast framträder väl denna åskådning i “Tvisten om själen“ (XXXV). Medan Döden är inne i en stuga för att hämta ett litet döende barn, vänta ljusets och mörkrets båda änglar utanför och tvista om, huruvida den lilla barnasjälen skall tillhöra himmel eller helvete.

*) Den historiska förebild, som föresväfvat skalden, torde ha varit den namnkunnige, ålderstigne rabbinen Jehuda Löw (1520—1609), begrafven på Prags judiska kyrkogård.Men då det lider mot morgonen, kommer en tredje ängla-skepnad i morgonglans och solsken och säger majestätiskt:

“Bort. båda två! Ty denna själ är min.

Vänd om, atom, igen i lifvets floder!

Dig jorden bidar, allas liöga moder!

Där skall du sofva lugnt och saligt drömma.

Var bubblan ibland vågorna, som strömma!

Var sång i fågelns strupe! Le i droppar af gräsets dagg, i äppelträdets knoppar!

Var allt, som sjunger, gråter, sväfvar, klingar!

Var ros och stjärna, himlafärg och vingar!“

När Döden hade fyllt sitt värf och flydde ur kojan, morgonsolen redan grydde, och träd och buskar doftade af vår.

Men af de båda syntes intet spår.“

Detta är ju oförfalskad panteism, men en panteism af ädlaste poetiska slag. Mig synes denna afskedshälsning till ett flyktigt jordelif vara en vacker utläggning af de i sin nakna enkelhet hemskt gripande orden: “Af jord är du kommen. Jord skall du åter varda.“

Med allt detta följer, att döden, långt ifrån att vara något skräckfullt, fastmer måste betraktas såsom en välgörare och hafva något blidt, försonande öfver sig. “Felice Boni“ (VII), den hjärtegode narren, som ljöt döden genom ett lifsfarligt okynne, hade kvar sitt varma barnalöje, då hana döda kropp togs upp ur dammen. — I “Försoning“ (V) såg skalden på sin döde väns anletsdrag spåren af “Ahas-vers trotsiga tanke och Kristi himmelska längtan — två rivaliserande makter, som först i döden försonats“. — Och då skalden en gång läste i en bok på en kyrkogård (“Två dikter“, XXXIX), blickade han upp och

“— — — fann en annan dikt, som svallade med strofer af en oandlig hjältedikt, så full af ömhet, frid och stilla sorg, så full af självuppoffring och försoning.

Det var en ändlös dikt, af allvarsamme Döden sjungen.“Vackra äro de bilder, Vrchlicky använder för att beteckna själfva döendet. I “Fragment“ (XVII) beter det: “Det var en afton, då bon med ett stilla löje sade åt mig: ’Min vän! Det är sent.’ Det klingade för mina öron likt kvittret af en fågel, som dröjt sig kvar i mörka, täta snår. Ocb bennes död föreföll mig som en vacker saga. Hon steg i grafven, liksom fågeln flyger bem till trädet, liksom en peri sväfvar till paradiset eller såsom älfvan till sin älsklingskälla, såsom ett vilsegånget barn bittar hem ur skogen.“

Denna sistnämnda bild bar ock gett uppslag till en hel dikt i Andersensk sagostil: “Han slapp ej hem“ (XXXIX). En gosse bar gått vilse på gatorna, frusit utanför sin port, som ban ej kunnat öppna, och af förkylning dött med öppna ögon i feberdvala, så att han ej kunnat tala om, hvarför han ej slapp bem.

“Men där, vid himmelrikets öppna port, han slipper nog att vänta. Kanske sluter en ängel med en fläkt af sina vingar hans ögon, dessa blåa. djupa, milda, och nu, i rätta hemmet, man förlåter nog, att han ej slapp hem.“

Äfven Gamla testamentets Genesis har här gifvit skaldens fantasi stoff för dikter om dödens välgärning. I “Uppenbarelsen vid paradisets port“ (XXXV) klaga de båda människorna, omedelbart efter syndafloden, öfver den förlorade lyckan ocb tillvarons outbärdlighet: “Haf medlidande, o Gud!“ En kerub lofvade dem nu Guds frälsning, ocb en töcknig skepnad visade sig. I första ögonblicket greps Adam af skräck, men fylldes därpå af helig frid. “Hvem är du?“ sporde Adam. — “Lid ännu, tills tiden är inne!“ svarade skepnaden och svann. Adam tackade Gud, ty han kände, att det var döden som ersatt paradiset.

Ännu mäktigare klingar denna poetiska tanke i “Kains död“ (LXIV). Kain irrade skuldmärkt kring ifortvifian

utan att finna döden *). Han slog hufvudet mot klippan, men hon mjuknade; han lopp till h af vet, men vågorna slungade honom tillbaka, af fruktan att han skulle besudla dem. Han ville störta sig i vulkaner, men de utspydde honom igen. Slutligen sjönk han ned i urskogen för att där bida sitt slut. Det växte mossa Öfver honom, han såg själf ut som en gammal trädstam, och endast brännmärket på pannan var ännu synligt. En gång kommo jägare dit med den gamle Irad och hans son Mariel i spetsen. De kände igen sin stamfar och funno, att lifvet ej var alldeles utsläckt, då Kain ännu kunde stöna:

“O barn! Jag kan ej dö. Det Ur mitt lifs elände.

Förbannen mig än mer och flyn från denna trakt!

Så länge världen står, ha mina kval ej ände.

.Tag kan ej dö, förty jag döden eder bragt.

Jag — jag kan icke dö. Men döden er ej skonar.

Förbannen mig än mer uti ert groll och hat!

Jag ser, platt ingenting Jahves förbittring sonar" . . .

Han sjönk ned i mossan. Men de föllo på knä och det ljöd i högtidlig kör: “Osälle stamfader! Känn dig blidkad i ditt $rots, ty vi välsigna och tacka dig för din välgärning!

“Vet! Vi, som här böjt knä, vi barn af samma fäder — vi känna detta lif, så fullt af skräck och nöd.

Vi rusa hastigt fram som himlens yra väder att finna, hvad din sten har alstrat — finna död.

Vi känna detta black, som våra fötter binder.

Vi veta, Evas barn, hurdant det är vårt lif.

Den, som har timligt gods, blir androm blott till hinder.

Ho kan förbanna dig? O nej! Välsignad blif!“

Kains hufvud försvann under mossan som i en graf. Han var ändtligen död, och ättlingarne tackade honom för hans lifs storvärk:

*) Förut behandladt i “Det första offret“ (V;.“Dig tacka lika varmt en framtids nya söner, för att du döden bragt, som bjuder oss sin famn, oas i öknens sand, ett mål för fromma böner, ett säkert utsiktstorn, en sista räddningshamn.

Till en koral vårt tack all mänskligheten samlar.

Sof lugnt i skogens djup, i kväfda trotsets natt!

Den, som för döden räds, i mullvadsblindhet famlar.

Den, som känt lifvets tyngd, ser dödens gryning gladt."

Ur en annan synpunkt kommer skalden till samma mål i dikten “Nostradami synu (XXY). Den beryktade astrologen hör olika röster, som prisa lifvet, men på samma gång fasa för döden. Konungame veta, att döden krossar deras makt och stundom fläckar med blod deras namn i historiens häfder. Biskoparne känna, att döden är oundviklig och lömskt smygande som en munk i kapuschong. Adlingarne ängslas for dödens mörka framtidsskugga, som når dem likaväl som bönderna. Äfven köpmän, bönder, pilgrimer och älskande kunna ej njuta fullt af lifvet vid tanken på döden; ja, till och med de spetälske hänga sig ändå fast vid lifvet. Men endast ett slags människor äro fullt lyckliga: dårarne, ty de ensamma tro sig ha besegrat döden och drömma sällt om lif och makt. Den, som vill bli odödlig, måste vara sinnesrubbad. Då döden kommer till dårarne, blir han skamflat öfver att han är så gammal och ful midt ibland deras blommor och vårdoft, och han drar sig därför tillbaka. Då föll Nostradamus på knä och utbrast:

“Du, som af mänskan tusenfaldt förbannats!

O

Välsignad vare du! At ond och from, o död, du skipar ständigt rättvis dom."

Slutligen hafva vi den trösten, att det finnes en gruf-ligare död än den rent lekamliga. Detta belyser skalden med sonettenDöda och lefvande (XXXVII).

Hvar mänska har i lifvet två slags döda: ett öfver jord ocli ett i jordens sköt.

De lik, som människan i hjärtat slöt, ha mindre lif än de, som maskar göda.

Så sällsamt mänskolifvets vågor flöda, att hjärtats lik för evigt döden ljöt.

Men det, som grafvens sten i spillror bröt, välsignar dig ännu med rosor röda.

O graf, som torfvans höga gräs betäcker! Mer lätt du är än hjärtats döda vrå.

Den efterlefvande dig famnen sträcker.

Och tron kan här sin sällhetsbrygga slå, då ängeln Kärlek mullens gäster väcker. Men hjärtats döda — aldrig upp de stå.

Från denna tro slås också lätt en sällhetsbrygga till den stora evighetstanken. I “Det öppna fönstret“ (XXXIX) säger skalden, att “döden blott är ett öppet fönster till det rätta lifvet, den ändlösa dagen“, och i sonetten “På landet en söndagseftermiddag“ (XXXVII) talar han om, huru det på kyrkogårdens port glänste i matt guld af den bekanta versen: “Jag är vägen till lifvet.“ Och sitt vackraste uttryck har denna evighetstanke fått i de härliga terzinerna “Petrarcas sista triumf“ (XXV). Petrarca och Laura känna sig lyftade allt högre och högre, upp mot Gud, och hon utbrister:

"Ja, hvad jag drömt och anat, här jag hinner.

Här välla lifvets evigt friska flöden, och hela etern uti guldglans brinner.“ —

“Ar Han, som råder öfver mänskors öden, allena här?" — “Nej, vid Hans fötter finner du den i stjärnors töcken höljde Döden.“ —“— Hvad? Döden? Dina dunkla ord mig skrämma.“ — “Ja, döden är det. Lif och död, som båda naturens lopp för mänskorna bestämma,

vid världens vagga ock gemensamt råda" . . .

Därpå visade sig en hög, hvit skepnad, som vinkade med en palm. Petrarca undrade, om detta kunde vara döden, ty den väckte ingen ängslan och såg ej ut som ett spöke eller en bödel. Fastmer var det som en vacker drömbild från Hellas. Och då återtog Laura med ett himmelskt löje:

“Din sång det är som honom så förvandlat.“

Det är också denna trosvisshet som gaf skalden någon tröst i den bittra sorgen öfver sångerskan Kalaéovås plötsliga död (XXXIV). Själf är han .fången i tvifvel om skapelsens mening, då ett så rikt, ungt lif skonlöst bry tes i sin första blomning; men han vet, att hon har det tryggt och god t. Man läse blott tionde sången i den första cykeln:

Där vi oss ängsla djupt i sorg, har hennes tro sin sälla borg.

Där vi med skräck i djupet spana, går uppåt hennes trygga bana.

Där vi i natt och mörker bo, hon småler i sin ljusa tro.

Vi törnen ha — hon rosor fått.

Att tro — o trefaldt sälla lott!Gud och kristendom.

Vi hafva redan i förra delen sett, hurusom Vrchlickys ungdomliga, af Leconte de Lisle och andra “hedningar“ påvärkade panteism, redan från början präglad af en stark idealism, alltmer fördjupades och förfinades genom

bredare syn på lifvet och historien. Och just det tvifvel, hvarmed han mottog en mängd nedärfda föreställningar och nya intryck, var af det sunda slag, som leder till tro och till vetande. I sonetten “Rökelsekaret“ (XXI) anklagar han sig för samma brist, som den fromme Mickiewicz lade Slowacki till last: att hans lif är “ett tempel, där det ej finnes en Gud“. “Men — fortsätter han — på det tomma templets trappa, där gräs och mossa frodas, står mitt hjärta med glödande rökelse. Min mun spjärnar emot bön, och min fot mot knäfall. Men ur rökelsekaret uppstiger oupphörligt diktens välluktande rök, och jag vet ej, hvem som framalstrar den.“

Vacker är den i terziner skrifna inledningen till XXII, då skalden vid tröskeln till ett tempel häjdas af en röst (likasom Maria Aegyptiaca i X): “Tillbaka, förmätne skald! Hvad vill du här med din profana sång?“ Han ryggade tillbaka, men en skepnad vid altaret vinkade honom till sig och skingrade hans farhågor med orden: “Jag är den, som ej gäckar och som är full af harmoni, huru mycket världen än fördärfvas. Du fann mig med din tro, som krossar alla bojor, med din sträfvan till idealet, med dinkärleks glöd. Jag är källflödet, som din hammare öppnat i klippan med ditt arbete och din viljekraft. Ty din odödliga kärlek till mänskligheten är den sanne guden: jag är kärlekens röst, och med mitt öga ser han hälst på världen. Den dådkraftiga armen är den rätta änglavingen, hvarmed man lyfter sig till himlen.u

Denna ännu omedvetna gudsaning tager sig ett ståtligt uttryck i följande poem med Dantes högtidliga allvar under vandringen i de timliga omsorgernas villande skog:

Vägledaren (XV).

Ej vet jag, hvart jag går. Men jag förnimmer en andes närhet framför 111ig. Hans skimmer i natten lyser upp min dunkla stig.

Om han till hemmets tröskel leder mig, jag spörjer ej; men han är trofast när mig. Framför oss är en afgrund — han då bär mig däröfver utan skada för min fot.

Vi gå i skogen. Mången knottrig rot och stam oss häjdar, men med starka händer han dem till bryggor öfver forsar bänder.

Där är ett haf — då gör han kappan loss, och kringhvärfd af förunderliga bloss som Faust bärs jag öfver djupa vatten.

En gång vi gingo i en skog om natten.

Där skalade två hjortar trädens bark, och skuggor drogo öfver sumpig mark.

Då sade jag: “Hvart leder denna öken?

Jag ängslar mig för dessa snår i töcken.

I fuktigt gräs jag mattad sjunker ner,

och i mitt bröst — o ve! — finns Gud ej mer.

Så kusligt känns det här på hedar vida,

och fåfängt är att morgongryning bida.

Var du min gud och låna åskans röst!“

Min vän i skuggan log och gaf till tröst: “Hvad? Är jag okänd? I hvart mänskohjärta jag dväljs och väcks med bön uti dess smärta. Men framför skalden jag som molnstod går på branta stigar. För sin ande fårhan dagg och sångens honung i sin hunger.

Gud Hr inom dig, rörs med dig och sjunger.

Men utanför din själ har guden satts, att den för skönhet hafve Un mer plats.“

Ej vet jag, hvart jag går. Men jag mig grufvar, ty på en hemlighet mitt hjärta rufvar, som gör, att Gud har ställt sig utanför.

Jag bäfvar då och hjärtats klappning liör.

Tanken på en gud är i själfva värket oafvislig, och han är inom oss, äfven om vi ej ana det, såsom förhållandet var med läijungarne i Emmaus (XLVII). Människan har ett oreflekteradt behof af att bedja i nödens stund, såsom det heter i “Min Gud“ (XXXVIII):

“Du tror ej. Du är ateist.

Men fotens fäste har du mist

och hviskar dock på knä till sist: .

Min Gud! Min Gud!“

Och i “Bönen“ n:o 2 (XXIX) ropar han:

“O Gud, som dväljes under hundra namn!

Dig i mitt slöa hjärta uppenbara!“

I “Gud“ (XXXVIII) säger zeloten åt den vise, som grubblar öfver Guds existens: “Tro bara, så vet du nog! Därmed är gudsproblemet löst.“ Men den vise svarar: “Det är lätt för dig. Men jag, jag riktar blicken mot — det högsta väsendet.“ — I “Bönen“ (XLIII) står skalden vid gudaaltaret, där stjärnornas ljus äro tända, och säger: “Med din storhet mäter jag min egen svaghet. Men du kan ej förinta mig, ty du finnes i mig och är evig i stoftet.“ — De båda rabbinerna, Schammai och Hillel (XLIV), äro hvarandra mycket olika: den ene håller strängt på lagens bokstaf, den andre lägger hufvudvikten på kärlekens ande. Tvisten om hvem som har rätt hänsköts till den vise Gamaliel, som upplyste dem om att det var blott två olika sidor af samma sak:“Jahve är i sin stränghets allvar svår.

Jalive är idel kärlek, som består.

Jahve är död och lif, är köld och vår“. *)

Och i “Gud“ (LI) söka både den rike despoten och den fattige filosofen i hela världen fåfängt efter Gud. Först i dödsstunden hviskade en ande åt dem: "Kan du blicka in i dig själf?“

Om nu denne store okände är till finnandes inom oss, måste han dock uppenbara sig i olika lifsyttringar. Han är den naturliga vedergällningen (“Domen“ i VI), han är medlidandet (“Sandalfon“ i X) och kärleken, som trotsar själfva helvetet (uEloau i X). Han är ock den stora arbets- och kraftkällan, den sig ständigt förnyande skapelsen och såsom sådan allestädes närvarande. “Gud själf“ — heter det i “Aldrig sömn“ (XV) — “dök ned i tidens haf, och ingen vet, huru han skall benämnas. Vi veta blott, att han lefver, alstrar, glädes i naturen och i hjärtat och att han aldrig har en hvilodag.“ — Och i “Flat, ubivult“ (XV) sjunger han: “Världen är i ständig kamp. Men lugnt står Han bakom. I dag kalla vi honom Rättvisa, i morgon Välsignelse. Ej behöfva vi mer ängslas såsom Job. Han talar ständigt till oss, i grafvens högtidliga tystnad, i vaggans löje, i stjärnor, rosor och böljor. Världen är blott en vas, som han fyller med mystisk väldoft. Många förneka honom, men alla längta efter honom. Han var i Jesu hjärta och i Spinozas hjärna. Fordom talade han genom profeter; han leker med barnen och talar fåglarnas språk. Dante hade hans flamma på sin panna, och Hus i sitt bröst“ . . .

En sann gudsdyrkan består därför i att vidga och förklara gudsbegreppet. I ghazelen “Utbreden Gud!“ (XXIV) uttalas följande önskan: “Hela jorden varde en af dessa pärlor, hvaraf hans blixtrande gördel glänser! .. Hvart mänskohjärta vare hans rätta tron! Budskap om honom bringe pänselns färger och mäjselns hugg!“ Ännu

*) Jmfr. “Romansen om de båda klosterbröderna“ (LXIII), som trots andlig olikhet trifdes bra ihop och vid lifvets slut funno, att de dock nått samma mål.kraftigare predikas denna praktiska religion utan torra dogmer och formler i “Gud-befriaren“ (XXXII). En tiggarmunk hade bedt skalden om en slant för en ny kyrka, och han gaf tanklöst sin skärf, men började tänka närmare • på saken, då han fick se kyrkobyggnaden. “Med ens tycktes honom alla torn och tinnar små, och därinne dyrkades ej mänsklighetens rätte gud, som utsträcker sin fadershand öfver alla, och i hvars barmhärtighet stenhårda hjärtan smälta; han, som vill lyfta människan till sin härlighets

sida! Den stora, heliga glädjens gud, som ej vet af smädelser, tårar eller sorg! Han, som vill göra oss fria som fåglar, vill se upplyftade, ej nedböjda hjässor! Den gud, som krossar kvarnstenar, bräcker ok och torkar tårar! Denne förlossare, som kväfver ondskan och väcker lif och hopp på nytt i dödens afgrund! Den gud, som mänskligheten hittills fåfängt sökt och som den vise finner i det oförgängliga stoffet; han som talar i mäjsel, pänsel, ord och toner; framtidens fyrtorn, som sprider sitt ljussken öfver de befriade! Ej dogmens gud, utan öfvertygelsens; ej asketens och försoffningens, utan samvetets gud, det heliga arbetets gud, som ligger säkert förankrad i hjärtat! Han kommer en gång, förr eller senare. Byggen tempel åt honom! Hvarje människa vare hans präst! Och till sist skall världsalltet stämma in i en hymn och mänskligheten sjunga Herrans lof i tron på sig själf och sin kraft.“

En snarliknande tankegång ligger i “Det eviga evangeliet“ (XXXV), då Grioachimo di Eiore siade undergång åt Roms Sodom och Byzans’ Q-omorra. Det första riket hade varit lagens och den grufliga hämndediktens; det andra vore nådens, trons och ångerns; men det tredje riket skulle vara den eviga kärlekens, likasom Era Dolcinos:

M0 kommen alla hit till kärleksbordet!

Först funnos profetiorna, tills ordet

vardt kött uti apostlars testament.

Men nu är rätta evangeliet kändt.

Från mänskosjälar mörkrets villa vike!

I frihet varder mänskan gudars like.

Jag ser i fjärran Andens tredje rike."Och huru väl Vrchlicky förstår att förena djup fromhet med afsky för allt slags fromleri visar följande värknings-fulla kontrast:

Halleluja (XXI).

I kyrkohvalfvet orgelns toner skalla kring helgonbilder, som i ljussken glöda, ocfi öfver både lefvande och döda välsignelser från ofvan nederkalla.

Som hafvets bränningar mot skären svalla, så högt och djupt koralens vågor flöda, som om ej funnes sorg ocli vedermöda och som om kärlek huldrikt famnat alla.

På måladt fönster åt en man, som tigger, ger helge Martin sina slitna klutar bland kostlig rökelse och marmqrstenar.

Men utanför vid tempelmuren ligger

en tiggare förfrusen, och där lutar

sig hungrigt barn mot moderns vissna spenar.

Härmed är ock Vrchlickys ställning till kristendomen gifven. Utan att binda sig af vissa dogmer, men också utan att skarpt afvika från de bibliska traditionerna, ser han i Kristus kärlekens och lidandets inkarnation och låter med sin poetiska fantasi legenderna lämna ymnigt stoff till konstnärliga bearbetningar. Särskildt är det Jesu födelse och död som mest fängslat honom, och såsom vi redan sett, är en hel diktcykel i XL VII ägnad åt Jesu lif. I en af dessa dikter, “Afgudab il derna“, skildras flykten genom Egypten. Då de kommo till en sällsam lund, full af hemska bilder med hund- och gethufvuden, ibishalsar och tjurhorn, skyggade åsnan, och Josef lyfte i förfäran sin staf.

“Men pilten uti sömnen log så sött och armarna mot dessa bilder sträckte, med hufvudet mot modersfamnen stödt. Och se, i spillror dessa bilder bräcktes.““Sedan dess ha sekler förflutit; men symbolen for-värkligades ej. Kristus led, dog och uppsteg till himlen, och mänsklighetens suckar ha ständigt ljudit efter honom. Men på piedestalerna grina alltjämt afgudar. “ — Samma ämne har gifvit uppslag till den triumferande dikten

Sfinxens sista sång (XIX).

Sitt dok kring trötta mänskor natten slöt.

För deras ögon skymtade i sanden en väldig sfinx, och bort vid ökenranden ett lejon efter lejoninnan tjöt.

Den lilla truppens svultna kreatur med öknens magra tistlar hungern släckte. — Mot Lyran sina stjärnearmar sträckte Orion midt i slumrande natur.

I mörkblå rymd sjönk Vågen stilla ned,

men glänste stundom fram, till dess den släcktes

i djupet, och af skuggorna betäcktes

den glans, som sig från Jungfruns änne spred.

Vid åsnan låg en man i mantel höljd; och stödd mot stodens rygg, en kvinna lade intill sin barm en liten pilt, som hade i sfinxen fått sin vagga eller sköld.

I sömn föll modern, trött af dagens stråt.

Tyst natten skred med fjät, som tycktes eka i öknen. Många stjärnor svunno bleka, liksom när ögon falla hop af gråt.

Orion förde hem sin stjärneflock.

En purpurstrimma österns rand förgyllde, och lejons tjutande vid källan fyllde med bäfvan de gazellers skygga skock.

När nyfödd dag begynt sin stilla gång, vid sfinxens fot den lille pilten väcktes, och då hans armar under kvid an sträcktes mot modern, hördes sfinxens sista sång.I denna Memnons sång på ökensand det svunna paradisets harpor ljödo och med sin harmoni åt pilten bjödo en hälsning från hans barndoms ursprungsland:

“Med arla daggen kommer nyfödd tid till jorden. Du, som hvilar vid mitt sköte — hell dig! Med dig går människan till möte sin frälsnings källa, salighet och frid.

“Men tag farväl af egen frid och ro!

Att skapa andras skall din uppgift vara. Gack hän till kors, till lidande och fara, att lysa världen med din kraft och tro!

“O natt! O natt! Drag bort ditt mörka flor! Halleluja! Jag ljusets ankomst bådar.

För sista gången solens sken jag skådar, men mänskligheten i min stämma bor.“

Då sfinxen tystnat, solen glödde re’n, och Josef sig till fortsatt vandring redde.

Med undran sågo de den glans, som tedde v

sig hos den lille och i löjet sken.

Full af djup psykologi är dikten “Föregångaren“ (LVIII), som närmast berör Johannes Döparen. Denne hade såsom barn lekt med Jesus och kunde ej glömma den milde, tålige ynglingen, så olik alla andra. Och åter en gång

“de stodo båda två inför hvarandra, som när de lekt med lammen uti lunden.

En enda blick — de känt igen hvarandra.

Den blonde ynglingen steg upp ur vattnet som evig segrare. Men den, som döpte, för honom skälfde ..."

Då Johannes i sin ödmjukhet blott ville gälla for Jesu föregångare, frästades han af satan: “H varför han och

icke du?“ Men Johannes motstod:“Gack hädan! Jag ej faller i din snara.

Han större är, är Gud — jag blott en jordmask.

Det är mitt värf att rödja väg för honom.

Mer kan jag ej; för mig är detta nog.“

Och så begynte han förkunna Jesu lof:

“Nu kommer eder Gud. O jämnen vägen!

Jag är hans stämma, som i öknen ljuder.

Han kommer, kommer, ty han måste komma.

Ar jag en ton, är han ett helt ackord; jag alfa är — han alfa- och omega.

O gören honom alla vägar släta!

Han — Herre, Gud och konung och Messias!“

Men ännu förföljdes han af tvifvel och afundsjuka: “Hvarför är jag mindre än timmermannens son?“ Då fick han en gång se en lömsk skugga: det var Judas Iskariot. Han anade mästarens öde, och då besegrades alla onda tankar.

“Nu först uti hans hjärta tändes dag.

Nu såg han svalget, som dem båda skilde, och kände uti djupet af sin själ, hur nära denne Judas själf han stått.

Och lugnt han lät sig gripa nästa dag och föras för Herodes fram till dom.

Han teg, försjunken i den tanken blott, att han förmer än Judas var. Ja, äfven när våldets svärd vardt lyftadt mot hans hals, att tillfredsställa Salomes begär, han kände fullt och helt sitt stora värf som förgångsman, men ren och utan afund.“

Om passionshistorien förefinnas många dikter. I “Under korset“ (XVI) talar skalden ej tiU guden, utan till människan, som i den yttersta förtviflan våndades för sin ideella tro. “Kristus är icke den ende helige, ty många andra hafva ock under mänsklighetens irrfärder velat sprida ljus i mörkret och mött sitt fördärf“. Men skalden känner det största medlidande med Kristus, ty "du ville hela hvad ingen botat; du anade mer än de andra, och i ditt värf, din kamp och ditt svärmeri stod du ensam, utan hopp.Redan lutad Öfver afgrundens brädd, ville du ändå se hela mänskligheten lycklig“. — Och under en sjukdom betraktade skalden (“På Golgata“, XXXVIII) ett krucifix, i hvars ögon han läste ej blott sitt eget, utan ock kommande släktens lidande, och han kände djupt, huru heliga alla martyrer äro.

Efter någon profan krönika (eller är det ren fantasi?) har Vrchlicky i “Jesu död“ (XXXV) framställt orsaken till dödsdomen sålunda: Pilatus1 älskarinna Magdalena ber att få den man, som folket vill korsfästa i stället för Barrabas. Ehuru Pilatus lofvat henne hvad som hälst, blir han dock nu tveksam, ty han erinrar sig, att hans lagliga maka framställt en liknande begäran. Hon hade nämligen i en dröm sett, huru Kristi bleka ansikte nickat åt henne, och huru hela jorden störtade i en svart af grund, där tempel och gudabilder krossades af barbarer. Pilatus greps af ängslan, att maktens sol skulle slockna med det romerska världsrikets fall, och detta bestämde honom: Denne man måste dö!

Något snarlikt Sienkiewicz1 vackra berättelse “Låt oss följa Honom!“ är poemet om Claudia 'Procula (LVHI), som uppsökte Jesus i Gethsemane och tröstades af honom i sin själsnöd. Hon såg sedan i drömmen, huru han hud-flängdes och fördes till korset, och då detta besannades i värkligheten, hörde hon hans läppar hviska: “Dotter, tro! Så måste det vara.“ — “Simon af Cyrene“ (LVIII) behandlar episoden, då Simon hjälpte Kristus att bära korset en stund. Kvinnorna undrade, hvem af de båda var den lifdömde. Men då Kristus återtog korset och med ett hviskande tack dignade ned, sargad mot en sten, brast det lös bland mängden: “Denne måste det vara!“ — I “Uppståndelsen“ (XLIV) klaga kvinnorna vid grafven, men Johannes är viss om att han skall uppstå från de döda. Stor blef deras häpnad öfver att finna grafven tom, och mäktigt vardt jublet öfver att döden besegrats. Endast Thomas undrade öfver, huru Kristus skulle känna det, då hans timliga kropp förmultnade i jorden. — I motsats till “Änglarnes kör natten före uppståndelsen“ (XXV) står den dystra diktenPräst och krigare (XVI).

Golgata var redan folktomt. Ifrån korset ljöd

ingen gråt. Ej hördes fotsteg. Frälsaren var död.

Blott en krigsknekt stod där ännu, lutad mot sitt spjut.

Lik en bildstod, hän i rymden stirrade han ut.

Gud och krigsknekt här allena öfver världen all!

Gud var död, och krigarn stod där, trotsig, stel och kall.

Prästen ersatt Gud. På korset mänskligheten satts.

Känslolöse krigarn går där ännu på sin plats.

Mänskligheten fäst vid korset — krigarn står där still.

Guden död. Ho löser gåtan: Hvem hör världen till?

Af ven i den tidigare diktningen, där skaldens antika lifsglädje alstrat en viss skepsis mot kristendomens stränga allvarskraf, ser man dock jämt hans sträfvan att finna det knlturnödvändiga i den kristna lärans historiska framträdande. I den panteistiska dikten “Det sista axetu (V) sjunger han:

“Och fläten omkring Kristi stungna panna ej törnen, men en krans af sädesaxen!“ I

I “Fenix“ (V) talas det om den eviga tanken, som “än ljuder i Homeros’ dikter, än slumrar i Nazarets krubba“, och i “Polackerna i Paris“ (XVII) “mättas de polske landsflyktingarne af poesins odödliga bröd, likasom Jesus mäktade spisa oräkneliga hopar“. I diktsamlingen XVI nämnes Kristus i många sånger (“Genius“, “Skulden“, “Föraktet“, “Mänsklighetens morgon“ och “Lazari hymn“); Men framför allt betonas kärleken såsom det väsentliga i Kristi lif. I “De spetälske^ (XXXIX) besöker Kristus Döda hafvet för att med sin kärlek sprida någon glädje äfven bland de spetälske, och då i poemet“Medlidande“ (XL) satan frästade Frälsaren med det lömska argumentet, att Gud gifvit människan sjukdom, fördärf och lidande, lyfte Kristus sina milda blickar och sade sakta: “Han skänkte äfven medlidandet.“

Några legendariska motiv ur Kristi lif må ock påpekas. I “Legend“ (XLIX) gick Kristus en varm sommardag med sina lärjungar på fältet, men stannade plötsligt vid en halft förvissnad cikoria. Lärjungarne sporde fåfängt om orsaken, och först när solen började sänka sig mot väster, gick han vidare. Men då stod cikorian i frisk morgonglans, ty på dess oansenliga blad dallrade stora daggdroppar af gråt. — I “Legenden om skilsmässan“ (LXIII) tar Kristus farväl af de näjder, som varit honom så kära, och där han lärt och värkat. Han erinrar sig, huru han såsom barn undervisade i templet bland rabbinerna, medan modern ängslig stod utanför. Men då nu det skulle fullbordas, som han själf sagt, nämligen att hans rike ej vore af denna världen, kände han bäst, att han ändå var människa. Och huru innerlig är icke följande

Legend (XXXVII).

Sig mörkrets skuggor öfver jorden lagt, då Kristus stiger ned i julekvällen, belyst af stjärnorna på himlapellen, och lämnar Faderns tron ocli änglavakt.

Han går i både känd och okänd trakt, han tittar in i snöbetyngda tjällen, han lyss till orgelns brus på helga ställen och skådar kojors nöd och salars prakt.

Om han då finner någon stackars pilt,

som ligger sjuk, vid köld och hunger van,

och — som han själf — i krubbans linda kvider,

så låter han den lille drömma mild t och liitta gåfvor under julens gran.

Men tyst i spåren helga Döden skrider.Det lockande Judas-motivet kunde gifvetvis icke vara främmande for Vrchlicky. I “Hakeldama“ (XLIV) klagar Judas, ehuru med trots, öfver att han ej kunde täfla med mästaren i

godhet, och att ej ens döden kan fylla svalget mellan dem. Kristus leddes af kärlek, han af afundsam ärelystnad:

“Jag drömt en mäktig dröm som han, men ingen dess fullbordan fann.“

“Väl möjligt, att han var Guds son.

Jag är ett barn af skuld och hån.“

“Men allt är ovisst utom döden. Kristus nådde Zion, jag — Hakeldama (blodsåkern).“ — Då ryktet spreds, att Judas hängt sig, skred o lärjungarne förfärade till nytt val, hvarvid Johannes föreslog Josef, kallad Barsabas, eller Mattheus (“Valet“, LVIII). Men fast de röstande voro elfva, fingo dock de båda medtäflarne lika många röster. Då Petrus föreslog lottning, yppade Simon Zelotes, att han ej aflämnat sin röstsedel, därför att Josef Barsabas lefde i syndigt förhållande med sin köttsliga syster. För att fria sig från den grufliga anklagelsen och bevisa sin oskuld måste denne tömma en giftbägare, och si! giftet värkade icke. Men vid den nya omröstningen vardt Mattheus ändå vald. Josef den rättrådige smög sig undan och suckade:

“Hvad båtar Herrens dom? Svek blir dock svek. Jag lefver, är ej blind, ej dödligt blek.

O, hvilken bitter kalk du iliällt, Herre!“

Likasom i diktsamlingen XLVII (“Tungorna“) förhärligas pingsten i “Tungomålens gåfva“ (LXIV). Apostlarne berätta i tur och ordning, huru människorna allt ifrån Babels tid söndrats genom språken, tills Davids son nu från himlen talar till dem samfäldt medels flere-handa tungor, och Petrus förkunnar:“Han kommer. Fallom alla ned på marken!

I moln han dånar och i vädren talar.

Arftagaren, hans helge ande, fuktar vår jord och gör det första stora värket:

Han krossar Babels sekelgamla bann;

hvad som var söndradt, till ett helt han binder,

att alla, hvilket språk de än må tala,

dock samfäldt kunna godt förstå hvarandra . . . ,“

“ . .. . Under gör den kärlek, med hvilken Jesus bar sitt tunga kors på Golgata. I nu förstån hvarandra och älsken er inbördes. Böjom knä!

Tack! Ära! Hosianna! Halleluja!

I evig tid en enda mänsklighet!

Till ljusets fader se vi med förtröstan, att han förstår oss, liksom ock vi honom.“

Den förste föll i stoftet ned och dolde sitt anlete. De andra följde efter.

Maria lönligt torkade de tårar,

som ymnigt vätte hennes bleka kinder.

Det hven och skrällde såsom domsbasunen; allt flera röda tungor syntes dallra.

I luften sammanknäpptes fromma händer.

En sky, som glänste full af hvita vingar — ett himmelskt jubel — huset skalf i grunden.

Si! Guden Ande tedde sig för världen."

Slutligen ger skalden i “Den helige Pauli drömu (LYIII) en antydan om nödvändigheten för Kristi efterföljare att icke lägga armarna i kors eller låta kärlekens religion stelna i en enda dogmatisk formel samt att hysa förstående för afvikande meningar. Paulus har uttröttad somnat in vid stranden och tycker sig i drömmen höra hotfulla röster: “Föreställ dig hafvet! Har det en enda ström blott? Vi, kättare och sekterister, äro alltid rörliga vågor på

det haf, vid hvilket du inbillar dig finna hvila.a

“Han vaknade och kunde mer ej sofva.

Han såg på hafvet och på böljeleken, och hvarje bölja tycktes lik ett hufvud, som grinade med tänderna mot honom och skadegladt benämnde honom broder.Men djupt en stämma i hans inre ljöd:

’Hvad har du gjort med Kristi enkla lUra?

Hvart styr du hän?’ — Med samlad styrka steg han skyndsamt upp och flydde som från vettet i natten. Men alltjämt en stämma ljöd med gråt och samvetsklander oupphörligt.“

* *

*

Af redogörelsen i förra delen hafva vi redan sett, med hvilken förkärlek Vrchlicky uppsöker bibliska ämnen; t. ex. “Lilita“ (XIII), där mannen vid kvinnans sköte tröstas för lyckans förlust, eller “Duo från urtiden“ (XVI), där Tubalkain och Jubal i en växelsång besjunga smideskonstens och musikens välsignelser. Förutom i redan anförda dikten, behandlas den gammaltestamentliga straffdomen dels i “Utplånade städer“ (LXIII), dels i “Babel“ (XXI), som människorna byggde, för att Gud skulle hunna rasta på vandringen från himmel till jord. Men då han ej kom, drucko offerprästerna i harmen upp allt vin och kastade nakna kvinnor ned från tornet. “Stjärnorna gingo sin lugna gång, vindarna blåste, och prästerna väntade törstiga, men Gud kom icke. “ — Då Noak är färdig med arken och blott väntar på att Guds ängel skall utgjuta hans vredes skålar öfver den syndiga jorden, tvekar dock Gud i det längsta. Då Noak spörjer om orsaken till uppskofvet, pekar ängeln på en blind gubbe, som sofver lugnt — Metusalem (XVIII). Denne skröplige gubbe håller världens öde i sin hand, ty så länge han andas, kommer ingen syndaflod, och då Noak frågar, om det är för hans offers eller goda gärningars skull, svarar ängeln högtidligt: “Han är gammal.“ —

Vacker är ock den bibliska idyllen “Ruths sädesax“ (XXXIX), förgyllda af kärleken.

Starkt subjektivt färgad är däremot dikten “Lamech“ (LVIII). Lamech tackar vid offeraltaret Gud för allt hvad han fått, men spörjer ängsligt, hvarför han på ålderdomen blifvit fader mot sin vilja. En natt hade han ertappat förföraren, Noemis fader, och slagit ihjäl honom med klubban. Han ville ändå i det längsta tro på Sillas oskuld och sökteinbilla sig, att en ängel sväfvat ned till jordens döttrar. Men fåfängt besvor han Herren om klarhet; Gud var stum, och Lamech gick att söka tröst — hos Ada. Ungefär samma stämning präglar "Hvems fel?“ (LVIII), då patriarken under en kort resa med flit låter en ung köpman besöka den unga hustrun, som lofvat sin gamle make trohet. Hon faller dock för frästelsen, och den förorättade hämnas genom att vid återkomsten öppna en säck med ett par sällsynta klpnoder: den mördade förförarens hufvud.

Vrchlickys bästa gestalt ur Gamla testamentet är kanske Moses. I “Mose skugga“ (XXXV) går denne ned från Sinai, majestätisk som Gud Fader själf, omgifven af härlighetens glans och beundrad af folket. Men några israeliter på andra sidan bärget sågo med forfaran en svart skugga bakom Moses med hom i pannan, oxklöfvar och en kvarnsten i handen. “Se satan!“ utbrusto de. “Denne är ej Guds tjenare.“

“Han lägger tunga stenar på vår hals för att förkrossa oss i träldom. Ve!“ —

Allt ifrån denna stunden voro de, som sådde \split och trots och bittert hat i Israel, desamma som bevittnat, hur Moses gått med satan som kamrat.“

En något liknande tankegång finnes dels i sonetten “Mose graf“ (XLVIII), dels i "Kampen om liket“ (XXXV) på hans okända grafställe. En ljus och en svart ängel tvistade om rofvet, och den mörke sade:

“Mig tillhör kroppen — mig och ingen annan.

Jag tar den med mig ned till jordens ve, till folk, som fegt i stoftet böjer pannan och lyckligt är, när det får ödmjukt be.“

Den hvita ängeln upprepade blott: “Du skall inga

andra gudar hafva för mig“ och försvann högt öfver stjärnorna med sitt byte.“Men utan att försynens vrede frukta, skrek satan efter ängeln än: Stå still! Beläten, hvarmed människorna tukta sin egen dumhet, måste finnas till.

På stigar, där historiens häfder bukta sig *fram, går mänskan bland beläten vill. Hon dem i jorden och i hafvet anar och af sig själf till sist sin afgud danar.“ TREDJE KAPITLET.

Vrchlickys episka diktning.

“ T lyriska dikter ville jag skildra blott mig själf, men i de X episka och de blandade poemen det nittonde århundradets människa, såsom, hon ser på utvecklingen och fattar dess uppgifter. På grund af min ofilosofiska läggning finnes en dualism, som genomgår hela mitt lif: För min personliga del är jag pessimist, men i min tro på hela mänskligheten optimist.“

Med dessa ord har skalden karaktäriserat sig själf, och de synas mig gifva nyckeln till hela hans skaldeväsen och upplösa den yttre, skenbara motsägelsen i många af hans värk. Att i likhet med en cechisk kritiker beteckna honom som pessimist i den första diktsamlingen, men såsom optimist i “Ande och värld“ samt “Symfonier“, tills hans humanistiska världsåskådning bröt igenom med “Sfinx“ och “Perspektiv“, synes mig vara både ytligt och oriktigt. Snarare kan man väl säga, att ungdomsperiodens optimistiska pan-teism kulminerade i “Ande och värld“ och att den aflöstes af en viss skepticism i “Sfinx“, hvarpå den modärna, personliga pessimismen tog sig uttryck i “En modärn människas breviarium“. Därefter fördjupade han sig allt mer i sig själf, sökte lösa allmänt mänskliga frågor genom analys af sitt eget själslif och renade sin världsåskådning till en ny, mer mogen optimism dels genom Dante- och Goethe-studiet, dels genom en innerligare religiositet.Af hans företal till “Bar-Kochba“ vet man, att han länge haft i sinnet att skrifva en mänsklighetens epopé. Däraf vardt dock intet och kunde ej heller blifva något, ty lika litet som “den sociala frågan“ löses med en formel, lika litet kan mänsklighetens historia inrymmas i en dikt, och de försök, som på senare tiden gjorts i denna riktning, t. ex. af tysken Heinrich Hart (“Lied der Menschheit“) eller af magyar en Emerich Madåch (“Människans tragedi“), hafva mindre bevisat författarnes oförmåga än själfva ämnets omöjlighet att enhetligt behärskas. Och på tal om Victor Hugos “La légende des siècles“, som nog föresväfvat Vrchlickÿ, bekänner han själf, att det är omöjligt att skrifva hela mänsklighetens hjältedikt, ty ett epos kan blott behandla afslutade, fulländade tilldragelser. Men “mänskligheten själf är ju ännu blott en fragmentarisk del af det stora hela“.

Vrchlickÿ har icke ens skrifvit en stor hjältedikt, som kunnat blifva ett nationalepos i samma klassiska mening som t. ex. Mickiewicz’ “Herr Tadeusz“. Hans “Legend om den helige Prokop“ (VIII) är nog hans mest populära dikt i Böhmen, men den är för mycket legendartad för att kunna få universell betydelse, och hans stort anlagda “Bar-Kochba“ är i sin dramatiska form för litet episk att kunna gälla såsom en värklig hjältedikt. Men i stället har Vrchlickÿ genom sina episka fragment och sin rika balladdiktning låtit hela världshistorien från skapelsens sjunde dag ända fram till den franska revolutionen skrida oss förbi i en lång serie af episk-plastiska gestalter, åskådliggörande mänsklighetens fröjder och lidanden, sträfvanden och förvillelser.

För så vidt dessa episka stoff icke redan omnämnts, skola vi här i största korthet referera deras hufvudsakliga innehåll efter olika ämnessfärer. Början göres lämpligast med Vrchlickÿs älsklingstemaAntiken.

Denna förkärlek för den antika kulturen har sin naturliga förklaringsgrund dels i Vrchlickÿs medfödda skönhets-sinne, dels i hans italienska resa och klassiska studier, dels i hans ursprungliga, naiva natursvärmeri, närdt af bekantskapen med Leconte de Lisle’s “Poèmes antiques et barbares“. Hans eleganta, plastiska stil, utmäjslad efter både franska och tyska mönster (i det senare fallet Schiller och Goethe), har format enkelt klara, sköna typer ur den antika världen, hvilka ej hafva motstycken i den slaviska vitterheten (närmast skulle jag vilja ställa de ryska lyrikerna Fet och Majkov), och jag behöfver blott erinra om de fint skurna bilderna af “Endymion“ (III) eller “Hermes“ (XXXV)*). I “Brefvet till Cannizzaro“ (XX) heter det:

“Af Hellas’ varma fläkt inom mig jag känt glöden, och vårens lif vardt väckt i grafvarna från döden."

Och i “Klythia“ (den för solgudens gemål länge hållna kvinnostatyn i British museum) sjunger han (XVI) om den återuppståndna världen:

“Välsignadt är det värf, den handen gjort:

Hon lyft den första torson upp ur gruset.

Hon öppnat åter paradisets port

och tändt på nytt för människorna ljuset.

*) Båda öfversatta i Alberts antologi, sid. 30, 32 och 283.Din tid skall komma. Glädjen ock med den.

Det gamlas tunga mörker vi förgäta.

Af skönhet vi berusa oss igen och hyacint i våra lockar fläta.“

Likaledes ger han, efter besöket i Berlins museum 1885, uttryck åt sina reflexioner öfver “Utgräfningarna i Olympia“ (XXIX) sålunda:

“Jag vill ej klaga, att min tid är ringa.

Men spörja måste jag, hvad den skall bringa åt eftervärld, som söker dess ruin.

När forskare dess spillror uppenbara, hvad skola de om nutidssläktet svara?

Hvar är där mänskans kraft? Hvar poesin?“

Och i “Cyklopernas klagan“ (XVI) lyder en strof:

“Natur! Hvart hafva dina gudar svunnit?

Ho skrämmer nu med blixt och åskans skräll?

Ha dina hästar, Helios, förbrunnit?

Hvar är ditt haf, din jord, din himlapell?

An susar vinden ibland snår och stammar, men ej satyren mer bland rankor glammar.“

Men naturens eviga ungdom håller skalden skadeslös for den svunna lyckan och låter honom i fantasin se denna skönhet äfven i döden och i ruinerna. Denna idealiserade, lefvande bild af den begrafha antiken har han framställt i ungdomsdikten

Sarkofagen (V).

0 Hellas, konsternas och lifvets härd!

Din andes glans lyst upp min mörka värld, och samma sol, som kysste daggens droppar

1 arla stund på ditt Hymettos’ knoppar och med sin eldglöd dina drufvor fyllt, har ock min poesis pokal förgyllt.

Till en förvittrad sarkofag, jag såg på klassisk mark, står än min längtans håg, flyttfågeln lik, som, vräkt till fjärran stränder af lifvets stormar, hem dock återvänder.När jag den ser i mina drömmars ro, beklagar jag, att ej af någon bro, högt öfver biirg ocli afgrundsbranter buren, världsliafvet sammanlänkats med azuren, och mänskors tunga kamp med gudars lust. Med tvifvel spörjer jag då, hvarför just i mänskolifvet hvarje hopp bedrager, och marken sviktar vid hvart steg, man tager.r Hur kunna fläta rosors poesi i detta dok med evig afgrund i?

Hur kunna mildra mänskolarmets skarpa disharmoni med skaldens veka harpa?

Hur ge Medusans bild en guldren glans?

Hur rensa törnet bort ur sorgens krans?

Hur göra detta?

Se dock! Vårens blom har smyckat dödens murkna helgedom.

I glädtig ring på sarkofagens stenar satyren sig med nymf till dans förenar, med humle, murgrön, ranka i sitt hår.

Där innanför är död; men dans man trår därutanför, och sälla väsen skalkas. Därinne död, men utanför där nalkas till nymf satyr med kärleksbön och smek. Där inne sorg, där utanför blott lek. Därinne spindelväf och ben och döden: men omkring kistan svalla lifvets flöden med skratt och kärleksrus och blomdoft i, som smälta hop till skön världsharmoni.

I främsta rummet är det sålunda den naiva lifsglädjen och naturdyrkan, hvaraf skalden fängslas (t. ex. i den redan anförda “Satyrens visa“, V), och det är ju naturligt, att Merlins sångare också måste vara en entusiastisk beundrare af den gamle Pan, som ock gifvit namn åt en hel diktgrupp i XV. I “Pans herdepipa“ (XXXII) finns det sju olika toner, hvarmed han prisar: vårens knoppning, kvinnofägring, Dionysos, den poetiska hänförelsen, likgiltighet för ödets vedervärdigheter och den oförgängliga kärleken. — I “Syrinx“ (XIX) söker Pan fånga en nymf, som flyr och af Venus förvandlas till ett träd. Men hanskar en kvist af detta träd och gjorde däraf en flöjt., så att han ändå fick kyssa henne. — I aPan och Psyche“

(XXXVII) har Psyche tröttnat på Amor och flyr till. naturen, där han, leende i sitt gråa skägg, spelar på sin skalmeja for henne. — “Pith.ys“ (XLIV) är en växelsång, mellan Pan och Boreas om en nymf, som dog vid den senares kalla omfamning och af Pan fördes till moder Gaias sköte. — I aTyrtaeusu (XVIII) har en spartansk moder födt ett klent barn, som tages från henne. Hon söker det fåfängt på Taygetos, där det blifvit utsatt att omkomma. Men nästa dag finner hon det leende i strålande solsken hos den spelande Pan. Hon ber guden att få igen sin späde pilt, men Pan svarar:

“Jag vet, att nog af lidande och tuktan har modershjärtat haft. Men hys ej fruktan, ty gossen trifves bättre här i skogen uti naturens sköte. Hon är trogen, när människan förskjuter.“

uJag skall lära honom spela flöjt vid oreadernas danser, och han skall få umgås med mig, Dionysos och Rhea. I sinom tid kommer han igen. Minns då hans namn — Tyrtseus!u

Och ännu i diktsamlingen LVIII bevaras denna varma lifstro i dikten “Aristaeos“ om den nedstämde ynglingen, som af Pan uppsökes och tröstas:

“Världens ande är jag. Allt jag punyttföder: hjärtats lust och känslor, stoff af stjärneglöd.

Grenom mig allt lefver, blommar, värms och glöder.

Lifvets nyckel har jag, nyckeln ock tilL död.“

u Människorna förstå ej att njuta af naturen och ha förlorat medvetandet af jordens storhet och skönhet, af egen odödlighet och ungdomlighet.u Den friska dikten med sin käcka rytm inplantar kärlek till medmänniskorna, till lifvet.

Poetiskt tillgodogjordt är ock det gamla motivet, att Pan ej dött för alltid, utan blott sofver, tills tiden är inne attstå upp igen. I “Pans uppvaknande“ *) (XIX) har han med sin flöjt somnat i skogen, då Zevs’ sista altare förstördes, och då lundar och älfvar genljödo af dryaders, nymfers och oreaders suckar. En gång vaknade han dock upp af fågelkvitter och vårlig doft. Berusad däraf, började han själf sjunga, och Eko upprepade hans ord:

J ! r

“Du, gamla moder, vet ej af förändring.

Som förr, åt fåglarna du bygger nästen . . .

Han kom till en förfallen byggnad med utsinad fontän och öfvervuxen pelarhall, likasom Hilarion vid slutet af sin lifsvandring. Det var ett gammalt gotiskt tempel. Där började han spela med underbar värkan. Pelarna föllo ned, och Maria Magdalenas nakna bild log mot honom. Men i det. högsta hvalfvet skymtade något hvitt — det var orgelns ande, som ville häjda honom. Men

“Pan förde åter flöjten till sin mun.

Nu var det dock ej längre blott en visa; det var orkanens brus, som ljöd däri, och vatten, skogar, himlens moln och stjärnor nu fingo stämmor. Orgelns svaga ton försvann däri som droppen uti liafvet.

Med ens för flöjtens jättelika dån

sjönk altarhvalfvet in och gick i spillror,

och solnedgångens guld som flammor brann.

Då Pan gick ut, låg klostret i ruiner, som i en skrud af grönt och mossa väfdes.

Pan gick med morgonlöje på sin läpp och blicken full af sommarnattens stjärnor.“

Afven Faustulus (XXXV), Fausts och Gretchens son, hade ju, såsom vi sett, råkat ut för ett liknande äfventyr i sin kyrka. Men hvad som lyckas en gud, lyckas ej för de dödlige, och Faustulus måste själf plikta med sitt lif.

*) Diktens tankegång erinrar om det vackra slutkapitlet i Merez-kovskijs “Julianus Apostata“. Öfriga “Pair-dikter, som jag noterat, äro:

“Pan“ och “Genklangen“ i V, och “Näckrosen“ i XXXVIII.

‘Pan“ i XI, “Antikt fäs t k väde“ i XXVrcklieky, likaväl som Nietzsche och andra stora poetiska tänkare, vet eller får erfara, att det allra största problemet förblir en olöst gåta, och att det finnes en gräns, utanför hvilken det mänskliga snillet så att säga krossas af det oerhörda lufttrycket eller spränges af den subtila förtunnin-gen af etern. Merezkovskij har visserligen gjort ett stor-artadt försök att sätta upp ekvationen antik kultur och kristlig tro, men lösningen har icke heller han ännu funnit. ..

V ¥

*

I samband med denna antika naturdyrkan står, likasom i Vrchlickys rent lyriska diktning, hans erotiska temperament. “Kybele“ (XVI) är en lofsång öfver den antika kvinnan, jämförd med nutidens. Akme (XIX) spörjer vid Septimius7 bröst ej längre, hvad kärlek är, och hierofanten besjunger den rena kärleken och den sensuella lustan i “Attis och Kybeleu (XIX): Grudamodem älskar herden Attis, som faller för nymfen Sangaris’ förföriska lockelser; men hon tar honom till nåder igen och gör honom till gud genom sin rena kärlek. Lais (XIX) klagar till Venus öfver att hennes kroppsliga fägring, gudinnans gåfva, vållat hennes fördärf och väckt de thessaliska kvinnornas svartsjuka hat, så att hon nästan sargats till döds af dem. Hon ber därför att få slippa den ödesdigra gåfvan, men Venus ler huldt och lofvar henne odödlighet:

“Skön den lulmnd skall blifva, som du jorden sänder.

Vllrlden ger du lif och rördise och svall.

Och den sten, som slungas dig af ondskans händer,

skall till ros förvandlas redan i sitt fall.“

Och slutstrofen i “Leda“ (XIII) lyder:

“Fläktar genoin lunden fara. Vill doft andas ängens skrud. Hviska ordet kärlek bara. och då visar sig — en gud.“Vrchlickys subjektivt-lyriska temperament måste gifvet-vis också med förkärlek dröja vid en af antikens mest romantiska gestalter, Orfevs, hvilken för öfrigt af gammalt haft slaviska sympatier på grund af de chauvinistiska grillerna om hans förmenta thrakisk-slaviska börd. I “Orfevs’ ungdom“ (XIX) yppar kentauren Chiron på dödsbädden för Orfevs, huru han sökt uppfostra honom till sträng arbetsamhet med undvikande af monadernas lockelser och vekligt strängaspel. Efter dennes död ville Orfevs trösta sig i sin ensamhet med lyran, och då kvällde den första lyckliga tåren fram. Han kände hopp och odödlighet inom sig, fick ögonen öppna för naturens skönhet och, medveten om sitt skaldskap, hälsade han jord och haf, sol och himmel. Behofvet af kärlek

vaknade, och han fann sin Evrydike: “O älsken! De, som älska, äro heliga.“ Samma lofsång till kärleken ligger i slutorden af “Hippodamia“ (XIX), då hon säger åt Pelops:

“Den stora kärleken jag var. Med fiskans dån min harm i himlen hörs, och emot den är all Olympen ann.“

Den klassiske siarens förtrollande sång förhärligas ock i den ståtliga dikten “Stiltje“ (LXIV). Argonauterna på väg till Kolchis trotsa med sitt präktiga fartyg gudarnes vreda stormar. Då föreslår en ondskefull triton ett raffineradt straff: stiltje! I början rådde idel glädje ombord, men snart förbyttes den i ledsnad och ängslan, då de sjöfarande sågo bärgen lika långt borta, och till sist grepos de af gruflig skräck för hungersdöd. Endast Orfevs hade ännu någon kraft kvar; hail strängade lyran ocli bad:

“O gifven storm, I gudar, I som skåden vid fyllda bägare i marmorsalar på denna stillhet! Låt det storma, gudar!

Ty stillhet är det hemskaste af allt.

Jag, eder skald, jag känner denna stillhet och vet, att den kan liknas blott vid döden.

Som Erebos är detta solskenslugn...

O gudar! Lringen storm! Om hjärtats fåglar förstummas, hvad har mänskan då att känna?Må vinden blåssi upp! Må böljor svalla — en smula blott! Ty rörelse Ur ljud, och ljud ilr lifu . . .

Och då en tår löste sig från hans öga och droppade ned, böljade skeppet långsamt röra sig.

Det är emellertid betecknande för Vrchlickys skaldiska individualitet, att han mindre hänföres af Orfevs7 underbara spel än känner medlidande med hans personliga olycka och sorgliga slut. I “Orfevs och Evrydike“ (XLII) fram-ställes den antika myten om hennes misslyckade hämtning från undeijorden parallelt med en modärn badortssatir, där Merkurs roll öfvertagits af den falske “familjevännen“, och hon låter försona sig med mannen efter hans vinst vid spelbordet. Hans gräsliga död är behandlad i diktsamlingarna XI, XXI, XLIV och XLVIII.

Samma äktslaviska vekhet röjer sig i behandlingen af Herkules-myten. Visserligen betonas flerestädes ganska kraftigt Herkules7 öfvermänskliga natur: I “Herkules

efter de tolf storvärken“, XLIV (“Allt mänskan kan, om hon är stark i kärlek“). I “Herkules“ (XL) önskas hans like för nutidens Augiasstall, och i “Iolaos“ (LVIII) får den vid stranden klagande gubben af Herkules ny ungdom, glädje och kraft. Men i “Alkestis“ (XIII) framträder redan det veka draget, i det att Herkules till Admetos återförde hans gemål från undeijorden och därigenom utförde sin största bragd: självöfvervinnelse, och hjältens vanmakt gent emot den kvinnliga tjuskraften besjunges dels i “Deianeira“ (XXI), dels i “Herkules7 död“ (XXXVII), dels i “Samvetet“ (XXXV). Vid Deianeiras dödsbädd tyckte sig Herkules endast vara skuggan af den heros, som dödat det nemeiska lejonet, och flydde till skogs, alldeles som i “Nebukadnesar“ (XXXV) den hyllade despoten midt under jublet greps af samvetsagg och flydde undan.

Följande förteckning på förut icke omnämnda antika dikter torde redan genom titlarna gifva en antydan om den poetiska rikedomen på klassiska ämnen.

V: “Hesiodus“ (förtäljaren af sagor från mänsklig-

hetens lyckliga barndom), “Pythia“, “Akteon“, “Psycheoch satyren“ (poesin flyende från den råa värkligheten > och “Kentauren“ (den otympliga, råa styrkans dröm om kärlek).

XI: “Fryne“, “Dryaden“, “Kybele“, “Ceres“, “Pria-pus“, “Echo“, “Hermafrodit“, “Narcissus“, “Odyssevs“, “Briseis“ och “Hellas“.

XVI: “Diogenes’ lykta“ (En ängel säger åt den gamle filosofen: ’Om jag af kärlek till sanningen toge din lykta, skulle jag först lysa på dig själf!’), “Kallisto“, “Venus“, “Marsyas“ (med hvars öde skaldens förliknas), “Två antika masker“ och “Efebemas trohetsed“

XVII: “Narcissus-stoden“.

XIX: “Ariadnes klagan“ och “Lynkevs och Hyper-menestra“.

XXI: “Ananke“, “Gladiator“ och “Berenike“ (då hon säger åt sin gemål, att hon köpt hans seger med förlusten af sitt hår, som nu glänser på himlen, svarar han, att han hällre skulle velat dölja sitt nederlag i hennes flätor).

XXV: “Arete“, “Adonis’ lycka“, “Herodice“, “Venus Verticoria“, “Sapfo“, “Tragikens död“ (Evripides söndersliten af hundar), “Antinöus“ och “Ormar i rosorna“ (Kleopatra).

XXVIII: “Erigone“, “Dione“, “Myrto“, “Theano *. “Fausta“ och “Flavia“.

XXXI: lß antika kaméer.

XXXV: “Danaiderna“ och “Cissus“.

XXXVII: “Hebe“, “Rhodope“, “Apollos hämnd“ och “Minotaurus“.

XXXIX: “Leda“, “Narcissus“ “Pandoras ask“ och “ P vsrmalion “.

XL: “Thespesios“ och “Medusa“.

XLIV: “Persefones hymn“, “Evrynome“, “Niobe“

(då polska författarinnan Marya Konopnicka förlorat sin son), “Odyssevs, på hafvet“, “Penthesilea“, “Scylla-Cha-rybdis“ och “Quies“.

XLVII: “Dryaden“, “Ixions gråt“, “Sirenen“, “Me-dusas tårar“, “Teiresias“, “Demeters klagan“ och “Persefones trädgård; *. ^. XLVIII: “Amfora“, “Glaukos* död“, “Adraste“, “Mar-syas“Teiresias“, “Fidias framför Zevsstoden“, “Xerxes’ “Kleopatra“, “Heliogabalus“ och “Epponina“. XLIX: “Kronos“, “Hieroduler“, “Iiimedia“ och

gråt“

“Hypnos“.

LVIII: “Achilles på Skyfos“, “Pygmalion“, “Kreusa“, “Eryfilä“, “Amfions hämnd“, “Xantippa“, “Iodamia“ och “Circe“.

LXIII: “Odyssevs“ (återfinnande Ithaka).

Ett så rikt klassiskt bildergalleri ha yäl få enskilda skalder haft att uppvisa. Om man närmare undersöker stämningen i dessa antika dikter, skall man emellertid finna, att Vrchlickys poetiska uppfattning af den antika kulturen modifierades med åren, i samma mån som hans känsliga sinne blef mer mottagligt för den kristna kärleksreligionens skönhet. Det är icke längre ungdomlighetens naiva Pan-dyrkan och den rena ästetiska skönhetskulten, utan fastmer elegiska reminiscenser och en djupare uppfattning af den grekiska ödestragiken och den gamla gudavärldens predestinerade undergång. Detta framträder redan i XXXV, då kentauren (i poemet “Smärta“) flyr sårad ur striden och för första gången känner medvetandet af sin vanmakt, samt i “Milon af Kroton“, hvilken under jakt fastnade i ett klufvet träd och klagade så ömkligt öfver människans litenhet, att till och med lejonen blefvo rädda för honom.

Men sitt starkaste uttryck har denna känsla af resignation och tung beklämning fått i “Gudar och människor“ (LVIII), i hvilken diktsamling den stora brytningskampen i världshistorien bäst afspeglar sig. Här behandlas sagorna om den titaniska dårskapen (“Epimetevs“) och om gu-darnes småsinta afundsjuka, som äfven skalder fått erfara (“Arachne“, LXIV, som väfde bättre än Pallas och därför dömdes till undergång). I “Chirons död“ (LVIII) klagar titanen öfver den skröpliga ålderdomens börda och afundas människomas lott. Hennes förtäljer då, att Her-kules fåfängt letat efter nägoi^, som för Prometevs själf-mänt ville stiga ned till Hades’ skuggor och dö såsom-människa för att åter lefva. Hennes afrådde Chiron från detta tomma skugglif; men Chiron, som var trött på världen och urståndsatt att njuta af naturen, upprepade sin begäran, öfvertygad om dödens välgärning.

, “Ur stoftet lyfte han sitt bröst, som liäfdes tungt, en klippa lik. Han sträckte sig i all sin längd och i sin forna kraft. Ej kändes sorgen mer.

Och genom himlens blåa afgrundsdjup i natt försvunno tvänne skuggor långsamt-. Chiron vardt en skugga vid

beröringen af Hermes* staf.

Det kändes kallt på ögonlock af Letlies våg.

I ljuflig domning svann hans lemmars börda bort, och med en salig suck ur lättadt bröst han kvad:

Hur sälle äro icke alla, som få dö!“

Men denna antikens dödslängtan måste dock vara förknippad med en viss dödsfruktan, ty tanken på döden väcktes af medvetandet, att själfva gudarne började åldras. I “Fruktan“ (LVIII) skildras titanemas guda-kamp och nederlag. Sårad låg Japetus på slätten, vaknade upp och ville fly till det yttersta Thule för att slippa höra fångna bröders stönanden. Han smög allt längre bort i ödemarken, men kände sig i sin frihet ändå beklämd och orolig, och då han mötte ett spöke, sjönk han ned, gripen af en ny känsla — fruktan. Han visste ej, hvad han hade att frukta, men förstod, att denna skräckfulla vålnad var världens sista, hittills okända gud. — Och den hemska ödestragiken betonas i “Eros och moiran“ (LVIII): Eros skickas af sin moder till moiran i Thule med bön, att hon måtte göra kärleken evig. Men ödet är obevekligt och likgiltigt för både lidanden och lidelser. Afven den antika kärleken dör, likasom den gamle Pan, för att stå upp i andra former.

Men Vrchlickys poetiska optimjsm kan dock ej sluta med denna tröstlösa tanke; hans ästetiska beundran för den antika kulturen är lika ungdomlig i den sista diktsamlingen som i den första, och just därför att hans hjärta sörjer öfver dess historiska undergång, njuter hans fantasiså mycket mer af de oförgängliga myterna oeh söker däri ca tillfällig trest, likasom Demeter i “Slafvinnan Jambes sagor“ (LXIV), då hon, sörjande sin dotter, gästade Ae-dons son Itylus. Denne lät sin slafvinna Jambe undfägna den obekanta gästen med sagor om gudavärldens soliga skönhet. Demeter röjde nu sin rätta person och tackade varmt för glömskans vallmo, denna första tröst i hennes bedröfvelse.

“Förrän de hämtat sig från sin förfäran, hon redan svunnit som en flyktig skugga.

Men Jambe kände plötsligt inom sig en okänd värme, som om Helios med heta läppar vidrört hennes panna.

I hennes hjärta sjöngo tusen lärkor."

Ty denna skönhetsglädje är för Vrclilicky diktens ursprung .och uppgift.

I motsats till Greklands soliga makt står för Vrchlicky det gamla Rom såsom den brutala styrkans, den cesariska despotismens och den sedliga dekadensens rike. Han väljer därför sina ytterst få romerska motiv icke från den gamla republikens glanstid, utan från förfallets senromerska dagar. “Spartacus“ (XXV) blir för honom en martyr för hela den romerska friheten. I “Lucani död“ (XL) liknas nutidens skald vid den romerska poeten: Han öppnar ådrorna genom sina böcker, i hvilka hjärteblodet flödar ut; förnuftet är den gamle Seneca; den gråtande kvinnan är dikten, och äfven nu för tiden finns det ne-roner. Det cesariska storhetsvansinnet gisslas i några poem: i “Caligula och Philon“ (XXV), i “Oceanens byte“ (III), ett motstycke till 1Käjsarens nya kläder1, då världshärskarens omätliga segerrof befinnes vara ett lass vanliga hafsmusslor, samt i “Alexanders rustning“ (XIX). Under gräfning i den gamla käjsartiden hade man hittat enrustning, som i triumf fördes till Roms Capitolium* enär Caligula förmodade, att den tillhört Alexander den store. Då denne nattetid ville taga den i betraktande, tedde sig däri en vålnad, som bannade honom för hans lumpna feghet, och då Caligula ändå ville påtaga sig rustningen, sjönk han afsvimmad ned under, bördan,—Endast en ljuspunkt såg Vrchlicky i den senromerska historien; det var kärleken, ocli därför låter han i “Godhetens tempel“ (XVI) Marcus Aurelius midt under det allmänna förfallet resa ett tempel åt det godas gudinna, på det att kärlekens lifsprincip måtte finna en tillflykt vid den gamla världens instörtande.

Denna världshistoriska undergångstragik har i Vrch-lickys diktning fått sitt mest storslagna uttryck i hans omfångsrikaste alster

Bar-Kochba (LIII).

Ämnet är dock icke valdt från den sengrekiska eller romerska brytningsperioden såsom Mereákovskijs “Julianus

Apostata“ (som Vrchlicky ock behandlat i dramatisk form) eller Sienkiewicz’ “Quo vadis“, utan från den tidpunkt, då det judiska folkets sista nationalitetskamp utkämpades under det romerska käjsardömets storhetstid. Men äfven på detta fält visade Vrchlicky sin historiska förtrogenhet med sitt ämne, och grundliga förstudier hade satt honom i stånd att utarbeta detaljerna med utomordentlig sakkunskap. I smärre dikter hade han redan förut visat sin sympati för Israels olyckliga folk, och Prags judiska historia med dess nu totalt försvunna ghetto och dess namnkunniga judiska kyrkogård hade ofta satt #hans poetiska fantasi i rörelse.

För poetisk behandling lämpade sig Bar-Kochba, den siste självständige höfdingen öfver judarnes folk, så mycket mer som hans historiska person är mycket omtvistad och rent af ifrågasatt. Handlingen är förlagd till käjsar Hadriani regeringstid, då judarne gjorde ett sista, i början med framgång krönt försök att åter grunda ett eget statsväsen. I ett par års tid mäktade Bar-Kochba i sinhufvudstad Betar hålla stånd mot den romerske ståthållaren; men till sist omkom han vid stadens eröfring.

För att psykologiskt fördjupa och tragiskt motiverä denna undergång, låter Vrchlicky sin af maktens idé högt burne hjälte dels komma i konflikt med de teokratiskt sinnade rabbinerna, dels genom erotisk svaghet blifva offer för mystisk vidskeplighet, som gjorde honom till grof brottsling. Dessutom har författaren skickligt inflätat några värkningsfulla episoder, såsom t. ex. Antinous- och Ahas-ver-sagorna. Det mestadels på blankvers skrifna skalder värket, som består af tolf sånger i dialoger jämte prolog och epilog och är rikt på gripande scener, kan här endast i sina grunddrag antydas.

Under det att judarne klaga vid Jerusalems förstörda tempelmurar, kommer Miriam med sin tolfårige son Bar-Kochba för att deltaga i ceremonierna. Gossen somnar af trötthet, och då den ädle Akiba varsnar en stjärna öfver hans panna, anar han, att det är den utlofvade ’Stjärnans son1, som skall blifva sitt folks Messias. Men Asmaveth, dödens gruflige ängel, sväfvar i det samma fram öfver gossen.

Den politiska orsaken till det nya Israels uppståndelse och slutliga undertryckande klargöres poetiskt redan i den första sången, då käjsar Hadrianus på återväg från sin orientresa bevistat en judisk gudstjänst på Garizim och har ett samtal med Akiba och Meir. Ursprungligen tolerant, får käjsaren klart för sig, att detta sega folk aldrig skall hopsmälta med den romerska statskroppen och att det måste politiskt förintas, på det riksenheten i östern ej måtte sättas på spel. På grund af de nya edikten från Rom samlas judarne i dalen Bet-Rimmon, där de på Aki-bas förslag besluta att erbjuda den nationella ledningen åt Bar-Kochba. Han förjagar de romerska krigsknektame, som vanhelga Zions kulle, och utropas såsom judarnes Messias.

Nu kommer en kort period af vapenlycka och glans. Till bevis på modig kraft skall en hvar hugga af ett firn ger, och då Bar-Kochbas forna älskarinna Judith vill skonasin son Bar-Droma, vinner Bar-Kochba allas hjärtan genom att i ynglingens ställe athugga ännu ett finger på sig själf. Han stormar fästningen Tur-Simon, försonar sig med Judith, gör fåfänga försök att vinna de kristne, på sin sida mot Rom och krönes till konung.

Men härmed har han ock nått randen af sin undergångs brant. Missnöjet med hans hänsynslöshet växer, då han utvisar rabbinerna såsom misstänkta att hafva förgiftat brunnarna i Betar, och han är redan andligt förlorad, då han på Judiths ödesdigra inrådan viger sig åt Scheols mörka makter och i sin mystiska sinnesförvirring vill trygga sin makt genom att ofira en herdegosse — en hemsk scen ä la lady Macbeth. Men den mördades fader yppar för romarne de underjordiska gångarna till Betar för att ut-kräfva hämnd, och Bar-Kochba stupar under spillrorna at det nyjudiska riket. Han var icke längre ’Stjärnans son’, utan lögnens (Bar-Kosiba).

Denna flyktiga redogörelse kan ej ens antyda de många poetiska skönheterna i denna hjältedikt, där historia och mystik, reflexionspoesi och idyller, episka folkscener och dramatiska konflikter bilda ett mäktigt helt, äfven om åtskilliga delar icke hålla sig på samma höga nivå. Episoderna om den ophitiska kulten äro kanske icke nog värk-ningsfulla, men Bar-Kochbas slutliga undergång, då Asma-veth sväfvar öfver den brinnande staden, ger den fulla, värdiga afslutningen • på detta historiska idédrama. Och än mer gripande är epilogen, hvari rabbi Meir skildrar Akibas sista stunder och låter det judiska folkets sorgliga historia upprullas för läsarens ögon. Israels folk delas mellan fyra ryttare: Asmaveth-döden, Milkhama-kriget,

Raab-eländet och Magepha-pästen: “För sina synders skull är jorden ödelagd och människosläktet stad t i utdöende.“ Men Akiba hann icke tälja dessa lidandens världshistoria till slut, ty en romersk krigare gick fram till honom och påskyndade hans död. Men äfven under den värsta tortyren sväfvade ett leende på Akibas läppar, och han utbrast i dödsminuten: “Väsende är Gud och allt väsende

är ett!uOch sedan kaddisch, den högsta dödsbönen, hade förstummats, ljöd plötsligt i fängelsehvalfvet Bathkols mäktiga stämma (Guds eko), så att de kringstående störtade till inarken liksom gripna af en hvirfvelvind, och stämman sade klart och tydligt:

“Välsignad vare i alla tider Akiba! Välsignad vare den rättrådige, som dog med den Endes namn på sina läppar! “Medeltiden.

Ju större skaldskap, dess mer friliet. Vrchlicky, den antika lifsglädjens lofsångare, är på samma gång en fullblodig romantiker med den äkta romantikens fina förstående for den religiösa mystiken och de*kristna legendernas innerliga skönhet. Såsom ett barn af den kristna kulturen liknar han i sin antika skönhetskult den där munken i “Bildstoden“ (V), som i många år går och längtar efter något ovisst. Men en vårdag i parken tjusas han af jasminer, fågelsång och fjärilar, och då han knäfaller för en naken kvinnostaty, gråter han af omedveten lycka, ty hela den helleniska världen hade med ens sprungit fram i full fägring.

Vi hafva redan sett, huru hans uppfattning af Kristus, kärlekens största apostel, gärna framställer Frälsaren i legendens strålskimmer, och till de redan anförda exemplen• kunna ytterligare några bifogas. I “Simon undergöraren“ (XIX) ville den helige, men i sin egenrätt-färdighet självfviske och hjärtlöse gudsmannen mäta sig i makt med Kristus, som dock lugnt svarade: “Det kan du ej, ty kärlek du ej äger.“ — I “Cechisk jullegend“ (XL) behandlas en af de i böhmiska folktraditioner gängse episoderna om Jesu och Petri gemensamma jordevandringar. De komma en vinter till Böhmen, där Petrus på julaftonen ger äpplen och nötter i en stuga. Men Jesus skänker ett i vaggan sofvande barn kraft och kärlek att kunna motstå framtidens ondska, och då Petrus vill påskynda uppbrottet, har Jesus svårt att skilja sig från detta land, därså mycken kärlek är af nöden. - Och i “Legenden“ (XXI) vilja fåglarna följa Jesus till himlen. Men Johannes bad att få taga dem med sig; de väntade därför tåligt, och då Johannes glömde sitt löfte, tystnade deras sång. Sammalunda går det ock med somliga människor: Himmelriket utlofvas åt dem, men vänta få de!

De kristna martyrernas passionshistoria har lämnat stoff till flera berättande dikter. I “Judas“ (V) har diakonen Simon beslutit sig för att utlämna de kristne i katakomberna åt Roms gladiatorer, men vid anblicken af en nattvardstafla erinrar han sig Iskariot och flyr vettskrämd till skogen. — I “Synen i Colosseum“ (XXXV) klagar munken Telemachos till Gud öfver att satan förföljde honom öfverallt, och att han icke ens i Colosseum kan finna frid. Intet blod får gjutas mer, ty människoblod är det heligaste af allt. Den tid skall komma, då människorna blifva bröder, och oräkneliga äro Kristi efterföljare, med ljus i handen och radband vid gördeln. Utmattad föll han i sömn och drömde, att han vardt stenad (hvilket ock sedan skedde, då han med kors i handen kastade sig mellan gladiatorer för att förhindra de blodiga spelen på arenan, och hans död gaf Honorius anledniug att förnya Konstantins förbud mot dylika uppträden). Han smålog i sömnen, ty han visste, att det var den sista blodsutgjutelsen vid offentliga föreställningar. Men

“Allt längre såg lian in i framtidstöcken, hur jorden vardt en blodbesudlad öken med 'hätska kämpars hord.

Och satan log, ty hela gröna jorden som Colosseum grusats och var vorden en enda kyrkogård."

“Legenden om den heliga Julia“ (XXXV) handlar om en kristen slafvinna, som troget följde sin herre Eusebius, men vägrade att blifva hans maka, för att odeladt tjena Herran. Och då hon motstod tyrannen Felix’ förförelsekonster, vardt hon korsfäst på Korsika. Eusebius uppsökte henne och strödde rosor på hennes döda kropp, som tycktes hviska:“Haf tack fr>r rosorna! Dc dofta ljufva.

Men lämna dem i ro på fridfull tufva!

“Och må du snart ock säga: Vare fjärran all världens ros! Jag tjenar endast Herran.“

Besläktad därmed är dikten "Snön“ (XXXV) om den kristna martyrkvinnan, som motstod Dacians lockelser, då han lät afkläda henne. För tornad befallde käjsaren sina knektar att slita kläderna från henne, men då den döda kroppen skulle kastas ut till folket, höljdes den af hvita stjärnor och liljor, så att ingen kunde se henne under denna snö.

I äfventyrlig sagostil är däremot "Legenden om käjsar Konstantin“ (XXXI) hållen. Då den byzantinske käjsar Muselin af en stjärntydare får veta, att en kolares son skall bli hans tronarfvinge, sårar han honom' dödligt med en knif och kastar ut honom genom fönstret. Men barnet lyftes upp af en örn, som skjutes i flykten och släpper sitt byte på en klostergård. Där växer ynglingen upp och skickas en gång med skatt till käjsaren. Denne, som känt igen honom på ett ärr efter såret, sänder honom under ett krigståg hem till medregenten med ett försegladt bref, som befaller, att öfverbringaren skall dödas. Men Muselins dotter, som får se honom sofvande efter ett bad, förälskar sig i honom, läser brefvet och smugglar under sigillet in ett annat, som innehåller, att prinsessan skall få honom till make! Då Muselin kommer hem, är bröllopet redan undanstökadt, och enär. en arfvinge väntas, kan han ej vägra sitt bifall.

Likasom Svatopluk öech, har Vrchlicky behandlat åtskilliga klosterkrönikor, och där ämnet så kräft, alltid med bevarande af pietetfull uppfattning och naiv ton. I “Legenden om gyllene kronan" (XIII) håller Bruno en straffpredikan för fråssande klosterbröder, tycker sig se Frälsarens gloria och känna, törnekransen, så att han faller ned, själf blödande i tinnirigen. — "Legenden om den likgiltige tyrodern“ (LXIII) beskrifver en beskedlig munk, som mot sin önskan valdes till abbot. Klostret förkofradesallt mer under hans anspråkslösa ledning, och då han låg i själatåget, gräto alla af rörelse. Men sin vana trogen,

“lian endast smålog: Frid med er!

Nu önskar jag alls intet mer.“

I “Det sista brefvet i en klosterkrönika“ (XIII) vill Serafim för ungdomssynders skull vallfärda till Jerusalem. Men på alperna var han nära att omkomma i en af storm spärrad grotta, där drakar plägade ha sitt tillhåll. Hans självskval i den förfärliga natten, då hela hans lif skymtade forbi under döds visioner, renade hans själ, och han vände hem, fri och lättad, utan att behöfva den heliga grafvens böner *). — I “Legend från Ghuchle“ (XXXIX) ser den tungsinte, slöe biskop Sebir ett stenblock framför sig och tror, att det är djäfvulen. Han fattar en yxa för att splittra det, men upptäcker därpå aftryck af en ruätning, och detta synes honom plötsligt såsom en gudomlig vink, att hjärtat ej får stelna, då självfva klippan tar intryck af lifvets kamp. — “Broder Bertrams julhistoria“ (XIII') handlar om grefve René, som på hemvägen smädade sin unga maka, därför att hon för länge dröjde i bön vid ett krucifix. Frälsaren fjättrade henne då i sina stenarmar, och hon kunde ej komma loss, förr än hon vädjat till sitt väntande dibarn. — Vacker är klosterlegenden “Amarus“ (XIII), öfversatt i “Ur Böhmens moderna diktning“.

Täcka äro ock legenderna om Isolde. I “Legend“ (XXVII) ber hon före bröllopsdagen till madonnan att slippa ett tvångsgifte. Lampan slocknade, och den heliga jungfrun tycktes omsluta henne med sin mantel. Hon hviskade ett varmt tack och somnade så sött — på morgonen fanns hon död. — I “Legenden om fönstermålningen“ (XLIV) ser lilla Iseult med bäfvan på en fönstermålning i slotts-oratoriet. • I det ena fältet står Frälsaren ensam, men i

*)Ett harmlöst motstycke till denna vallfärd ör “R om ans en“ i III. En riddare drog till det heliga landet, men tröttnade på vägen och fann i en oas en flicka, sofvande under en palm. Han förälskade sig i henne, och de vigdes af en munk. Så vände han hem, ty han hade redan nått sitt iörlofvade land.det andra synes en stor, kokande kittel, i hvars lågor satan steker en mängd hufvuden med gräsligt forvridna anletsdrag. Men för hvarje liten god gärning, hon gör, minskas deras antal, och till sist är det endast kvar en människa i den rysliga kitteln. Med fasta, allmosor och böner sökte hon befria äfven den sista stackars själen, men fåfängt. En gång i kyrkan föll hon sanslös ned och såg nu kitteln tom — det var hennes egen själ, som i döden förenade sig med himlens änglar.

Den djupsinnigaste och längsta af Vrchlickys legender är “Vallfärden till helige Patriks graf“ (XIX). Af svartsjuka dödar en riddare sin systers hemligt trolofvade, då hon i sömnen förrådt hans namn. Han biktar sin

synd i kyrkan och uppmanas att söka bot vid den helige Patriks graf. Hvar den är belägen, skall han få veta af en eremit, som bor hundra mil norrut på en klippa vid hafvet med en lind framför ett kapell. Eremiten upplyser emellertid om att Patriks kista blifvit bortröfvad, och att endast en hand räddats åt slottskapellet. Finge riddaren lof att vidröra denna relik, kan han hoppas på förlåtelse. Men blott en gång om året blir den heliga handen förevisad i procession, och han måste vänta i fem månader, tills helgonets namnsdag var inne. Beröringen värkade dock , ej på honom, och folket dref med stenkastning och het- i sade hundar bort mördaren, som uppenbarligen begått en j oförlåtlig synd, eftersom han var utstött af Gud. Till och med barnen skydde den fredlöse, så när som på en gosse, som talade om för sin mor:

i

"När vi på ängen lekte denna morgon, gick Herren Jesus själf ibland oss, mamma, full utaf smuts och blod, så som han målats på kyrkans svettduk af Veronica.“ . . .

Men modern skyndade att stänga dörren. . . .

Han vände då tillbaka och kom till kapellet i sin hembygd, fast han ej längre kände igen det. Trött somnade han bland blomdoft och fågelkvitter och drömde, att han mötte sin systers ljusa skepnad, som kom från paradisetoch grät öfver honom. Underbart vackra äro hennes ord till brodern *): Det är lönlöst att söka den helige Patriks graf; mänskliga lidelser och förvillelser äro endast skuggor, och skulden är till finnandes i människans eget hjärta. Han vaknade och kände sig såsom en ny människa med frid i hjärtat, lugnt bidande sin slutliga hädanfard.

* *

H*

Men har Vrchlicky allvarligt förstående för flydda tiders religiöfca känslolif, saknar han lika litet som Öech ett humoristiskt sinne för klosterväsendets skuggsidor, dem han gisslar med gröfre eller finare satir. Här märkas främst några komiska legender i diktsamlingen XIII. Då den helige Franciscus kommer till himlen, saknar han sina kära djur, särskildt storken, och ber därför Gud att få ta honom dit upp. Detta biföllls. Men storken generade helgonen med vingflaxande och läten och nafsade ofta efter Maria Magdalenas gloria. Han skickades därför stundom ned till jorden med en liten ängel, då ett barn föddes. — I “Kväll ssamtal“ prata munkarne om olika ljuds företräden: psalmsång, klockeklang, korkars smäll o. s. v. Men den yngste brodern teg, ty han hörde, huru två kysstes bakom muren, och abboten fann sig plötsligt föranlåten att göra uppbrott till aftonbönen. — I “Legend från Opa-tovice“ besöker herr Kolsa ett kloster för att få se dess förmenta klenoder, men berusas och drömmer i vinkällaren om guld och ädla stenar bland de lustiga bröderna. Och då

lian vaknat upp från dröm och natt, sa' priorn midt i grinet:

“Ar ni belåten med vår skatt?

Hvad tvcker ni om vinet?

Ty denna skatt är allra störst, och här man gärna rastar.

Den gifver bot mot kval och törst, och dum är den, som fastar.“

*) Se öfvers. i Alberts antologi sid. 160—61.I “Testamentet** förordnar Walter von der Vogel-weide, att fåglar skola matas på hans graf och få kvittra ostördt. Men munkarne, som besvärades af fåglarnas oväsen, körde bort dem och satte ett vaxljus på hans graf en gång om året, innerligt öfvertygade om att Walter i grafven tackade dem för deras omtanke om hans själs frälsning. — Grotesk är “Broder Odos syn“: Under örtplockning i skogen mötte han en varg, som ställde sig i vägen for honom, men till sist började tala och lugnade honom med försäkran, att djuren ofta äro bättre än människor. Då han kom hem, tycktes honom munkarne förvandlade till djur, och han såg en hemsk syn vid gudstjänsten:

“Fram till altaret i guldsmidd milsskrud gick en bulldogg. Krilcklan bar en åsna.

Ulfven lyfte högt (let gyllne korset; diakoner voro får och kalfvar“ o. s. v.

Han svimmade, bars ut och förklarades naturligtvis för tokig, då han talade om, hvad han sett. . .

Afven i andra diktsamlingar förekomma några lustiga munkhistorier. I “Helige Beda och satan“ (XVIII) skrifver den gudfruktige Beda om de under, som timat vid den från djäfvulen befriade kung Oswalds begrafning; men för att måla begrafningsgästernas stumma häpnad kan han endast citera Vergilius: “Conticuere omnes intentique ora tenebant. “ Satan tittade småleende på och tackade för att hedniska författare också kunde gagna de kristna: Där Bedas vishet tog slut, måste hedningen hjälpa. — I “Irländska korset“ (XXV) vägrar den gamle Ossian att doppa högra handen i dopvattnet, fast han äljes ej gjorde några svårigheter mot att bli salig. Då den helige Patrik sporde om orsaken till denna besynnerliga vägran, fick han till svar: “Jo, därför att man drar svärdet och famnar kvinnor med högra handen!“ — I “Legenden om måttlighet“ (XXVTI) får brocler Zeno besök af en tomte, som väcker honom vid vinkruset. Då han ämnar tukta tomten, lofvar denne att hjälpa honom i lifvet genom att alltid göra honom sällskap i dryckjom. De andra munkarnedogo, men Zeno blef välmående abbot — se där måttlighetens lön! — Något snarlik, men mer allvarlig är "Jubileumballaden“ (LXIII) om den gamle abboten Gudul, som vid bägaren tog ett varmt farväl af lifvet, men ändå lefde och drack trettio år till.

I ett par andra dikter spelar den kärfva folkhumorn in med folkliga motiv. “Legenden“ (XVII) beskrifver, huru Petrus under sin vandring med Jesus i Böhmen fick natthärbärge i en tröskloge och kröp undan så mycket som möjligt för att slippa prygel af värden, som väckte dem på morgonen. Men just därigenom råkade Petrus så mycket värre ut, ty bonden trodde, att det var olika personer, han dunkade. — I “Den helige Brandans kvällsvar du (XVIII) skildras den iriske Brandan som så nitisk i att döpa, att han till och med for ut på hafvet bland isstyckena, hack i häl följd af satan. Då han blef hungrig, hoppade fiskar upp ur vaken, och Brandan tackade dem för att de gissat sig till hans hunger, men tilläde, att han i värsta fall. nog skulle hållit sig skadeslös med en godbit af hins kropp. Samma drastiska komik röjer sig i

Herr Vok och hin (XIII),

Där brusar vildt ett vattenfall med virflande kaskader, och dånet ger ett återskall i skogens pelarrader.

Däröfver låg en slipprig spång, som mellan klippor blöttes.

Hin onde och herr Vok en gång på denna brygga möttes.

“Herr Vok, nu Ur du Undtligt fast!“ hin håle log belåten.

Den sköna bron hart niira brast på den riskabla stråten.“Två nötter liar jag i min liand: en full, men tom den andra.

Tar du den fulla, gå till strand! Ned skall du äljes vandra!“

Herr Vok af ångest skalf och kved och vred på rosenkransen och tittade förfärad ned på hemska virfveldansen.

Så gjordes ett förtvifladt val: Han tog — det tomma skalet och såg mot himlen upp i kval och harm att gissa galet.

At hans eländigt skrämda min den onde smålog bara:

“Herr Vok! Nu får du se, att hin också kan ädel vara.

“Jag är dig skyldig mycken tack och nu min skuld betalar.

Fritt må du löpa hädan! G ack och drick i dina salar!

“Nu inser jag, att slug och stark var ändå ej den lede, när klostret, uppfördt på din mark, förstördes af min vrede.

“Ja, ärligt sagdt, jag handlat har mer fånigt än en bonde, ty klostret bästa skörden bar inom sig åt hin onde.

“Bygg ännu flera kloster opp som slott åt syndens trälar!

Du råder öfver munkars kropp,' men jag har deras själar;“båd' deras, hvilka lefva Un, och deras, än ej födda; såväl hvar mager klostersven som ock abboter gödda.

"För alla själar, du mig skänkt, jag ger dig själf försköning.

Du undgår därför att bli dränkt och slipper nu min boning.

“Farväl! Vi äro kvitt, herr Vok, och kunna skiljas såta.“ —

Ned till sitt djupa afgrundsstråk dök hin uti det våta.

❖ sfc

&

Samma stiltrogna uppfattning röjer sig ock i fråga om andra ämnen från medeltiden, och det är förundrans-värdt att se, hurusom den skald, som så hänförd beundrar antikens plastiska, harmoniska skönhet, med icke mindre klarhet och värme söker tränga till djupet af medeltidens dunkla, mystiska känslovärld. Vid sidan af legenderna är det särskildt trubadursvärmeriet som fängslar honom. Peire Vidal (XIII), den förälskade trubaduren, som förhånas af den stolta Loba, skjutes genom ett misstag af henne under en jakt, men besjunger henne än i döden och känner mer smärta af hennes köld än af hundames bett. — Herr Guillem de Cabestaing (XXVI) stupar i duell med Rai-mund de Roussillon, därför att han svärmat för dennes gemål Margareta, och grefve Rodrik i "Lejonfontänen" (III) dödar af svartsjuka sin maka vid fontänen och blir tokig, då han tycker sig se, huru marmorlejonet skakar sin man och förföljer honom. — I “Brefvet" (XLII) hemlighålla Lancelot och Ginevra strängt sin kärlek. Då han en gång gått till skogen för att i smyg läsa ett bref från henne och rifvit sönder det, kom konungen förbi och ville ta upp papperslapparna. Men de fladdrade som fjärilar kring honom utan att låta fånga sig, och hennes handstil vardt sålunda ej röjd. — Och den unge Gastron blir försin kärlek till den unga drottning Elsa (XIII) afrättad af den gamle kungen, men svärmar än i döden för hennes vackra hår:

“Med suckar älskar blott den fege.

Hvad båtar det att gråta stum?

Här blott behöfs en tvinnad stege, och så — fort in i hennes rum!

Så doftande och ljum är natten i kärleks vår.

Jag måste kyssa liljeskatten och se ditt hår, ditt långa, gyllne hår, ditt, sköna Elsa, långa, gyllne hår!“

Den skälmska tonen och sorglösa stämningen bevaras väl i dylika dikter. I “Två hindar“ (XVIII) möter furst Ulrich i skogen en förtrollande flicka, för hvars skull han försummar jakten. Under tiden skjutes villebrådet af en bonde, som därför skall straffas hårdt. Men då kommer hans dotter och ber om nåd för honom. Fursten känner igen flickan från skogen och tar den lefvande hinden i skadestånd. Under “Kung Ludvigs lyckliga jakt“ (LXIII) lockas jägaren både af en hind och af en vacker tärna, men kungen har af en god tomte fått rådet att hvarken se åt vänster eller höger och att ej svara på frågor, som ej anginge honom. Han följde råden, föraktade ock de hängdes inbjudan till nattligt kalas, ty den saken angick honom ju ej, och kom helbregda hem. Komiskt värkande är ock “Romansen om sir Tyruel och donna Ginevra“ (XXVII). Tyruel får nattetid en ros, som kastas ned på gatan från ett fönster. Han smyger sig dit upp och lönas för sin djärfhet: “Hundra änglar sjunga i hans hjärta, andra spela cymbal, och Gud Fader nickar takten." Hon lugnar honom, då han skräms af misstänkta ljud, som befinnas härröra från en katt, en ekorre och ett rådjur. Men så höras stegen af den kunglige gemålen. Han föres genom en blinddörr ut i ett oratorium, där han ramlar ned i en mörk kista och förlorar sansen. Långt efteråt, då kungen firar en fäst, skall en mässkrud tas fram ur oratoriet. Då hit-tas ett lik, och biskopen beskärmar sig öfver att stanken förtar den goda matlusten.

Åtskilliga motiv äro ock lånade från den skräckfulla feodaltiden med dess skarpa sociala motsatser. I “Bärget“ (XIX) hade den hjärtlöse konungen midt emot sin borg byggt ett fängelse i stället för kyrka och däri inspärrat sina egna söner, som han misstänkt för stämplingar mot kronan, samt krigsfångar och Aram, hvilken vågat förehålla fursten hans grymhet. Men då kungen skall fira ett nytt biläger, uppenbarar sig Aram med hämndens fackla. — Snarlikt är innehållet i den psykologiskt fördjupade sägnen om “Bligger gisslet“ (XVIII), som under en

belägring spelar tärning med onda andar och slår dödens kast, hvarpå han lefvande inmuras i den förrådda fästningen, samt i “Tribut och tionde“ (XIX). Då riddaren af Böckel-burg af en munk klandrades för att han utplundrar folket så, att det ej kan betala tionde, red han ut och antände kyrkan under gudstjänst. Några dagar efteråt kommo spannmålslass till slottet och insläpptes; men däri voro gömda beväpnade bönder, som innebrände både grefve, grefvinna och munk. — “Eon de Stella“ (XXV), den dåraktige fanatikern i Bretagne, som hört sagan om den sofvande Merlin och förbannade det kyrkliga prästerskapet, förföljdes af baronernas krigiska skaror, mot hvilka dessa kättare stodo alldeles vapenlösa. Tellmark dödade deras höfding och förde hans hufvud till sin borg, där dryckes-hjältarne ville ha det såsom en bordsprydnad. Men Tellmark gjorde anspråk på “Stjärnornas son“ och kastade ned det från en balkong, därför att det förmätet sträfvat mot höjden.

“Vid vilda tjut det slängdes ned, men hann (lock ej i afgrundsdjupet bli begrafvét, ty si, det glimmade allt mer och svann liksom en stjärna uti stjärnehafvet.“

Ren parodi på riddarlifvet är “Balladen om näsan“ (XIII). Den utarmade grefve Sigurd i den tomma borgen drar sig till minnes, att en af hans lysande förfäder haften guldnäsa, emedan den naturliga näsan aihuggits i ett turkiskt krig. Då ju den döde ej kan ha någon användning för denna klenod, går slottsherm vid midnatt ned i grafkammaren för att hämta guldskatten; men då reser sig ur kistan en mager skepnad, facklan slocknar, och grefven känner på den ömkliga rösten igen sin ende tjenare, som ock smugit sig dit i samma ärende.

Såsom prof på Vrchlickys historiska balladstil må anföras:

Vägen till helvetet (XVIII).

Herr Boleslav, härtig af Troppau, re’n kände, att döden stundar.

Ej fägnade honom jakten mer, ej falkar eller hundar.

Men upp lian sprang ur sängen snabbt och körde på porten prästen:

“Jag känner dödens pilspets allt re’n, men skyr dina böner som pästen.

“Nej, hit med vin, med det äldsta vin, som slumrat i källarn tillräckligt!

Så vill jag ock dö som jag lefvat har: gladt, jublande, vildt och präktigt.

“Ej lik en beskedlig bondetölp, som rosenkransen gnider och tror, att kistan en julle är, som rakt in i himlen glider!

“Och fören min bästa stridshäst in i självfva dödsgemaket, med sadel, af gnistrande pärlor prydd, och gyllene schabraket!

“Och bygel, som, besatt med smaragd, förföriskt lyser och glänser!

Som hjälte så jag rida vill öfver det okändas gränser.“Men icke ödmjukt böjande knii med vaxljus uti handen, i säck och aska med dödlig skräck och bäfvan för afgrundsbranden!"—

“Ja, rätt du talat", så ljöd en röst. Den kom från furstinnan Jadviga, som grå och blek vid ett fönster stod och ej Ulngre kunde tiga.

“Ja, rätt du talat. Låt sadla din häst! Ditt hjärta dig icke bedrager.

Ty någon vill följa dig, furste, dit ned och plats uti sadeln tager.

“På hästen hoppar en skepnad opp och klämmer sig fast vid din sida.

I galopp, i galopp, uti värsta galopp du skall med vålnader rida.

“På högra sidan sitter den mö, som vardt af dig bedragen och spärrades grymt i ett kloster in på självfva bröllopsdagen.

“På vänstra sidan sitter ett barn — vårt barn, en fasa för orten, och min förbannelse följer er åt ända till afgrundsporten.

“De döda offrens andar i natt dig skola förfölja och fatta.

Ja, lustig blifver din sista ridt, ty helvetet skall skratta."

Särskildt från Italiens medeltid och renässans hafva många episka stoff hämtats, i all synnerhet från Siena. Då Ezzelin brandskattar staden, räddas den därigenom att en liten flicka offrar sin bästa skatt — en docka (i XLIV). Poemet “Klippblocket“ (XIX) i terziner med den högtid-liga ingressen: uÄt Döden sade Gud: Gack till Siena!u handlar om Pandulfo Petrucci, som ligger på sitt yttersta och lider grufliga samvetskval för sina synder. Men han kunde ej bikta dem för munken, ty han kände den ondes tunga block på bröstet. Först efter tre dagar blef han så pass lättad, att han kunde i tjenarens närvaro bekänna sin värsta synd: Han hade från Monte Amiata vräkt ned stenblock på oskyldiga människor och måste nu pröfva på samma börda. Han dog vid en åsklik skräll och si, utanför porten låg ett stort block. — Pietro Damiani (XXV), den kyrkotuktsifrande munken, som förföljdes för kätteri, räddade sig genom flykt till ett tsigenarläger, där han under sin sjukdom hörde en ung tsigenerska sjunga:

“Kom hit! Kom hit!

(tärna jag fyller hvar önskan och bön, men blott om jorden är lycklig och skön.“

t

Långt efteråt, då lugnet återställts och Damiani blif-vit kardinal, bevittnade han, huru en häxa brändes på Sienas torg. Då han hörde henne sjunga den underliga visan, erinrade han sig sin räddning i skogen och befallde, att elden skulle släckas. Men det var redan för sent.

“Prelaten föll då på sin bönpall ned.

En gruflig blekhet på hans kind sig spred, och i hans blick, för hvilken världen ryste, förstulna tårars diamanter lyste.“

Samma ämne som Mere^kovskijs novell “Kärleken besegrar döden“ behandlas i “Ginevra Amieri“ (XIII), som mot sin vilja blir gift med Ser Francesco och begraf-ves skendöd. Då hon åter vaknar till lifvet, afvisas hon såsom vålnad både af make och far; men Antonio tar emot henne med öppna armar. Francesco anklagade henne sedan för äktenskapsbrott, men biskopen frikände henne och vigde henne under folkets jubel med den älskade Antonio. — Dråplig är kulturbilden “Burchiello“ (LVIII), den narraktige versmakaren och barberaren i Florens. Hanberättar, huru han varit i Rom och fått raka självfva påfven Felix V, som hört talas om både hans skarpa rakknif och hans satiriska sonetter. Då han af den helige fadern skulle honoreras för båda tjänsterna, hade han bedt:

“Jag har en fru — o om jag varit ogift!

Ar det nu så, att jag har rakat bra ert något sträfva hakskägg, helge fader, jag ber: Gör mig förlöst från denna kvinna!

Ni mäktar allt, ty nycklarna ni äger till helvetet och himmelen. Jag dväljes i helvetet. Släpp mig nu in i himlen!

Befria mig från denna stygga kvinna!“

Men påfven tog lugnt fram två dukater ur fickan och gaf honom dem jämte sin välsignelse och ett huldt leende:

“Hvad Gud förenat, får ej mänskan skilja.

Fritt val du haft. Om du tog hin i båten, du måste också honom ro i land.

Att skilja er — därtill har jag ej rätt, ej heller makt. Gack hädan, Burchiello, och bär ditt ok! En hvar har fått sitt kors.

Ett ännu större Jesus bar, men lade ej på sin börda rimmade sonetter . . .“ *)

Den underbara jättekomplexen af Vrchlickys episka diktning, där alla historiens tidsåldrar och stilriktningar afspegla sig, upptager äfven spanska motiv, som behandlas redan i diktsamlingen III ("Romans“ och “Don

Perezu). Framför allt är det nationalhjälten Cid som fängslar honom. I “De fattiges ax“ (V) förebrår Cid konungen, att denne

*) Den humoristiska tonen erinrar något om balladen “Konung Magnus“ (111), som dog vid bägaren och dömdes till hundra års skärseld. Öfverallt förföljdes han af den heliga, men gamla Brigitta, som förebrådde bonom hans synder. Andtligen var han mogen för paradiset; men då Brigitta följde honom äfven dit, föredrog han att ensam gå till helvetet. — I Twardowski-sagan finnes en liknande anspelning på huru självfva hin rymde föltet för ädlingens maka.trampar ned tegar och därigenom låter folket svälta ihjäl, i stället för att tåga på steniga bärgsstigar, där ingen säd kan förtrampas. “Ett enda brutet ax för de fattige är mera värdt än tio konungar, och änglar hjälpa dem, som göra godt, öfver afgrunden.“ I motsats till hans tapperhet i falt (“Cid i arbete“, XIX) ställes hans fredsvänlighet i “Cid i ro“ (XXY), då han under en segerfäst i Zaragoza anträffas i stallet, där han ger sin Babieca hafre. — Dessutom har Yrchlicky direkt efter spanska kritiska texter (icke genom fransk mellanhand såsom Herder) metriskt återgifvit 91 romanser om Cid: “Cid i spegeln af spanska romanser“, 1900 (272 sid.).

För öfrigt dröjer skalden hälst vid den spanska inkvisitionens värsta skuggsidor och vid Filip II:s dystra skepnad. “Ulfvarnes bikt“ (XXY) är en hemsk bild från Escurial i natten, med hviskande anklagelser, ock i “Relikerna“ (XIX) låter han den döende kungens sekreterare Don Diego Yepes läsa förböner och hämta alla helgonreliker för monarkens himmelska salighet. Bland dessa deputationer kom äfven en från Nederländerna med ben af de martyrer, som där förblödt lör frihet.

“Mi dt i hofvets gråt- och suck an blott en enda tordes småle:

Krupen in i pelarnischen, väntade sitt rof — hin håle.“

I “Herrens bödel“ (XXXI) hafva judar fängslats under Filip V, somliga för att de uraktlåtit att bära gul hatt på gatan, andra misstänkta att ha förgiftat brunnarna. I sitt elände föredraga de att dö för egen hand. De kyssa hvarandra; Nathan blir Guds redskap, och då väktaren en morgon öppnar dörren, ser han fyrtio lik utan hufvu-den. — An mer gripande är “Evangelisternas Quemadera“ (LYIII). Allt är tyst, men inkvisitionen vakar, dömer och straffar ännu i mörkret bland rykande bål och förkolnande kroppar. Då synas fyra skuggor — det är de fyra evangelisterna, som lockats dit för att öfvertyga sig om de skändligheter, som begås i Kristi namn. Lukasblyges att kalla sig Kristi lärjunge och har ej ens tårar af sorg och medlidande mer. Mattheus söker trösta sig med att all denna hätskhet och hämnd är något ofattbart och meningslöst; Markus önskar blott, att han för alltid finge somna bort från detta elände, och Johannes utbrister:

“Rök, eld och aska . . . Jag af ångest bäfvar.

Hvi lyfts jag ej af örnen upp, som sväfvar på stålgrå vingar, bort? . . . Mig glöden bränner.

Min tunga klibbar fast. Med offren känner jag alla kval . .Orienten och norden.

Yrchlickys mångsidighet nöjer sig emellertid icke med antiken, den kristna romantiken och renässansen, utan sträcker sig äfven till exotiska näjder, såsom vi redan sett af hans indian-dikter från ungdomsperioden. Likasom fallet ock var med hans landsman Julius Zeyer, känner han sig särskildt dragen till den indiska sagovärldens fantastiska prakt och till den nordiska sagans tunga skönhet samt till den muhammedanska lärodikten.

I den indiska epiken är det dock mindre den yppiga koloriten som tjusar honom än dess höga etik med betonande af kärlekens lifsprincip. I “Vicvamitras frästelse“ (LYIII) sörjer den gode konungen djupt öfver att han är misskänd af sitt folk och sin gemål trots all sin dygd. Den vise brahmanen råder honom då att värkligen bli despotisk och sin maka otrogen, ty då skulle han bli prisad som mäktig, stor och rättvis. Men Yicvamitra motstod frästelsen, och då brahminen såg tårar i kungens ögon, utbrast han:

"Jag gaf ett dåligt råd — jag ser det nu.

Lid ännu mera, men förblif dock god!

Det är det högsta. Du skall då bli lycklig i all din ofärd . . .“

“Buddhas tiggare*4 (XIX) omskrifver den vackra indiska sagan, huru Buddha såsom fursteson bytte till sig en tiggares trasor och lefde med honom i vildmarken,“ty den Ur störst som uti armod 1 ef ver, och den Ur högst, som höjer sig i stoftet.“

Till sist sjönko de båda i Nirvanas sömn, i evighetens haf, lika trofasta som de varit i lifvet. “I deras ögon lyste morgonglans, och hela världen var fuktad af dess dagg.“ — I “Medlidandet“ (XVIII) befriade den djur-älskande Si va en gång under sin jordiska vandring en dufva ur gamens klor, mot löfte att härnäst ej undanhålla roifågeln dess byte. På väg till Ganges mötte han åter gamen, och för att infria sitt löfte sargade han själf sitt bröst med en sten, så att gamen kom åt hans hjärteblod.

“Och gamen sög det. Inför Sivas blickar allt töcknades — han drömde om sin dufva, och himmelskt löje blomstrade på kinden.“

Kärlekens apoteos framställes dels i sången om As sökarn ala (XIX), Tschandalas sköna dotter, som prisades af brahminerna så varmt, att konungen rördes och gaf henne åt sin äldste son, mot villkor att denne afstod spiran åt sin yngre broder, dels i den äfven i tyska konstdikten behandlade sagan om “Savitri“ (XIX). Konung Asvapati i Madras ber till gudinnan om barn och blir far till en dotter, som får gudinnans namn Savitri. Hon valde till brudgum Satyavan, fast det spåtts, att han skulle dö om ett år. På dödsdagen gingo de båda i den yppiga urskogen för att se på ett blommande träd. Midt i naturens fägring kände hon sig allt mer beklämd vid anblicken af den blomstrande mannen, som öfverfölls af trötthet och somnade. Xu kom dödsguden Yama att'hämta honom, just därför att han var så dygdig och gudame täckelig. Hon följde dock efter, då han med ett rep släpades bort, och tröstade sig först när hon fått visshet, att hon skulle få den älskades af bild genom en son, på hvilken hon kunde öfverflytta sin kärlek. Då kunde Yama ej längre stå emot, utan väckte Satyavan åter till lif.

De muhammedanska stoffen har Vrchlicky närmast bearbetat för etiska och humanitära syften i Lessings anda.“Alborak“ (LVIII), tanken, heter Gabriels häst, som lyfter den sofvande köpmannen Muhammed upp till alla sju himlarna och bär honom genom jordens elände, och “Muhammeds vallfärd“ (XVIII) är en färgrik skildring af profetens tåg till Mekka. Men ett väsen i en tiggares skepnad förehåller honom hans intighet, och Muhammed tackar ödmjukt för denna lärdom. — “Tamerlans dröm“(XVIII) siar våldets slutliga besegrande genom plogen, och Tamer-lan (XLIV), stående på höjden af sin makt, finner vid inträdet i ett underbart harem, att det är ännu ärofullare att besegra kvinnor i och genom kärlek.

Kalifen Omar har ock lånat sitt mångbesjungna namn åt några allegoriska lärodikter. I “Guds röst“ (XVIII) hör han den allsmäktiges stämma i det hungriga barnets kvidande, medan modern förbannar den rike mäktige kalifen. och i “Ökenlegend“ (V) klagar han såsom eremit i öknen öfver ensamheten, men förnimmer ett: “Stor är Allah!“ i sfinxens sång, samums brus, lejonens tjut och prasslandet af karavanernas döda ben. — Den religiösa toleransen predikas i “Änglar och dufvor“ (XVIII). Efter intagandet af Damaskus öfverlät Omar ena hälften af templet åt den kristne patriarken. Denne, som själf skulle få välja half-parten, gick nattetid dit och såg till sin förfäran kristna änglar i den muhammedanska delen och musulmanska i den kristna, och dessa änglar möttes endräktigt i kyrkans midt.

Kärleken till nästan förhärligas i “Tre sångare“ (XXVII), hvilka täflade om skaldepriset vid kalifens hof. Då denne var tveksam vid prisutdelningen, rådfrågades en vis, som ville veta, hvad de äskat i sångarlön. Den förste hade önskat sig en damascener-klinga och den andre en ridhäst. Men den tredje bad om bröd för sin faderlöse brorsons barn, och denne fick priset, enär

“Han ensam lagt sitt lijilrta i sin sång.

Ty när han sjöng, han tänkte dock beständigt

på. huru barnen hade det eländigt

där hemma. Akta mänsklig var hans sång.“

De båda andra vore också mästare, men de spelade och kände blott för sig självfva. Den tredje åter gaf sitthjärta

till offer för andra, och därför vore han sångens furste. En liknande orientalisk skarpsinnighet framlyser i “Lifvets vishet“ (XXY), då den vise Djafar sliter sina lärjungars tvist, huruvida lifvet är ett godt eller ondt, genom följande bild: Han hade skadat tänderna genom att bita för hårdt i ett granatäpples skal, innan han kom till det söta köttet. — Och då Abubekr grubblade öfver frågan: “Söfver GTud?“ (LVIII), tedde sig i drömmen

en hvit ängel, som befallde honom att hålla en brinnande lampa öfver sitt hufvud och somna i denna ställning. Han gjorde så, tills händerna började darra och domna, så att lampan föll ned och han stod i mörkret. Då syntes ängeln åter och sporde:

t

“Har du med lampan i din hand fått sofva?

Säg, om du tror, att Herren (tud kan sofva, när lian som lampor håller alla världar i sina händer: Sirius och Lyran och Aldebaran, Stora Björnen, Svanen samt sol och måne med den arma jorden!“

Bland öfriga orientaliska motiv må här blott ett par nämnas. I “Romans" (XIII) fägnar sig slafagaren i ett kaffehus åt en danserska, men anar, att han sett henne någonstädes förut, och erinrar sig — sin förlorade dotter. I “Xygrekisk ballad“ (XXXI) skall en fången kvinna ros till hamnen; men roddarn, som ömkar och älskar henne, styr båten mot en klippa, så att alla omkomma. Xågot snarlik är “Kurdisk ballad“ (XXXI), då emiren MiHis dotter Sjemsi flyr med Siahemed och kastar sig efter honom i afgrunden, dit han störtat under jakt efter en hjort.

* *

De nordiska balladerna kännetecknas af stark koncentration i skildringen, kraftigt replikskifte med pointeradt slut, dramatisk spänning och ett något mystiskt svårmod med ödestragik. Kämpen Trut (XIII) får en gång skådaskogsfrun, som lofvar att bli hans, om han svär att aldrig för efterkommande yppa sin största bragd: dödandet af draken. Men han kunde ej bära på hemligheten, utan ristade in den på en klippa, med den påföljd att han försvann i grottans skymning och ej mer vardt sedd. — Ypperlig är balladen om “Blodige Egil“ (XVIII), som bröt sitt löfte att aldrig dricka människoblod. — I uSkald och valkyria“ (XLIV) ber den unge barden att få slippa långt lif på jorden. Han lockas då till skogen af tre valkyrior och störtas i ett bråddjup.

Denna uppfattning af valkyrian såsom en hämndefull skogsfé tyder snarare på något slaviskt (vila och rusalka) än på germanska myttraditioner. I “Valkyrian“ (XVIII) föreslår kung Hell, att hans son skall gifta sig med kung Bells dotter, för att de båda rikena måtte förenas. Men Bell svarar trotsigt, att den, som vill ha hans dotter, först måste kämpa med honom själf. Hells son antar utmaningen för att näpsa den gamle, men ej för att vinna hans dotter, ty han älskar själfva valkyrian. Han dödar Bell, men det befinnes, att Bell är fader till valkyrian. Hon släpar bort honom på sin häst och kastar liket för hans faders fotter.

Denna dystra ödestragik genomgår flertalet af Vrchlickys nordiska kämpavisor, t. ex. “Skaldens dotter“ (LXIII) i Jomsborg om den gamle kungen och hans dotter och den unge gästvännen — en familjeidyll, som slutar blodigt, då de kristnes fartyg synas. I “Offret“ (XXXI) firar jarl Hakon en seger med gästabud. Hans maka, som saknar sin sjuårige son, gripes af mörka aningar, och Hakon yppar då, att han offrat honom åt Thorgerd för att förvissa sig om seger.

“Men plötsligt det skräller i salen, och lyst af de flämtande blossen, ses Thorgerd, som bär uti famnen sin Erling, den dödsvigde gossen.“

Hundra horn blåsa vid jarlens skåltal, men modems hjärta brister. — Ståtligt är det redan anförda kvädet om “Hakon“ (XIII). I “Hämnden“ (XIII) har den gamlekeltiske kungen af Armorica förjagat sin dotter Helmaladur, men ångrar på ålderdomen sin stränghet. I dödsstunden vill han ge kronan åt den okände yngling, som två gånger hjälpt honom ur svår fara. Denne röjer sig såsom Helma-ladurs son, och kungen dör med hennes namn på läpparna.

Särskildt hafvet är föremål för beundrande lofsång i episk form. Konung Knut (III) prisade sin egen makt och ville bevisa detta genom att slå själfva hafvet i bojor. Men det svarade med tjut, så att Knut bleknade, och det växte till storm, som slog kedjorna mot hans ansikte. I dikten “Om kronan“ (III) tvistade Helges båda söner om tronföljden, och det beslöts, att den skulle få spiran som först kunde styra sin farkost till en ö i hafvet. — Härlig är den naturmålande balladen “Solnedgång“ (XVIII) om jarl Ivo, som fängslades och bländades af konung Knut, därför att han vägrat betala tribut, med stöd af att hafvet är Guds element och lika gemensamt för konungen som för tiggaren. Det grymma straffet utfördes vid hafsstranden i solnedgången, och i de utprässade tårarna speglade sig all hafvets och jordens härlighet, som han varmt prisade. Vid den tredje tåren var han redan blind, men hans andliga blick fattade ännu allt lika klart, ty i hans inre glänste alltjämt en stjärna, trots det fysiska mörkret. *)

Men ännu ståtligare synes mig i sin mystiska stämning balladen “Löftet“ (XIX). Då höfdingarne tvista vid jarl Strutharalds bår, föreslår kung Harald, som vill bli kvitt den hetlefrade Thorkel, att de skola utföra ett stort dåd. Trots alla varningar lofvar Thorkel att nattetid klättra upp på Thorgerds klippö, som ingen dödlig vågade beträda. Han gripes af den dödslika tystnaden och bäfvar under vandringen, som tyckes leda ända upp till himlen.

*) Öfvers. af Albert (sid. 125) och Adler (sid. 166). — Dikten erinrar något om “Par in is död“ (LXI1I). Den åldersvage Parini går fram till fönstret och blickar på solnedgången öfver Milano. Aldrig hade staden tett sig så skön för honom i glans af topaser och rubiner med alpernas diadem i bakgrunden. Han ser ock hela sitt lif med nöjen och segrar och revolutionens skräckscener skrida förbi sin syn och utandas sin sista suck i tjenarens armar.“Für honom stjärnor stämligfc trädde fram och släcktes uti sjön. Den livita glansen spreds öfver Undlüshctens djupa liaf.

Ett magiskt sken utstrålade från kransen

af liljor, och i en omütlig graf

af purpur och opal begynte filrger dansen.

Allt högre Thorkel gick.

Små hvita kalkar nya liljor svängde: bland höga stänglar smala strån sig mängde, och medan Thorkel uppför branten klängde, han Thorgerd skåda fick.

Allt flera stjärnor sina lyktor tände, allt flera liljor sina dofter sände, och Thorkels hjärta vek förtjusning kände, ju längre upp lian gick.

I vågen släcktes månens glans.

Förgäfves bidde skeppet hans."

* *

*

Vrchlickys episka dikter af modernt, allmänt-mänskligt innehåll äro däremot tunnsådda. I början röjde sig en tendens till natursymbolisk romansdiktning i tysk stil, sär-skildt i diktsamlingen III: “En vårromans“ och “En vintersaga“ äro bildlika framställningar af vårens återkomst i naturen. “Arfvingarne“ är en allegorisk fabel om den döende kungen, som testamenterade sin slitna hermelinsmantel åt sina bästa vänner: hunden och falken. Hunden lade sig därpå och dog kvidande tre dar därefter; men falken hackade ut kungens ögon och slet i hans kött för att leta efter förmenta skatter. — Ett foster af tysk sentimentalitet är “En hvardaglig ballad“ om moderns och fastmöns tårar på själfmördarens graf: det var himlens dagg, som närde en hvit och en röd ros.

Anknytningar till slavisk folkepik förekomma hos Vrchlicky endast undantagsvis under ungdomsperioden. Om sydslaviska folkvisemotiv erinrar romansen “Tre ryttare* (III), som drogo i krig från syster, maka och moder. Den förste glömde sin syster, den andre sin maka, och båda blefvo rof för korpar och ulfvar. Men den tredje, somstupade med moderns namn på läpparna, förvandlades till en snöbollsbuske, på hvars grenar en liten fågel sjöng om moders och sons återseende.

Från cechiska folksägner härstammar “Balladen från bynu (XIII). En änka, som ämnar gifta om sig, går till kyrkogården för att bedja vid den förre mannens graf. Dödgräfvaren talar under sitt arbete om, huru plötsligt och misstänkt denne aflidit, och skottar med ens upp en dödskalle, som på tinningen har hål och märken efter slag. Dödskallen rullar fram till ankan; hon svimmar af samvetskval, och dödgräfvaren går att angifva henne. — Balladen “Odöpt“ (XIII) är ock byggd på folklig vidskepelse. Mor och dotter spinna i kvällen; klockan tickar dystert; päronträdet lutar sig mot fönstret, och ett irrbloss skymtar utanför rutan. Den bleka, spöklika lågan smyger sig in och tar plats på en liten kista, där ett odöpt barn ligger. Plötsligt flyger irrblosset upp, och då modern förskräckt öppnar locket, finner hon liket utan hufvud *). — På slaviska sagotraditioner baseras ock den humoristiska berättelsen “Fyrtornet på Arcona“ (XIX). Då fyr-vaktaren John firade sitt bröllop med Hana från Rugen, glömde han fyren, tills ett åskväder bragte honom till besinning om faran. Men till sin häpnad fann han fyren redan tänd för ett fartyg, som sökt sig in i hamnen genom bränningarna, och han hörde sånger på ett okändt språk. Då det räddade fartygets kapten nästa dag tackade den nygifte fyrvaktaren för hans påpasslighet, teg John visliga och drack i botten. Efteråt fick han i en gammal bok läsa, att Svantovits tempel stått på fyrtornets plats och vägledt forna sjöfarande med underbar glans och sång.

“Men det iir skrock och sagoprat helt visst.

De voro hedningar — vi tro på Krist.“

Öfverhufvud undviker Vrchlickys epik alla modärna sociala stridsfrågor, och där han sysslar med proletariatet,

*) Med den mystiska, beklämmande stämningen i denna starkt koncentrerade dikt jämföre man den släpiga sentimentaliteten i V. Haleks liknande romans: “Nekrtencova dusicka“.t. ex. i “Lazari hymn“ (XVI) sker det endast i allmänna ordalag ntan direkta hänsyftningar på nutida förhållanden, eller ock går han tillbaka till äldre, historiska tider, såsom i “Bondeballaderna“. I “Etruskisk ballad“ (XVIII) hittar en plöjande bonde först människoben, därpå blod och sist ett kvidande barn med grått hår, skrynkligt ansikte och med en halmkärfve i handen. Det säger åt bonden:

“Din bittra svett, din mödas gråt du i min uppsyn finner, och frukten af din idoghet i min bukett du vinner.

“Min gråt är mänsklighetens gråt.

Dess tårar aldrig sina,

och i mitt anlets skrumpna drag

du ser din barndoms pina.“ *)

Eller för att t. ex. antyda den franska revolutionens sociala förutsättningar tillgriper han ett så enkelt motiv som i “Den blinde fiolspelaren“ (III). Vid Louvren klagar en blind fiolspelare öfver Ludvig XV:s skändligheter i Hjortparken och öfver folkets nöd. Kungen affärdar honom med några dukater för att slippa höra hans skärande låtar, men den blinde kastar guldmynten i floden och ger i stället hämnd och hat i arf åt sin son. Och då kungen dör, ensam och förbannad, spelar den blinde för allra sista gången. Det låter som en frihetshymn och en begrafningskoral, som kedjors rassel och jämmergråt och som vilda jubelskrän, då blodig-a hufvuden falla under bilan i bödelns låda.

I själfva värket har skalden ett varmt hjärta och en alltid vaken blick för samhällets olycksbarn, ehuru hans

*) Denna ballad synes mig bilda en kontrast till den af V. själf öfversatta dikten “Etruscan Tombs“ af Mary Robinson:

“The peasants digging deeply in the mould Cast up the autumn soil about the place,

• And saw a gleam of unexpected gold

And underneath the earth a living face.“medkänsla nästan aldrig flammar upp i hätsk indignation eller revolutionär brand. Men huru innerliga äro icke de små genrebilderna ur de fattiges lif, t. ex. om den arma kvinnan, som säljer sig själf för att kunna köpa en krans åt sitt barns graf! Och för ett slags nutida konstnärs-

proletärer tyckes Vrchlicky hysa särskildt medlidande, nämligen för kringfarande akrobater och deras gelikar, dels på grund af det lifsfarliga, dels det förnedrande i detta yrke, t. ex. “Dumme August" (XXXVIII) eller “Clown“ (XLII). I “Skuggan“ (XVIII) går Jesus mellan lejontämjerskan och hennes barn på arenan, så att modern slipper se barnets dödsfara, och i "Gud“ (XXI) öfvertygas skalden om tillvaron af en nådig försyn, då han ser, huru jonglören slungar knifvar tätt kring sin hustrus hufvud. Och såsom bevis på det allvar och poetiska förstående, hvarmed Vrchlicky konstnärligt tillgodogör sig äfven en hvardaglig, banal episod ur värkligheten, må till sist anföras

Akrobatens barn. (V).

Det mörknat. Som en svärm af livita svanor små skyar sig kring månen sakta spridde. Men lyktor lyste klart på raka banor af skenor vid stationen, där jag bidde.

Där steg ifrån kastanjerna en imma; där slamrade porslin och glas i parken, och vid den krökta vägens mörka strimma ett träskjul gungade med hjul på marken.

På långa stänger slitna fanor hängde; från bänkar hördes stampandet och pratet. Två pojkar hurtigt sina stråkar svängde, en tredje gick omkring med tomma fatet.

Som en orkan det sjöd från öppna munnar, då akrobaten dansade på lina.

En af en dank belyst affisch förkunnar:

’Här säljes öl och korfvar extra fina.’Ett slag pa trumman. Uti paltor bjärta liiidansam med ett spöke likhet röjde, och löjet stelnat på hans läpp af smärta, då med sitt barn han sig för hopen böjde.

En manshög stake satte han på läppen: upp till dess topp det magra barnet klängde. Så trefvade han kring med barn på kUppen och till musikens takt sitt hufvud svängde.

På stångens topp det arma barnet fördes omkring och alla senor vred och spände.

Det böjdes fram, men ej dess jämvikt. stördes och fadern bet i stångens nedre ände.

Han hoppade vid takten af musiken och trummans skräll med svetten på sin panna men icke tordes han vid bifallsskriken på barnet låta fadersblicken stanna.

Vid detta larm och tjut och sken mig tycktes som drakars ögon tågets lyktor glimma.

Ej vet jag, hur in i kupén jag rycktes — jag bara gråt och grät i nattlig timma.

(4ällt skar en hvissling genom gran och furu. Ljus, gycklare och bangård — allt gled undan. Klämd i ett vagnshörn in, jag kände, huru jag greps af namnlöst ve i stum begrundan.

Jag drog inig folkets vilda skrän till minnes, jag hörde satans skratt och hjulens gnissel. Hvar finna räddning, där ej räddning finnes? Hur skaffa bot för mänsklighetens gissel?

Och när mitt öga lyfte sig till månen, som tycktes gunga på den söfda steppen, jag såg den löjligt granna, starka fånen och stackars barnet dansande på käppen.TILLAGG' TILLAGG'T Jrchlickys ästetiska värksamhet inskränker sig emellertid, V såsom redan nämnts, icke till lyrisk och episk originaldiktning, ty äfven på andra litterära områden har han utvecklat en icke mindre stor produktivitet och blifvit epokgörande för sitt land. Huru viktiga dessa sidor af hans författarskap än äro, har jag dock här af flera skäl nödgats inskränka mig till att blott .såsom bilaga till denna studie lämna en ytterst kortfattad öfverblick af Vrchlickys dramatiska alster, skrifter på prosa och exempellöst omfattande tolkningar af världslitteraturens yppersta diktvärk. En grundlig utredning af de sistnämnda förbjuder sig själf, ty den förutsätter en öfver mina krafter räckande kännedom om dessa arbeten på originalspråken, och i fråga om dramerna saknar jag tillräckliga insikter i dramats allmänna historia och teknik för att våga fälla något omdöme om deras värde. Hvad slutligen Vrchlickys prosa beträffar, har den en för specielt cechisk betydelse och är i alla händelser relativt så oväsentlig, att den ej gärna kan få något afgörande inflytande vid bestämmandet af skaldens totalbild och ställning i den allmänna literatur-historien.

1.

Vrchlickys dramer.

Vrchlickys dramatiska betydelse är väl ännu omstridd, men han är äfven på detta område sitt lands främste författare i fråga om produktivitet och kanske äfven popularitet, ty de af hans 34 dramatiska alster, som hittills uppförts på cechisk scen, hafva icke mindre än 231 gånger spelats på nationalteatern i Prag. I allmänhet utmärka desig för liflig dialog, något modärniserad uppfattning och rask handling; karaktärsteckningen synes mig dock stundom ej nog fördjupad och skulle väl hafva vunnit på en grundligare bearbetning. I detta dramatiska snabbmåleri med dess förtjänster och svagheter erinrar han något om — August Strindberg eller snarare de store spanske mästarne. Äfven här är ämnessfären mycket vid, och vid min korta öfversikt följer jag ungefär samma indelningsgrund som i den episka delen.

Antika dramer: “I Diogenes* tunna“, en enakts-komedi, tryckt 1881 och 1886, première 1883. — “Odys-sevs’ död“, tragedi i 5 akter, tryckt 1882 och 1S87. — “Hippodamia“, en storslagen trilogi, bestående af “Pelops* frieri“*), “Tantali försoning“ och “Hippodamias död“, 1883

— 91. Med musik af Fibich har den ofta spelats och i öfversättning af Edm. Grün (Prag 1892) äfven gått öfver tyska tiljor med god framgång. — “Julianus Apostata“, tragedi i 5 akter, skrifven 1880, uppf. 1885, tr. 1888**). — “Catulli hämnd“, enaktskomedi, 1887, äfven spelad på tyska i Wien och antagen till spelning på Dramatiska teatern i Stockholm. — “Midas’ öron“, komedi i 3 akter, 1890 (polsk öfvers.). — “Epponia“, tragedi i 5 akter från kejsar Titus’ tid, 1896 — 97. — “I Dionysios1 öra“, kom. i 3 akter, 1 DOO.

Cechiska ämnen: “Tre kyssar“, en enaktare från Kroks och Libuéas sagotid, prem. 1892, tr. 1888 och 1892. — “Drahomira“ i 5 akter (kampen mellan hedendom och kristendom med moderskärlek såsom hufvudmotiv), prem. 1882, tryckt 1883 (polsk öfvers.). — “Bröderna“, historiskt drama i 5 akter på blankvers, 1888—89. — “Furstame“, hist, drama i 6 akter, 1903, bildar jämte de båda föregående en nationell trilogi. — “En natt på Karlstein“, hist, lustspel i 3 akter, spelad första gången 1884, tryckt i 4 upplagor, är hans mest populära stycke.

— “Rabbinens vishet“, komedi i 3 akter från Rudolf II:s

*) öfvers. på flamländska af Daward och Keurvels samt uppförd i Antwerpen.

**) Lär vara öfversatt på polska af Marya Konopnicka.tid, 1886 (öfvers. på tyska*) — “De landsflyktige“, drama i 5 akter om de böhmiska bröderna under tretti-ariga kriget, 1886.

Bomantik och renässans: “Kärleken och döden“, tragedi i 5 akter från det elfte århundradets Toledo, prem. 1897, tr. 1890 och 1894. — “Kärlekens dom“, komedi i 3 akter från Provence i fjortonde årh., 1885 — 86 (öfvers. på tyska**). -- “Pietro Aretino“, komedi i 5 akter, tr. 1892. — “Maria Calderona“, drama i 4 akter, 1896. — “Kung och fågelfängare“, komedi i 3 akter om Artus och Merlin, 1898.

BibUskt stoff: “Trilogi om Simson“, 1901 (musik till andra delen af V. J. Novotny).

Modärna stycken: “Till lifvet“, komedi i 1 akt, 1886, 4 upplagor (öfvers. på polska). — “Öfver afgrunden“ i 1 akt, 1887 (polsk öfvers.). — "Vittnet“, lustspel i 1 akt, prem. 1895. — “Testamentet“, 1894 — 95.

Dessutom har Vrchlicky skrifvit åtskilliga libretter: till K. Bendls “Svanda dudak“ 1886, Ant. Dvoråks “Heliga Ludmila“ (prem. 1887, tr. 1887 och 1901), Zdenko Fibichs “Stormen“ efter Shakespeare 1895 (öfvers. af Edm. Grün, 1895 Prag), Anton Dvoråks “Arm i da“ efter Tasso, Nedbals “Kung och bonde“, Josef Foersters “Jessika“ efter “Köpmannen i Venedig“ och “Helige Vojtéch“ (Adalbert), afsedd för oratorium, 1900, samt text till Manzottis balett “Excelsior“ (1885) och Taglionis “Flick och Flock“ (1886). Enligt Borecky finnes ock ett fragmentariskt manuskript “Asylen“ (1888) och libretto till en nationell opera “Zåboj".

2.

Vrchlickys prosa.

Ehuru denna del af hans rika författarskap är jämförelsevis obetydlig, har han dock äfven här varit ban-

*) “Der hohe Rabbi Löw“ af Edmund Grön.

**) “Der Minnehof“ af R. & L. Breisky, Wien 1900.brytande och i viss mån epokgörande för sitt lands vitterhet, dels genom själfva stilen, dels såsom skapare af den modärna cechiska essayn i litteraturforskning. Till det rent belletristiska slaget höra tre samlingar berättelser och skisser: “Ironiska och sentimentala berättelser“, 1886 (176 sid.), “Brokiga skärfvor“ 1887 (141 sid.) och “Nya brokiga skärfvor“ 1892 (195 sid.). I förordet till den första samlingen skrifver han: “Jag är på sätt och vis fatalist i konsten, ty jag tror, att hvarje idé forsinnligas i sin särskilda form, och om skalden ej fattar den i det rätta ögonblicket, äro hans konst och sträfvanden fruktlösa. Några af dessa opuscula, som ej äro noveller i vanlig mening, ha kommit till på detta sätt, i det att de undandragit sig versformen och blifvit prosa.“

Därmed är ock dessa 48 skissers lyriska art kännetecknad. Det är stämningsfulla eller satiriska situationsbilder och interiörer, oftast ur hvardagslifvet, framträdande utan större anspråk, men tilltalande genom sin enkla form och hjärtliga ton, äfven om de i mitt tycke icke kunna täfla med Svatopluk Öechs på svenska öfversatta noveller och humoresker. För dem, som vilja studera denna sida af Vrchlickys episka lyrik, må det vara nog att hänvisa till de tyska och danska öfversättningarna. *)

Vrchlickys litteraturhistoriska uppsatser, som hufvud-sakligen behandla romanska författare, utmärkas af ett fint förstående och stor sakkunskap i elegant form. De äro följande:

“Giacomo Leopardi“, 1880 (37 sid.). — “Franska skaldeprofiler, större och mindre studier“, 1887 (212 sid.). — “Studier och porträtt“, 1892 (285 sid.), däribland en intressant jämförelse mellan Goethe ochV. Hugo. — “Nya studier och porträtt“, 1897 (256 sid.), däribland karaktäristiker af Kollår, Safank, Svatopluk Cech och Jan Neruda. — “Om böcker och människor“, 1899

*) “Farbige Scherben“ och “Neue farbige Sclierben“, öfvers-af Edm. Grttn i Reclam‘s Univ. Bibliothek n:o 2,567 och 3,137. Den danska öfvers., “Farvede Skaar“ af J. Marer (Köpenhamn 1893), är försedd med ett mycket välvilligt, men sväfvande förord af Georg Brändes.(215 sid.), bestående af 13 essayer, däribland om Tennyson och den polske lyrikern Asnyk. — “Nio kapitel om den nyaste franska romanen“, 1900 (167 sid.).

Dessutom finnes i tidskrift en utförlig studie af Vigny samt i manuskript en omfattande Dante-studie, hvilken sistnämnda kanske torde blifva hans märkligaste värk på prosa.

3.

#

Vrchlickys poetiska öfversättningar.

Här komma vi slutligen till ett arbetsfält så oerhördt vidsträckt, att man måste, häpna öfver, att allt detta under loppet af ett par årtionden kunnat utföras af en enda person, om man därtill besinnar, att dessa tolkningar från så många olika länders och tidehvarfs vitterhet alltid gjorts i noggrannaste öfverensstämmelse med originalens metra och rimflätningar samt att de fått mycket erkännande af kompetenta språkmän. Ensamt de i förra delen redan anförda öfversättningarna af hela Dante, “Fausts“ båda delar, “Cid“ och Mickiewicz’ stora dikt “Dziady“ kunde vara mer än nog att rädda hans namn åt världslitteraturen såsom poetisk öfversättare, och dock äro dessa fyra storvärk endast en liten del af det stora hela. Från första delen i denna studie erinra vi oss också, att diktsamlingarna LV och LX uteslutande bestå af poetiska efterbildningar af äldre och exotiska diktvärk, och det är kanske ingen ren tillfällighet, att Vrchlickys första alster i bokform (1874) utgjordes — icke af originaldikter, utan af en tolkning af V. Hugos dikter.

Denna exempellösa reproduktivitet bevisar icke blott en otrolig lätthet att öfvervinna de allra största tekniska svårigheter, utan äfven mindre vanliga språkkunskaper jämte grundliga insikter i främmande litteraturer. Vrchlicky är själf den förste att erkänna den stora tacksamhetsskuld, hvari han står till världslitteraturens föregående och samtida mästare: “Mer än hälften af min litterära värksamhet —

21har han själf yttrat — utgöres af öfversättningar från främmande litteraturer, och jag tror, att jag ända till det

sista skall syssla med öfversättningsproblem. Jag vet ock, att mina öfversättningar ej alltid äro jämna; men jag har alltid sökt andan före bokstafven, och jag vet, att det varit mitt käraste, om ock otacksammaste arbete, som trängt min egen diktning åt sidan. Öfversättningar hafva fört mig till studiet af författare, och de litteraturhistoriska studierna hafva bragt mig till den universella ståndpunkten . . . Det vore barnsligt och meningslöst att förneka inflytandet af store mästare. Tvärtom är jag stolt öfver och djupt tacksam för deras bekantskap. I detta afseende är jag snarare böjd för att öfverskatta främmande förtjänster och storhet, hvarför jag stundom klandrats. Men det ligger i min nätur att beundra, och mina poetiska tolkningar äro därför en serie poetiska hyllningar åt dem, som handledt mig och som jag kunde beundra. Ty blott af yttre intresse har jag aldrig eller åtminstone ytterst sällan gjort öfversättningar. Jag kan säga, att min öfversättningsvärksamhet varit mitt sätt att lära och tacka.“

Ett genombläddrande af Vrchlickys diktsamlingar visar ock, huru många hyllningar han ägnat den västerländska kulturens stormän, särskildt i sonettsamlingarna. *) Följande utdrag torde bäst gifva en föreställning härom:

I XI: Dante, Cino da Pistoja, Ariosto, Cervantes, Gr. Sand, Leopardi, Shelley, Leconte de Lisle (vid hans död i LXVI), Banville, Baudelaire, Gautier, Carducci och V. Hugo.

I XVII: Longfellow.

I XXI: Homer, Hesiodus, Vergil, Lucretius, Tasso, Shakespeare, Alfieri, Manzoni, Felice Bisazza, Goethe, Ibsen, Cannizzaro, Alb. Rondane, Joséphin Soulary, Gustave Moreau, Puvis de Chavannes, Loti och Verlaine.

I XXXI: Byron, Mozart, Calderon, V. Hugo och Ibsen.

I XXXVI: Antonin Chituzzi.

*) Jmfr. den tyska öfversättningen “Dichterportraits“ af Jacob Förth (Mönchen 1903).I XXXVII: Shelley, Milton, Poe, Walt Whitman, Shakespeare och Leconte de Lisle.

I XL : Shelley, Carducci, Ang. de Gubernatis och Mistral (dikten “Syrsa, stjärna och sinngrön“).

I XLIII: V. Hugo, Ariosto och Cannizzaro.

I XL VIII: Parini, Jacobsen, Nietzsche, Lamartine, Musset, Vigny, M:me Ackermann, Bourget, Zola, Renan, Verdaguer, Anthero de Quental, Darwin, L. da Vinci och Beethoven.

I XLIX: Vid Verlaines död.

I LIV : Aischylos, Horatius, Rabelais, Voltaire, Camoès, Corneille, Molière, Prévost, Amiel, Balzac och Angélus Silesius.

I LXIII: Ode till Carducci vid 40-års akademiska jubileet.

I LXVI: Vid Verdaguers död.

Förutom de ofvannämnda diktsamlingarna LV och LX, har Vrchlickÿ utgifvit två antologier med blandadt (romanskt och germanskt) innehåll: “På gästabud hos skalder“,

1891 (309 sid.) och “Från främmande parnasser“, 1895 (219 sid.), men företrädesvis romanskt. Då jag nu lämnar en efter språk grupperad öfversikt af Vrchlickÿs poetiska tolkningar, göres början lämpligast med

A. Italienska litteraturen.

Dante: “Commedia“, “Vita nuova“, “Il Canzoniere“ (850 sid.). Se förut sid. 209.

Petrarca: Tre canzoner, 1900 (31 sid.).

Ugo Foscolo: “I Sepolcri“, 1891 (23 sid.) + 13 poem i antol.

Michelangelo: Dikter: 1889 (183 sid.).

Tasso: “Gerusalemme liberata“, 1890 (726 sid.).

Ariosto: “Orlando furioso“, 1893 (1,700 sid.).

Leopardi: 38 dikter, 1876 (156 sid.) + 3 i antologier upptagna.

Carducci: 64 dikter, 1890 (179 sid.) -f 21.

Cannizzaro : 46 dikter, 1884 (116 sid.) + 24 dikter i antol.Goldoni: “La locandiera“, 1893 (96 sid.).

Giacosa: “Il conte rosso“, 1900 (210 sid.).

Italiensk lyrik från nyare tid, 1885 (295 dubbel sid.), innehåller 401 dikter.

Tre böcker italiensk lyrik, 1894 (280 sid.), innehåller 144 dikter.

Dessa båda antologier upptaga jämte biografiska notiser en massa diktprof och författarenamn, som delvis torde vara okända äfven för goda kännare af den italienska vitterheten. Till deras tjänst kan jag ej neka mig nöjet att här lämna en alfabetiskt ordnad förteckning:

Ajazzi, Aleardi, Alfieri, de Amici, dAnnunzio, Gir. Ardizzone, M. Ardizzone, Gaet. Ardizzoni, Arnaboldi, Baffi, Barbiera, Barrili, Berchet, Betteloni, Biadego, Bisazza, Boito, Bonaventura, Bott ari, Brunamonti, Camerana, Canini, Capuana, Carcano, Carrer, Castello, Cavallotti, Cave, Chia-rini, Codemo-Gerstenbrand, Coifa-Caruso, Correale, Corrado-Corradini, Cossa, Costa, Costanzo, Curti, Daneo, Faccioli. Ferrara, Ferrari, Fogazzaro, Fontana, Fraccaroli, Frullani, Fucini, Fusinato, Galanti, Gazzoletti, Gemma, Ghislanzoni, Giacosa, Giaraca, Giusti, Gnoli, Graf, Grossi, Guacci-Nobile, Gualdo, Guarnerio, Gubematio, Guerrini, Lara, Levi, Lizio-Bruno, Lombardi, Lutti-Alberti, Maccari, Macherione, Maffei, Mameli, Mamiani, Mancini-Pierantoni, Mander-Cecchetti, Manganaro, Manni, Manzoni, Marenco, Marradi, Massarani. Mazzoni, Mercantini, Milelli, Milli-Cassone, Mitchell, Moleti, Monti, Montoro, Morandi, Nannarelli, Neera, Negri, Niccolini, Nievo, Oliva, Ongaro, Panzacchi, Papa, Parini, Parzanese, Pascoli, Patemo-Castelli, Patuzzi, Pellico, Petri, Pinchetti, Pindemonte, Pinelli, Poerio, Praga, Prati, Prina, Rapisardi, Regaldi, Revere, Ribera, Rizzi, Roero, Romani, Rondani, Rossetti, Salmini, Salvadori, Sani, Scarfoglio, Sole, Spuches, Stiaveli, Stromei, Taddei, Tarchetti, Tigri, Tommaseo, To-relli, Tozzetti, Turrisi-Colonna, Uberti, Villari, Yitorelli, Yivanti, Zanella och Zendrini.

Ett sådant italienskt bildergalleri från renässansens store mästare (Dante, Petrarca, Michelangelo, Tasso ochAriosto) fram till nutidens anspråkslösaste poet har väl ännu ingen annan utländsk konstnär mäktat samla i sin ägo utom denne slaviske trollkarl i Prag! Och huru dessa tolkningar öfverhufvud utförts, därom kan jag endast hänvisa till den italienske filologen Tezas redan citerade omdöme om den cechiska Dante-öfversättningen.

£. Spanska och portugisiska.

Cid: 91 romanser, 1900 (272 sid.).

Camoés: uOs Lusiados“, 1902 (400 sid.).

Verdaguer: uAtlantis“, 1891 (Í32 sid.).

Lope de Vega: “Alcalde de Zalamea“ och “El villano en su rincón“.

Calderón: “La dama duende“, “La cena de Baltazar“, “La vida es sueño“, “El médico de su honra“, “El Parnaso santo“, “La gran Zenobia“, “La estatua de Prometeo“, “La Humildad coronada de las plantas“, “La hija del Ayre“, “Antes que todo es mi dama“, “Los dos amantes del cielo“ och “El gran teatro del mundo“ (samtliga publicerade 1899 —1903 i Böhmiska Käjsar Erans Josefs-Akademiens vittra samling, som Vrchlicky redigerar).

Echegaray: “El gran Galeotto“ 1893, “O locura o santidad“ (tr. 1893, uppf. 1889) och “Mariana“ (1894).

C. Fransk litteratur (jämte proven^alsk och belgisk).

Moliere: “L:avare“, 1899 (uppf. 1885).

Corneille, “Cid“ (uppf. 1893, tr. 1899).

Victor Hugo: 52 dikter, 1874 (145 sid.). — 80 nya dikter, 1882 (139 sid.). — 70 nya öfversättningar, 1901 (151

sid.). — “Hernani“, 1902 + 40 dikter i antologierna.

Leconte de Lisie: “Kain“, 1880 (40 sid.). — 54 valda dikter, 1886 (132 sid.). — 40 dikter, ny serie, 1901 (108 sid.) + 23 dikter i antol.

Baudelaire: “Les fleurs du mal“, 1896 (80 sid.) + 20 dikter i antol.

de Vigny: “Les destinées“, 1903 + 7 smärre dikter.

Hostand: “Cyrano de Bergerac“, 1898.Dessutom två synnerligen innehållsrika antologier: “Fransk diktkonst i nyare tid“, 1877 (350 sid.) med 179 diktprof och “Modärna franska skalder“ 1893 (537 sid.) med 508 diktprof. Afven här måste man häpna öfver rikedomen på kända och okända skaldenamn, som den otröttlige poetiske forskaren presenterar för sina slaviska landsmän. Se här den långa listan.

Ackermann, Aicard, Ajalbert, Amiel, Arenbergh, Ar-nault, Arvers, Aubanel, Augier, Autran, Banville, A. Barbier, J. Barbier, Béranger, Berlier, Bertrand, Blanchecotte, Borrelli, Bomier, Bouchor, Bouilhet, Bourget, Bréton, Brizeux, Bulle-noir, du Camp, Cazalis (Lahor), de Chambrier, Chateaubriand, de Chauvigny, Chênedollé, A. Chénier, Cherfils, Chevé, Coppée, Coran, Corbière, Cros, Darzens, Daudet, Delavigne, Desbordes-Valmore, A. Deschamps, Em. Deschamps, Dierx, Dorian. Dorchain, Dupont, A. des Essarts, Em. des Essarts, Fabié, Félix Franc, Anat. France, Frémine, Fuster, Gautier, Gilkin, Gill, Gille, Gineste, Girardin, Giraud, Gliatigny, Goudeau, Gramont, Grandmougin, Fél. Gras, Grenier, de Guerne, Guttinguer, Haraucourt, Heredia, Hermant, d’Hervilly, Houssaye, Hugues, Lacaussade, Lachambeaudie, Lafagette, Lafenestre, A. de Lamartine, de Laprade, Lasseur de Ranzay, A. Lefèvre, J. Lemaître, Lemoyne, van Lerberghe, Jeanne Loiseau, Lorrain, Lucas, Macaigne, Madeleine, Maeterlinck, Mallarmé, Manivet, Manuel, Marc, Mariéton, Marmier, Marrot, Martel, Martin, Mathieu, Maupassant, Melvil, Ménard, Mendès, Mérat, Mikhaël, Millevoye, Millieu, Mistral, Monnier, Mon-selet, de Mont, Montenaeken, Montesquiou de Fezensac, Moréas, Hég. Moreau, Musset, Nadaud, Naquet, de Nerval, Nodier, Normand, Olivier, Pailleron, Peyrefort, Piedagnel, Pichat, Pigeon, Pittié, de Planard, Plessis, Pomairols, Pommier, Pontavice-Heussey, Popelin, Prarond, Prudhomme, Quillard, Quinard, Quinet, Hameau, Ratisbonne, Read, Reboul, de Regnier, Renaud, de Ricard, Richepin, Rimbaud, Rodenbach, Rollinat, Ronchaud, Sainte Beuve, Schuré, Siéfert, Silvestre, Soulary, Soumet, Stern, Tailhade, Tastu, Theuriet, Truffïer, Yacquerie, Valade, V7 aller, Vaucaire, Yerhaeren, Verlaine, Yeuillot, Vicaire, Villarceaux, Ville-hervé, Villiers de L’Isle-Adam, Vinot och Zola.D. Engelsk vitterhet.

Shelley: “Prometheus unbound“, 1900 (143 sid.). — 83 valda dikter, 1901 (180 sid.) + 22 dikter i.antologier.

Byron: “Hebrew melodies“, 1890 (80 sid.). — “Manfred“. 1901 +15 dikter i antol.

Edgar A. Poe: 33 valda dikter, 1891 (70 sid.).

Mary Robinson-Dar mestet er: 45 valda dikter, 1899 (75 sid.).

Dessutom en engelsk antologi “Modärna engelska skalder“, 1898 (207 sid.), innehållande 76 diktprof af följande författare:

Matthew Arnold, Barham, lady Barnard, Bayly, Blake, Bloomfield, Bowles, Browning, Bryant, Burns, Campbell, Carlyle, Chatterton, Coleridge. Cowper, Crabbe, Allan Cunningham, John Cunningham, Dibdin, Eben. Elliot, Glower, Goldsmith, Gray, Hemans, Hogg, Hood. Leigh Hunt, Keats, Lamb, Landor, Langhorne, Logan, Longfellow, Macaulay, Macpherson, Montgomery, Moore, Motherwell, Pollok, Procter, Rogers, Scott, Smollet, Southey, Swinburne, Tennyson (i diktsamlingen I), Thomson, Watts, White, Whitman, John Wilson, Wolcot, Ch. Wolfe och Wordsworth.

E. Tysk vitterhet.

Denna språkgrupp är jämförelsevis mindre talrikt representerad, hvilket naturligtvis kommer sig däraf att be-hofvet af tyska öfversättningar i det slaviska Böhmen ej är synnerligen stort, då ju hvarje cech med anspråk på litterär allmänbildning är i stånd att läsa de tyska originalen. Att det icke beror på afvoghet från Vrchlickys sida,

bevisas väl bäst af hans grundliga “Faust“-forskning, och öfverhufvud kan man nog påstå, att ännu ingen slavisk skald så djupt inträngt i den tyska kulturen och tagit så stort intryck af dess bästa sidor som JaroslavVrchlickÿ. Detta öfversättningsfält är sålunda lätt öfver-skådadt.

Goethe: “Faust14 I och II, 1890 (535 sid.) + 8 smärre dikter i antol.

Schiller: ‘‘Wilhelm Tell“ (1892).

Herm. Lingg: 100 valda dikter, 1894 (129 sid.).

Hamerling: “Ahasver i Rom44, 1899 (256 sid.) + 10 smärre dikter.

Dessutom i en antologi diktprof af Fr. Adler, Freilig-rath, K. F. Meyer, Ed. Mörike, A. F. v. Schack och E. v. Wildenbruch m. fl. i tidskrifter ännu spridda poem.

Afven i de skandinaviska litteraturerna är Vrchlicky icke obevandrad såsom öfversättare på vers och på prosa: Ibsens “Kongsemnerne“ 1897, Andersens Fortællinger (i illustr. praktupplaga 1901 —1902) samt i tidskrift några versifierade tolkningar af Esaias Tegnér, däribland “Det eviga“ och “Sång till solen“.

F. Exotiska litteraturer.

Janos Ar any: “Budas död“, ett magyariskt*) epos, 1896, (160 sid.) (i samarbete med Fr. Bråbek, lektor i magyariska vid Prags cechiska universitet).

Ur Hafiz’ divan, 1881 (150 sid.) med språklig med-värkan af Koåut.

Sji-King, kinesisk poesi, 1897 (115 sid.) i förening %aed den öechiske orientalisten prof. Rud. Dvorak i Prag.

Af Vrchlickÿs öfriga öfversättningar på prosa och för den cechiska scenen kan jag här blott nämna de viktigaste: Balzac’s “La femme de trente ans“, Gautiers “Giselle“, Yacqueries “Formosa“, Augiers “La ciguë4,,

) Måtte ungrarne ej bli kränkta, därför att jag råkat sammanställa deras litteratur med kinesernas! Jag hänför den till “exotiska“ såsom stående utanför den indo-europeiska språkstammen.ungraren Doczys komedi “Kyssen“, Sardous ; Theodore ‘, Sudraka-Pohls “Vasantasena“, Edm. de Amicis “Sull’ Oceano“ m. fl. Och ändå gömma skrifbordslådoma många intressanta manuskript (t. ex. Shakespeares sonetter), som ännu ej hunnit publiceras. Den förläggare, som. åtager sig Vrchlicky, får ej heller lägga armarna i kors.

Albert konstaterade i sin Vrehlickÿ-studie 1893, att antalet öfversatta skalder då utgjorde 383 och antalet dikter i öfversättning 2,356. Det är både svårt och tämligen öfverflödigt att här fullfölja denna statistik. Jag inskränker mig till ett påpekande af det sakförhållande, att Vrchlickÿs poetiska tolkningar på vers (icke prosa), befintliga i Svenska Akademiens Nobel-bibliotek, utgöra till-sammanlagdt tolf tusen sju hundra sjuttio trycksidor.

Vid en ingående jämförelse mellan det polska originalet och Vrchlickÿs öfversättning af Mickiewicz’ “Dziady“ har jag åtminstone i ett diktvärk kunnat konstatera både troheten och finheten i tolkningen. De cechiska terzinerna i Dantes Commedia eller ottave rime hos Tasso, Ariosto och Camoés flyta fram i mjuka, naturliga vågrörelser; hans öfversättning af “Faust“ har ju tilltvungit sig de tyska böhmarnes beundran, och om hans engelska tolkningar yttrar sig Francis count Lützow i sin förträffliga handbok*) mycket fördelaktigt. Och äfven den, som ej förstår det éechiska språket, skulle dock själf kunna bilda sig en föreställning om denna fenomenala virtuositet genom att jämföra Vrchlickÿs rytmiska text och rimflätningar med originalet i t. ex. Southeys målande “The cataracte of Lodore“ eller Poes “The Bells“. Och äfven där Vrchlickÿ rör sig på främmande språkområden (t. ex. magyariska, persiska, kinesiska), få hans tolkningar ett autentiskt värde, därför att han därvid alltid samarbetat med sitt lands främsta språkliga specialister.

*) “A history of Bohemian Literature“, London 1899, sid. 407.Man kan sålunda ej fort änka honom, att han i dikten ‘•Orgie4, (LXI) fråssar i minnena af alla världslitteraturens stormän, med hvilka han umgåtts så intimt, eller att han i “Bärget Horeb,k (LXI) vid en öfverblick af poesins heroer liknar sig vid Moses, som genom töcken skådade det forlofvade landet. Hvad Yrchlicky uträttat såsom poetisk tolk kommer visserligen närmast hans modersmål och dess litteratur till godo, men saken har äfven en vida allmän-giltigare sida, ty genom denna rika

förmedling har den västerländska litteraturvärlden kommit den slaviska betyd-. ligt närmare, och slaver, som ej äro mäktiga spanska, portugisiska, italienska o. s. v., blifva genom Yrchlicky i stånd att förstå och njuta af renässansens store mästare. Äfven i detta afseende kan man sålunda tillmäta Jaroslav Vrchlicky en universell betydelse i världslitteraturen, ty hans namn representerar en encyklopedi, en gigantisk antologi, afspeglande världslitteraturen. Härmed är min studie ändad. Om man såsom det sista intrycket af denne skald tager i betraktande hans ofantliga produktivitet och reproduktivitet, skali man mindre förundra sig öfver att Vrchlicky från världslitteraturens yppersta diktare hämtat en eller annan idé eller behandlat gamla ämnen i ny form, utan man måste fastmer till sin egen öfverraskning medgifva det sakförhållande, att han, trots denna mångfald af intryck utifrån, mäktat bibehålla sin egen individuella själfständighet. I allmänhet bör man vara försiktig i letandet efter litterära förebilder, ty den jämförande forskningen kan visserligen konstatera likheter, men har därför icke rätt till förhastade slutsatser om osjälf-ständig imitation, och ofta kan den gemensamma källan till likartade företeelser vara att söka långt tillbaka i tiden eller bero på en inneboende, naturlig frändskap. Och Vrchlicky synes mig i all sin skiftande mångfald vara en säregen företeelse, enhetlig såsom lifvet själft, men likasom detta återspeglande sig i tusentals fina skiftningar och ljusbrytningar. Om alla dessa nyanser i hans öfversvallande lyrik kan ingen utländsk antologi gifva den rätta föreställningen — därtill kräfves kännedom om originalspråket.

I våra dagar, då de litterära alstren tränga sig på hvarandra och då nya idéer och smakriktningar hafva brådt att vinna nyhetens bifall, är man stundom lätt benägen att störta de minnesstoder, som man kanske självförut varit med om att resa, och Vrchlicky har själf påpekat denna otacksamhet från ett nytt släktes sida i poemet uAfgudenu*) (XLIY). Likasom ude ungatf i Warschau begynt ett hätskt fälttåg mot Sienkiewicz, saknas det icke i Böhmen röster, som, glömska af att de i främsta rummet hafva Vrchlicky att tacka för att den cechiska vitterheten nu mera är en faktor i den modäma kulturhistorien, endast söka efter fel och svagheter.

De glömma därvid — förutom sin egen litenhet — att en så titanisk alstring som Vrchlickys måste medföra en viss ojämnhet. Då ett skaldiskt snille frikostigt slösar med sitt guld, måste metallen blifva af olika halt, men den kan aldrig helt förlora sin ädla, oförstörbara hufvud-egenskap. Och om man lägger honom till last, att han begagnat sig af redan gifna ämnen, får man ej förgäta, att det är formen, sättet, som fäller utslaget i konsten. Vi trampa kanske dagligen på en underjordisk guldådra utan att veta det, och det är upptäckarens rätt att få upptäcktens lön. Historiens bok ligger tillgänglig for alla, men det är endast den värklige skalden som förstår att slå upp de rätta sidorna, och Goethes härliga ballad uDer Erlkönig“ är icke mindre originell såsom konstvärk, därför att han hämtat stoffet från den danska kämpavisan aElverskudu. tfJe prends mon bien, ou je le trouveu. På samma sätt är det ock med Vrchlicky. I själfva värket äro hans episka fragment, dessa andliga fränder till Hugos och Leconte de Lisles historiska bilder, fullt själfständiga skapelser.

Man har slutligen anmärkt, att Vrchlicky försvagats med åren, hvilket ju ej häller vore att undra på. Men denna anmärkning är endast skenbart riktig. Hans senare diktsamlingar äro icke längre ungdomens eruptiva utbrott af glödande känslor och tankar, och en viss resignation ha lifvets mer och mindre bittra erfarenheter lämnat efter sig i hans rörliga sinne. Men hvad som försvagats i

*) Om den i Ökensanden kullvräkta afgudabilden, som i går var föremål för dyrkan, men i dag ligger obeaktad, tills någon siare kommer och upptäcker dess forna skönhet.känslan, har ersatts genom ett djupare tänkande och en hredare syn på lifvet. Hans hittills sista episka diktsamling uVotivtafloru (LXIV) synes mig i sin koncentrerade, episkt inramade reflexionslyrik nästan beteckna kulmen af hans poetiska filosofi.

Och alltjämt har han tagit till sin lifsuppgift, hvad han i yngre år förelagt sig:

“Ty det är krönet af all kraft och vishet: att lyssna få till mänsklighetens hjärtslag, att såsom Jakob få med änglar brottas, att uttryck ge åt allt, som eldigt sjuder, att, när från siarn allas blickar vändas, fly bort att dö som i sin trädgård cesar; att sakta klappa på livar mänskas bröst och fråga sig vid alla skiljevägar, hvad lifvets gåfva är, livad skogen susar, livad fåglar sjunga och hvad böljor jubla.“

T Rättelser och beteckningar.

Sid. 14, 15:de raden uppifrån, står: 67 .... läs: 66 ’

„ 18, första versraden „ glnchlich .... „ glücklich

„ 51, noten, „ Sienkiewcz .... „ Sienkiewicz

„ 62, 3:dje versraden i 2:dra strofen står: pikar .... „ påkar

„ 77, 7:de raden nedifrån „ Thorwaldsen „ Thorvaldsen

„ 113, 7:de „ uppifrån „ reflektioner.. „ reflexioner

„ 116, 10:de „ „ „ tionde....... „ andra

På sid. 149 är i Alberts förteckning diktsamlingen IV uteglömd och bör insättas på sin plats i afdelningen “Episka dikter“. — Däremot må påpekas, att föreningen Måj“ i sin gruppering (.sid. 150) själf utelämnat diktsamlingarna XXXIV och XLII. — På tal om utländska Vrchlicky* öfversättningar kan tilläggas, att “Lifvets sång“ (sid. 242) också finnes i en, efter den svenska tolkningen gjord tysk öfversättning af J. P. Willatzen.

Rörande uttalet af eechiska namn är följande att märka: z uttalas som franskt z (tyskt s), c som ts (tyskt z), c som tsch, s som sch (eller svenskt sj i ordet sju), z som franskt j, r uttalas nästan som z, föregånget af ett svagt r-ljud, och e som je.

Accenten i eechiska ord hvilar alltid på första stafvelsen, oberoende af dess tonlängd i öfrigt. Långa stafvelser betecknas med accentuerad vokal. Skaldens namn uttalas sålunda: Vérchlitsky.

Några ytterst få, obetydliga oegentligheter vid slaviska ords åter-gifvande (t. ex. de polska i noten sid. 85) hafva af brist på särskilda stilsorter icke kunnat undvikas.